TAMARA CRISTEI
OLGA COSOVAN
ADRIAN GHICOV
TATIANA CARTALEANU

LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ

XI

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Tamara Cristei
Adrian Ghicov
Olga Cosovan
Tatiana Cartaleanu

Limba și Literatura Română

MANUAL PENTRU CLASA A XI-A

CARTDIDACT

CUPRINS

Modulul I

PERSONALITATEA VORBITORULUI DE LIMBA ROMÂNĂ. RECEPTAREA FENOMENULUI CULTURAL-ARTISTIC

- ▸ **De la ființa limbii la personalitatea vorbitorului** 8
- ▸ **Miturile, revelaţii fundamentale ale umanităţii** 11
- ▸ **Elemente de analiză semiotică a textului** 14
- ▸ **Miturile românești, simboluri ale existenţei arhetipale** 18
- ▸ **Dragoste, creaţie, spiritualizare** 25
  - – Tragica împlinire a înaltului: *Mănăstirea Argeşului* 27
- • ***Apreciază-ţi competenţele:*** **personalitatea și fenomenul cultural** 34

Modulul II

CURENTE CULTURALE SAU ASPIRAŢIA UMANĂ SPRE PROGRES

- ▸ **Literatura română în zorii modernităţii culturale** 37
- ▸ **Umanismul, o pledoarie pentru supremaţia umanului** 42
- ▸ **Expresiile frazeologice: *autohtone, internaţionale, intraductibile*** 49
- ▸ **Renașterea, o nouă viziune asupra omului și asupra timpului** 52
- ▸ **Umanismul marilor cronicari** 59
- ▸ **Dimitrie Cantemir, un prinţ al umanismului european** 64
  - – Romanul *Istoria ieroglifică*, o capodoperă a literaturii alegorice 67
- ▸ **Iluminismul și emanciparea omului prin cultură** 72
  - – Literatul ca Om al Luminilor: *Gheorghe Asachi* 77
  - – Ecuația românească a iluminismului: *Ion Budai-Deleanu* 80

☑ Redactarea unei compoziții-portret cultural 83
• *Apreciază-ți competențele:* personalitatea și curentul cultural 84

Modulul III

CURENTE LITERARE.
DE LA INTERIORIZAREA LA ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ARTISTIC

Unitatea didactică 1

CLASICISMUL

ȘI PLEDOARIA LITERATURII PENTRU RAȚIUNE

► Morfosintaxa părților de vorbire (actualizare) 88
► Clasicism și neoclasicism, discursul literar al normei 92
► Idealul educațional clasic în literatura română:
Neneaca, cuconașul ei și dascălul de Constantin Stamati 96
► Relații textuale ale enunțurilor 100
► Morala și expresia ei în fabulă 103
☑ Redactarea și prezentarea unei compoziții-discurs 109
• *Apreciază-ți competențele:* autorul–formula estetică–opera 110

Unitatea didactică 2

ROMANTISMUL

CA ASPIRAȚIE A OMULUI CĂTRE ABSOLUT

► Preromantismul și nostalgia trecutului 113
► Comunicarea verbală, paraverbală și nonverbală 118
– Mitul național și universal: *Zburătorul.* Sugestii pentru lectură 120

- **Romantismul ca sentiment și fantezie** 122
  - Moralitate, idilism, patriotism 128
  - Vizionarism, genialitate, cosmicitate 133
  - Aspirația către „fără de margine”: poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu 141
- **Stilul individual al scriitorului și al cititorului** 150
- **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului romantic** 153
- **Valori expresive ale punctuației și intonației** 154
- *Apreciază-ți competențele:* **autorul–formula estetică–opera** 158

Unitatea didactică 3

REALISMUL

SAU LITERATURA CA FILM AL VIEȚII

- **Rostirea în spațiul axiologic al limbii române** 161
- **Inaugurarea realismul românesc: *Ion Creangă*** 165
- ***Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu sau formula realismului istoric** 172
- ***Povara bunătății noastre* de Ion Druță, romanul eternei reîntoarceri** 182
- **Redactarea și prezentarea unei compoziții-pledoarie** 188
- **Cuvîntul în descriere, narațiune și dialog** 189
- **Destinul și realitatea în *Povara bunătății noastre*** 195
- ***Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, relativizarea perspectivei realiste** 200
- **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului realist** 213
- *Apreciază-ți competențele:* **autorul–formula estetică–opera** 214

Unitatea didactică 4

MODERNISMELE ȘI POSTMODERNISMUL

SAU PLURALITATEA VOCILOR IDENTITĂȚII

- **Modernismul ca literatură inovatoare** 217
  - O deschidere spre modernism: *Alexandru Macedonski* 218
- **Muzica, principiu integrator al simbolismului: *George Bacovia*** 221
- **De la cuvintele-cheie la axa lexicală a textului artistic** 227
- **Expresionismul. Misterul eului și al existenței: *Lucian Blaga*** 230
  - Drama *Meșterul Manole* sau definiția absolută a frumosului 235
- **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului modernist** 241
- **Conștiința modernistă a identificării poetului cu lumea: *Nichita Stănescu*** ... 242
  - Un creator asumîndu-și dramele existenței: *Grigore Vieru* 245
- **Poeții generației *ochiului al treilea*:** *Nicolae Dabija* și *Ion Hadârcă* 247
- **Redactarea unei compoziții-sinteză literară** 250
- **Postmodernismul literar. Recuperarea stilurilor trecutului: *Mircea Cărtărescu*** 251
  - Poezia ca temporalitate și destin: *Nicolae Leahu* 255
  - George Cușnarencu sau relectura textului clasic 257
- **Personalitatea și actele comunicării** 259
- ***Apreciază-ți competențele:* autorul–formula estetică–opera** 262

Explicarea formulelor-titlu distinctive
de lectură, receptare, predare, învăţare şi evaluare

AB INITIO

Fii motivat din start!

activităţi de actualizare, evocare, personalizare a cunoştinţelor şi a capacităţilor lingvo-literare în conexiune cu științele și cu alte arte

SCRIPTA MANENT

Cunoaşte resursele textului nonliterar şi universul operei literare!

modalităţi de lectură, negociere a sensurilor relevante pentru cititor la asigurarea comprehensiunii mesajelor și interpretarea fenomenelor lingvo-literare în contextul culturii spirituale românești

SAPERE AUDE

Dezvoltă-ți competența de cititor informat şi documentat!

exerciţii de postlectură: comentarea, interpretarea personalizată a fenomenelor de limbă, discurs, comunicare a sensurilor şi a semnificaţiilor desprinse, de către cititor, din opera literară cu referire la procesul literar românesc în contextul istoriei, culturii naționale și universale

LABOR OMNIA VINCIT

Manifestă-ți competența de cititor avizat!

activităţi de relectură: generalizare, sinteză a achiziţiilor lingvo-literare şi integrarea ideilor în textele proprii despre literatura română în plan diacronic

NOSCE TE IPSUM

Apreciază-ți competențele!

evaluarea achiziţiilor şcolare ce se referă la competenţele de lectură, receptare, comunicare şi de scriere a textelor prin prisma ideii de creație lingvistică și literară ca fenomene în evoluție

ARS COLLABORANDI

Colaborînd, producem, inventăm!

lucru în perechi sau în echipe

ARS DISCENDI

Învaţă învăţînd!

activităţi pentru elaborare individuală acasă, la bibliotecă

LEGO, ERGO SUM

Citesc, deci exist!

texte pentru lectură şi reflecţie

SCRIBO, ERGO SUM

Scriu, deci exist!

redactarea compoziţiilor şcolare

Modulul I

PERSONALITATEA VORBITORULUI DE LIMBA ROMÂNĂ. RECEPTAREA FENOMENULUI CULTURAL-ARTISTIC

COMPETENŢELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- **familiarizarea cu modalităţi individuale de exprimare corectă, coerentă şi expresivă în limba română;**
- **aplicarea elementelor de analiză semiotică a textelor la înţelegerea exactă şi clară a mesajelor comunicate pentru consolidarea dimensiunii de personalitate a vorbitorului nativ de limba română.**

Comunicarea literar–artistică

- **receptarea valorilor general-umane din spaţiul culturii româneşti cu semnificaţie definitorie în devenirea elevului ca personalitate culturală;**
- **perceperea miturilor ca model exemplar al activităţilor omeneşti semnificative şi resursă fundamentală pentru literatură.**

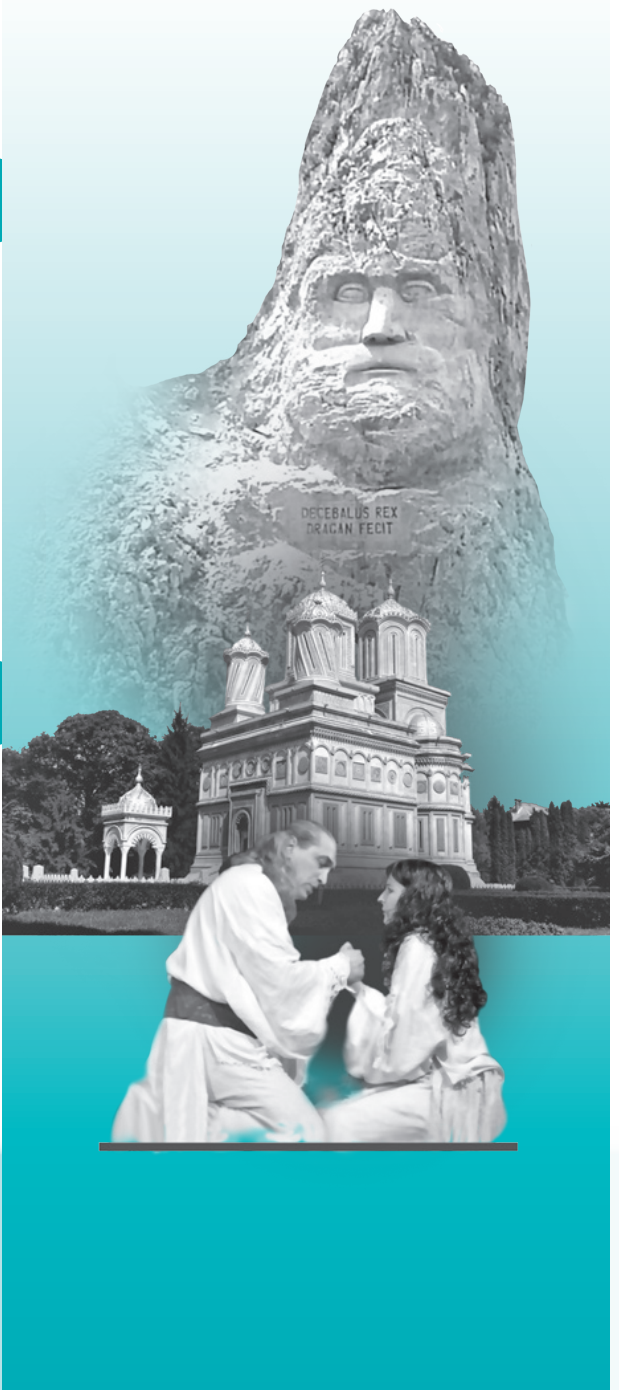

1 DE LA FIINȚA LIMBII LA PERSONALITATEA VORBITORULUI

AB INITIO

Inspirație
Ion Puiu

SAPERE AUDE

1. **Elaborează un poster cu genericul *Eu, vorbitorul de limba română din secolul XXI.* Include în prezentarea grafică a informației următoarele detalii:**
   - În ce situații de viață utilizezi limba română?
   - Ce surse de documentare cauți pentru a-ți exprima ideile?
   - Despre ce vorbești, cît vorbești și cum vorbești în limba română?
   - Despre ce vorbesc reprezentanții altor generații din familia ta?
   - Despre ce vorbesc prietenii și colegii tăi?
   - Cum scoți în evidență ceea ce îți place/te impresionează/te interesează să vorbești în limba română?

2. **Specifică-ți pe profilul dintr-o rețea de socializare temele de discuție preferate. Recomandă-le prietenilor tăi să discute despre limba română și vorbitorii ei din Republica Moldova.**

1. **Meditează asupra aserțiunii scriitorului Aureliu Busuioc și explică succint ideea: *Frumoasa noastră limbă românească nu așteaptă declarații de dragoste. Ea așteaptă dragostea noastră*.**

2. **Exemplifică, în baza lecturilor și a experienței personale, ideea de frumusețe a limbii române.**

4. **Opinează: cum răspunde generația ta la *provocările* de azi ale limbii române.**

5. **Explică, prin două exemple, sensul afirmației savanților că limba este un fenomen viu.**

6. **Citește versurile dintr-o cunoscută poezie a lui Vasile Romanciuc prezentată în *Rînduri-Gînduri*, și identifică, în subtext, 2–3 argumente care să justifice îndemnul eului liric empiric din primul vers.**
   - Explică sensul contextual al expresiei ***dragoste de cuvînt*** din primul vers.
   - Comentează semnificația cuvintelor evidențiate în ultimul vers.
   - Motivează, prin două argumente, invocarea în text a poetului Mihai Eminescu.

7. **Elaborează o listă de calități ale unui bun vorbitor, necesare pentru formarea unei tinere personalități de succes. Le poți fixa într-un tabel, stabilind anumite priorități.**

Rînduri - Gînduri

Să-ți fie-atît de drag cuvîntul,
Încît, atunci cînd îl rostești,
Să crezi că însuși Eminescu
*Te-ascultă **ce** și **cum** vorbești.*

Vasile ROMANCIUC

1. Citește fragmentul dintr-o lucrare a lingvistului de talie mondială, reprezentant al poporului nostru, Eugeniu Coșeriu, și identifică două idei principale pe care ai datoria să le cunoști, să le respecți, să le urmezi.

LABOR OMNIA VINCIT

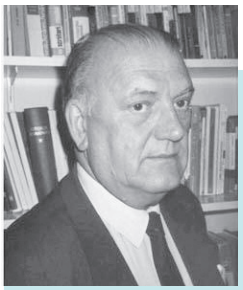

LIMBA EXISTĂ PRIN VORBIRE ȘI VORBITORI

Se știe că o limbă se vorbește, adică o limbă se realizează în vorbire. Se știe că toți oamenii vorbesc, toți știu să realizeze această activitate, însă această activitate umană universală se realizează totdeauna și în mod necesar individual. Fiecare, chiar și în dialog, vorbește pe răspunderea lui și în dialog trece de la vorbire, adică de la (rolul de) vorbitor la rolul de ascultător; chiar cînd vorbește cu sine însuși, el vorbește ca vorbitor, despărțindu-se, împărțindu-se în vorbitor și ascultător. Și, uneori, cînd ne jucăm, așa, cu vorbirea, cu noi înșine, putem să conversăm, să luăm pe rînd rolul de vorbitor, iar celălalt eu de ascultător și apoi, celălalt, răspunzînd, ia rolul de vorbitor, și primul eu devine ascultător. Însă această activitate universală, care se realizează totdeauna individual, în mod individual, se produce totdeauna de acord cu anumite norme istorice, cu anumite tradiții istorice, ale anumitor comunități lingvistice, se realizează adică întotdeauna într-o limbă.

Fiecare limbă are și o dimensiune viitoare. Româna, de exemplu, este nu doar ce s-a spus până acum, ci tot ce s-a spus în egală măsură cu ce se poate spune de acum încolo. O limbă nu este un depozit simplu, ci și un sistem al modurilor de a face, de a crea semnificații. O limbă este și creație originară. Dar și creație pentru altul, prin atribuirea propriului eu celuilalt. Astfel s-au creat și se creează permanent limbile. Această experiență o avem în fiecare zi și de aceea nu ne mai gîndim la ea.

Eugeniu COȘERIU

2. Raportează cele afirmate de savant la schema comunicării cotidiene și argumentează rolul vorbitorului în comunicare.

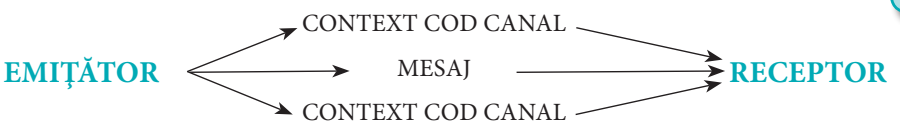

3. Aplicînd propria experiență, evaluează procesul de cunoaștere a limbii române și de afirmare a personalității prin valorile ei, raportîndu-te la cele menționate de scriitori.

- **ÎN COPILĂRIE:** Copiii ne acceptă doar în cazul stăpînirii codului trilingv copilăresc – joc, revelație, deliciu. (Iulian Filip)

- **ÎN ADOLESCENȚĂ:** Limba română este Patria mea. (Nichita Stănescu)

- **LA MATURITATE:** Cultura (inclus limba) îți dă certitudinea împlinirii, certitudinea de a fi ca personalitate. (Mihai Cimpoi)

Agenda cititorului

Eugeniu COȘERIU
(1921, com. Mihăileni, jud. Bălți – Tübingen, Germania)

- Unul dintre cei mai importanți lingviști ai secolului XX, fondatorul lingvisticii integrale.
- Doctor în filologie și filozofie, autor a peste 50 de volume și a mii de pagini de exegeză, autor al unor noi teorii despre principiile fundamentale ale filologiei.
- Doctor honoris causa a peste 50 de universități din întreaga lume.

LABOR OMNIA VINCIT

4. **Exemplifică opiniile, invocînd un model de personalitate culturală/literară.**

5. **Și poeții afirmă că limba este un fenomen viu. Reflectează asupra considerațiilor poetului Nichita Stănescu:** *Cuvintele sînt în spațiu. Cuvintele sînt spațializate, ele nu sînt moarte, ele sînt vii, între mine și tine, ele au viață, ele sînt spuse, se spațializează și sînt receptate. Știu de șapte ori limba română. Sînt poliglot în limba română... .*

Agenda cititorului

LIMBA NOASTRĂ CEA ROMÂNĂ

Sărut vatra şi-al ei nume
Care veşnic ne adună,
Vatra ce-a născut pe lume
Limba noastră cea română.

Cînt a Patriei ființă
Şi-a ei rodnică țărînă,
Ce-a născut în suferință
Limba noastră cea română.

Pe pămînt străvechi şi magic
Numai dînsa ni-i stăpînă:
Limba neamului meu dacic,
Limba noastră cea română.

În al limbilor tezaur
Pururea o să rămînă
Limba doinelor de aur,
Limba noastră cea română.

5.1. **Explică în baza unei situații de vorbire:**
- adevărul enunțat în primele două fraze;
- cum a reușit poetul să dobîndească performanța mărturisită în finalul citatului.

6. **Citește poezia lui Grigore Vieru prezentată în *Agenda cititorului* și determină rolul limbii române pentru identitatea noastră ca neam de valoare pe mapamond.**

7. **Comentează sugestia a 2–3 figuri de stil relevante pentru edificarea valorii culturale a limbii române în:**
- formarea conștiinței de neam a generației tale;
- înțelegerea datoriei de a o promova și a-i asigura vitalitatea în palmaresul limbilor de pe mapamond.

8. **Completează răspunsul, selectînd 2–3 idei enunțate de scriitorul Nicolae Dabija:** *Limba este locul unde un vorbitor e toți vorbitorii. Totalitatea vorbitorilor trăiește, se regăsește, la rîndul său, într-un singur vorbitor. Nu există Patrie în afara limbii. Nici țară. Nici stat. Nici independență. Nici libertate. Nu există cultură, civilizație, istorie, literatură, știință fără limbă. Cuvintele unei limbi aruncă punți între oameni și îi fac să comunice, să se înțeleagă, să conlucreze. Lumea cuvintelor e una care trăiește cu noi.*

9. **Dezvoltă afirmațiile din textul scriitorului pe care le consideri importante pentru propriul sistem de valori, utilizînd informația deținută din studiul altor discipline.**

10. **Construiește o definiție poetică a limbii române, utilizând o figură de stil relevantă.**

ARS COLLABORANDI

1. **Memorizează poezia lui Grigore Vieru și rostește-o ca pe o convingere de viață.**

2. **Construiește o tablă de valori decisive pentru propria personalitate, pe care le poți dobândi prin:**
a) deținerea performanței de vorbitor exelent al limbii române;
b) deținerea competenței de bun vorbitor într-o limbă străină.

2 MITURILE, REVELAȚII FUNDAMENTALE ALE UMANITĂȚII

Motto:

Miturile, visurile colective ale popoarelor...,
întîile mari manifestări ale unei culturi.
Lucian BLAGA

AB INITIO

1. **Examinează imaginile și precizează ce mituri ilustrează acestea.**

2. **Raportează semnificația imaginilor la titlul temei și:**
   a) **determină care dintre ele reprezintă:**
      ✓ *mituri naționale;* ✓ *mituri universale.*
   b) **motivează, prin 2–3 argumente, în baza imaginilor, că miturile sînt adevărate revelații spirituale ale poporului.**

SAPERE AUDE

1. **Citește atent definițiile aforistice ale lui Lucian Blaga din *mottoul* temei. Meditează și exemplifică afirmația prin titluri, evenimente din opere, conform reperului:**

MITURILE → *manifestări ale unei culturi*: _____
MITURILE → *visuri colective*: _____

1.1. **Utilizează sugestia imaginilor propuse, informații din lecturile proprii sau dobîndite în clasele anterioare la cursul de istorie.**

2. **Pornind de la afirmația lui Mircea Eliade că *mesajul baladei Miorița îl constituie voința păstorului de a schimba destinul său, de a preface nefericirea lui într-un moment al liturgiei cosmice*, formulează, în 2–3 enunțuri, mesajul principal pe care ți-l comunică, peste veacuri, ciobanul din *Miorița*.**

3. **George Călinescu a inclus balada *Miorița* în categoria celor patru mituri fundamentale ale spiritualității poporului nostru. Motivează decizia criticului prin două argumente.**

4. **Alege două mituri pe care le cunoști și explică semnificația:**

evenimentului
personajului → MITIC
timpului

4.1. **Determină și argumentează ce este comun pentru aceste trei elemente ale mitului.**

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

Pentru a defini mitul, este necesar să reflectezi asupra următoarelor cuvinte-cheie:

- Autorul_____
- Cauza_____
- Evenimentul_____
- Personajul_____
- Timpul_____
- Locul_____
- Valoarea_____

ARS COLLABORANDI

1. **Sistematizează și rezumă informația cunoscută conform următoarelor repere:**
   - ✓ timpul când au apărut miturile discutate;
   - ✓ autorii;
   - ✓ cauza ce a determinat apariția miturilor;
   - ✓ tipul evenimentelor reflectate;
   - ✓ cine relatează evenimentele;
   - ✓ în ce timp au loc ele;
   - ✓ unde (în ce loc) se desfășoară;
   - ✓ ce valoare (semnificație) au evenimentele pentru cititori.

2. **Pune colegului întrebările necesare pentru a afla ce mituri cunoaște și care este valoarea simbolică a unui mit preferat de el.**

2.1. **Completează răspunsul colegului.**

3. **Se afirmă că mitul este izvorul tuturor artelor. Opinați, argumentîndu-vă răspunsul, și ilustrați-l prin exemple.**

4. **Discutați răspunsurile colegului și formulați, în baza lor, o posibilă definiție a mitului. Verificați prin reperele din *Agenda cititorului*.**

5. **Comparați definiția formulată de voi cu cele expuse în *Agenda cititorului*. Comentați constatările făcute.**

Agenda cititorului

MIT

- Narațiune tradițională complexă, născută la interferența dintre planul cosmic şi planul uman, în legătură cu destinul condiției cosmice şi umane.
- Termenul a fost învestit cu o semnificație multiplă: de la ficțiune, născocire, poveste populară, fabulă alegorică, poezie simbolică, memorie sacră a modelelor exemplare din revelația inițială la pseudomituri sau, în limbajul curent, ceea ce este contrar realității concrete.

6. **Mitologia (știința despre mituri) a realizat mai multe clasificări ale miturilor. Cele mai răspîndite sînt miturile tematice. Ia cunoștință cu două dintre ele și spune care este mai elocventă pentru tine.**

A

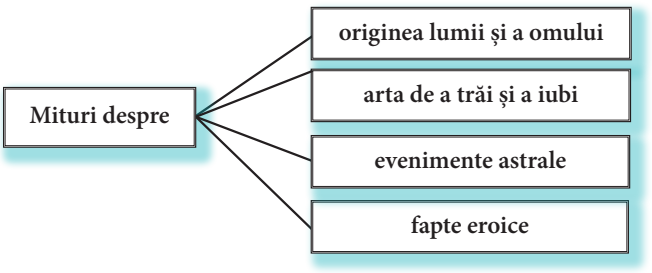

B

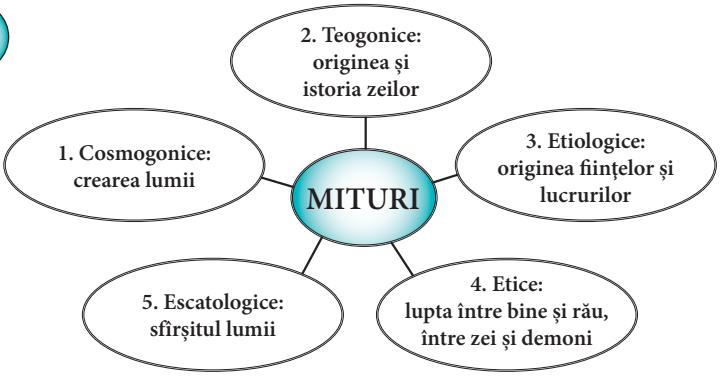

7. **Selectează din informațiile propuse în *Agenda cititorului* și în *Portofoliu* particularitățile mitului.**

7.1. **Fixează respectivele particularități într-un tabel, conform exemplului propus.**

TIPUL DE RELATARE	TIMPUL ACȚIUNII	TEMATICA	SEMNIFICAȚIA MESAJULUI
✓ narațiune	✓ antic	✓ originea universului	✓ valoare exemplară

Portofoliu

TIMP, CUNOAȘTERE ȘI GÎNDIRE MITICĂ

Miturile au un timp caracteristic: timpul mitic. Evenimentele sînt atemporale.

Personajele sînt ființe supranaturale: zei, semizei, eroi (Prometeu, Zmeul, Strigoiul, Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana, Dochia, Zburătorul, Meșterul Manole etc.).

Cunoașterea mitică e întemeiată pe intuiții autentice, foarte ingenioase, însă naive, nefondate științific. Dar popoarele arhaice au găsit o soluție în explicarea la modul figurat a fenomenelor sau sentimentelor fundamentale. De aceea cele mai răspîndite mituri sînt cele cosmogonice, urmînd apoi miturile sentimentelor Terrei.

George Călinescu a identificat patru mituri fundamentale pentru literatura română, care tind *a deveni pilonii unei tradiții autohtone*. Acestea sînt: *Traian și Dochia* – mitul etnogenezei, al întemeierii poporului român, *Miorița*, care simbolizează *existența pastorală* a acestuia, *Zburătorul – mitul erotic* și *Meșterul Manole – mitul sacrificiului*, indicînd concepția poporului despre creația absolută ca rod al suferinței și condiția jertfirii întru creație.

Lucian Blaga menționează că *fără o gîndire mitică nu ia ființă, din păcate sau din fericire, nicio poezie*, ceea ce înseamnă că poporului nostru i-a fost proprie o profundă gîndire mitică, de vreme ce și-a întruchipat în metafore atît de încăpătoare principalele moduri de existență: prin muncă (păstoritul) – *Miorița*, prin dragoste – *Zburătorul* și prin creație – *Meșterul Manole*.

Mircea Eliade afirmă că *funcția principală a mitului este de a releva modele exemplare ale tuturor activităților omenești semnificative.*

1. **Sintetizează, într-o schemă proprie, tipurile de mituri prezentate în temă și cunoscute din lecturi individuale.**

2. **Argumentează trei caracteristici de bază ce adeveresc statutul unui mit.**

3. **Exemplifică, prin două titluri adecvate, faptul că miturile sînt și primele mari manifestări ale culturii poporului nostru și ale culturii universale.**

ARS DISCENDI

4. **Comentează, în limitele unei pagini, semnificația mitului preferat în raport cu valorile literaturii române pe care le împărtășești.**

OPȚIONAL

4. **Redactează un eseu nestructurat pe una dintre temele propuse:**
   - *Omul și Cosmosul, veșnice povești mitice.*
   - *Miturile din preajma noastră.*

3 ELEMENTE DE ANALIZĂ SEMIOTICĂ A TEXTULUI

AB INITIO

1. **Cercetează interiorul liceului/clasei în care înveți. Remarcă semnele de arhitectură și cultură materială.**

SAPERE AUDE

1. **Analizează un peisaj. Alcătuiește o listă de semne/sisteme importante pentru a stabili locul și timpul.**

2. **Orice societate etnică și culturală, în procesul comunicării, utilizează un inventar de semne, fiecare dintre ele aparținînd unui sistem și avînd, în cadrul acelui sistem și al acelei comunități, o anumită interpretare. Documentează-te din textul de mai jos cu noțiunea de sistem semiotic și ilustrează două sisteme semiotice prin 7–10 elemente actuale.**

2.1. Comentează interpretarea lor.

VALOAREA SEMNELOR ÎN COMUNICAREA UMANĂ

Sistemele semiotice primare, în viziunea specialiștilor, sînt:

- **Semnele naturale descifrabile:**
  - culoarea cerului, forma norilor, fenomenele meteo specifice;
  - specii din floră și faună, starea lor;
  - comportamentul insectelor/animalelor/plantelor.
- **Semnalmentele umane și superstițiile:**
  - semnele descifrabile în exteriorul persoanelor (ten, culoarea părului, trăsături ale feței, statură);
  - semnele interpretate ca prevestitoare.
- **Ghicirile și prorocirile, visele:**
  - ghicitul în bobi, cafea, cărți;
  - interpretarea viselor.
- **Vestimentația și tatuajul:**
  - semne tatuate, machiaj;
  - haine, acoperămînt pentru cap, încălțăminte.
- **Ornamentele tradiționale:**
  - linii și figuri sugestive, reprezentate pe orice obiecte.
- **Arhitectura populară:**
  - construcții și detalii ale lor.
- **Artele plastice:**
  - imagini, sculptură, obiecte care au doar valoare estetică.
- **Artele aplicate (din care provin diverse obiecte de cultură materială):**
  - produse rezultate din olărit, prelucrarea lemnului, prelucrarea fierului etc.
- **Comenzile și semnalele sonore, muzica:**
  - sunete lansate de oameni sau animale; comenzi adresate oamenilor sau animalelor; semnale de alarmă; zgomote; melodii.
- **Plastica mișcării și dansul:**
  - poziția corporală; mimică și gestică; pași de dans.
- **Unitățile de măsură:**
  - valori, distanțe, dimensiuni, bani în circulație.
- **Punctele de orientare:**
  - soarele și astrele; cursul rîurilor; numele punctelor cardinale sau ale locațiilor de referință.
- **Tradițiile:**
  - obiceiuri calendaristice și de familie.
- **Jocurile:**
  - reguli ale jocurilor, semnele specifice fiecăruia.
- **Credințele/Religia:**
  - divinitățile; sărbătorile; obiectele de cult.
- **Limba:**
  - elemente verbale (cuvinte, expresii/forme, sensuri); intonația comunicării.

3. **Clasifică, într-un tabel, indiciile toamnei din primele patru catrene ale părții a VII-a a poemului *Călin, file de poveste* de Mihai Eminescu, în conformitate cu semnificația categoriilor de semne.**

Sistemul semiotic	Semnul	Caracteristica	Comentariul
Vestimentație și tatuaj	Copil	desculț	Copilul desculț toamna tîrziu, seara, este semn de ..., pentru că ....
Semne naturale	Frunze	uscate	Frunzele uscate sînt semn al ..., pentru că ....
Comenzi și semnale sonore			

4. **Alege cinci dintre semnele identificate. Propune o alternativă: cum ai putea sugera același lucru prin alt semn?**

5. **Explică, în contextul poemului *Călin, file de poveste* de Mihai Eminescu, noțiunea de *timp mitic românesc*.**

6. **Vezi recomandările din *Agenda cititorului* și interpretează, într-un text coerent, situația pe care o sugerează semnele exprimate de cuvintele marcate:**
   - ► În **coliba împistrită** ea să nasc-un pui de prinț...
   - ► Lumina cu mucul negru **într-un hîrb** un roș opaiț...
   - ► **Se coceau** pe vatra sură două turte **în cenușă**...
   - ► **Un papuc e sub o grindă**, iară altul după ușă...
   - ► **Hîrîită, noduroasă**, stă în colț **rîșnița veche**...
   - ► Sub **icoana afumată** unui sfînt cu comănac...
   - ► Pe cuptiorul **uns cu humă** și pe **coșcovii** pereți...
   - ► Pe un **pat de scînduri goale** doarme tînăra nevastă...

6.1. **Observă și comentează corelația dintre semnele diferitelor sisteme (bunăoară, *faptul că un copil umblă desculț toamna tîrziu este coerent cu faptul că mama sa stă într-o colibă sărăcăcioasă*).**

7. **Selectează substantivele proprii utilizate în textul poemului. Consultînd un dicționar enciclopedic/de simboluri/de personaje literare/de nume proprii, explică semnificația generală și contextuală a fiecăruia.**

8. **Explică, referindu-te la text, cum se manifestă în poem sistemul semiotic *Ghicirile, prorocirile și visele*. Ilustrează cu exemple din alte texte literare semnele acestui sistem.**

9. **Citește expresiv dialogul dintre Călin și fiul său. Rescrie dialogul, indicînd în paranteze tempoul, intonația și pauzele.**

10. **Imaginează-ți cum trebuie să fie îmbrăcat Călin (Zburătorul) la fiecare apariție a sa. Motivează diferențele, dacă le consideri relevante.**

Agenda cititorului

ANALIZA SEMIOTICĂ A TEXTULUI ARTISTIC PRESUPUNE CĂ:

- Cititorul trebuie să descopere în text o realitate zugrăvită prin cîteva semne.
- Semnele sînt corelate cu timpul și spațiul descris, cu mediul în care trăiesc sau din care provin personajele.
- Scriitorul scoate în evidență cîteva semne relevante, iar cititorul trebuie să le interpreteze.
- Semnul trebuie raportat la un sistem și descifrat în cadrul lui.

De exemplu:

Pe un deal răsare luna,
ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri
și castelul singuratic...

Semnele identificate:

➢ **Luna** (răsare) – este un semn natural descifrabil, semnifică seara/începutul nopții;

➢ **Codrii** (străvechi) – este un semn natural descifrabil, semnifică un spațiu geografic unde există codri, adică spațiu românesc.

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Examinează cea mai veche fotografie din albumul de familie. Analizează toate semnele (conform sugestiilor din textul propus), care se pot desluși acolo: *semnalmente, vestimentație, poză, mimică și gestică, obiecte de cultură materială*. Determină perioada. Imaginează-ți în cadrul cărui roman din literatura română ar putea figura persoanele din fotografie sau pentru ilustrarea cărui roman s-ar potrivi aceasta.**

TIPOLOGIA, DESCIFRAREA ȘI ÎNȚELEGEREA SEMNELOR

În tipologia semnelor, se deosebesc:

Semnalul: semn perceput direct/nemediat cu organele de simț (auz, văz etc.). Omul aude un vuiet, vede un foc arzînd, simte o temperatură a mediului, pe care le conștientizează automat și fără a descifra ce înseamnă.

Rînduri, rînduri trece-un freamăt ce le scutură pe toate... – vîntul scutură frunzele, semn că vine toamna.

Simptomul: semn cu interpretări medicale, determinat de o legătură naturală între starea fizică a ființei și manifestările de boală sau de sănătate. Semnul este perceput de pacient, exprimat verbal, dar urmează să fie descifrat și interpretat de medic.

S-a făcut ca ceara albă fața *roșă ca un măr*
Și atîta de subțire – să o tai c-un fir de păr... – este un indiciu al suferinței în dragoste.

Iconul: semn-imagine care ține locul obiectului sau al ființei – fotografia în locul persoanei, desenul în locul obiectului, imaginea sugestivă în locul operației care se efectuează (de exemplu, semnele iconice utilizate în programele de calculator).

Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii pereți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț
Purcelușii cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.

Indexul: semnul care necesită o interpretare logică, de detectiv. Este indicatorul în timp și spațiu al obiectului reprezentat: Steaua Polară indică Nordul, fumul indică locul focului, dezgheța este index al creșterii temperaturii, înghețarea – al scăderii temperaturii.

De departe-n văi coboară ***tînguiosul glas de clopot*** – prin urmare, există un lăcaș de cult.

Simbolul: semn care poate fi interpretat numai prin cunoașterea unei convenții, a unei tradiții sau a unei mărci. Comunitatea umană, sprijinindu-se pe anumite practici, cunoștințe, valori, tradiții, atribuie semnificație simbolică unor plante, obiecte, culori și, implicit, imaginilor acestora. Zburătorul (în mitologia populară) este o ființă fantastică imaginată ca un spirit rău, care chinuiește noaptea, în somn, fetele și femeile; în literatura romantică este personificarea dorului de bărbatul iubit, întruchiparea idealizată a iubitului.

Zburător *cu negre plete, vin' la noapte de mă fură.*

Numele sociocultural: semn care substituie obiectul sau ființa propriu-zisă, dar care este purtător de informații socioculturale relevante. Un nume de ființă (scriitor/creator/personaj literar/reprezentant tipic al etniei), de operă artistică, de marcă a produsului sau de localitate semnifică, pentru cel care poate citi semnele, o lume sau o epocă întreagă.

Și ***Narcis*** *văzîndu-și fața în oglinda sa, izvorul,*
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul. – Narcis, conform mitului grecesc, devine simbol al frumuseții și al dragostei de sine.

ARS COLLABORANDI

2. **Constituiți patru echipe. Extrageți din textul poemului lui Mihai Eminescu semnele ce țin de următoarele sisteme:**
   Echipa I – arhitectură;
   Echipa a II-a – vestimentație;
   Echipa a III-a – cultură materială;
   Echipa a IV-a – sistem sonor.

2.1. **Prezentați-le clasei pe un poster sau pe tablă, comentîndu-le.**

2.2. **Enumerați semnele iconice și simbolurile din realitatea care vă înconjoară.**

2.3. **Explicați legătura dintre obiectul din imagine și interpretarea lui.**

3. **Numește 3–5 simboluri literare. Interpretează-le arătînd originea lor și explicînd de ce obiectele au valoare simbolică.**

4. **Identifică în textul părții a VIII-a a poemului *Călin, file de poveste* simbolurile ce țin de floră. Descifrează-le, apelînd la cunoștințele pe care le ai și la dicționarele de simboluri.**

5. **Alege un mit preferat. Construiește și completează tabelul cu informația necesară.**

5.1. **Compară, printr-un schimb de caiete, produsul tău cu al altor colegi. Revizuiește-ți tabelul final.**

Trăsătura mitului	Citatul care o confirmă	Comentariul
Reflectă un eveniment important al lumii primordiale		
Evenimentele sînt atemporale		
Personajele sînt ființe supranaturale, purtătoare de informații socioculturale relevante		
Se explică în mod figurat sentimente fundamentale		

1. **Examinează drapelele și stemele unor state. La ce concluzii poți ajunge?**

2. **Cercetează, în aceeași cheie, semnele unui text narativ din literatura română. Comentează cronotopul. Observă valoarea numelor-semne.**

OPȚIONAL

3. **Vezi *Agenda cititorului*. Construiește un posibil blazon (arbore) pentru neamurile (rudele) din care provii. Explică mesajul semnelor iconice.**

Agenda cititorului

BLAZON

➢ **Dicționarul explicativ**

- Semn simbolic al unui stat sau al unui oraş (zugrăvit pe drapele, monede etc.); stemă; herb.
- Marcă de noblețe a unei familii sau a unei dinastii; stemă; herb.
- (Rar) Scut.
- Descrierea prin viu grai sau în scris a unei steme.

➢ **Dicționarul enciclopedic**

- Ansamblu de semne convenționale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraş, a unei familii nobile, a unei bresle;
- Era aplicat pe discuri heraldice, pe steaguri etc.
- Conform științei heraldice, o stemă se compune din următoarele categorii de elemente: scut, figurile heraldice şi elementele exterioare ale scutului.

ARS DISCENDI

4 MITURILE ROMÂNEȘTI, SIMBOLURI ALE EXISTENȚEI ARHETIPALE

Motto:
Miturile conduc lumea.
Gavriil STIHARUL

AB INITIO

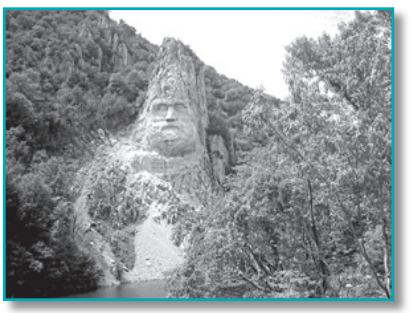

1. Meditează la tema de studiu și scrie trei cuvinte-cheie care ar semnifica etape ale formării spirituale personale. Motivează alegerea.

2. Actualizînd informația istorică, precizează cîteva etape ale procesului de constituire a poporului nostru.
2.1. Reprezintă-le prin simboluri relevante și comentează-le conotația.

3. Filozofia populară a cuprins acest proces în plan spiritual prin simbolistica miturilor. Explic-o succint, aplicînd semnificația celor patru mituri fundamentale, definite de George Călinescu, în conexiunile reprezentate de cele două scheme.

Schema A

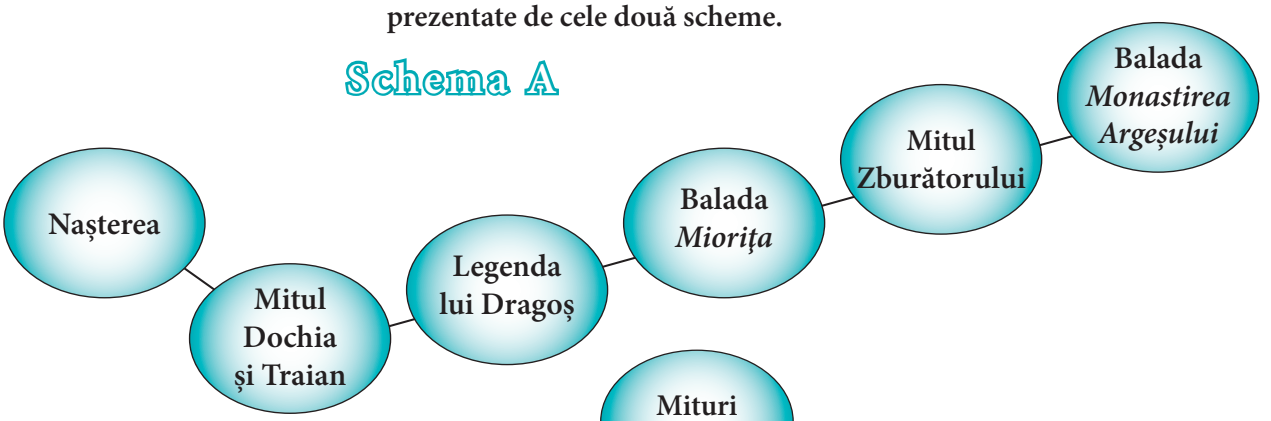

Schema B

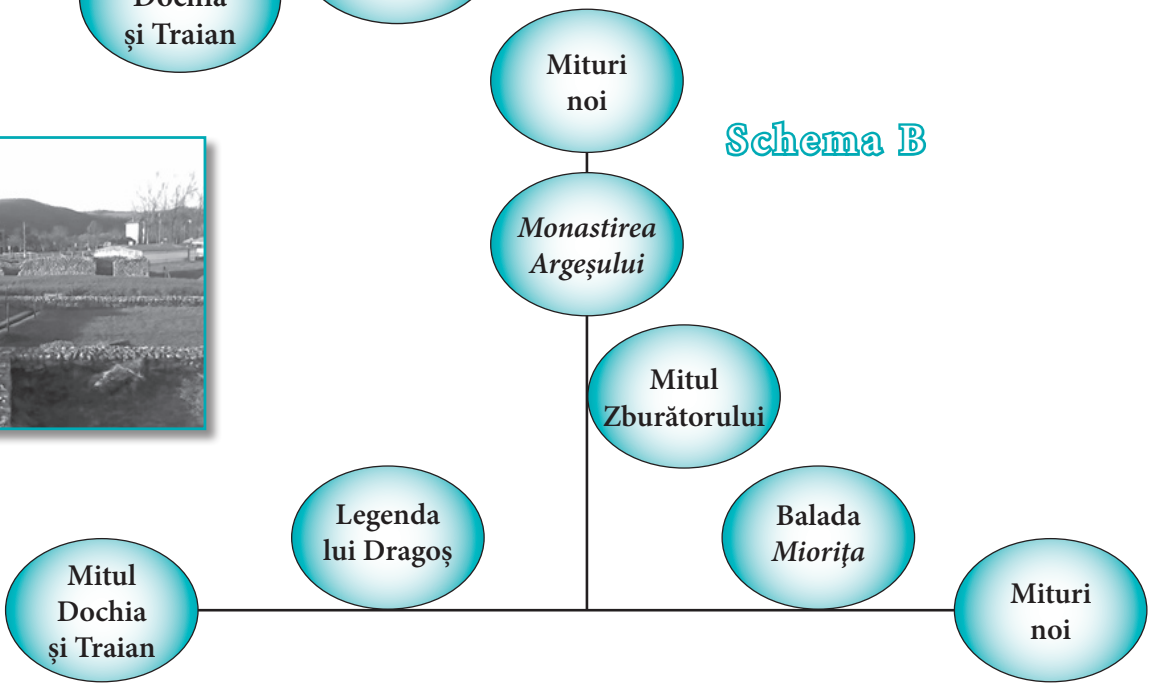

- **Citește fragmentele și compară interpretarea celor două mituri de către primii mari istorici ai neamului: Miron Costin și Dimitrie Cantemir.**

SCRIPTA MANENT

Miron Costin, *De neamul moldovenilor*	Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*
Stihuri de descălecatul Țării	Mai tîrziu, după ce au slăbit dominația romanilor, desele năvăliri ale barbarilor asupra Moldovei – cum au fost invaziile sarmaților, hunilor, reților – au constrîns coloniile romane să treacă munții, spre a-și căuta un refugiu de furia barbarilor în regiunea muntoasă a Maramureșului. Acolo, după ce au trăit cîteva secole în locuri greu accesibile, apărate de munți, ținîndu-se de legile și domnii lor, în sfîrșit, observînd că sînt restrînși în spațiu de viață în mulțimea locuitorilor, domnul lor Dragoș, fiul lui Bogdan, numai cu trei sute de oameni, au hotărît să treacă munții spre răsărit, de parcă ar fi făcut o vînătoare. Cu atît mai mult că în drum îi nimeri un bour sălbatic, numit de moldoveni Zimbru, și, în timp ce urmărea, a coborît din munți cu totul. Mai apoi o cățelușcă de vînătoare, de care el era legat mai mult ca de ceilalți cîini și care era numită Molda, se ținea neobosită de fiară, iar aceasta, înfierbîntată, se aruncă într-un rîu și acolo este omorîtă de săgeți, iar cîinele, urmărind desigur fiara și în apă, este tras la fund de către valurile repezi ale rîului. În memoria cățelei rîul a și fost numit, mai întîi de către Dragoș, Moldova, locul unde se petrecuse întîmplarea îl numi Roman, în cinstea neamului său, iar capul bourului sălbatic devenise numaidecît stema noii domnii… În acest fel restituită foștilor ei stăpîni și conducătorilor ei romani, țara pierde numele de roman și dacic și, de la numele rîului Moldova, de aici în colo a fost numită atît de către străini cît și de către băștinași, Moldova.
Neamul Țării Moldovei de unde să trăgăneză?	
Din țările Rîmului, tot omul să creadză.	
Traian întîiu, împăratul, suindu pre dahii.	
Dragoș apoi în moldoveni predomenindu pre vlahi.	
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră.	
Și Turnul-Săvărinului, munteni, în țara voastră.	

SAPERE AUDE

1. **Determină care dintre istorii poate fi definită mit al etnogenezei și care – mit al întemeierii. Argumentează cu detalii din text.**
2. **Explică, în baza fragmentelor propuse în această pagină, particularitățile mitului ca narațiune din** *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche **și din** *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir.

…umblîndu păstorii de la Ardeal, ce se cheamă Maramoreș, în munți cu dobitoacele, au dat de o fiară ce se cheamă bour și, după multă goană ce o au gonit-o prin munți cu dulăi, o au scos la șesul apei Moldovei.

Acolo, fiind și fiara obosită, au ucis-o la locul unde se cheamă acum Buorenii, dacă s-au descălecat sat. Și hierul țării sau pecetea cap de bour să însemnează, și căteauca care au gonit fiara aceea au crăpat, pe care au chemat-o Molda, iar apei de pre numele cățelei Moldii, i-au zis Molda, sau cumu-i zic unii, Moldova.

Așijderea și țării, dipre numele apei i-au pus numele Moldova.

Letopisețul Țării Moldovei

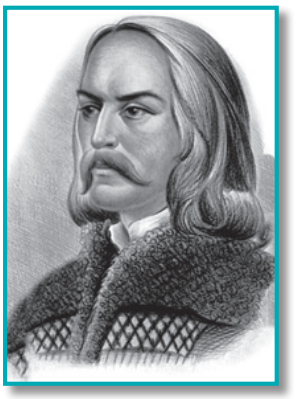

Grigore Ureche

SCRIPTA MANENT

- **Citește baladele *Dochia și Traian* de Gheorghe Asachi și *Dragoș* de Vasile Alecsandri. Precizează ce mituri fundamentale conțin ele. Argumentează răspunsul.**

DOCHIA ȘI TRAIAN

I

Între Piatra Detunată
Ș-al Sahastrului Picior,
Vezi o stîncă ce-au fost fată
De un mare domnitor...
Acea doamnă e Dochie,
Zece oi, a ei popor,
Ea domnează-n vizunie
Preste turme și păstori.

II

La frumusețe și la minte
Nici o giună-i sămăna,
Vrednică de-a ei părinte,
De Decebal, ea era.
Dar cînd Dacia-au împilat-o
Fiul Romei cel mărit,
Pre cel care-ar fi scăpat-o,
De-a iubi a giuruit.
Traian vede astă zînă;
Deși e învingător,
Frumuseței ei se-nchină,
Se subgiugă de amor.

III

Împăratu-n van cată
Pe Dochia a-mblînzi;
Văzînd patria ferecată,
Ea se-ndeamnă a fugi.
Prin a codrului potică
Ea ascunde al ei trai,
Acea doamnă tinerică
Turma paște peste plai.
A ei haină aurită
O preface în șăiag,
Tronu-i iarba înverzită,
Schiptru-i este un toiag.

IV

Traian vine-n astă țară,
Și de-a birui deprins

DRAGOȘ

I

Dragoș, mîndru ca un soare,
A plecat la vînătoare.
Ghioaga și săgeata lui
Fac pustiul codrului!
Cerbul moare, urșii per
Și vulturii cad din cer...
Iată că-ntr-o dumbrăvioară
El zărește-o căprioară,
Fiară blîndă de la munte,
Cu steluță albă-n frunte
Și corniţe subţirele
Și copite sprintenele.
Căprioara cum îl simte
Lasă locurile strimte,
Fuge, saltă, zboară, pere,
Ca un vis, ca o părere;
Iară Dragoș înfocat
O gonește ne-ncetat.
Zi de vară cît de lungă,
Vînătorul o alungă,
Ș-amîndoi se perd de vii
În codri mereu pustii!

II

Iată, mări, că deodată
O poiană se arată,
Înverzită, înflorită
Și de lume tăinuită.
Iar pe iarbă-n poieniţă
Cîntă-o albă copiliţă,
Cu ochi dulci, dismierdători
Și cu sînul plin de flori.
Căprioara, cît o vede,
Zboară vesel, se repede
Și îi cade la picioare
Pe-un covor de lăcrimioare.
Cît viteazul o zărește,
Pe loc stă și se uimește!

Uită blînda căprioară
Și săgeata ce omoară!
Uită draga vînătoare,
Uită lumea de sub soare!

III

„Copiliță! zice el
Rezemat de-un stejărel.
Ești tu zîna ăstui plai,
Sau o floare de la rai?”
„Dragoș, Dragoș, frăţioare,
Nu sunt zînă, nu sunt floare,
Dar am suflet fecioresc
Și Moldova mă numesc.
Mult e mult de cînd te-aștept
Să-mi alin dorul din pept,
Că de Domnul sunt menită
Ca să fiu a ta ursită!”
„O, Moldovo-ncîntătoare,
Gingașă fărmecătoare!
Iată, arcu-mi vitejesc
Lîngă tine-l răsădesc,
Ca să deie pîn-în zori
Crengi cu frunze și cu flori,
Și cu-acele crengi frumoase
Să-mpletim cununi voioase,
Una ţie, una mie,
Pentru-a noastră cununie!”

IV

A doua zi ei plecară
Și prin codri apucară,
Amîndoi îmbrăţișaţi,
Cu flori mîndre-ncununaţi.

DOCHIA ȘI TRAIAN	*DRAGOȘ*

Spre Dochia cea fugară
Acum mîna a întins.
Atunci ea, cu grai fierbinte,
„Zamolxis, o, zeu, striga,
Te giur pe al meu părinte,
Astăzi rog nu mă lăsa!”
Cînd întinde a sa mînă
Ca s-o strîngă-n braţ Traian,
De-al ei zeu scutita zînă
Se preface-n bolovan.

V

El petroasa ei icoană
Nu-ncetează a iubi;
Pre ea pune-a sa coroană,
Nici se poate despărţi.
Acea piatră chiar vioaie
De-aburi copere-a ei sîn,
Din a ei plîns naște ploaie,
Tunet din al ei suspin.
O ursită-o priveghează,
Și Dochia deseori
Preste nouri luminează
Ca o stea pentru păstori.

Dealuri multe ei suiră,
Multe dealuri coborîră,
Pîn-în valea cea-nverzită,
De-un rîu luciu răcorită.
Copiliţa-nveselea
Și din gură-așa grăia:
„Dragoș, Dragoș, frăţioare,
Lasă ochii tăi să zboare
Peste dealuri și cîmpii
Păscute de herghelii,
Peste văi, peste grădini
Unde zbor mii de albini,
Peste ape curgătoare
Și dumbrăvi răsunătoare.
Cît pămînt tu vei vedea,
E cuprins de zestrea mea!
Ș-acea dalbă de moșie
Toată-n veci a ta să fie,
Ca să fie-n veci scăpată
De o fiară-nfricoșată,
De un zimbru fioros
Care-o calcă-n sus și-n jos”.

V

Bine vorba nu sfîrșea,
Din rîu iată că ieșea
Zimbrul aprig ca un zmeu,
Cu lungi coame ca de leu,
Și cu coarne oțelite,
Și cu aripi la copite.
Fiara cruntă și turbată
Pleca fruntea lui cea lată
Și sărind, mugind, da zor
Peste mîndrul vînător.
Iară Dragoș s-aţintea
Și, cel zimbru cum venea,
Ghioaga-n frunte-i arunca,
Fruntea-n două-i despica!
Apoi capul îi tăia,
Într-o lance îl punea
Și pleca în veselie
Pe frumoasa lui moșie,
De păgîni să o ferească
Și ca domn să o domnească!

1. Identifică 3–5 similitudini între naraţiunile istorice și textele poetice semnate de Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, urmărind reperele:

- caracterul evenimentului;
- personajele antrenate;
- timpul, locul evenimentului;
- valoarea, semnificaţia personajelor.

2. Determină ce au modificat/au inovat autorii Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri în raport cu miturile populare:

a) la nivelul evenimentului;
b) la nivelul personajelor;
c) la nivelul limbajului.

2.1. Explică ce schimbare de sensuri s-a produs.

2.2. Care sînt detaliile limbajului artistic ce produc amplificarea semnificaţiei mitologice? Completează tabelul:

Dochia și Traian	*Dragoș*
✓	✓

SAPERE AUDE

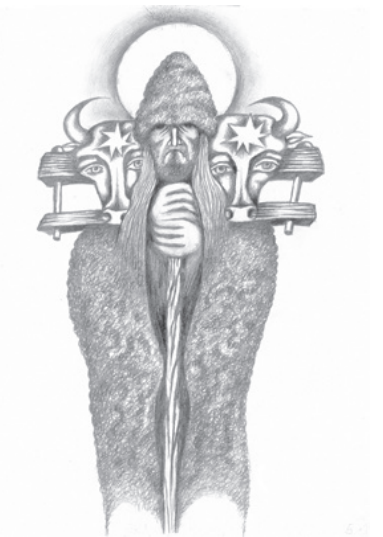

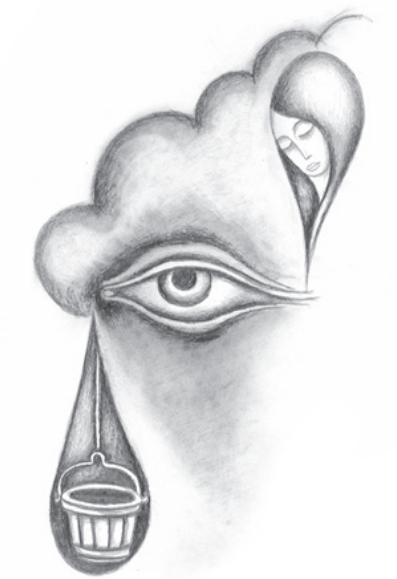

LABOR OMNIA VINCIT

3. **Relevă caracterul simbolic al personajelor, construind paralela dintre personajele indicate mai jos.**

- Traian ↔ Dragoș
- Traian ↔ Dochia
- Dochia ↔ Zîna plaiului
- Dragoș ↔ Zîna plaiului

3.1. **Formulează 2–3 concluzii cu referire la parcursul semnificației personajelor de la alegorie la simbol.**

4. **Rezumă mesajele celor două mituri:**

A. Semnificația narațiunii mitice relatate de M. Costin.	A1. Mitul poetic al lui Gh. Asachi.
B. Legenda reluată de D. Cantemir.	B1. Mitul poetic din textul lui V. Alecsandri.

1. **Argumentează posibila motivare a autorilor de rescriere a miturilor din două perspective:**
   - *idealurile de epocă;*
   - *intenția personală a autorilor.*

1.1. **Folosește, în răspuns, informații cunoscute de la alte discipline (istorie, geografie) și din lecturi individuale.**

2. **Explică particularitățile textelor de mai sus ca specie literară, în raport cu semnificația mitologică a acestora.**

3. **Relevă, în baza textelor lui Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, caracteristicile generale ale mitului.**

4. **Actualizează povestea alegorică a ciobanului din balada *Miorița*. Rezumă prin ce te-a impresionat. Inspiră-te din *Rînduri-Gînduri*.**

5. **Comentează semnificația mitului în balada *Miorița*, urmărind reperele:**
   - *Caracteristicile peisajelor conturate;*
   - *Timpul cînd s-a desfășurat evenimentul;*
   - *Experiența de viață sintetizată în baladă;*
   - *Tipul personajelor și valorile acestora;*
   - *Semnificația finalului baladei;*
   - *Valoarea națională și general-umană a evenimentului;*
   - *Mitul, izvor de inspirație pentru literatura română.*

Rînduri - Gînduri

• *Amplasarea motivelor în balada* Miorița *prefigurează spațiul mioritic blagian.*

• *Miorița, Mama, Zidirea, Eternitatea sînt echivalențe ale sublimului, iar sublimul e dureroasa, dar și sobra măreție a sufletului, ce ar putea încăpea, esențialmente, într-un simplu dangăt de clopot.*

Tudor CHIRIAC,
autorul unui excepțional
oratoriu *Miorița*
pentru voce,
clopot și orgă.

6. Analizează semnificaţia simbolică a deciziei ciobanului. Te poţi inspira din următoarea schemă a motivelor. Vezi şi *Rînduri-Gînduri* (pagina 22).

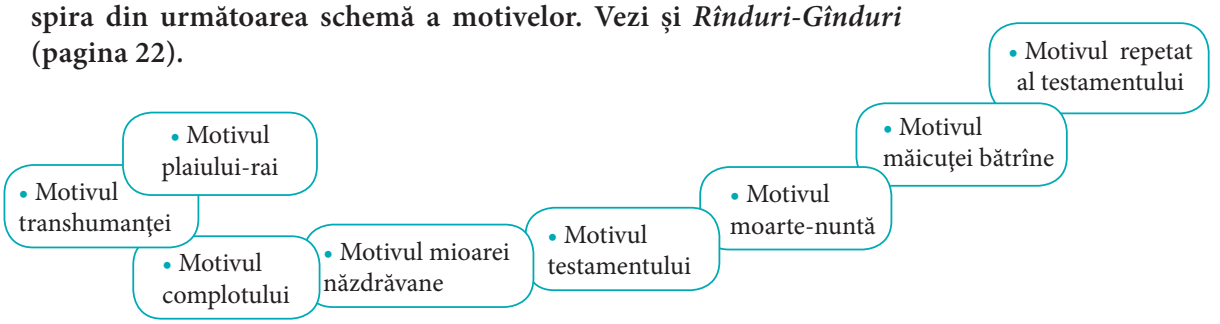

6.1. Extinde-ţi orizontul de cunoaştere, citind informaţia din *Portofoliu* şi raportînd-o la motivele şi mesajele baladei *Miorița*.

6.2. Formulează, în baza textului baladei, două idei cu referire la valoarea destinului uman, în raport cu existenţa cosmică şi cea terestră.

Portofoliu

SPAŢIUL MIORITIC BLAGIAN

Orizontul spaţial al inconştientului este înzestrat cu accente sufleteşti care lipsesc peisajului ca atare. Fără îndoială că şi în doină găsim un asemenea orizont părtaş la accente sufleteşti: se exprimă în ea melancolia nici prea grea, nici prea uşoară, a unui suflet care suie şi coboară pe un plan ondulat în indefinit, tot mai departe, iarăşi şi iarăşi, sau dorul unui suflet care vrea să treacă dealul ca obstacol al sorţii şi care totdeauna va avea de trecut încă un deal şi încă un deal, sau duioşia unui suflet care circulă sub zodiile unui destin ce-şi are suişul şi coborîşul, înălţările şi cufundările de nivel, un ritm repetat, monoton, fără sfîrşit. Cu acest orizont spaţial se simte organic şi inseparabil solidar sufletul nostru inconştient, cu spaţiu matrice indefinit ondulat, înzestrat cu anumite accente, care fac din el cadrul unui anume destin.

Despre acest orizont păstrăm undeva, într-un colţ înlăcrimat de inimă, chiar şi atunci cînd am încetat de mult a mai trăi pe plai, o vagă amintire paradisiacă:

Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai.

Să numim acest spaţiu matrice înalt şi indefinit ondulat şi înzestrat cu specificele accente ale unui anume sentiment al destinului: spaţiu mioritic.

Lucian BLAGA

7. Conducîndu-vă de spiritul textelor folclorice cunoscute, propuneţi o altă soluţie pentru *baciul moldovean,* argumentînd succesul realizării.

8. Discutaţi în echipe soluţiile propuse de către colegi, modificînd textul baladei şi elaborînd un alt final, dar respectînd forma speciei.

ARS COLLABORANDI

9. Comparaţi soluţia echipelor cu cele trei viziuni interpretative propuse în *Agenda cititorului* din pagina următoare şi atestate în critica literară. Precizaţi care dintre ele coincid cu opiniile voastre. Explicaţi-le cu ajutorul textului.

Agenda cititorului

BALADA *MIORIȚA*, VIZIUNI INTERPRETATIVE

- Vasile Alecsandri considera că balada exprimă o atitudine de resemnare în fața morții.
- Mai mulți cercetători din perioada interbelică susțineau că atitudinea ciobanului din Miorița este o expresie a resemnării. Ciobanul nu-şi propune o luptă cu posibilii ucigaşi, deoarece: 1 – ar dori moartea ca o contopire cu neantul; 2 – ar avea dorința autodesființării pentru că disprețuiește existența şi se teme de normele ei.
- Interpretările de ultimă oră resping aceste considerații, explicînd faptul că atitudinea ciobanului față de moarte derivă din adîncul firii omeneşti şi este de natură panteistă: o stare de spirit care tinde să divinizeze natura, fiind proprie filozofiei noastre populare. Este vorba despre o atitudine calmă şi înțeleaptă a individului pus în situația-limită, care îşi caută forma superioară a salvării sale ca om. Aceasta este o salvare spirituală, o transcendere într-un spațiu al valorii.

ARS DISCENDI

10. **Construiește, în caiet, în colaborare cu un coleg, un tabel care să conțină:**

a) în rubricile de pe orizontală (1, 2, 3, 4), titlurile miturilor fundamentale;

b) în şirurile de pe verticală, titluri de opere literare inspirate din aceste mituri.

1. MITUL GENEZEI	2.	3.	4.
✓ *Dochia şi Traian* de Gheorghe Asachi	✓	✓	✓

11. **Amintește-ți mesajul miturilor fundamentale şi raportează-le la mesajul global al operelor inspirate din acestea.**

11.1. **Judecînd fidelitatea față de mitul originar sau transformările produse în noile opere literare, determină tipul şi valoarea artistică a transformării, conform modelului:**

a) este o rescriere a mitului popular?

b) este o remitizare, o reconstruire a mitului?

c) este o demitizare, o deconstrucție a mitului?

11.2. **Argumentează-ți alegerea prin exemple concrete din textele respective.**

12. **Copiază, în caiet, două idei ale lui Mihail Sadoveanu despre valoarea baladei *Miorița*. Argumentează că ele ar putea reprezenta şi convingerile tale.**

V-aş ruga să vă amintiți acea alegorie fără pereche, care îmbracă moartea, dușmanul omului în haină de mireasă zîmbitoare; apoi acea dramatică sosire a mamei care vine întrebînd de flăcăul ei… Aici versul devine violent, rupt şi grăbit; se armonizează fondul cu forma aşa de plin, încît parcă am avea de a face cu opera unui mare meşter de sunete şi rime.

În toată structura ei, această baladă unică este aşa de autentică, plină de simțuri, aşa de înaltă pentru natura eternă, încît eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.

Mihail SADOVEANU

1. **Pledează într-o compoziție pentru valoarea mitului în viața noastră.**

2. **Recită un fragment din mitul preferat.**

OPȚIONAL

3. **Dezvoltă, într-un eseu nestructurat, afirmația lui Nichita Stănescu:**
Fără Miorița noi n-am fi fost niciodată poeți.

5 DRAGOSTE, CREAȚIE, SPIRITUALIZARE

Motto:
Orice creație, pentru a se desăvîrși,
trebuie să răsară din dragoste.
Grigore VIERU

AB INITIO

Agenda cititorului

- Disputa despre ce este adevăr şi falsitate în cel mai valoros sentiment uman – dragostea – se conține şi în mitologia română, reprezentată fiind de două ființe supranaturale:
  - **Nefîrtatul**, corupătorul şi provocatorul de pasiuni;
  - **Fîrtatul**, fără afecțiune pasională, cel care a creat cosmosul cu *dorința expresă de a face ceva*. El ponderează pasiunile exagerate, conferă sens profund uman dragostei, inoculîndu-i simpatie şi afecțiune reciprocă, devotament şi trăire plenară. Fîrtatul a dat drumul în lume Dragostelor, făpturi mitice feminine.

1. **Comentează, succint, mesajul imaginilor propuse, formulînd o temă comună pentru ele.**
2. **Susține, prin argumente, ideea că subiectul formulat face parte din palmaresul temelor eterne ale artei, literaturii.**
3. **Construiește pentru tema identificată o metaforă sau un simbol.**
4. **Exprimă-ți, într-o reflecție personală, opinia cu privire la afirmația că, pentru prima dată, copilul descoperă dragostea pe fața mamei lui, care-l orientează pe drumul adevăratei dragoste.** *(M. Dufrenne)*

5. **Citește textele folclorice şi definește mesajul lor, aplicînd comentariile lui Romulus Vulcănescu din *Agenda cititorului*.**

A

Săracile dragostele
Ciripesc ca păsările,
Trec prin tină şi se-ntină,
De voinic tînăr s-anină;
Trec prin apă, nu se-neacă,
De voinic tînăr se leagă.
Săracile dragostele
Ciripesc ca păsările.

B

– Marie, Marie,
Spune-mi, dragă, mie
Care floare-nfloare
Noaptea pe răcoare.
– Floarea crinului,
Spicul grîului,
Astea două-nfloare
Noaptea pe răcoare…
– Ce frunză se zbate
Cînd vîntul nu bate?
– Frunza plopului,
Mîndra dorului…
Floarea-florilor,
Mîndra mîndrelor,
Astea două-nfloare
Noaptea pe răcoare.

SAPERE AUDE

Sărutul
de Constantin Brâncuși

1. Regăsește în texte implicațiile mitului Dragostelor, prezentat în *Agenda cititorului* din pagina anterioară.

1.1. Exemplifică răspunsul și fixează constatările într-un tabel.

Textul A	Textul B
✓	✓
✓	✓

2. Comentează simbolurile care, în opinia ta, reprezintă figurile mitice ale Dragostelor.

2.1. Argumentează de ce autorul anonim a recurs la simboluri și expresii metaforice și nu le-a reprezentat prin ființe mitologice.

3. Reprezintă, printr-o diagramă Venn, asemănările și deosebirile dintre aceste două texte populare.

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

- *Pe unde trec*
  visele-ndrăgostiților,
  cresc lumini,
  stele-nfloresc.

  Îndrăgostiții,
  protejații lui Dumnezeu,
  merg pe pământ,
  lasă urme în cer...

Vasile ROMANCIUC

1. Recitește textul B pe roluri pentru a sesiza semnificația dialogului și explică acest fapt.

1.1. Dacă este posibil, audiază versurile cîntate și comentează expresivitatea melodiei, în raport cu sugestiile textului.

2. Explică tensiunea lirică ce domină în aceste două texte, relevînd starea de spirit a eului liric.

3. Motivează, în baza textelor, efortul Fîrtatului (expus în *Agenda cititorului)* de a spiritualiza sentimentul dragostei. Precizează cui aparține acest efort.

4. Meditează asupra operelor cunoscute cu tema dragostei și spiritualizarea dragostei de către poeți, prozatori.

5. Citește *Rînduri-Gînduri* și exemplifică ideea de spiritualizare a existenței umane prin dragoste.

ARS DISCENDI

1. Alcătuiește o listă de texte folclorice cu tema dragostei, selectează un text preferat și motivează-ți alegerea.

2. Redactează un succint text-reflecție despre valoarea semnificației mitice a dragostei în viziunea poporului nostru. Aplică și exemple din lecturi.

OPȚIONAL

3. Prezintă, în paralel, o caracterizare a ființelor-simbol: *Dragobetele*, *Dragostele*, *Zburătorul*.

Tragica împlinire a înaltului: *Mănăstirea Argeșului*

AB INITIO

1. **Prezintă succint, într-o conexiune tematică închegată, miturile studiate.**
1.1. **Motivează locul unde ai plasat, în această conexiune, balada *Mănăstirea Argeșului*.**

2. **Citește versiunea baladei culeasă de Vasile Alecsandri și explică, exemplificînd intenția Meșterului Manole de a-și împlini, cu orice preț, opera.**

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI

I

Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăși zece,
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Iată, cum mergeau,
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaș,
Din fluier doinaș,
Și cum îl vedea,
Domnul îi zicea:
„Mîndre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumv-ai văzut,
Pe unde-ai trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit,
La loc de grindiș,
La verde-aluniș?"
„Ba, doamne, -am văzut,
Pe unde-am trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Cîinii cum îl văd,
La el se repăd
Și latră-a pustiu,
Și urlă-a morțiu".
Cît îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curînd pleca,
Spre zid apuca,
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manole zece
Care-i și întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curînd vă siliți,
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi duraţi
Mănăstire naltă,
Cum n-a mai fost altă,
Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!"

II

Meșterii grăbeau,
Sforile-ntindeau,
Locul măsurau,
Șanțuri largi săpau,
Și mereu lucrau,
Zidul ridicau,
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi mustra,
Ș-apoi se-ncrunta,
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremurau lucrînd,
Lucrau tremurînd
Zi lungă de vară,
Ziua pîn-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvînta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De cînd m-am culcat?
O șoaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra,
Noaptea s-a surpa,
Pîn-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntîi soţioară,
Cea-ntîi surioară,
Care s-a ivi
Mîini în zori de zi,
Aducînd bucate
La soţ ori la frate.
Deci dacă vroiți
Ca să isprăviți
Sfînta mănăstire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm

Cu toţi să jurăm
Şi să ne legăm,
Taina s-o păstrăm:
Ş-orice soţioară,
Orice surioară
Mîini în zori de zi
Întîi s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!”

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ş-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Şi mai sus, pe schele,
Şi-n cîmp se uita,
Drumul cerceta.
Cînd, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soţioara lui,
Floarea cîmpului!
Ea s-apropia
Şi îi aducea
Prînz de mîncătură,
Vin de băutură.
Cît el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Şi, plîngînd, zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pîraie,
Să curgă şiroaie,
Apele să crească,
Mîndra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Şi curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pîraie
Şi umflă şiroaie.
Dar oricît cădea
Mîndra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Şi s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plîngea,
Şi iar se-nchina,
Şi iar se ruga:
„Suflă, Doamne-un vînt
Suflă-l pe pămînt,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munţii să răstoarne,
Mîndra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!”
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Şi sufla un vînt,
Un vînt pe pămînt,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munţii răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o întorna!
Ea mereu venea,
Pe drum şovăia
Şi s-apropia
Şi amar de ea,
Iată c-ajungea!

IV

Meşterii cei mari,
Calfe şi zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mîndra-şi săruta,
În braţe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o punea
Şi, glumind, zicea:
„Stai, mîndruţa mea,
Nu te speria,
Că vrem să glumim
Şi să te zidim!”
Ana se-ncredea
Şi vesel rîdea.
Iar Manea ofta
Şi se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pîn’ la gleznişoare,
Pîn’ la pulpişoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai rîdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meştere Manole!
Ajungă-ţi de şagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meştere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Trupuşoru-mi frînge!”
Iar Manea tăcea
Şi mereu zidea.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pîn’ la gleznişoare,
Pîn’ la pulpişoare,
Pîn’ la costişoare,
Pîn’ la ţîţişoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plîngea
Şi mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meştere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Ţîţişoara-mi plînge,
Copilaşu-mi frînge!”
Manole turba
Şi mereu lucra.
Zidul se suia
Şi o cuprindea
Pîn’ la costişoare,
Pîn’ la ţîţişoare,
Pîn’ la buzişoare,
Pîn’ la ochişori,
Încît, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manole, Manole,
Meştere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Viaţa mi se stinge!”

V

Pe Argeş în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea mănăstire,
Falnică zidire,
Mănăstire naltă,
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Şi se-nveselea
Şi astfel grăia:
„Voi, meşteri zidari,
Zece meşteri mari!
Spuneţi-mi cu drept,
Cu mîna la piept,
De-aveţi meşterie
Ca să-mi faceţi mie
Altă mănăstire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Şi mult mai frumoasă!”
Iar cei meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Cum sta pe grindiş,
Sus pe coperiş,
Vesel se mîndreau
Ş-apoi răspundeau:
„Ca noi, meşteri mari,
Calfe şi zidari,
Alţii nici că sînt
Pe acest pămînt!
Află că noi ştim
Oricînd să zidim
Altă mănăstire

Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Și pe gînduri sta,
Apoi poruncea
Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindiș,
Sus pe coperiș.

Meșterii gîndeau
Și ei își făceau
Aripi zburătoare
De șindrili ușoare,
Apoi le-ntindeau
Și-n văzduh săreau
Dar pe loc cădeau,
Și unde picau
Trupu-și despicau.
Iar bietul Manole,
Meșterul Manole,
Cînd se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea

Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Țîțișoara-mi plînge,
Copilașu-mi frînge,
Viața mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,

Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvîrtea,
Și de pe grindiș,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fîntîna lină,
Cu apă puțină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

4. **În rol de reporter, relatează colegilor evenimentul de la *Monastirea Argeșului* ca spectacol mitic. Vezi *Agenda cititorului* și reperele propuse.**
- Ce se întîmplă?
- Cine sînt persoanele implicate?
- Unde are loc evenimentul?
- Cînd?
- Din ce cauză?
- Cu ce scop?
- În ce constă ineditul spectacolului.

4.1. **Explică, în calitate de audient al informației din reportaj, sensul alegoric al spectacolului și actualitatea lui.**

5. **Opinează, exemplificînd cu secvențe din text:**
a) Dragostea meșterului Manole pentru soția sa, Ana, e doar o pasiune sau un sentiment spiritualizat?
b) Cum poate fi definită dragostea Anei față de meșter?
c) Ce atitudine avea meșterul față de opera dorită?

1. **Consultă *Agenda cititorului*. Cercetează textul baladei și fixează, în caiet, miturile sau mitemele descoperite.**
1.1. **Ce elemente ale baladei au devenit sau le poți considera mitoide?**

2. **Construiește o schemă în care să reprezinți simbolurile dominante din text, în raport cu evenimentul sau personajul principal.**

3. **Precizează și argumentează: *textul baladei este un mit sau o legendă?***

4. **Cercetează textul baladei și remarcă următoarele aspecte ale limbajului poetic:**
- Semnificația și simbolica numelor proprii;
- Reperarea timpului și spațiului;
- Utilizarea diminutivelor;
- Inversiunea;
- Formulele de adresare, invocațiile și formele de vocativ;
- Verbele comunicării, verbele mișcării, verbele percepției senzoriale.

Agenda cititorului

- **Reportajul** este o relatare vie a unui evenimet la care asişti şi pe care îl povesteşti cu amănuntele unui martor. Cel mai important lucru este să-l faci pe cititor „să simtă” ceea ce ai simțit tu, „să audă” ce ai auzit tu, „să vadă” ce ai văzut tu etc.
- **Mitemele** sînt părți componente ale miturilor. Deseori, în textul literar descoperim nu mitul întreg, ci doar anumite aspecte semnificative pentru noul context al operei artistice;
- **Mitoidele** sînt nucleele unor viitoare mituri. Valorificînd miturile, autorii noilor texte le modifică într-atît, încît le transformă în nuclee de mituri noi.

SAPERE AUDE

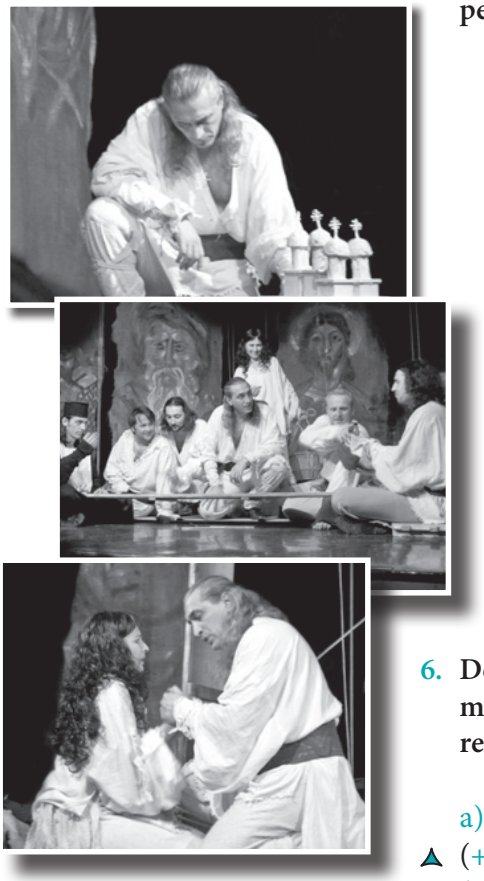

Manole sau darul de a iubi
Imagini din spectacol, realizat în baza mitului popular

5. **Fixează, în figura caleidoscopului, cîte trei calităţi semnificative ale personajelor din baladă.**

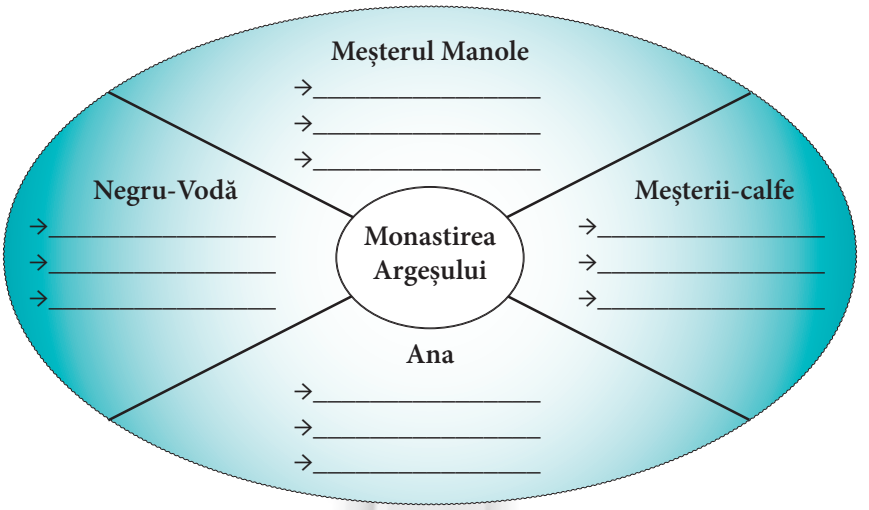

6. **Determină rolul simbolic al personajelor în conturarea valorii mitice a mesajului, relevînd un semn pozitiv şi un semn negativ. Urmează reperele:**

a) **Negru-Vodă** – iniţiatorul, provocatorul zidirii, care
- (+)_____
- (–)_____

b) **Meșterii-calfe**, ajutorii lui Manole, care
- (+)_____
- (–)_____

c) **Meșterul Manole** – realizatorul ideii lui Negru-Vodă, care
- (+)_____
- (–)_____

d) **Ana**, soţia meşterului, care
- (+)_____
- (–)_____

7. **Comentează semnificaţia destinului cuplului Meșterul Manole–Ana, referindu-te la specificul activităţii creatorului şi al actului de creaţie. Argumentează prin detalii din text.**

8. **Determină, în raport cu destinul meșterului Manole, momentele subiectului prezente în firul narativ al mitului, în ordinea evoluţiei lor în text.**

1. **Comentează deznodământul baladei, urmînd schema:**

LABOR OMNIA VINCIT

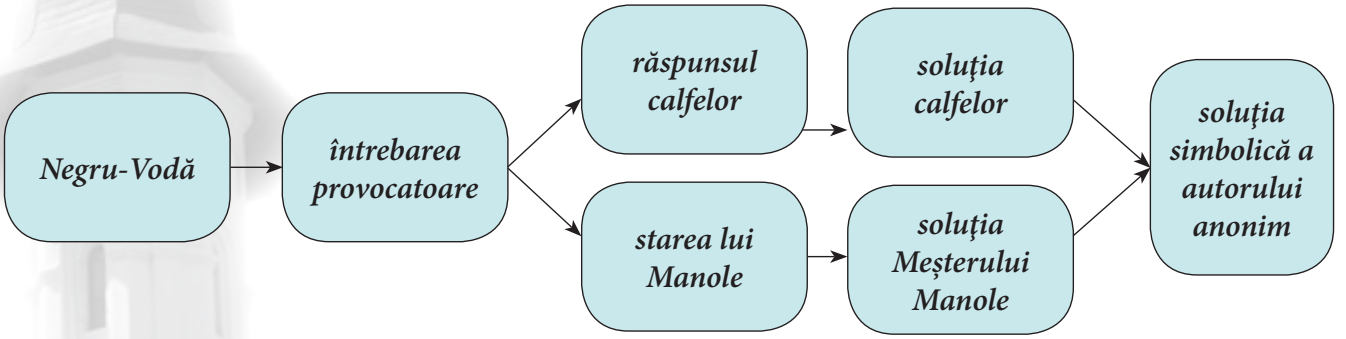

2. **Selectează din *Portofoliu*, după tehnica SINELG-ului, idei de referință pentru un comentariu propriu.**

2.1. **Dezvoltă ideile selectate din secvențele evidențiate și scrie un comentariu literar al baladei *Mănăstirea Argeșului*.**

Portofoliu

VIAȚĂ, CREAȚIE, JERTFĂ ȘI DĂINUIRE

Elementele fundamentale ale baladei *Meșterul Manole* se regăsesc și în alte arii folclorice sud-dunărene, dar balada românească ni se înfățișează hotărît superioară. Ea debutează printr-un ritual: căutarea locului pe care se va ridica mănăstirea, iar Meșterul se află și rămîne tot timpul în centrul acțiunii, Manole polarizează drama, fără ca, totuși, rolul soției să-și piardă autenticitatea și intensitatea. Legenda își realizează destinul ei artistic. În baladă străvechiul mit cosmologic reînvie, împreună cu o serie de consecințe și semnificații metafizice.

În universul mental popular noțiunea de creație este legată de noțiunea de jertfă și de moarte. Omul nu poate crea nimic desăvîrșit decît cu prețul vieții sale. Numai Dumnezeu poate crea fără să-și sărăcească sau să-și diminueze ființa. Omul, fiind făptură, fiind el însuși creat, este steril atîta timp cît nu-și însuflețește creația mîinilor sale cu jertfirea sa sau a aproapelui. Însuflețirea construcției se face sub semnul mitic al copilului ca să se asigure operei nu numai *durata*, ci și *perenitatea*. În acest sens are însemnătate și locul pe care se va ridica mănăstirea, el devenind un centru al lumii. **Reîntîlnim în baladă mitul cosmogonic al creației lumilor: cosmosul a luat ființă pentru că a fost *însuflețit* după moartea rituală care a avut loc *în timpul acela*. Nimic nu poate dura dacă nu se conferă *viață* și *suflet* prin sacrificarea unei alte vieți. Numai moartea rituală este creatoare.**

Soția Meșterului Manole își continuă existența în cosmos într-un nou trup, corpul arhitectonic al Mănăstirii pe care îl însuflețește și îl face să dureze. Acolo, în noul univers cosmic, ritualic, Manole o va întîlni din nou.

Moartea din Miorița este o calmă reîntoarcere *lîngă ai săi*. Moartea din Meșterul Manole este creatoare, ca orice moarte rituală. Îndeosebi în aceasta din urmă identificăm o concepție erotică și bărbătească a morții. Valorificarea morții, concepută ca un act creator, a alcătuit poate unul din temeiurile spirituale ale rezistenței poporului.

Mircea ELIADE

LEGO, ERGO SUM

1. **Citește poezia *Meșterul* de Nicolae Labiș și determină ce tip de valorificare a mitului popular a realizat autorul – remitizare, rescriere a mitului sau demitizare.**

MEȘTERUL

Meșter valah, azi nume de fîntînă,
Crescut din lutul ce l-ai plămădit
În sprintenă zidire cu trei turle
Și ie dantelată de granit,
Din cîntece pierdute pînă astăzi
Și din puterea visului vînjos
Ai închegat, cu palme bătucite,
Minunea de la Argeș mai în jos.

Un om bărbos ţinea o floare albă
În aspre palme, mîngîind-o blînd...
Căzut în iarbă și secat de vlagă,
O doină tristă îngîna în gînd.
Priveai. Și-un dor tulburător te-ncinse
Lui să-i închini nemaivăzut altar,
Să stea pe plaiul aspru, precum floarea
În palme bătucite de plugar.

Visai să vezi sub bolţile rotunde
Și-n fumul pîlpîit de lumînări,
Pe lemnul zugrăvit cu lut și soare
Chipul pălmașilor acestei ţări.
Înfrigurat de-un singur gînd, smulgîndu-ţi
Ca zdrenţe vii părerile de rău,
Tu ţi-ai strivit sub talpa mănăstirii
Inima ta, tot ce-ai avut al tău.

Dar ţi-ai simţit-o renăscînd cu larmă
În dangătul de clopot, presimţit
Al veacurilor multe, viitoare,
Tu, prometeu român, purtînd alt mit
Cînd ridicat pe cea mai-naltă turlă,
Cu glas profetic, domnului despot,
De-ai să mai poţi clădi la fel minune,
I-ai dat răspunsul răzvrătit: – Mai pot!

Orbind cu pirozeaua de pe cușmă,
Și îndreptînd hangerul de la gît,
Domnul ţintea profilul pietrei, fraged,
Cu ochi pizmuitor și mohorît.
El jinduia numai a lui să fie
Tot ce-ai putut, plătind din tine, da.
Ca piatra de pe frunte să-i lucească
Rugul unic suit pe jertfa ta.

Cînd schelele curmate se surpară
Păreai atît de neînvins sub nori,
Încît cu slabe aripi de șindrilă
Ai fi putut spre alte zări să zbori.
Dar dragostea pămîntului și-a ţării
Te-a prăvălit pe cîmpul fumuriu,
Ca să ţîșnești în veci de veci, fîntînă,
De jertfă și de cîntec pururi viu.

S-a destrămat sub piatră-n mănăstire
Cel ce demult a poruncit ca domn,
Fîntîna curge-n brazde și-n ulcioare,
Fără odihnă,
fără uitare,
fără somn.

Nicolae LABIȘ

Meșterul
de Traian Postelnicu

2. **Explică, utilizînd detalii din textul poeziei, semnificaţia ecoului ce l-a trezit mitul meșterului Manole în sufletul tînărului poet.**

3. **Conturează imaginea meșterului prin intermediul detaliilor din text.**

4. **Comentează modul cum apreciază poetul creaţia meșterului, notînd, într-un tabel, o listă de imagini și simboluri din text, pe care să le explici.**

Imagini, simboluri	Explicarea sugestiilor
1.	1.

5. **Meditează, într-un text-reflecţie personală, despre receptarea şi continuarea valenţelor spirituale ale mitului creaţiei de către generaţiile moştenitoare.**

6. **Citește eseul lui Mircea Eliade. Descoperă și apreciază modul contemporan de realizare a sacrificiului întru creaţie.**

7. **Exprimă-ți opinia: care dintre cele două „sacrificii” invocate de Mircea Eliade au esență mitică? Argumentează.**

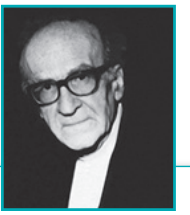

O ALTA VIZIUNE ASUPRA IDEII DE SACRIFICIU

Convins că „sacrificiul e legea expresiei” și că „a sacrifica este a trăi”, Eugenio d’Ors își arde în fiecare noapte de Anul Nou o pagină proaspăt scrisă. „O pagină, o pagină plină, scrisă cu atenţie, cu pasiune și îndelungată osteneală este sacrificată…”

Ceea ce mă emoţionează în această mărturisire este ceremonialul și grava melancolie a „sacrificiului”…

N-aș șovăi mult să cred că, după această pagină arsă la începutul unui an nou, Eugenio d’Ors se simte mai puternic, mai bogat, mai împăcat cu propria sa versatilitate.

Cît de absurde „sacrificii” facem fiecare dintre noi, jertfind neantului și somnului atîtea intenţii, atîtea gînduri, atîta generozitate! Nu mă gîndesc acum la „lucrurile mari”, bunăoară la viaţa noastră.

Mă gîndesc însă la un lucru mai modest: la anumite gînduri pe care nu le ducem pînă la capăt, la anumite poeme pe care nu le scriem. Sînt zile cînd – cum să spun?! – simt că se deschid cerurile deasupra mea, atît de limpezi îmi apar rosturile Lumii și ale Omului. Și totuși, zilele acestea se consumă ca orice altă întîmplare. Nu păstrez nimic, nu definesc nimic pentru mine și pentru alţii. Rămîn foarte puţine „gînduri” și foarte vagi.

Am „sacrificat” atîtea ceasuri norocoase nimicniciei.

Firește, un lucru gîndit pînă la capăt, o analogie sau o corespondenţă descoperită, o „intuiţie” mai mult sau mai puţin personală – toate acestea nu se pierd cu desăvîrșire. Le regăsim, uneori cu surprindere, după o săptămînă, după un an, într-o conversaţie, într-o lectură, într-un peisaj. Dar toată problema nu este să „păstrezi” aproximativ un gînd – ci să-l duci mai departe și să-l formulezi cu mai multă rigurozitate. Or, această creștere și formulare a gîndului nu se face în ceasurile neutre – ci tocmai în intervale plenare, cînd, vorba poetului Camil Petrescu, „vezi ideile”. Iar adevărul este că mai ales aceste intervale hărăzite sînt „sacrificate”. Și „sacrificiul” acesta nu este întru nimic asemănător ceremonialului lui Eugenio d’Ors: n-are nici o semnificaţie, nu îmbogăţește pe nimeni, nu întregește și nu desăvîrșește ceva.

Ce încîntător lucru ar fi ca fiecare dintre noi să „sacrificăm” o pagină scrisă în noaptea Anului Nou – ca să putem scrie toate paginile frumoase și de nimeni cunoscute pe care le jertfim atîtor zădărnicii ale anului.

Mircea ELIADE

ARS DISCENDI

1. **Elaborează un poster în care să prezinţi idei din 3–4 texte literare ce vizează dragostea ca cel mai nobil sentiment uman.**

2. **Selectează un fragment din balada *Mănăstirea Argeșului* și interpretează 2–3 idei care te-au impresionat.**

OPŢIONAL

3. **Redactează un eseu nestructurat cu tema: *Dragostea este sublimă prin chiar sacrificiul ei.***

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru fenomenele culturale studiate și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaștere, modelare și aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre valoarea miturilor și a folclorului ca resurse fundamentale ale literaturii.
Interpretare, sinteză și integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate și actualitate	

PERSONALITATEA ŞI FENOMENUL CULTURAL

Sarcini de lucru	Punctaj
Rezumă, în baza temelor parcurse, cîte două exemple relevante de tradiții populare și culte.	2 p.
Numește trei semne ale unui sistem semiotic (la alegere).	3 p.
Formulează două caracteristici ale mitului ca narațiune.	2 p.
Descrie, în patru repere, modul în care soluționezi personal și independent o problemă de exprimare în limba română.	4 p.
Elaborează planul de idei (din cinci puncte) al unui eseu argumentativ cu una dintre temele: a) *Călin, file de poveste* – un mit al dragostei împlinite; b) Mitul dragostei între vis și realitate: *Călin, file de poveste.*	5 p.
Reprezintă, într-o schemă proprie, motivele ce determină relația dintre cele patru mituri fundamentale ale literaturii române.	6 p.
Analizează sensul global al citatului propus prin explicarea sensurilor actualizate ale cuvintelor-cheie: *Și veni-va păstor de cuvinte după cel ce de oi e păstor...* (Leonida Lari)	6 p.
Comentează, succint, semnificația mesajului general al miturilor întemeierii: *Dochia și Traian*; *Dragoș*.	6 p.
Imaginează-ți un alt final al baladei *Monastirea Argeșului*. Relatează-l în 5–6 enunțuri.	8 p.
Recitește un basm și relatează-l colegilor. Remarcă, în procesul povestirii, indiciile etnice ale realității și semnele universale, în afara unei culturi concrete.	8 p.
Redactează, în două pagini, un eseu nestructurat pe tema dragostei și a creației, pledînd pentru idealul tău în raport cu aceste valori.	10 p.
1. Lucrînd în echipă, elaborați proiectul unei serii de imagini (5–7) ilustrative pentru balada *Miorița*. 2. Alternativ, puteți analiza o serie de ilustrații existente pentru edițiile baladei. Comentați fiecare imagine, referindu-vă la: • *Cuvintele/semnele textului care au generat o anumită imagine;* • *Imagini care nu sînt dictate de text, dar sînt sugerate de alte cuvinte și semne;* • *Imagini care depășesc cadrul textului, vin din experiența și cunoștințele voastre.* 3. Alegeți cea mai reușită imagine. 4. Argumentați-vă alegerea.	**ATELIER** **DE LECTURĂ** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte

Modulul II

CURENTE CULTURALE SAU ASPIRAȚIA UMANĂ SPRE PROGRES

COMPETENȚELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- **studierea inventarului expresiilor frazeologice utilizate în limba română și verificarea, în contexte funcționale, a utilității, expresivității acestora;**
- **aplicarea algoritmului de redactare corectă și coerentă a compoziției-portret cultural în dezvoltarea capacității de producere a textelor proprii.**

Comunicarea literar–artistică

- **cunoașterea, prin lectură dirijată și independentă, a textelor literare și nonliterare reprezentative pentru Renașterea europeană și umanismul românesc;**
- **exprimarea opiniilor argumentate, în variantă scrisă și orală, despre particularitățile iluminismului românesc între idealuri naționale și context european.**

6 LITERATURA ROMÂNĂ ÎN ZORII MODERNITĂȚII CULTURALE

Motto:

Drumul cel mai semnificativ spre universal trece prin național.

Mircea ELIADE

AB INITIO

1. **Examinează imaginile și exprimă-ți opinia despre valoarea spirituală, culturală a celor reprezentate.**

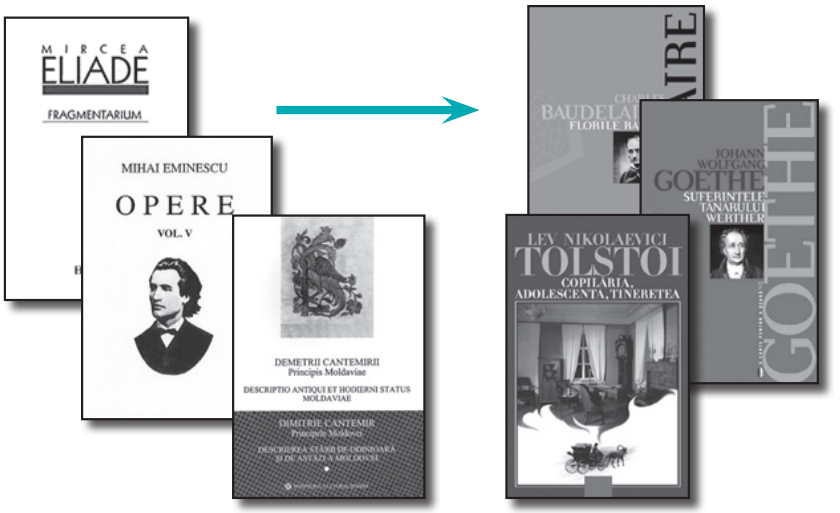

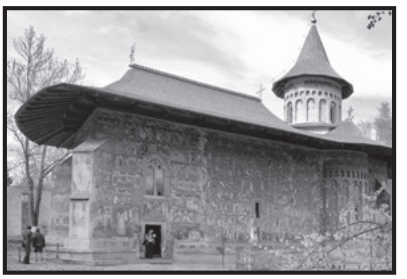

2. **Exemplifică relația dintre conceptele universal și național, completînd, în colaborare cu colegul, o diagramă Venn cu exemple, informații din domeniul literaturii.**

3. **Explică, în baza ideilor emise, afirmația din *mottoul* temei.**

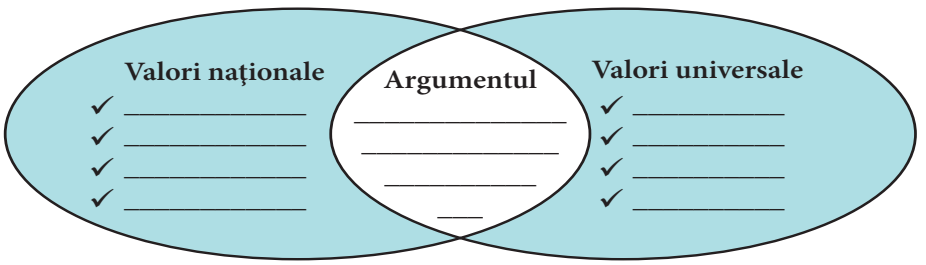

- **Citește textul și propune un titlu care s-ar referi la o problemă principală ce ți-a trezit interesul.**

Popoare dispărute ne vorbesc și astăzi prin arta lor, fiind extinse și astăzi în circuitul universal al valorilor prin arta lor; și asta pentru că arta, în genere, este produsul cel mai specific uman, definind toate diferențele specifice dintre om și orice altceva.

SCRIPTA MANENT

Arta fundamentală are un caracter testamental, de aceea ea are caracter hieratic și mitologic, simbolic și măreț. Ea exprimă, prin individualitatea sa monadică, spiritualitatea generală a unui popor sau a unei umanități. **Deși accesibilă, accesibilitatea ei trebuie înțeleasă ca o poartă spre un infinit de nuanțe care se relevă în timp.** Menirea fundamentală a artei este de a exprima omul în umanitatea lui. De nelimitarea umanității și în strîns raport cu ea ține și nelimitarea semantică a artei.

Literatura (și aici am în vedere evident numai literatura majoră, valoroasă) reprezintă specificitatea umană în cel mai înalt grad, impulsionează sensibilitatea și educă prin forța exemplului latura generală de noblețe și de sublim a sentimentelor ca act de conștiință...

Sarcinile scriitorului contemporan decurg din însăși specificitatea tipului de literatură și a personalității fiecărui scriitor în parte, limbii în care scrie și tradițiilor culturii din care face parte. Îmi este foarte greu să generalizez, dar pot mărturisi cu claritate, în aceea ce mă privește, că forța de reprezentare universală a unei anumite poezii eu cred că rezidă, pe de o parte, în cercetarea condiției umane generale, raportată la un spațiu și la o cultură națională specifică, și pe de altă parte, în modul plin de tensiune, particular și original, în care sînt captate sentimentele. Nu cred că literatura ca forță de expresie evoluează în mod vizibil. **De la Homer pînă la Tolstoi, ca artă literară, expresia n-a evoluat mult. Au evoluat și s-au diferențiat însă aproape exploziv sentimentele. Aceasta datorită cunoașterii umane care a progresat imens, cît și evoluției sociale care, de asemenea, a înregistrat modificări fundamentale.** Captarea noilor sentimente și retransmiterea lor mi se pare a fi sensul capital al poeziei contemporane. Dar repet, nu pot generaliza, arta scrisului fiind o artă a individualităților creatoare.

Viitorul literaturii sînt convins că va coincide cu viitorul omului... Pentru că nevoia de comunicare esențială a sporit, pentru că nevoia supraviețuirii individualității în cadrul colectivităților din ce în ce mai ample a devenit o problemă reală.

Nichita STĂNESCU

SAPERE AUDE

Apollo,
protector al poeziei și al muzicii

1. **Marchează cu semnul + ideile poetului Nichita Stănescu care susțin afirmația din *mottoul* temei.**

2. **Rescrie, din text, cuvintele/îmbinările de cuvinte ce definesc cîmpul noțional al conceptelor:**
   a) *artă* _____
   b) *literatură* _____

3. **Motivează, prin exemple relevante, cum înțelegi relația dintre artă, literatură și poezie.**

4. **Explică, utilizînd dicționarul, sintagmele: *circuit universal, artă fundamentală, caracter hieratic, individualitate monadică, act de conștiință, spațiu cultural, captarea sentimentelor, comunicare esențială*.**

5. **Selectează din text cîte o idee despre valoarea artei, a literaturii ce s-ar referi la timpul:**
   - trecut _____
   - prezent _____
   - viitor _____

5.1. **Exemplifică răspunsul, folosind sugestia imaginilor din paginile temei.**

6. **Comentează ideile din enunțurile evidențiate în text. Ce problemă conturează ele în eseu?**

6.1. Ce importanţă are pentru tine problema relevată? Motivează răspunsul, relaţionînd sensul noţiunilor: *evoluţie – mişcare – curent cultural – curent literar*.

7. Citește atent informația din *Portofoliu*. Observă deosebirile dintre curentul literar și cel cultural.

7.1. Reține specificul noțiunilor pentru a le înțelege și a le aplica în temele ulterioare.

Portofoliu

CURENTUL CULTURAL ŞI CURENTUL LITERAR

Procesul evolutiv al literaturii din perspectivă istorică se împarte în perioade sau epoci, noţiuni utilizate adeseori ca sinonime pentru *curent literar*.

Faptul este considerat de teoreticianul A. Marino drept *un caz tipic de sinonimie sau, mai curînd, pseudosinonimie, pentru că utilizarea termenilor de epocă, perioadă literară se sprijină pe criteriul pur istoric, sociologic, didactic etc.*, iar noţiunea de curent literar vizează criteriul literar-estetic. Noţiunea de perioadă, epocă se utilizează într-un sens mult mai larg decît curentul literar.

Curentul cultural este o orientare cuprinzătoare a activităţii oamenilor de cultură, a savanţilor, a scriitorilor, orientare de puternică influenţă asupra gîndirii acestora, dominată de o sumă de principii sociologice, filozofice, politice, istorice, religioase etc., ce conturează mentalitatea şi viziunea asupra lumii într-o epocă. Curentul cultural este o mişcare de idei, pe cînd curentul literar este o mişcare cu dominantă estetică, ce însumează principii literare, artistice ca orizont de aşteptare al scriitorilor, al operelor create în baza unei viziuni artistice asupra lumii.

Deşi se referă la fenomene artistice foarte complexe, *curentul literar poate fi definit ca manifestare activă, determinată de condiţiile social-istorice, a scriitorilor trăind, cu aproximaţie, în aceeaşi epocă şi avînd un crez estetic comun concretizat în operele lor.* (Viorel Alecu)

Dicţionarele de terminologie literară vehiculează, în fond, următoarea definiţie: *Categorie istorico-literară menind asocierea mai multor scriitori care împărtăşesc concepţii estetice şi ideologice comune, scriitori înrudiţi stilistic şi între care se stabilesc relaţii de ordin practic.* Curentul literar este o rezultantă a unei epoci. Nu se poate stabili cu exactitate timpul precis al apariţiei sau dispariţiei unui curent literar, dar el poate fi anunţat de anumite evenimente: apariţia unor reviste (*Dacia literară* – romantismul românesc), constituirea unui cenaclu literar, societăţi literare (*Junimea* – realismul românesc), publicarea unui manifest literar (*Poezia viitorului* de Al. Macedonski – simbolismul românesc) etc.

Curentul literar nu este produsul exclusiv al unei personalităţi, după cum scriitorul nu poate fi apreciat drept simplu produs sau ecou fidel al unui curent. De aceea în creaţia unui scriitor reprezentativ se pot întîlni două sau mai multe manifestări ale curentelor literare.

Curentele literare se impun, afirmîndu-şi principiile şi programul estetic, fiind adesea în opoziţie cu cele precedente, dar pot şi să coexiste în aceeaşi perioadă istorică sau culturală.

În literatura română, curentele literare se afirmă în perioada modernă a secolului al XIX-lea, explorînd cadrul benefic al iluminismului, care este un curent cultural.

8. **Rescrie, pe două coloane, definițiile curentelor, subliniind particularitățile lor.**

A. CURENTUL CULTURAL	B. CURENTUL LITERAR

8.1. **Încadrează noțiunile în enunțuri proprii în care să specifici idei despre un curent literar cunoscut.**

9. **Actualizînd cunoștințele, completează rubricile tabelului cu trei opțiuni, referîndu-te la curentul cultural și cel literar.**

CRED CĂ ȘTIU	VREAU SĂ ȘTIU	AM ÎNVĂȚAT

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Exprimă-ți opinia: sînt comparabile fenomenele artei și ale literaturii cu procesul cultural și cu cel istoric? Argumentează.**

1.1. **Utilizează în răspuns termenii:** *perioadă, direcție, epocă, mișcare, evoluție, stagnare, progres, schimbare, tradiție, inovație*, **în funcție de contextul celor afirmate.**

2. **Completează schema cu exemple de evenimente, nume de scriitori și titluri de opere.**

Periodizarea evoluției istorice a literaturii române

Evul Mediu	Premodernă	Modernă	Modernistă	Postmodernistă
sec. XIV–prima jumătate a sec. XVIII	*ultimele decenii ale sec. XVIII – primele decenii ale sec. XIX*	*sec. XIX–primele decenii ale sec. XX (1820–1920)*	*perioadele interbelică și postbelică (1910–1980)*	*1980–2014...*
1._____ 2._____	1._____ 2._____	1._____ 2._____	1._____ 2._____	1._____ 2._____

3. **Redactează cîte o succintă prezentare a particularităților creației unor scriitori (personalități la alegere) care să reprezinte literatura din:**
   a) prima jumătate a secolului al XIX-lea;
   b) a doua jumătate a secolului al XIX-lea;
   c) perioada interbelică;
   d) perioada contemporană.

4. **Examinează schema ce ilustrează curentele culturale și literare în cadrul literaturii române în raport cu literatura universală.**

4.1. **Identifică și fixează în caiet momentele comune și cele deosebite.**

4.2. **Formulează, în baza schemei, două argumente care să ilustreze ideea din *mottoul* temei.**

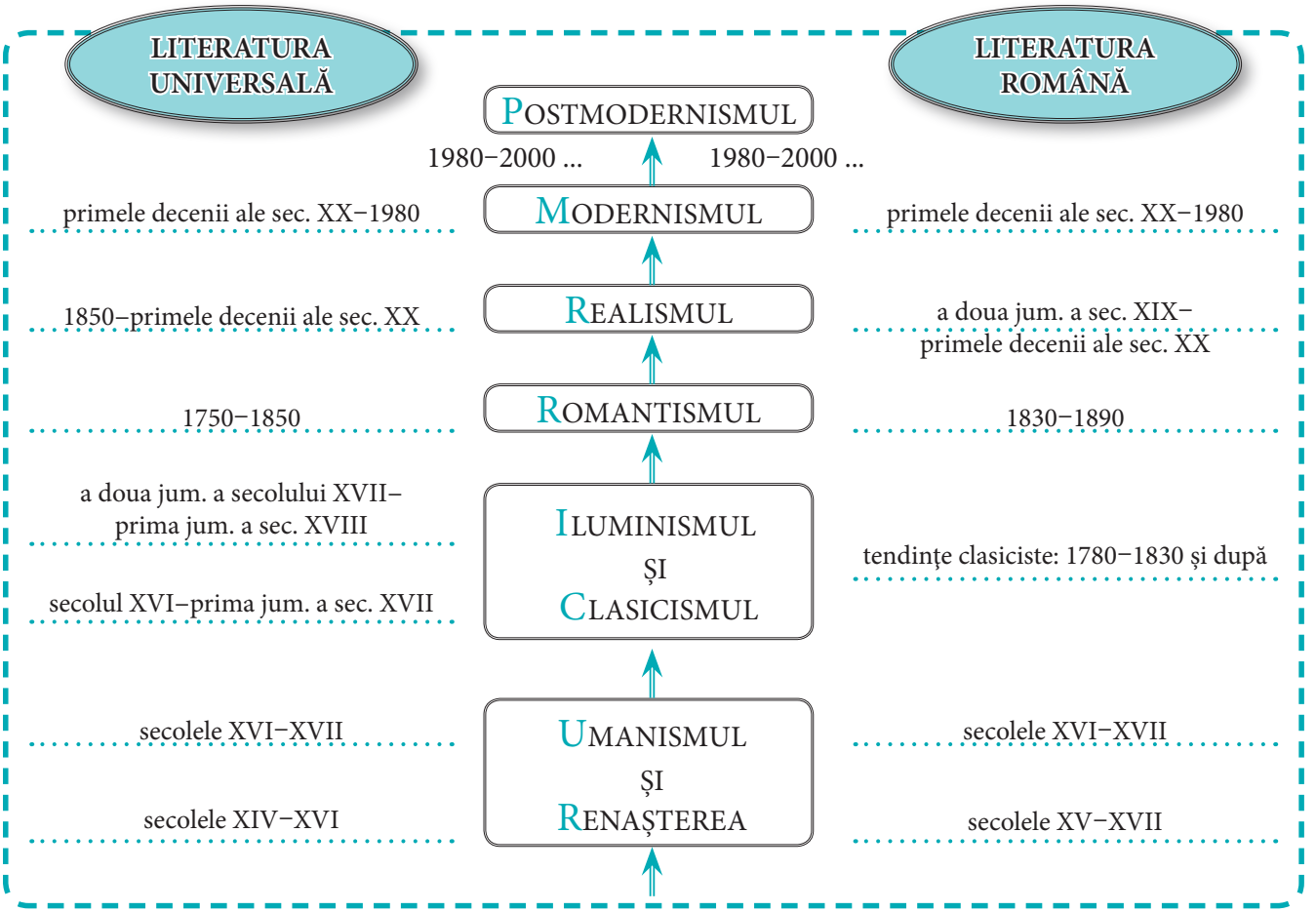

1. **Selectează din eseul lui Nichita Stănescu două idei cu privire la evoluția particularităților estetice ale literaturii în timp și interpretează-le.**

ARS DISCENDI

2. **Redactează un eseu cu tema: *Viitorul literaturii va coincide cu viitorul umanității*, dezvoltînd ideea din finalul textului semnat de Nichita Stănescu.**

2.1. **Poți concepe eseul ca pe un program/manifest literar pentru un nou curent literar pe care-l vezi la orizontul epocii în care dorești să te afirmi.**

OPȚIONAL

3. **În rolul unui înflăcărat adept al ideilor umanismului, susține acest program în fața colegilor, convingîndu-i de valoarea lui actuală.**

7 UMANISMUL, O PLEDOARIE PENTRU SUPREMAȚIA UMANULUI

Motto:

Renașterea aduce o nouă viziune asupra omului înțeles ca puternică individualitate, ca univers întreg, ca forță creatoare.

Jacob BURCKHARDT

AB INITIO

1. **Citește *mottoul* temei și scrie patru determinative care să definească omul ca o individualitate puternică.**

Pietà
Michelangelo

2. **Relevă, construind un ciorchine, ideea că omul este un univers.**

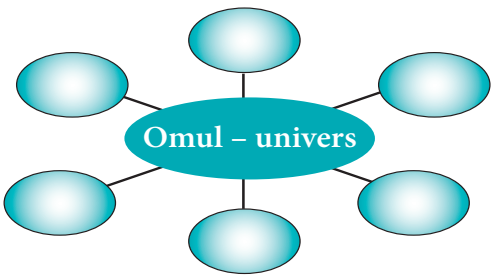

3. **Vizualizînd imaginile, formulează idei prin care să definești universul uman reflectat în domeniul artelor.**

3.1. **Referindu-te la autorii operelor de artă reprezentate în imagini, documentează-te și pronunță-te despre importanța lor în epoca în care au trăit.**

Madona Sixtină
Rafael

4. **În baza informației sugerate de imagini, meditează, într-o succintă reflecție, despre valoarea forței creatoare a omului.**

- **Citește fragmentele și raportează două idei ce te-au impresionat la cele din reflecția ta despre demnitatea omului.**

A Pentru a-și desăvîrși opera de creație, Dumnezeu l-a făcut pe om, ca acesta să cunoască legile care conduc universul, să-i iubească frumusețea și să-i admire grandoarea.

Te-am așezat în mijlocul lumii – zise Creatorul către Adam – ca să poți privi mai ușor în jurul tău, să vezi tot, să pătrunzi tot. Te-am creat ca pe o ființă nici cerească, nici pămîntească – nici muritoare, nici nemuritoare, ca să fii tu însuți liberul tău plăsmuitor și biruitorul tău; tu poți coborî pînă la a deveni animal și poți să te înalți pînă la a renaște ca o ființă divină. Restul vietăților primesc cînd vin pe lume ceea ce le trebuie – spiritele înalte sînt de la început, sau îndată după aceea, ceea ce vor trebui să fie și să rămînă pentru vecie. Numai tu poți crește și înflori după propria ta voie – tu singur porți în tine sîmburele unei vieți universale.

Pico della MIRANDOLA

SCRIPTA MANENT

B Elegie la mormîntul lui Erasmus din Rotterdam

Îngrijorat călător, dacă vrei să știi a cui oase
Lespedea rece de-aici le-adăpostește, te rog:
Mersul grăbit îți oprește și-ascultă a mea tînguire.
Dacă oprești al tău pas, tu vei afla ce dorești.
Cum socotesc, auzit-ai de dumnezeiescul Erasmus
Căci în acest univers nimeni nu fu mai vestit...
Încă din fragezii săi ani el dăduse dovadă de mintea
Sa minunată la toți oamenii cei renumiți.
Cînd în înflorita etate tînără trupu-i apusese,
S-a arătat pe deplin geniul duhului său.
Harnica lui tinerețe neînsetatului studiu
Fu închinată, cînd el Biblia tot cerceta.
Cînd a crescut înțeleptul lui cuget și-ajunse om matur,
În univers ca o stea fără pereche luci.
Iar cînd cu pas tremurînd îi sosi bătrînețea, în lume
N-a mai putut încăpea geniul său strălucit.
Anii tîrzii, ce-ndeobște slăbește ale minții podoabe,
Lui i-au sporit și mai mult rodnicul minții belșug.
Să mai înșirui pe rînd însușirile sale alese?
Nimeni în stare nu e să le înnumere, cred.
Căci, după cum biruiește soarele stelele toate,
Astfel și el pe ceilalți toți învățați i-a-ntrecut.
Viața întreagă îi fuse atîta de neprihănită,
Că îl poți lua însuși tu ca fericit îndreptar.

Nicolaus OLAHUS

1. **Identifică o relație de sens între cele două fragmente și motiveaz-o.**

2. **Ilustrează, prin exemple din literatură, viziunea asupra lui Dumnezeu ca Demiurg, ca Marele Creator al Universului.**

3. **Selectează din text detaliile care precizează *menirea omului ca operă divină* și completează schema:**

Omul a fost creat → **să cunoască…**
_____
_____
_____

4. **Motivează, continuînd reflecția Creatorului din fragment, printr-un argument propriu, de ce omul a fost așezat în centrul lumii.**

5. **Dezvoltă ideea prin două argumente plauzibile.**
Omul poate să se înalțe pînă la a renaște ca o ființă divină dacă:
a) _____
b) _____

SCRIPTA MANENT

Erasmus din Rotterdam

Rînduri - Gînduri

Erasmus
către Nicolaus Olahus

• *Bucuros acopăr cu sărutare acest minunat suflet al tău, umanisime Nicolaus; am de gînd să scriu numele tău între cei mai aleși prieteni ai mei. Dragul meu Nicolaus, este o mare mîngîiere pentru mine faptul că se mai găsesc totuși cîteva spirite sincere și cinstite în acest secol... în care credința, caritatea și umanitatea nu numai că îngheață, dar se pare că sînt definitiv omorîte și îngropate.*

SAPERE AUDE

Cîntăreț la lăută
Caravaggio

Sfînta familie (detaliu)
El Greco

Agenda cititorului

CORECTITUDINEA TEXTULUI SCRIS

- Este o condiție obligatorie pentru un om cult, instruit.
- Abaterile calitative pe care și le poate permite cel care scrie țin de evidențierea unor cuvinte prin forma lor grafică, maniera de a scrie sau aranja în pagină textul.
- Modalități de accentuare prin scriere a unui cuvînt:
  - ➢ Folosirea inițialei majuscule (cînd nu există o regulă ce ar justifica-o);
  - ➢ Segmentarea cuvintelor (împărțirea în silabe);
  - ➢ Utilizarea ghilimelelor (pentru a sublinia sensul ironic sau natura artificială a cuvîntului);
  - ➢ Evidențierea – marcarea prin culoare, caractere aldine sau italice etc.

ARS COLLABORANDI

5.1. **Susține-ți argumentele prin exemplul lui Erasmus, prezentat de Nicolaus Olahus în elegia sa. Folosește și informația din *Rînduri-Gînduri*.**

6. **Continuă textul elegiei prin cel puțin patru versuri de *răspuns*, în care să motivezi în ce ai urma modelul lui Erasmus.**

7. **Exprimă-ți atitudinea *pro* sau *contra* față de afirmația din finalul fragmentului A: *Numai tu poți crește și înflori după propria ta voie – tu singur porți în tine sîmburele unei vieți universale*.**

7.1. **Fixează pe un poster patru condiții în care ideea este realizabilă/nerealizabilă de către generația pe care o reprezinți.**

8. **Determină 2–3 direcții de realizare a tinerei generații în viitorul apropiat.**

- ► Citește cîteva texte în baza cărora să emiți judecăți de valoare.
- ► Selectează exemple relevante din viața și activitatea reprezentanților Renașterii.
- ► Elaborează o schemă reprezentativă.
- ► Formulează 2–3 concluzii elocvente.

PROIECT DE GRUP

9. **Formați centre de discuție *Scopul omului este umanitatea. Adică binele, adevărul și iubirea*. Asumați-vă diferite roluri și examinați această idee din perspectiva:**

- ✓ **secolului XVII, în spațiul românesc;**
- ✓ **secolului XIX, în spațiul european;**
- ✓ **secolului XXI, în plan mondial.**
  - ► *Listați ideile.*
  - ► *Confirmați-le prin citate.*
  - ► *Acumulați exemple și comentați-le.*
  - ► *Raportați afirmația la propriile viziuni și la propria experiență de lectură și de viață.*
  - ► *Construiți un discurs pentru susținerea sau combaterea ideii.*
  - ► *Lansați discursul.*
  - ► *Participați la dezbateri.*
  - ► *Faceți aprecieri.*

9.1. **Scrieți un reportaj de la dezbaterea desfășurată în clasă și respectați corectitudinea textului, urmărind *Agenda cititorului*.**

9.2. **Corectați textul și publicați-l în revista liceului.**

1. **Documentează-te despre specificul umanismului universal și cel românesc în baza constatărilor unor cercetători prezentate în *Portofoliu*.**

2. **Reține idei și particularități ce definesc umanismul ca idealul omului perfect educat și desăvîrșit spiritual.**

LABOR OMNIA VINCIT

Portofoliu

UMANISMUL UNIVERSAL ŞI CEL ROMÂNESC

A existat dintotdeauna noţiunea logică a umanităţii, dar numai Renaşterea a cunoscut-o cu adevărat ca pe o realitate.

Pe lîngă descoperirea lumii, cultura Renaşterii aduce o altă realizare, de o însemnătate şi mai mare: Renaşterea descoperă şi scoate la lumină omul în întregul său.

Înainte de toate, această epocă dezvoltă individualismul într-o măsură nemaiîntîlnită pînă atunci; apoi îl aduce în lumina cunoaşterii, studiind cu pasiune şi sub toate aspectele tot ce este individual. Dezvoltarea personalităţii este esenţial legată de capacitatea cunoaşterii de sine şi a altora. Privind aceste două mari fenomene, nu trebuie să uităm influenţa literaturii antice, căci modul de a cunoaşte şi a descrie elementul individual şi elementul uman, în genere, a fost determinat şi nuanţat, în mod esenţial, de acest intermediar. Cît priveşte puterea de cunoaştere, ea era inerentă vremii şi raţiunii. Omul şi umanitatea au fost pentru întîia oară în adevărata şi profunda lor natură.

Apariţia conceptului de om universal *(homo universalis)* a pus în mişcare noi forţe creatoare şi nobile competiţii, care au adus în prim-planul ştiinţelor şi artelor nume ce au rămas pentru totdeauna înscrise în memoria umanităţii: Botticelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Tiziano, Ariosto, Torquato Tasso, François Rabelais, Thomas Morus, Erasmus din Rotterdam, Shakespeare, Miguel de Cervantes, Lope de Vega etc.

Jacob BURCKHARDT

Umanismul românesc vădeşte un acut sentiment al istoriei, o superioară conştiinţă istorică. În cultura română umanismul a jucat un rol similar celui îndeplinit de umanismul Renaşterii în cultura europeană, a deplasat solidarităţile fundamentale în sfera activităţii sociale şi politice, a dezvoltat spiritul civic, a conturat şi amplificat domeniul în care s-au implantat faptele de civilizaţie, ceea ce este un umanism românesc de tip renascentist. Un element esenţial al umanismului de tip renascentist a rămas a fi valoarea culturală a Antichităţii.

Alexandru DUŢU

Trăsătura fundamentală specifică a umanismului românesc, nucleul însuşi în jurul căruia s-a cristalizat acest curent a fost teoria originii romane a poporului român, cu corolarul ei, unitatea de origine şi limbă a poporului român. Umanismul românesc s-a născut astfel prin contactul dintre problematica politică generată de condiţiile istorice de existenţă a poporului român, în secolul XVII, şi umanismul european. Ideea romanităţii – valoarea originii romane a poporului moştenitor al fondatorilor civilizaţiei europene – a fost pusă în slujba luptei pentru independenţă şi demnitate naţională şi este trăsătura distinctivă a umanismului românesc.

Petru VAIDA

Întreaga concepţie este dominată de idealul omului perfect educat şi deci desăvîrşit spiritual. Această culme a gîndirii umaniste este legată indisolubil de *litterae*, mijloc prin care omul se descoperă pe sine, îşi dezvoltă toate facultăţile şi dobîndeşte toate virtuţile.

Adrian MARINO

LABOR OMNIA VINCIT

3. **Citește informația din tabel și precizează, în baza cunoștințelor achiziționate la istorie, prin ce se caracterizează perioada și generația culturală reprezentată.**

ÎN PANTEONUL UMANISMULUI

LITERATURA UNIVERSALĂ

Niccolò Machiavelli (1469–1527)	*Erasmus din Rotterdam (1466–1536)*	*William Shakespeare (1564–1616)*	*François Rabelais (1494–1553)*	*Miguel de Cervantes (1547–1616)*
Om politic, istoric și scriitor renascentist italian, secretar de stat al Consiliului Seniorilor din Republica Florența. A susținut ideea unui stat național și centralizat în Peninsula Italică și a unei monarhii absolute. Opera principală este studiul *Principele*, una dintre cele mai citite lucrări în epoca Renașterii. Autor de nuvele și comedii, a reflectat în opera sa procesul de renaștere a conștiinței naționale din Italia, dar a exprimat voința de putere, de ordine, de progres a burgheziei în ascensiune. 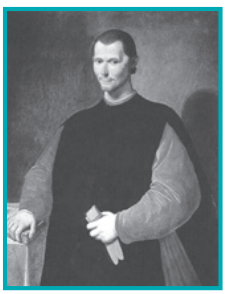	Filozof și scriitor olandez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai umanismului european din epoca Renașterii, autorul unor lucrări de erudiție. A reeditat, în interpretare hermeneutică, o „bibliotecă" întreagă de cărți biblice. Înzestrat cu rare calități morale și vaste cunoștințe filologice și filozofice, și-a dedicat întreaga viață studiilor, izolîndu-se de luptele politice și intrigile vieții sociale. Este autorul unei lucrări unice – *Laudă prostiei*, una din operele geniale din literatura universală a Renașterii.	Strălucit poet și dramaturg al literaturii engleze din epoca Renașterii (*Richard al III-lea, Henric al V-lea, Romeo și Julieta, Hamlet, Regele Lear, Otello, Antoniu și Cleopatra* etc.), pledează în opera sa pentru valorile morale și spirituale ale omului. Sonetele sale cu- prind profunde idei umaniste și sînt dintre cele mai prețioase opere lirice din epoca Renașterii. Umanismul său se manifestă într-o viziune optimistă la începutul activității și se realizează, mai apoi, într-o dimensiune tragică.	Călugăr în tinerețe, călător, medic, ambasador, este autorul unuia dintre cele mai cunoscute romane din literatura uni- versală – *Gargantua și Pantagruel*. Opera cuprinde un univers dominat de fabulos și comic, ce transmite un mesaj umanist într-un predominant ton pamfletar în adresa dogmelor și superstițiilor religioase. În spiritul idealului pedagogiei umaniste, susține valoarea educației, a științelor și a cunoașterii, mai ales a cunoașterii omului ca lume a sufletului.	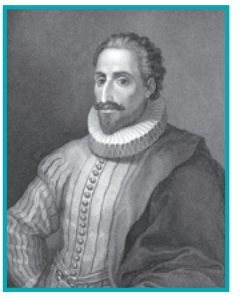 Cel mai de vază scriitor din literatura spaniolă și unul dintre cei mai reprezentativi romancieri din literatura universală, autorul lui *Don Quijote de La Mancha* – o capodoperă a tuturor timpurilor, în care *a zugrăvit tabloul universal, cel mai profund și cel mai pitoresc al vieții înseși*. (Fr. Schelling) Umanismul lui Cervantes este susținut de prezența unor teme, probleme specifice gîndirii Renașterii: natura – putere divină ce-l creează pe om; idealul – omul de arme, omul de litere, moralul etic etc. Opera constituie cel dintîi model al romanului realist modern.

LITERATURA ROMÂNĂ

Neagoe Basarab (1482–1521)

Domnitor al Ţării Româneşti (1512–1521), mare om de cultură, activ susţinător al comunităţilor mănăstireşti din Ierusalim, Asia Mică, Istanbul, Grecia şi, mai ales, de la Muntele Athos. Din porunca lui a fost construită Mănăstirea Argeşului, opera Meşterului Manole, capodoperă a arhitecturii româneşti şi universale.

Este autorul impresionantului monument de cultură şi spiritualitate românească *Învăţăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, cea dintîi operă de inspiraţie poetic-laică, apărută într-o perioadă de înflorire a culturii în limba slavonă, la începutul secolului al XVI-lea, un elogiu al valorii morale a omului.

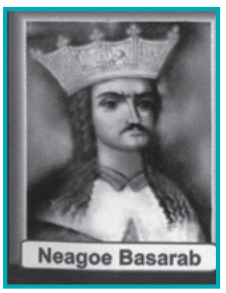
Neagoe Basarab

Nicolaus Olahus (1493–1568)

Om de înaltă cultură umanistă, născut în Sibiu, secretar şi consilier la Curtea regelui Ungariei, Ludovic al II-lea, episcop de Zagreb, arhiepiscop de Strigoniu şi primat al Ungariei. Activitatea sa a determinat să fie ales regent al Coroanei ungare. Fiind un adept al Contrareformei, a reuşit să stabilească relaţii cu umaniştii timpului, în special cu Erasmus din Rotterdam, cu care a întreţinut o bogată corespondenţă şi care l-a apreciat în mod deosebit, devenind cunoscut în cultura umanismului european.

Autor de versuri. În lucrările sale istorice – *Cronicon, Hungaria* – a abordat problema romanităţii poporului care l-a născut şi a latinităţii limbii române.

Miron Costin (1633–1691)

Distins om al culturii naţionale, poet, cronicar, diplomat, mare logofăt, unul dintre cei mai documentaţi istorici ai secolului XVII. A scris monografia *De neamul moldovenilor,* în care demonstrează latinitatea şi romanitatea poporului român, relevînd că *neamul moldovenilor* este parte integrantă a poporului român.

Poet, autor al primului poem filozofic din literatura română – *Viaţa lumii* –, cronicar talentat, autor al *Letopiseţului Ţării Moldovei*, în care a relevat soarta dramatică a Moldovei din cauza jugului turcesc şi a pledat pentru eliberarea ţării sale, participînd şi la unele lupte. M. Costin a fost unul dintre marii patrioţi ai timpului, plătind cu viaţa convingerile sale.

Dosoftei (1624–1693)

Mitropolit al Moldovei (numele laic – Dimitrie Barila), iscusit traducător de cărţi bisericeşti şi unul dintre cei mai mari poeţi ai epocii renascentiste ro-

mâneşti. A reînviat tipografia domnească din Iaşi, unde a tipărit traduceri şi cărţi originale. Este autorul *Psaltirii în versuri* (1673), o capodoperă a transpunerii în versuri originale a psalmilor lui David. O altă lucrare importantă este *Viaţa şi petrecerea sfinţilor*, care are un puternic mesaj patriotic prin ideea unităţii spirituale a poporului român.

Opera cuprinde o culegere de povestiri hagiografice, în care se narează evenimente adevărate şi imaginate despre destinul unor sfinţi veneraţi în arealul cultural al poporului nostru.

Dimitrie Cantemir (1673–1723)

Cărturar şi savant de talie universală, domn al Moldovei (1710–1711), a întreprins o încercare de a elibera ţara de sub jugul turcesc, acceptînd alianţa cu Rusia.

Autor al primelor lucrări filozofice în cultura română: *Metafizica, Divanul sau Gîlceava înţeleptului cu lumea…*, cel mai mare istoric al Renaşterii româneşti, care a scris lucrări de importanţă universală: *Istoria creşterii şi descreşterii Imperiului Otoman, Despre religia mahomedană, Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*. Este autorul primului roman în literatura română – *Istoria ieroglifică* –, o contemporană alegorie a situaţiei politice a timpului şi o frescă socială, în care pledează pentru idealul omului luminat, pentru înţelegere şi unire în numele păcii şi eliberării ţării de sub complicatul jug turcesc, pentru prosperarea poporului simplu.

Agenda cititorului

UMANISMUL
(fr. *humanisme,* lat. *humanus* – omenesc)

- Defineşte atît mişcarea culturală de mare amploare din epoca Renaşterii, care a pus în valoare literatura Antichităţii greco-latine, cît şi doctrina morală care recunoaşte valoarea supremă a omului.
- Principiul moral al umanismului este cel al toleranţei.
- Filozofia umanistă se axează pe ideea de progres al civilizaţiei umane, pledînd pentru o formă ideală de umanitate, în care omul va fi liber datorită cunoaşterii şi dezvoltării condiţiilor de trai, într-o societate care se va conduce de o constituţie ideală, mondială.

4. **Stabileşte două domenii ce integrează preocupările personalităţilor din literatura română şi cea universală.**

5. **Realizează o prezentare a două personalităţi apropiate ca viziune şi ca gen de activitate.**

6. **Selectează, din informaţia propusă *În panteonul umanismului*, idei şi particularităţi ce definesc umanismul universal şi cel românesc, fixîndu-le în tabelul de mai jos:**

PERSONALITĂŢI ŞI IDEALURI	
ale umanismului literaturii universale	ale umanismului literaturii româneşti
✓	✓

6.1. **Completează tabelul cu idei din *Portofoliu* (pagina 45).**

7. **Care dintre personalităţi reprezintă mai elocvent, în opinia ta, umanismul universal şi care pe cel românesc? Argumentează.**

8. **Ce este comun pentru umanismul universal şi cel românesc şi prin ce se deosebesc?**

9. **Determină, în baza informaţiei din *Agenda cititorului*, dacă umanismul este:**
a) un curent ideologic; b) un curent cultural;
c) o mişcare culturală.

9.1. **Defineşte principiul moral şi filozofia umanistă.**

10. **Lucrînd în echipe, ierarhizaţi personalităţile epocii renascentiste după o scală a valorilor. Reprezentaţi-o într-o imagine iconică şi argumentaţi-o.**

ARS COLLABORANDI

11. **Comentaţi afirmaţia lui Mircea Eliade că, în Renaştere, *alături de natură şi mai presus decît ea, se ridică conceptul omului ca măsură a tuturor lucrurilor.***

11.1. **Folosind informaţia din cadrul temei, faceţi referire la două personalităţi: *Erasmus din Rotterdam* şi *Nicolaus Olahus*.**

ARS DISCENDI

1. **Actualizînd lecturile din sursele istorice şi informaţia studiată în această temă, motivează, prin argumente concludente, autenticitatea şi valoarea trăsăturilor principale ale umanismului românesc.**

OPŢIONAL

2. **Pledează, din punctul de vedere al unui umanist, pentru dreptul la studii superioare al oricărui tînăr din Republica Moldova.**

8 EXPRESIILE FRAZEOLOGICE: AUTOHTONE, INTERNAȚIONALE, INTRADUCTIBILE

AB INITIO

1. Alcătuiește o listă cu cele mai utilizate obiecte de uz casnic. Amintește-ți cinci expresii frazeologice care conțin aceste cuvinte. Ce sens au cuvintele? Ce sens au expresiile?

1.1. Explică, fără a apela la sinonime, semnificația îmbinărilor stabile:

- *Cît o oală de praznic;*
- *A lua pe cineva ca din oală;*
- *A se face oale și ulcele;*
- *A pune (toate) în aceeași oală;*
- *A plăti oalele sparte de alții;*
- *A-și băga nasul unde nu-i fierbe oala.*

2. Citește articolul lexicografic. Extrage din el cinci expresii frazeologice. Comentează cum se leagă sensul expresiei de sensul cuvîntului.

ÎNIM//Ă ~i *f.* 1) Organ central al aparatului circulator, de formă conică, musculos, situat în partea stîngă a pieptului. **Bătăile ~ii. Operație la ~.** ◆ **A-i trece (cuiva) un cuțit prin ~** a simți brusc o durere la inimă. 2) Focar de sentimente și emoții. ◆ **Cu mare ~** *(sau* **cu toată ~a)** cu mare plăcere. **A-și lua ~a în dinți** a-și face curaj, biruind o frică; a îndrăzni; a se încumeta. **A i se face (cuiva) ~a cît un purice** a simți o mare frică. **A-i rîde** *(sau* **a crește) (cuiva) ~a** a avea o mare bucurie. **A i se pune (cuiva) pe ~** a i se face rău. **A-l frige (pe cineva) la ~** a) a provoca (cuiva) o mare durere; b) a îndura o mare suferință morală. **A avea o piatră la ~** a avea o neplăcere, o durere sufletească. **A fi cu ~a împăcată** a se simți liniștit. **A nu avea (pe cineva) la ~** a nu iubi, a nu suferi (pe cineva). 3) Fel de a fi al omului; trăsătură de caracter. ◆ **A avea ~ de aur** a fi foarte bun. **A avea o ~ largă** a fi mărinimos, darnic. **A avea o ~ de piatră** a fi nemilos. **A fi cîinos la ~** a fi rău, crud. **A avea ~ deschisă** a fi sincer. 4) *fam.* Parte a aparatului digestiv în care se digeră alimentele; stomac. ◆ **Pe ~a goală** pe nemîncate; pe stomacul gol. 5) *(la cărțile de joc)* Unul dintre cele patru semne distinctive de culoare roșie avînd forma unui astfel de organ. 6) Carte de joc marcată cu acest semn. 7) Mijloc sau partea de mijloc a ceva. **~a mărului. ~a motorului.** ◆ **~a căruței** bară de lemn ce unește cele două osii. 8) Punct esențial, capital a ceva. **~a orașului. ~a romanului.** /<lat. *anima*

SAPERE AUDE

1. Explică de ce în componența expresiilor ce urmează se apelează anume la acest simbol.

- *la cîntatul cocoșilor;*
- *povestea cu cocoșul roșu;*
- *a fi cocoș de vînt.*

1.1. Aplicînd tehnica de elaborare a eseului argumentativ *6 De ce?*, **dezvoltă textul cu o expresie:** *Se spune..., pentru că...*

1.2. Încearcă substituirea cuvîntul-cheie *cocoș* cu altul și comentează:

a) efectul semantic;

b) paradoxul semantic.

2. Prezintă o serie de expresii (5–7) echivalente cu verbul *a face*. Compară imaginile care au stat la baza lor.

3. **Construiește un text coerent care să conțină expresiile de mai jos, în orice ordine:** *a se pune în poară, a lua la trei parale, a face cu ou și cu oțet, a ajunge la cociorvă, a se lua la harță.*

4. **Compară expresiile prezentate în tabel. Alcătuiește o listă a îmbinărilor stabile în care substantivele** *cale* **și** *drum* **sînt interșanjabile (se pot substitui reciproc).**

C A L E	*D R U M*
1) **Din cale-afară** – peste măsură. 2) **A găsi cu cale** – a socoti că este nimerit. 3) **A face cuiva cale** – a lăsa să treacă. 4) **A sta în calea cuiva** – a împiedica pe cineva să-și ajungă ținta. 5) **A-i ține calea cuiva:** a) a urmări pe cineva în mod insistent pentru a-i cîștiga bunăvoința; b) a pîndi trecerea cuiva.	1) **Drum de țară** – drum nepietruit, neasfaltat. 2) **Peste drum** – în față, vizavi. 3) **A pune pe cineva pe drumuri** – a face pe cineva să umble prin multe instanțe pentru a-și rezolva o problemă. 4) **Pe toate drumurile** – în toate părțile, oriunde. 5) **A rămîne** (sau **a ajunge**) **pe drumuri**: a) a-și pierde sursele de existență; a ajunge în mare sărăcie, neavînd nici măcar adăpost; b) a rămîne orfan.

LABOR OMNIA VINCIT

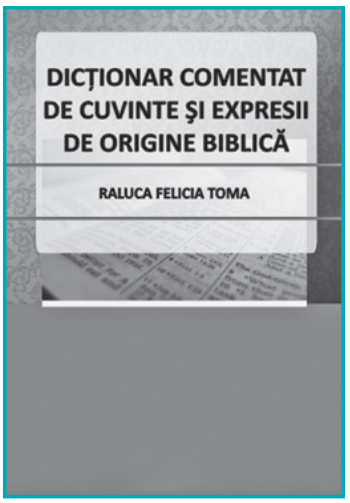

1. **Include în contexte adecvate expresiile de origine biblică:** *alfa și omega, Turnul Babel, țap ispășitor, colos cu picioarele de lut, judecata lui Solomon, pămînt rîvnit, cununa de spini, mană cerească, vițelul de aur.*

2. **Restabilește prepozițiile omise și explică textual (în cîte un enunț finit) semnificația expresiei. Comentează oral rolul contextului în alegerea prepoziției.**
   - *A se pune ... picioare;*
   - *A pune ... picioare;*
   - *A boli ... picioare;*
   - *A sta ... picioarele cuiva;*
   - *A cădea ... picioarele cuiva;*
   - *A lua ... picior;*
   - *A pune ... picioarele cuiva;*
   - *A bate ... picior;*
   - *A pune piciorul ... prag;*
   - *A fi ... picior de ducă.*

3. **Combină, pe verticală, substantivele comune cu cele proprii pentru a obține sintagmele consacrate. Explică-le semnificația și originea, consultînd și dicționarele de cuvinte înaripate.**

Augias	Ariadna	Ahile	Ulise	Damocles
Grajduri	Fir	Călcîi	Cicatrice	Sabie
Ulise	Morfeu	Tantal	Penelopa	Pandora
Arc	Brațe	Chinuri	Pînză	Cutie

4. Documentează-te despre inventarul expresiilor frazeologice utilizate în limba română.

4.1. Încadrează, în 5–6 enunţuri, diferite expresii frazeologice din textul propus. Comentează sensul lor contextual.

4.2. Formulează cîte o concluzie despre expresivitatea lor în context.

VALOAREA EXPRESIILOR FRAZEOLOGICE

Inventarul expresiilor frazeologice utilizate într-o limbă se constituie în acelaşi fel în care se alcătuieşte vocabularul întreg al limbii. Unele expresii apar pe teren românesc, reflectînd, mai pregnant decît cuvintele, evenimentele istorice, modul de viaţă, tradiţiile poporului nostru. Expresiile autohtone păstrează şi cuvinte ieşite din uz, sensuri legate, semne care nu mai sînt azi în circulaţie: *A prinde cu oca mică, a fi busuioc de pus la icoane, a da pînza pe fuioare, a bate toba în tîrg şi la moară, a avea nouă băieri la pungă, a se face Dunăre de mînie, a prăji urzicile cu zeama mămăligii.*

Serii de expresii, existente în veşmîntul limbii române, sînt traduse din alte limbi şi sînt preluate din alte culturi prin circuitul de valori universale. Mitologia şi istoria universală, creştinismul, literatura universală furnizează astfel de expresii: *rîs homeric, Orfeu şi Euridice, zarurile sînt aruncate, Cartagina trebuie distrusă, calm olimpic, viţelul de aur, uciderea pruncilor, alungarea negustorilor din biserică, a fi ori a nu fi, a lupta cu morile de vînt* etc.

Contactele dintre etnii, relaţiile culturale, studierea limbilor străine deschid posibilitatea utilizării unor expresii în limba în care acestea s-au constituit. Cunoscute de purtătorii diferitelor limbi în formula verbală de origine (greacă, latină, franceză, engleză etc.), acestea sînt intraductibile şi se includ în textele literare, ştiinţifice sau publicistice firesc, cum se includ şi cuvintele împrumutate recent: *memento mori, o tempora, o mores, fortuna labilis, fata ruunt, panta rhei, five o'clock. Pourquoi pas? Save our souls! Self-help.*

5. Aranjează în tabel expresiile de mai jos, în funcţie de procedeul de limbaj care a stat la baza constituirii.

Comparaţie	Metaforă	Hiperbolă	Simbol	Antiteză

- *A mînca pîine şi sare cu cineva;*
- *A ieşi înaintea cuiva cu pîine şi sare;*
- *A nu avea nici sare de mămăligă;*
- *A avea pîinea şi cuţitul în mînă;*
- *A fi bun ca pîinea (cea) caldă;*
- *A mînca o pîine albă;*
- *A se vinde ca pîinea (cea) caldă;*
- *A lua pîinea de la gură;*
- *Marea cu sarea;*
- *A fi drag ca sarea în ochi.*

6. Extrage din DEX şase expresii frazeologice cu trei verbe diferite.

6.1. Construieşte cu ele enunţuri care să se refere la o singură temă. Formuleaz-o printr-o expresie frazeologică.

1. Redactează o succintă istorie/poveste a unei expresii frazeologice, la alegere, relevînd valoarea ei într-o situaţie de viaţă.

ARS DISCENDI

9 RENAȘTEREA, O NOUĂ VIZIUNE ASUPRA OMULUI ȘI ASUPRA TIMPULUI

Motto:
În cultura română umanismul a jucat un rol similar celui îndeplinit de umanismul Renașterii.
Alexandru DUȚU

AB INITIO

1. **Invocă, în baza informației însușite la istorie și la literatura universală, evenimente culturale ce se încadrează în epoca renascentistă. Valorifică, în răspuns, informația din schema propusă.**

RENAȘTEREA

În context universal – sec. XIV–XVI. Perioada de înflorire – sec. XVI
În contextul culturii române – sec. XVI–XVII. Perioada de înflorire – sec. XVII

- Neagoe Basarab: *Învățăturile către fiul său Theodosie*
- Nicolaus Olahus: *Attila; Hungaria*
- Varlaam: *Carte românească de învățătură* sau *Cazania*
- Grigore Ureche: *Letopisețul Țării Moldovei*

Evenimente:
- Elemente umaniste în arhitectura mănăstirilor – monumente de artă și cultură;
- Înființarea tiparului – 1508 – „Liturgherul"; Iași: 1640–1641;
- Întemeierea primelor școli de tip mixt – laic-religios: Academia greco-latino-slavonă;
- Dezvoltarea literaturii istorico-didactice;
- Înălțarea bisericilor: Rădăuți; Voroneț; Curtea de Argeș; Trei Ierarhi (Iași)

- Dosoftei: *Psaltirea în versuri; Viețile sfinților*
- Miron Costin: *Viața lumii* (poem filozofic), *De neamul moldovenilor* (monografie), *Letopisețul Țării Moldovei* (cronică)
- Ion Neculce: *Letopisețul Țării Moldovei* (cronică)
- Nicolae Milescu-Spătarul: *O călătorie în China*
- Dimitrie Cantemir: *Istoria ieroglifică* (roman alegoric), *Descrierea Moldovei* (monografie istorică), *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor* (monografie istorică)

Evenimente:
- Renovarea tiparului – Dosoftei – 1681; Înflorirea cronografiei, a literaturii religioase și filozofico-didactice;
- Îmbogățirea speciilor literare: poezia, poemul, romanul;
- Lupta pentru eliberarea de sub jugul otoman, bătălia de la Stănilești, 1711.

ÎNVĂŢĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE,

prima sinteză a umanismului românesc

- **Citește fragmentul din lucrarea-monument de cultură umanistă românească, încercînd să înțelegi intenția autorului la formularea acestor învățături.**

SCRIPTA MANENT

Învăţătură a acelui Neagoe voievod către fiiu-său Theodosie
şi către alţi domni, către toţi

Slovo 5

Zice dumneziiasca Scriptură: „Dă pricină înţeleptului şi mai înţeleptu va fi; învaţă-l şi să va alătura să asculte".

Dreptu aceia, şi eu mă nevoiiu iarăşi către dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte şi să ne înnoim omul cel dinnăuntru. Şi acum îndrăznescu a vă scrie pentru că nu mă poci sătura de dragostea şi de dulceaţa voastră.

Altă învăţătură, iarăşi a lui Neagoe voievod
către iubitul său cocon şi către alţi domni.
Cum şi în ce chip vor cinsti pre boiari
şi pre slugile lor care vor sluji cu dreptate

Slovo 12

Veniţi la mine, feţii miei, veniţi şi vă apropiaţi către sfatul mieu cel bun şi să ascultaţi sfatul care vă l-oi da întîi. Întîi să aibi credinţă, dragoste şi nădejde către Dumnezeu, că dragostea iaste mai mare de toate. Deacii, după dragoste, să aveţi lauda lui Dumnezeu, care-i place lui. Iar smereniia încă să o aveţi, căci că Domnul nostru Iisus Hristos aşa învaţă pre apostolii săi şi le zise: „Învăţaţi-vă de la mine, că sunt blînd şi smerit cu inima". Vedeţi, feţii miei, cît iaste de bună smereniia, că însuşi Domnul nostru au învăţat pre ai săi ucenici şi le-au zis: „Să fiţi blînzi şi smeriţi". Aşijderea şi eu vă învăţ, după cuvîntul Domnului. Că de veţi fi smeriţi, Dumnezeu vă va învăţa, iar de veţi fi blînzi, Dumnezeu va trimite mila sa de va fi cu voi.

Că eu, feţii miei, am o grădină. Şi această grădină, cu darul şi cu ajutoriul lui Dumnezeu între multele mele osteninţe şi nevoiţe, o am făcut şi o am crescut frumos şi bine. Grădina aceia şi creştirile cele frumoase dentr-însa suntu boiarii miei cei mari şi cinstiţi. Şi i-am îngrădit cu gard ca cu un zid de piiatră şi grădina mea o am apărat, ca nu cumva să îndrăznească cineva să intre într-însa şi să strice ceva den ostenelele mele.

Agenda cititorului

NEAGOE BASARAB, OMUL RENAŞTERII

- 1482 – probabilul an de naştere al lui Neagoe Basarab.
- Contemporan cu Nicolaus Olahus, care, între anii 1505 şi 1512, îşi face studiile la Şcoala capitulară din Oradea. Contemporan cu Niccolò Machiavelli şi Michelangelo;
- 1501–1509 – activează în funcţie de mare postelnic în Ţara Românească;
- 1510–1511 – mare comis;
- 1512 – înscăunat domnitor al Ţării Româneşti cu sprijinul boierilor autoritari;
- 1512–1521 – domn al Ţării Româneşti.

Agenda cititorului

NEAGOE BASARAB, OMUL RENAȘTERII

- A susținut, prin donații bănești și odoare de preț, mănăstirile de la Muntele Athos, de la Muntele Sinai, din Ierusalim, Asia Mică, Istanbul, Grecia;
- A hotărît zidirea și a ctitorit mănăstirea de la Curtea de Argeș, una dintre minunile arhitecturale românești și o capodoperă de valoare universală;
- A patronat tipărirea *Evangheliarului Macarie*;
- A redactat manuscrisul-monument al umanismului românesc *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*.

Iar cînd veni porunca lui Dumnezeu să mă mut den lumea aceasta și să meargă trupul mieu în pămînt, cum iaste poruncit de cel ce l-au zidit, iar sufletul să meargă supt ceriuri să să ispitească de toate lucrurile cîte am lucrat eu, să să ispitească și de cele bune și de cele rele – atuncea pricepură și cunoscură slugile mele și grădina mea că făr' de mine vor să să dăzgrădească, și eu voiu să mă dăsparțu de la dînșii, și va să rămîie acea grădină neîngrădită și ca o pustie. Veniră toți și plîngea cătră mine și eu cătră dînșii și eram toți în niște griji și în niște scîrbe multe far' de seamă și suspinam unii cătră alții și cu multe lacrăme și obide mă întreba, zicînd: „Doamne și stăpîne, dar acum pre noi, grădina ta, pre a cui seamă ne lași, dăzgrădiți? Dar de va intra cineva întru noi și ni va pustii?" Iar eu le zis: „Feții miei, slava lumii aceștiia așa iaste far' di rădicină și far' di credință și far' di tocmeală; că iată, veni porunca Dumnezeului mieu la mine, ca să mă dăsparțu acum di voi și voi di mine, și într-alt chip nu poate fi. Ci nu mai am a răspundi, și voi să zic: «Fie, Doamne, după voia ta și după cuvîntul tău»".

Deci tu, fătul mieu, voia lui Dumnezeu să fie și porunca lui Dumnezeu să să umple, iar zidirea lui Dumnezeu, care au fost grădina mea și slugile mele, carii totdeauna mă umbriia cu florile lor și ochii miei să revenea de roaoa lor, acum s-au dăzgrădit de mine și au rămas pustie. Iar acum, fătul mieu, eu te las să fii gard grădinii mele și să o păzești, cum o am păzitu și eu. Că deaca o vei păzi și vei fi gardul împrejurat ca zidul de piatră, cum am fost și eu, deacii ei cum cugeta să-și verse sîngele și să-și puie capetele pentru mine, așa-și vor vărsa sîngele și-și vor pune capetele pentru tine – sau pentru fieștecare domn care va face și va păzi aceste învățături ale mele – și niciodată nu vor da spatele vrăjmașilor voștri. Și cum mă umbriia în odihna mea și mă răcorea florile lor, și lua ochii miei roao și veselie din florile lor, așa și pre voi vă vor umbri și vă vor răcori și vor lua ochii voștri roao și veselie de la dînșii.

Iar de vă va învăța cineva să intrați în zidirea lui Dumnezeu și în grădina mea cu săcurea, far' di porunca lui Dumnezeu și fără cît vă învăț eu, deacii voi să dați seama înaintea Domnului nostru Iisus Hristos. Că eu nu vă învăț să faciți așa, ci vă învăț că să cade domnului carele își caută de grădina sa, să o curățească di toate nuiale cele uscate, care nu fac rod, însă cu lege și cu judecată. Că și în Sfînta Evanghelie zice: „Pomul care nu face rod bun, din pămînt să va tăia și să va arunca în foc". Într-altu loc zice: „Cel ce va ierta greșalele oamenilor, acela încă va fi iertat de la Dumnezeu. Iar cine nu va ierta greșalele oamenilor, acela nu va fi iertat de la Dumnezeu la casele lui David, unde să va sfîrși frica cea mare". Iar domnului să cade să fie milostiv și, măcar de ar fi grădina și far' de roadă și te vei mîniia pe vreun pom, nu-l tăia, ci-l curățește de toate cranghinile cele uscate și să sapi gunoiul de la rădăcina lui, pîn' la un an. Dar de va face roadă și va fi iar grădină cum au fost și mai nainte, îl ții; iar de nu să va întoarce să facă roadă, deacii în mînă-ți iaste. Ci-i face cum îți iaste voia.

SAPERE AUDE

1. **Explică, în baza a 2–3 detalii din text, de ce autorul a extins categoria cititorilor acestei cărți.**

2. **Ai putea să te consideri unul dintre destinatarii *Învățăturilor…*? De ce?**

3. **Citește informația din *Agenda cititorului* și susține ideea că Neagoe Basarab reprezintă modelul de personalitate a Renașterii.**

4. **Formulează, în baza informației comentate, 2–3 idei umaniste asupra cărora insista autorul domnitor.**

5. **Actualizează informația din *Scrisoarea lui Gargantua către Pantagruel* și determină două similitudini și două deosebiri între lucrarea lui Neagoe Basarab și romanul lui François Rabelais.**

6. **Motivează, printr-o idee din palmaresul umanismului, de ce în cele două pilde autorii aduc elogii omului înțelept.**

7. **Interpretează, succint, sensul noțiunilor de *credință, dragoste, nădejde, smerenie, milă, blîndețe* în raport cu idealul de om al Renașterii și cu idealul propriu.**

7.1. **Determină, în baza textului, care dintre sentimentele enumerate au constituit motivarea redactării *Învățăturilor...***

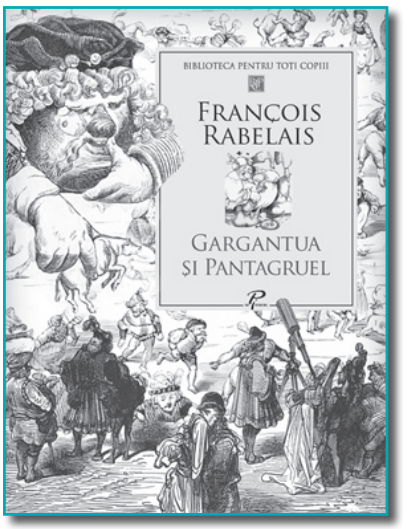

ARS COLLABORANDI

8. **Lucrați în echipe și interpretați, contextual, semnificația simbolică a expresiilor:**

   a) *...am o grădină..., și o am crescut frumos și bine.*

   b) *...eu tot supt umbra florilor m-am răcorit, și ochii miei să răvenea de roaua și veselia florilor lor.*

   c) *...eu te las să fii gard grădinii mele și să o păzești.*

   d) *...de vă va învăța cineva să intrați... în grădina mea cu săcurea... să dați seama înaintea Domnului.*

   e) *...Domnul să o curățească di toate nuielile cele uscate, care nu fac rod, însă cu lege și judecată.*

8.1. **Formulați, în baza mesajului alegoric din fragment, 4–5 idei care au semnificație umanistă în raport cu noțiunile de *stat, conducător de stat, instruire, lege, prosperare* etc.**

8.2. **Reîncadrați-le într-un text propriu, în care să dezvoltați ideea continuității între generații în formarea unui om bine instruit, educat și util societății.**

8.3. **Utilizați și ideea din *Rînduri-Gînduri*.**

Rînduri - Gînduri

• *Nu încerca să ajungi un om de succes, ci un om de valoare. Ca să-ți justifici existența, ai nevoie nu numai de pîine, ci și de o idee morală, pentru că cheia progresului omenesc este în cultura morală.*

Nicolae IORGA

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Opinează pe marginea afirmațiilor: *Învățăturile lui Neagoe Basarab* sînt:**
   - *un manual de educație patriotică;*
   - *un monument de seamă al cugetării și simțirii noastre.*

2. **Transformă informația din *Agenda cititorului* despre Dosoftei într-o schiță de portret a personalității umaniste.**

3. **Ce idee umanistă identifici în scrisoarea lui Dosoftei către Patriarhul Rusiei Ioachim, care l-a comparat pe Mitropolitul Moldovei cu Solomon?**

...să ne trimiți tipografie, să ne facem cărți, ce le-am tradus în limba românească din cea grecească și slovenească, căci la noi a dispărut învățătura de carte și sînt puțini cei care înțeleg limba cărturarilor...

3.1. **Precizează ce limbă era considerată în secolele XV–XVI, perioada Renașterii românești, *limba cărturarilor*.**
3.2. **Ilustrează, prin exemple, ideea pe care ai identificat-o.**
3.3. **Ce idei dintre cele identificate le-ai angaja într-o polemică? De ce?**

4. **Citește un fragment din *Psaltirea în versuri* de Dosoftei și identifică motivul principal al *Psalmului 46*.**

PSALMUL 46
(fragment)

Limbile să salte
Cu cîntece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie.
Lăudînd pre Domnul,
Să cînte tot omul.

***

Pre vîrvuri de munte
S-aud glasuri multe
De bucine mare,
Cu naltă strigare,
Că s-au suit Domnul
Să-l vază tot omul.

Cîntați în lăute,
În zîcături multe,
Cîntați pre-mpăratul,
Că nu-i ca dîns altul
Să domnească-n lume,
Cu svîntul său nume,
Cîntați să-nțăleagă
Preste lume largă.

Că Dumnezău poate
Pre limbi preste toate,
De le îmblînzește
Și le-mpărățește.
Scaunul dă rază
Unde va să șază
Domnul din direapta,
Să-mpărțască plata,
Pre boieri, pre gloate,
Pre limbile toate.

Și cine să-nalță
Din hire sămață,
I-a vedea tot omul
Cum i-a certa Domnul.

5. **Opinează: cui se adresează psalmistul în acest discurs liric și de ce?**

Agenda cititorului

DOSOFTEI, O PERSONALITATE UMANISTĂ

- 1624, 26 octombrie – anul de naștere al lui Dimitrie Barila, viitorul Mitropolit al Moldovei.
- Se instruiește în școlile mănăstirilor din Moldova, cunoaște limbile elenă, latină, polonă, ucraineană, rusă, neogreacă.
- 1658 – episcop de Huși;
- 1659 – episcop de Roman;
- 1671 – Mitropolit al Moldovei.

TRADUCEREA PSALMILOR

- În Renaștere, exista tradiția versificării psalmilor lui David. Exemplu elocvent este cel al poetului polonez Jan Kochanowski.
- Dosoftei a tradus independent, într-o versiune originală, 150 de psalmi.

6. **Comentează semnificația limbilor pe care o relevă autorul în text.**

7. **Motivează caracterul imnic al psalmului.**

8. **Argumentează, prin mesajul acestui psalm, intenția autorului: *ca să poată trage hirea omului către cetitul ei* (psaltirii).**

9. **Utilizînd informația elocventă din temă, dezvoltă afirmația lui Nicolae Iorga: *În cele o sută cincizeci de mărturisiri, de rugăciuni, de imnuri, de tînguiri se află tot sufletul omenesc în întoarcerea asupra lui însuși și în avîntul plin de sfială și de temere către puteri mai mari decît dînsul.***

10. **Citește versurile originale ale lui Dosoftei și precizează două motive caracteristice umanismului.**

Cine face zid de pace
Turnuri de frăție
Duce viață fără greață*
'Ntr-a sa bogăție.

Că-i mai bună, denpreună,
Viața cea frățască
Decît arme ce destramă
Oaste vitejască.

* greață – greutate, apăsare

10.1. **Interpretează semnificația motivelor identificate prin idealurile epocii contemporane autorului.**

11. **Istoricul literar și unul dintre editorii operei lui Dosoftei – Neculai Alexandru Ursu – menționează: *Ca toți marii traducători de poezie lirică, Dosoftei s-a străduit să se identifice sufletește cu autorul tradus, însușindu-și variata gamă a sentimentelor trăite de poetul biblic. Cu fină percepție... a textului, el retrăiește deci psalmii, ca un adevărat poet și bun creștin.***
Ilustrează afirmația prin detalii relevante din fragmentele discutate.

12. **Citește *Psalmul 136* – considerat unul dintre cele mai desăvîrșite ca nivel artistic –, potrivind intonația adecvată. Identifică și interpretează gama de sentimente exprimate în text ce adeveresc, în opinia ta, faptul că Dosoftei e** „un adevărat poet și bun creștin".

Agenda cititorului

DOSOFTEI, O PERSONALITATE UMANISTĂ

- Are o prodigioasă activitate de tălmăcire și redactare a scrierilor religioase, care sînt adevărate monumente de spiritualitate românească:
  1673 – *Psaltirea în versuri*;
- Introduce limba română în bisericile Moldovei;
- 1679 – renovează tiparul de la Trei Ierarhi și tipărește un șir de cărți religioase de mare importanță: *Dumnezeiască liturghie; viața și petrecerea sfinților* (4 volume);
- În timpul soliei diplomatice în Rusia, se oprește la Kiev, unde pledează pentru cauza eliberării Țării Moldovei de sub turci.

TEXT ORIGINAL		TEXT TĂLMĂCIT CU UNELE ADAPTĂRI
Imaginar biblic	David	Imaginar folcloric
Cîntarea lui Dumnezeu		Proslăvirea Divinității
Paradisul ceresc		Motivul dragostei de țară
Frica de apocalipsă	Dosoftei	Pacea și frăția

Sentimente, motive comune ale celor doi psalmiști

ARS DISCENDI

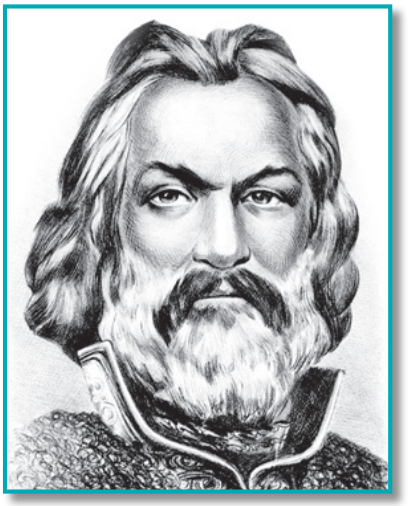

Nicolae Milescu-Spătarul

Agenda cititorului

REFERATUL

- Comunicare publică prin care este prezentată o expunere desfăşurată a unei teme.
- Autorul are libertatea de a-şi exprima părerea subiectivă.
- Referentul apelează la unele surse, de unde selectează doar ceea ce se referă la tema prezentării sale.
- Desfăşurarea temei se poate face în baza unor lecturi, dar şi în baza observaţiilor şi a experienţei proprii.

LEGO, ERGO SUM

1. **Comentează spiritul umanist urmărit de către Dosoftei în opera sa: *SĂ-MI ÎNŢELEAGĂ DE PRE TOT PĂMÎNTUL*.**

2. **Generalizează ideile principale formulate pe parcursul studiului temei, completînd următorul tabel.**

Autorul, opera	Idei proprii umanismului românesc
Neagoe Basarab, *Învăţăturile către fiul său Theodosie*	1.
	2.
Dosoftei, *Psaltirea în versuri*	1.
	2.

3. **Relevă specificul umanismului românesc prin *idealul credinţei*.**

OPŢIONAL

4. **Prezintă valoarea umanistă a celor două opere (*Învăţăturile...* şi *Psaltirea...*) într-un eseu nestructurat cu tema: *Spre cer ridic ochii inimii mele*.**

PROIECT INDIVIDUAL

Nicolae Milescu-Spătarul, primul *homo universalis* în cultura română

1. **Nicolae Milescu a devenit un nume de rezonanţă universală încă în timpul vieţii. Ia cunoştinţă de activitatea cărturarului şi fixează 3–4 momente ce ar ilustra această afirmaţie.**

2. **Conturează o schiţă de portret a lui Nicolae Milescu în baza legendei din *O samă de cuvinte* de Ion Neculce.**

3. **Cum crezi, de ce distinsul istoric literar Nicolae Cartojan afirmă: *Numele lui Milescu a ajuns pînă la marele filozof şi savant al timpului, Leibniz*?**

4. **Citeşte 2–3 fragmente (la alegere) din *Jurnal de călătorie în China* şi prezintă colegilor informaţia care le-ar suscita maximum de interes.**

5. **Argumentează, într-un referat, ideea că Nicolae Milescu-Spătarul este un concludent model de *homo universalis*.**

10 UMANISMUL MARILOR CRONICARI

Motto:
Cronicarii sînt stîlpii literaturii.
Alecu RUSSO

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA...

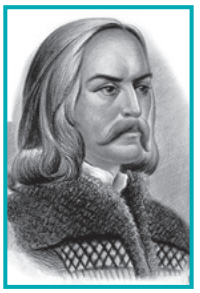

1590–1647

Grigore Ureche – sfetnic și prieten al lui Vasile Lupu, mare spătar, mare vornic al Țării Moldovei.

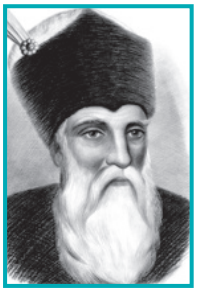

1633–1691

Miron Costin – vornic al Țării Moldovei, mare logofăt, diplomat, istoric, scriitor recunoscut în epocă.

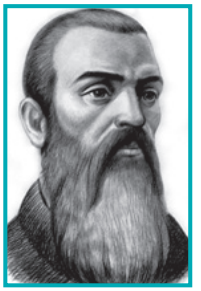

1672–1745

Ion Neculce – mare hatman al Țării Moldovei, prieten și sfetnic al lui Dimitrie Cantemir, mare vornic al Țării Moldovei.

Agenda cititorului

- **CRONICĂ**
  (gr. *cronos* – timp)
  - Lucrare istorică, gen literar din Evul Mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice şi familiale; hronic; letopiseț (sl. *leato* – an, *pisati* – a scrie, a consemna).
  - Articol de ziar sau revistă în care se comentează evenimente politice, sociale şi culturale de actualitate.
- **CRONICAR**
  - Autor de cronici, letopisețe; colaborator al unui ziar sau revistă; realizator de cronici.

1. **Consultă informația de mai sus și pronunță-te asupra rolului pe care l-au jucat cronicarii în epoca Renașterii.**

2. **Explică sensul termenilor *cronică* și *letopiseț* (un gen dominant al literaturii din epoca Renașterii), utilizînd informația din *Agenda cititorului*.**

3. **Precizează, prin exemplificare, dacă astăzi se mai scriu letopisețe, cronici; dacă există o formă modificată, modernizată a acestora. Consultă *Dicționarul de terminologie literară* sau alte surse.**

4. **Exprimă-ți opinia: de ce Alecu Russo i-a considerat pe cronicari *stîlpii literaturii*?**

4.1. **Exemplifică răspunsul cu secvențe din opere literare cunoscute, inspirate din cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce.**

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

- **Citește fragmentele din predosloviile (cuvînt înainte) celor trei letopiseţe ale Ţării Moldovei și determină:**
  - ► *scopul urmărit de autori;*
  - ► *relaţia dintre autor și lucrare;*
  - ► *ce aștepți să-ți comunice fiecare letopiseț.*

PREDOSLOVIE...

Grigore Ureche	Miron Costin	Ion Neculce
Mulţi scriitori au nevoit de au scris rîndul și povestea ţărilor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și rele, să rămîie feciorilor și nepoţilor, să le fie de învăţătură, dupre cele rele să se ferească și să se socotească, iar despre cele bune să urmeze și să se înveţe, și să se îndirepteze... Grigorie Ureche ce au fost vornic mare, cu multă nevoinţă cetind cărţile și izvoadele și ale noastre și cele striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorît în ţară și s-au înmulţit și s-au lăţit, ca să nu se înece a toate ţările anii trecuţi și să nu se știe ce s-au lucrat... ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate... Ci eu, pre cum am aflat așa am arătat.	Fost-au gîndul mieu, iubite cititorule, să fac letopiseţul ţării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintăi, carele au fostu de Traian – împăratul și urdzisem și începătura letopiseţului. Ce sosiră asupra noastră cumplite acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gîndu slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplite vremi și cumpănă mare pămîntului nostru și noaă. Deci priimește, în ceastă dată, atîta din truda nostră, cît să nu se uite lucrurile și cursul ţării de unde au părăsit a scrie răpăosatul Ureche vornicul... că și letopiseţ întreg să aștepţi de la noi de om avea dzile...	Iară de la Dabije-Vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Ţara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă pînă la Duca-Vodă cel bătrîn l-au scris di pi nește izvoade ce au aflat la unii și alţii din audzitele celor bătrîni boieri; iară de la Duca-Vodă cel bătrîn înainte, pînă unde s-a vide, la domnia lui Ion-Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nemărui ce au scris sîngur, dintru a sa știinţă, cît s-au tîmplat de au fost în viiaţa sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. Deci vă poftescu, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul mieu să priimiţi, să nu gîndiţi că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tîmplat, cu adevărat s-au scris... Deci, fraţilor cetitorilor, cu cît veţi îndemna a ceti pre acest letopiseţu mai mult, cu atîta veţi ști a vă feri de primejdii și veţi fi mai învăţaţi a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cinste.

SAPERE AUDE

1. **Rezumă constatările și formulează cîteva idei ce pot ilustra umanismul mentalităţii cronicarilor.**

1.1. **Înscrie cele mai relevante idei în tabelul de mai jos (transferat în caiet), pe care-l vei completa pe parcursul studierii temei.**

Autorul, lucrarea	Idei umaniste relevante
•	:

- **Citește fragmentele din letopisețele celor trei cronicari și identifică personalitățile istorice despre care se narează, menționînd ce ai aflat nou cu referire la acestea.**

SCRIPTA MANENT

Grigore Ureche

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI, DE CÎND S-AU DESCĂLECAT ȚARA ȘI DE CURSUL ANILOR ȘI DE VIIAȚA DOMNILOR...

Cîndu s-au strînsu țara la Direptate.

Deciia Ștefan vodă strîns-au boierii țării și mari și mici și altă curte măruntă dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă Direptatea și i-au întrebatu pre toți: ieste-le cu voie tuturor să le fie domnul? Ei cu toții au strigat într-un glas: „În mulți ani de la Dumnezeu să domnești". Și decii cu toții l-au rădicatu domnu și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de acolea luo Ștefan vodă steagul Țării Moldovei și să duse la scaunul Sucevii. Decii Ștefan vodă gătindu-să de mai mari lucruri să facă, nu cerca să așaze țara, ci de războiu, să gătiia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, carele toate cu noroc i-au venit.

Războiul lui Ștefan vodă cîndu s-au bătut la Podul Înaltu cu turcii, 6983 (1475)

Într-aceia vreme, Mehmed împăratul turcescu armîndu 120 000 de oastea sa și oastea tătărască și muntenească să margă cu Radul Vodă, au trimis asupra lui Ștefan vodă. Iară Ștefan vodă avîndu oastea sa, 40 000 și 2 000 de leși ce-i venise într-ajutoriu cu Buciațschii de la craiul Cazimir și 5 000 de unguri, ce-i dobîndise de la Mateiașu craiul ungurescu, le-au ieșit înaintea turcilor din sus de Vaslui, la Podul Înalt, pre carii i-au biruitu Ștefan vodă, nu așa cu vitejia, cum cu meșteșugul. Că întăi au fostu învățatu de au pîrjolitu iarba pretitindenea, de au slăbitu caii turcilor cei gingași. Decii ajutorindu... voia lui Dumnezeu cu a oamenilor așa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul. Și Ștefan vodă tocmisă puțini oameni preste lunca Bîrladului, ca să-i amăgească cu buciune și cu trîmbițe dîndu semnu dă războiu, atuncea oastea turcească întorcîndu-să la glasul buciunelor și împiedicîndu-i și apa și lunca și negura acoperindu-lu-i, tăindu lunca și sfărămîndu, ca să treacă la glasul buciunelor.

Iară dindărăt Ștefan vodă cu oastea tocmită i-au lovitu gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-și tocmirea oastea, nici de a să îndrepta, ci așa ei înde sine tăindu-să, mulți periră, mulți prinși de pedestrime au fost...

Miron Costin

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE...

Capulu alu optlu

Zac. 2. O! Muldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînescu în tine, toți înțelepți, încă n-ai peri așe lesne. Ce, domniile neștiutoare rîndul tău și lacome sîntu pricine perirei tale. Că nu caută să agonesască șie nume bun ceva la țară, ce caută desfrînați numai în avuție să strîngă, care apoi totuși să răsipește, și încă și cu primejdii caselor lor, că blăstămul săracilor, cum să dzice, nu cade pre copaci, cîtu de tîrdzîu.

Capulu alu șesesprădzece

Zac. 24. O, nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă! Pre cît să mai adaoge, pre atîta rîhnește. Poftile a domnilor și a împăraților n-au hotar. Avîndu multu, cum n-ari avea nemică le pare. Pre cîtu îi dă Dumnedzău nu să satură. Avîndu domnie, cinste și mai mari, și mai late țări poftescu. Avîndu țară, și țara altuia a cuprinde cască și așea lăcomindu la altuia, sosescu de pierdu și al său.

Zac. 25. Așea și Vasilie-vodă, avîndu fericite vremi de domnie în pace den toate părțile, că și țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nice dodeială despre turci...

Zac. 44. ...Și într-acești ani au zidit Vasilie-vodă și lăudate mănăstiri, și aice, în orașul Ieșilor, întîi supt numele a trei sfinți învățători a bisericii, ce să dzice Trieh Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu făptura, cum să vede, peste toate mănăstirile aici în țară mai iscusită...

Zac. 45. Acestu domnu au făcut ca de iznoavă și curțile cele domnești în Iași, casele cele cu cinii, grădini, grajduri de piatră, tot de dînsul sintu făcute. Și multe locuri au așădzat, care au stătutu multe vremi stătătoare. Că de au fostu cîndva vremi fericite acestor

părţi de lume, atuncea au fostu. Plină Ţara Leşească, oi dzice, de aur, la care pe acele vremi curea Moldova cu boi de negoţ, cu cai, cu miiere, şi aducea dintr-aceia ţară auru şi argintu. Oi putea dzice că săracu nu să afla pre acele vremi, doară care nu-şi vrea să aibă...

Capulu alu şeptesprădzece

Zac. 40. Precum munţii cei înalţi şi malurile cele înalte, cîndu să năruiescu de vreo parte, pre cît sîntu mai înalţi, pre atîta şi durît făcu mai mare, cîndu să pornescu şi copacii cei înalţi mai mare sunetu fac, cîndu să oboară, aşea şi casele cele înalte şi întemeiate cu îndelungate vremii cu mare răzsipă purcegu la cădere, cîndu cad. Într-acela chip şi casa lui Vasilie-vodă, de atîţea ai întemeiată, cu mare cădere şi răsipă şi apoi şi la deplină stîngere au purces de atuncea.

Ion Neculce

LETOPISEŢUL ŢĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÎNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCORDAT

Cap. XIX

Domnia lui Dumitraşco Cantemiru – voevoda în anul 7219 (1710).

După ce au sositu Dumitraşco-vodă în Iaşi, după obiceiu a tree dzi au boierit boierimea... Şi atunce din-tîiu era boierii can grijiţi de numeli lui Dumitraşco-vodă din tinireţe, cîndu era bezaide, la domnia frăţine-său, lui Antiohie-vodă. Că era atunce nerăbdătoriu şi mînios, zlobiv la beţie, şi-i ieşisă numele de omu rău. Iar acum, viid cu domnia, nu ştiu, să-ş piiardă numele cel rău: au doar mai la vîrstă venisă, au doar chivernisisă viiaţa lui, unde nu era pace? Că aşe să arăta de bun şi blînd! Tuturor uşe deschisă şi nemăreţu de vorovie cu toţi copiii...

Dumitraşco-vodă au trimis sol la moscali... şi aşe au aşădzat... legătura. Ţara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul... şi aşe... s-au întorsu Luca visternicul la Dumitraşco-vodă, aducînd lui vodă de la împăratul daruri un leftu cu diamanturi, cavalerie, pecete împărătească şi cîţiva soboli...

Iară împăratul era om mare, mai înalt mai decît toţi oamenii, iar nu gros, rătund la faţă şi can smat, oacheş, şi can arunca cîteodată din cap, fluturînd. Şi nu cu mărire şi fală, ca alţi monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, şi numai cu doao, trei slugi, de era de grija trebilor. Şi umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.

Iară atîta dragoste arăta împăratul către Dumitraşco-vodă, unde vădzuse că s-au închinat de bună voia lui, că să tinde cu amîndoao mînule şi cuprinde pre Dumitrasco-vodă de grumadzi şi-l săruta pe faţă, pe ce cap şi pe ochi, ca un părinte pre un fiiu al său...

Deci au şi început întăi cu moldovenii turcii a-şi da palme. Ce, pînă începuse a să îngloti turcii, sta oarece bine şi bieţii moldoveni, măcar că era oastea de strînsură, negrijiţi şi fără arme şi neînvăţaţi la războiu, că ei nu avusese oaste de mult. Iar apoi, înglotindu-să turcii mulţime, nu mai pute să ţie războiul, că turcii ave tot, foc şi cai buni... De mirat era încă şi cît stătusă, ce putincioşi era ei să se bată cu oastea turcească... Deci văzîndu-i turcii că sînt afară de parcane, aşe le-au dat turcii năvală, ca o noajă de lupi într-o turmă de oi.

Ce moldovenii, neputîndu-i sprijeni, au şi plecat fuga înapoi asupra obuzului, iar turcii denapoi gonindu-i, pre carii cumu-i agiunge tot îi prăvălie şi-i tăie, şi să face mare chiot... Şi au început a întra moldovenii, prin coastele obuzului, în obuz, iar turcii tot îi gonie, ca niște lupi, pre lîngă obuz. Iar moscalii sta de-i privie, pănă s-au apropiet turcii aroape şi au întrat moldovenii mai toţi în obuz. Atunce moscalii, aflînd vreme, odat-au slobodzit focul din poarta ce o făcusă pănă în fruntea obuzului, şi aşe au oborît pre turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Explică spiritul democratismului umanist al lui Ştefan cel Mare prin faptul că *a adunat ţara* pentru a fi ales domn.**

2. **Desprinde, din text, semnificaţia umanistă a soluţiei domnitorului pentru biruinţa asupra armatei turceşti.**

LABOR OMNIA VINCIT

3. **Comentează atitudinea cronicarului Miron Costin față de soarta țării în vremurile de rea cumpănă, pe care le descrie. Precizează valoarea invocației retorice și a tonului patetic al autorului.**

4. **Motivează, cu detalii din cronica lui Neculce, relațiile dintre Dimitrie Cantemir și împăratul Rusiei, Petru I.**

5. **Observă în ce mod cronicarii reconstituie epoca istorică și cum se pronunță despre ea. Formulează 2–3 concluzii.**

6. **Interpretează, succint, secvențele în care este exprimată atitudinea autorilor față de cele narate. Pronunță-te: *corespunde ea intenției de a reflecta adevărul?***

7. **Analizează informația relatată despre cei trei domnitori (Ștefan cel Mare și Sfînt, Vasile Lupu și Dimitrie Cantemir) și:**
   a) **selectează acțiunile acestora care se pretează mișcării umaniste;**
   b) **alcătuiește o listă de calități alese, caracteristice unei personalități umaniste.**

8. **Demonstrează, prin argumente din text, că stihurile lui Miron Costin, introduse în *Letopiseț*, conțin idei specifice umanismului românesc.**

STIHURI DE DESCĂLECATUL ȚĂRII

Neamul Țării Moldovei de unde să trăgănează?
Din țările Rîmului, tot omul să creadză.
Traian întîiu, împăratul, supuindu pre dahii
Dragoș apoi în moldoveni predomenindu pre vlahi,
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră
Și Turnul-Săvărinul, munteni, în țara voastră.

9. **Lucrați în echipe, identificînd și interpretînd ideile comune atestate în textele lui Miron Costin și Grigore Ureche cu privire la:**
   a) originea poporului nostru; b) latinitatea limbii;
   c) comuniunea spirituală.

10. **Studiați una dintre particularitățile cronicii ca gen al literaturii vechi românești. Analizați fragmentele și demonstrați:**
   I. **Narațiunea este realizată:**
      a) după principiul cronologic; b) din perspectiva autorului;
      c) în baza documentelor sau a povestirilor, relatărilor martorilor oculari.
   II. **Specificul artei narative cronicărești: descrierea, portretul, enumerația, comparația etc.**
   III. **Patriotismul marilor cronicari.**

ARS COLLABORANDI

1. **Redactează un eseu cu tema: *Cronicarii sînt stîlpii literaturii noastre umaniste*. Vezi *Rînduri-Gînduri* pentru a te inspira.**

ARS DISCENDI

Rînduri - Gînduri

Slovele lor și azi ne înfioară
și lacrimile lor ni-s sărbători,
cum cerul printre ramuri se pogoară
și fructele se odihnesc în flori.

Cronicarii
de Nicolae DABIJA

11 DIMITRIE CANTEMIR, UN PRINȚ AL UMANISMULUI EUROPEAN

Dimitrie Cantemir
1673–1723

Motto:

Umaniștii apuseni mărturiseau că-și datorează știința faptului că s-au suit pe umerii uriași ai clasicilor antici. Cantemir este un asemenea uriaș.

Virgil GÎNDEA

AB INITIO

1. **Examinează tabloul de la pagina 66. Comentează semnificația lui alegorică prin relevarea a 2–3 semne-simboluri ce sugerează realitatea timpului contemporan lui Dimitrie Cantemir.**

2. **Caracterizează, succint, situația Țării Moldovei în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, utilizînd informația istorică. Evidențiază rolul domnitorului în intenția de a elibera țara de sub jugul turcesc.**

3. **Meditează asupra informației cuprinse în tabel și prezintă, într-un discurs succint, personalitatea complexă a lui Dimitrie Cantemir. Consultă informația din *Agenda cititorului*.**

A Personalitatea politică	B Savant cu renume universal

- 1689–1710 – ostatic, apoi reprezentantul Țării Moldovei la Poarta Otomană, rezident plenipotențiar al domnitorilor Moldovei;
- Asigurarea unor relații de colaborare și prietenie cu personalități politice și culturale din diferite țări, aflate la Constantinopol;
- 1710–1711 – domn al Țării Moldovei;
- 1711 – încheierea tratatului secret, politico-militar de la Luțk, prin care Moldova trecea sub protecția Rusiei; 6 iulie 1711 – eșecul bătăliei de la Stănilești și refugierea în Rusia;
- 1721 – membru al Senatului Guvernamental rus, consilier tainic.

a) scrieri filozofice

- 1698 – *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul;*
- *Metafizica* („sacro-sanctae sciente, indepingibilis imago"), *Zodica* (compendiarum universale logices institutionis).

b) lucrări istorice

- 1714–1715 – *Descrierea Moldovei* (Descriptio Moldaviae);
- *Viața lui Constantin Cantemir;*
- 1716–1718 – *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*;
- 1720–1721 – *Sistema religiei mahomedane*;
- *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor.*

C Scriitor erudit și muzicolog

- 1704–1705 – romanul alegoric *Istoria ieroglifică*, primul roman din literatura română, roman-parabolă.
- 1703 – Tratat de muzică turcească: crearea sistemului de note muzicale, transpunerea pe note a celor mai cunoscute compoziții muzicale ale autorilor contemporani, interpret la: tambur, saaz și fluier.

1. Organizează-ţi prezentarea respectînd structura discursului; porneşte de la afirmarea ideii din primul enunţ al *mottoului* temei, construind un *exordiu;* prezintă personalitatea complexă a lui Dimitrie Cantemir în naraţiunea-argumentarea temei şi concluzionează, *în peroraţie*, cu al doilea enunţ din *mottoul* temei.

1.1. Foloseşte, în prezentare, idei din aprecierile unor istorici şi critici literari:

A

Dimitrie Cantemir se înalţă pe treptele unei evoluţii pluriseculare, reunind în formaţia sa intelectuală şi în aspiraţiile lui creatoare caracterele, tendinţele şi direcţiile dezvoltării întregii culturi româneşti de pînă la el. Sinteză genială, Cantemir este anticipaţia, nu mai puţin extraordinară, a destinelor universalităţii pentru care opera şi geniul său i-au servit de legitimare şi simbol.

George IVAŞCU

B

Spiritul său vast de iscoditor se manifestă în egală strălucire în toate ramurile scrisului umanitar-filozofic, logică, dialog, roman, istorie ş.a.m.d., lăsînd urme adînci pentru posteritate. Dimitrie Cantemir se prezintă ca o imagine superioară a erudiţiei. Dar, înainte de a fi erudit, e un om de acţiune.

Vasile COROBAN

2. Citeşte un fragment din mesajul primului profesor al lui Dimitrie Cantemir, Ieremia Cacavela, către elevul său. Determină modelul uman al epocii spre care este orientat tînărul studios, autor deja al primului studiu de filozofie în limba română – *Divanul...*

2.1. La definirea modelului uman, utilizează cuvinte-cheie din citat.

Acum dară, prealuminate, bine călăreşti şi cu darul lui Dumnădzău spre a învăţăturii şi a înţelepciunii dragoste sporeşte; şi a se adevărit să fii că nu îndelungă vreme şi în rîndul a marilor săi viteji, înţelepciunea numărîndu-te, te va încununa. Vieţuieşte, ai pravoslavnicii biserici cu mult dorit odor şi de pururea prin înţelepciune întru cele către Dumnedzău înălţării procopsind, întru a celor de aproape folosiri să fii. Amin.

A mării-tale smerită slugă şi rugătoriu, Ieremia Cacavela.

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

DISCURSUL

- Este un text organizat pentru un public şi rostit cu anumită ocazie spre a-l interesa sau a-l convinge într-o anumită problemă, pentru care pledează oratorul.
- Algoritmul discursului cuprinde, în mod necesar, cîteva părţi componente:
  - ***exordiul*** – partea introductivă, care conţine adresarea către public, incitarea lui printr-o idee puternică;
  - ***dispoziţiunea*** – prezentarea temei;
  - ***naraţiunea*** şi argumentarea/contraargumentarea – partea esenţială a desfăşurării temei.
  - ***peroraţia*** – concluzia, partea finală a discursului, care impresionează printr-o soluţie proprie a problemei abordate.

LABOR OMNIA VINCIT

Dimitrie Cantemir
Gravură

1. **Exegeza cantemiriană susţine că Dimitrie Cantemir reprezintă modelul unui *homo universalis* prin faptul că *a fost un erudit şi un analist profund, care a ilustrat cu strălucire toate domeniile culturii din acel timp*.** (Al. Tănase)
Exemplifică, prin titluri de opere, domeniile de cultură indicate în schemă:

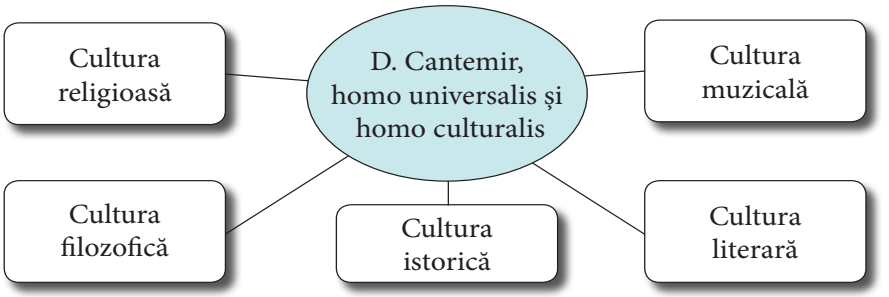

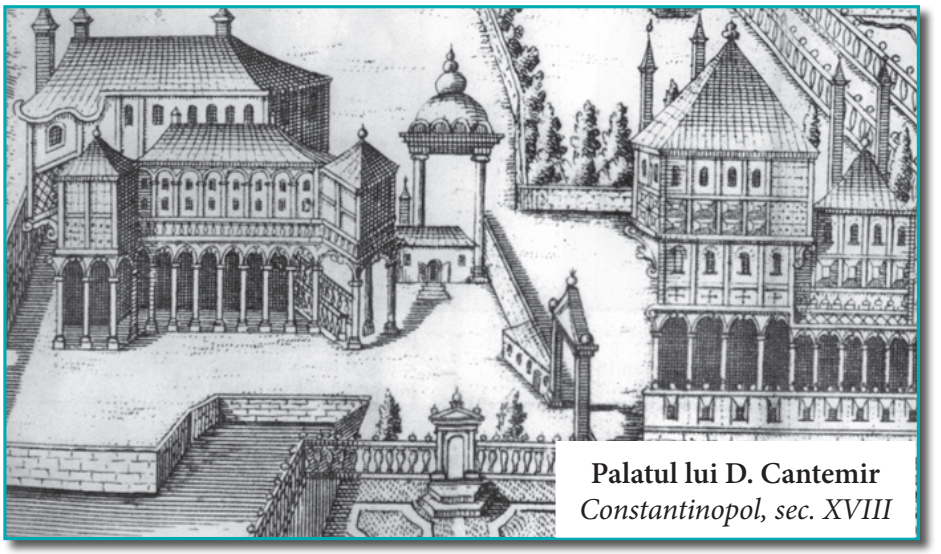

Palatul lui D. Cantemir
Constantinopol, sec. XVIII

PROIECT INDIVIDUAL

ARS DISCENDI

1. **Redactează, pentru o revistă omagială, la alegere, articole informative despre:**
   a) studiile/cunoştinţele enciclopedice pe care le-a deţinut Dimitrie Cantemir;
   b) problemele pe care le abordează şi le tratează în principalele sale opere;
   c) relaţiile de colaborare şi prietenie pe care le-a avut cu mari personalităţi ale epocii;
   d) rezonanţa numelui şi a operei lui Dimitrie Cantemir în cultura universală.

1.1. **Demonstrează, prin formula unei comunicări la o conferinţă omagială, că Dimitrie Cantemir este un umanist de valoare universală.**

Romanul *Istoria ieroglifică*, o capodoperă a literaturii alegorice

Motto:

***Istoria ieroglifică* îmbină perfect cugetarea sentenţioasă filozofică şi expresia literară, limbajul logic şi imaginaţia poetică, rămînînd o creaţie aproape irepetabilă în istoria spirituală a poporului nostru.**

Vasile COROBAN

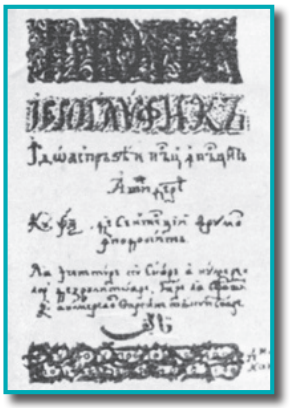

Manuscrisul *Istoria ieroglifică*

1. **Creaţia lui Dimitrie Cantemir este un adevărat dialog cu lumea în care i-a fost dat să se formeze şi să activeze, dar şi cu o lume pe care şi-a dorit-o şi pe care noi o găsim încifrată în numeroasele maxime care împînzesc discursul operelor sale.**
   Citeşte aforismele autorului şi explică *sensul* comunicat de acestea.
   - *Cine în lume este atîta de înţelept căruia altă înţelepciune să nu-i trebuiască?*
   - *Lumea este ca o grădină, iar oamenii ca florile.*
   - *Mintea sănătoasă este de dorit şi se cuvine să ne străduim cu multă grijă pentru dobîndirea ei.*
   - *Voroava (vorba) frumoasă, la cei cunoscători, de n-ar mai sfîrşi, încă mai plăcută ar fi.*
   - *Ştiinţa înţelepciunii nu în scaunele trufaşe şi înalte, ci în capetele plecate şi învăţate locuieşte.*

2. ***Lumea ca teatru* este o temă universală, prezentă atît în *Divanul*..., cît şi în romanul *Istoria ieroglifică*, acestea avînd o structură asemănătoare: dialog/teatru + comentarii. În spectacolul lumii din roman sînt angajate personaje-personalităţi contemporane.**
   Motivează, în acest sens, intenţia autorului, utilizînd afirmaţia: *Lumea este ca un tezaur dacă o vei folosi spre bine, iar dacă o vei folosi spre rău, rea va fi pentru tine.*

2.1. **Confruntă opinia ta cu scopul autorului, declarat într-un cuvînt de adresare cititorului:**
   a) *să dezvăleasscă* (să demaşte) faptele condamnabile ale unor domni şi boieri, ce contravin intereselor ţării;
   b) *spre deprinderea retoricească*, pentru a da o formă mai frumoasă operei sale;
   c) să se cunoască sentinţele (760) cu care este dotat romanul, pentru a releva valoarea ştiinţei şi a înţelepciunii;
   d) să justifice lupta dusă împotriva lui Constantin Brîncoveanu.

AB INITIO

Agenda criticului

DESPRE ROMANUL *ISTORIA IEROGLIFICĂ*

- Romanul e scris, probabil, la Constantinopol. Acolo viaţa lui Dimitrie Cantemir e mereu zbuciumată, primejdiile îl pasc la fiecare răspîntie a marii cetăţi, iar zilele-i stau deseori în grele cumpene, duşmanii săi politici silindu-se, cu tot dinadinsul, să-l nimicească.
- După multe gîlceve şi intrigi între partidele politice boiereşti din Moldova şi Muntenia, în 1705, se stabileşte o pace temporară. În perioada de acalmie, el scrie acest roman alegoric, opera sa literară cea mai echilibrată, poate, şi neîndoielnic, cea mai profundă.

Vasile COROBAN

SAPERE AUDE

1. **Citește rezumatul romanului, realizat de istoricul literar Nicolae Stoicescu, și formulează două concluzii cu referire la:**
   - semnificația evenimentelor din roman;
   - viziunea *lumii ca teatru,* spectaculosul din operă.

Lucrarea începe cu prezentarea unei adunări a boierimii muntene și moldovenești, ținută la Arnăut-chiol, lîngă Adrianopol, în anul 1703, cu scopul de a alege pe noul domn al Moldovei. Autorul folosește acest prilej pentru a vă înfățișa pe principalii eroi ai povestirii, dintre care unii sînt puși să țină discursuri alcătuite de Dimitrie Cantemir.

Au loc lungi discuții îndeosebi despre originea Struțocămilei (Mihai Racoviță), candidatul la tron susținut de C. Brîncoveanu (Corbul), care reușește să atragă de partea sa majoritatea boierilor moldoveni și să facă să fie ales domn candidatul său.

După primirea învestiturii (prilej pentru a fi demascată lăcomia dregătorilor Porții), noul domn și boierii săi pleacă în Moldova, pe care o supun unei exploatări sîngeroase.

Pentru a-și consolida pozițiile, domnii și boierii Moldovei și Țării Românești încheie o înțelegere, îndreptată îndeosebi împotriva fraților Antioh și Dimitrie Cantemir, dintre care ultimul va fi urmărit apoi cu înverșunare.

Cînd boierii și domnii se bucurau de succesul lor, Cantemir aduce în scenă o răscoală a categoriilor mijlocii, nemulțumite îndeosebi de amestecul lui Brîncoveanu în Moldova. Este povestită apoi, pe larg, prigoana pornită împotriva lui Dimitrie Cantemir (Inorogul), care este atras la o întrevedere cu Toma Cantacuzino (Șoimul), cu scopul de a fi prins, cu această ocazie au loc lungi discuții între cei doi despre motivele discordiei dintre Dimitrie Cantemir și C. Brîncoveanu, prilej cu care sînt trecute în revistă relațiile dintre conducerile celor două țări, începînd din vremea domniei lui Dimitrie Cantemir.

Pînă la urmă, datorită mașinațiilor lui Scarlat Ruset (Cameleonul), Dimitrie Cantemir este prins și închis de bostangii, dar reușește să scape, dînd bani, și se refugiază la ambasada franceză din Constantinopol.

Datorită schimbării vizirului, care-i era favorabil, Dimitrie Cantemir se poate întoarce apoi la locuința sa.

În această vreme, C. Brîncoveanu – convins de Toma Cantacuzino și silit de schimbările raportului de forțe în favoarea Cantemireștilor, sprijinit de dregătorii otomani ce îi erau favorabili – consimte să ducă tratative cu Dimitrie Cantemir prin reprezentanții săi, care realizează într-adevăr o împăcare temporară.

Prin înțelegerea stabilită, C. Brîncoveanu acceptă să acorde unele despăgubiri lui Dimitrie Cantemir, din averea lui Șerban Cantacuzino, să nu se amestece în treburile Moldovei și să înceteze prigoana împotriva Inorogului. Această înțelegere este considerată de Dimitrie Cantemir drept o victorie a sa.

2. **Romanul are circa 60 de personaje, printre care cele mai cunoscute personalități, figuri de mari feudali alături de reprezentanți ai păturilor sociale mijlocii sau *de prostime*: poporul simplu. Autorul îi personifică pe toți alegoric prin păsări, animale, insecte.**
   Explică semnificația titlului operei, referindu-te la acest fenomen și la informația din DEX: *Hieroglifă – semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezintă noțiunile prin figuri de ființe și obiecte (fig. scris neciteț, indescifrabil).*

3. **Acătuiește o listă de 10 personaje-personalități ale epocii și explică-le conotația alegorică.**

1. **Citește informația din *Portofoliu* și generalizează, în baza ei, specificul ideilor umaniste ale autorului.**

LABOR OMNIA VINCIT

Portofoliu

CONOTAȚII ALEGORICE ÎN ISTORIA IEROGLIFICĂ

La baza romanului stau persoane și evenimente istorice reale. Deoarece în stema Munteniei se află vulturul, ea devine în roman împărăția Vulturului, iar Moldova, avînd zimbrul, devine împărăția Leului. Brîncoveanu e înfățișat prin Corb. Cantemir potrivește firea fiecărei vietăți cu firea boierului respectiv.

Poporul nu este prezent la adunare, dar, ca și în fabulele tradiționale, în roman e prezentat prin furnici ș.a.

Autorul îl introduce brusc pe cititor în mijlocul acțiunii *in medias res*, nedefinind rolul pe care îl va juca fiecare personaj, dar lăsînd ca acest rol să se definească din cuvîntarea sa la adunare și din cele spuse de alte personaje despre el. După ce asistăm, în acest teatru, la dezbateri contradictorii și spectaculoase, sîntem informați, retrospectiv, despre viața unor personaje principale ale romanului.

Cantemir satirizează, în primul rînd, climatul social și politic, tirania boierimii, ostilă ideii de progres și de libertate. Tiran este nu numai Corbul; toate celelalte dobitoace și păsări răpitoare exercită funcția tiraniei. Termenul de ieroglifă este explicat de Cantemir ca mijlocul de a prezenta simbolic lumea. Ieroglifia – *chipuri de păsări, de dobitoace și alte jigănii și lighioi cu carile vechi în loc de slove se slujea.* Partea morală a romanului o constituie sentimentele și proverbele, iar latura patetică e teatrul, unde fiecare animal și pasăre răpitoare își demonstrează ticăloșia.

În *Istoria ieroglifică*, în situație de tragedie se află Inorogul (Dimitrie Cantemir), despre care avem elegii lamentabile. Dacă eroul ne pare inferior nouă înșine în forță și inteligență, pînă într-atît încît avem impresia de a privi de sus la un spectacol, ai cărui protagoniști se lasă a fi păcăliți, dominați sau se poartă într-un mod absurd, atunci noi sîntem la nivelul satirei și al ironiei. În acest sens trebuie de înțeles miezul satirei lui Cantemir, eroii romanului său asemănîndu-se jivinelor, fiarelor răpitoare. Tirania, fie ea politică, fie socială, e caracterizată prin maxime de o evidentă tentație ludică, ironică. Tiranul e atît de inuman, că n-are nimic sfînt în conștiința sa. Sufletul său e mort: *Căci tot tiranul, precum pentru prieten, așea pentru neprieten, tot cu un suflet se poartă.*

2. **Comentează semnificația temei și a ideii romanului (vezi schema din pagina următoare) în contextul idealurilor epocii umaniste.**

2.1. **Argumentează de ce Dimitrie Cantemir era adeptul unei monarhii luminate, reprezentate de *Inorog*, animal fantastic alb, cu un corn în frunte, semnificînd înțelepciunea.**

3. **Interpretează ideea umanistă din afirmația naratorului:**
Toate capetele mari și deșerte celui mic și plin se plecară, că sfatul care le poate da săracul învățat și înțelept toți împărații nebuni și neispitiți nu-l pot nimeri. Că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ci în capetele plecate și învățate locuiește.

4. **Formulează trei întrebări pentru un interviu cu autorul romanului, care să se refere la intenția sa și la valoarea operei.**

ARS COLLABORANDI

4. **Alegoria reprezintă nu numai dominantele morale ale personajelor, fiind de fapt niște măști, ci și semnele simbolice distinctive ale stemelor principatelor române: Ţara Păsărilor personificînd Muntenia, ce are sigla vulturului, și Ţara Animalelor (Jigăniilor) – Moldova, ce are semnul bourului în centrul stemei.**
Examinaţi schema și explicaţi structura alegorică a romanului.

ISTORIA IEROGLIFICĂ, roman alegoric

Ţara Animalelor

TEMA: lupta pentru puterea politică, alimentată de jugul turcesc.

IDEEA: Numai în pace și unire între locuitorii celor două principate se poate prospera și obţine libertatea.

Ţara Paserilor

LEUL

În colţi, sau în unghi, sau într-altă a trupului parte arme de moarte purtătoare poartă, carile de vărsarea sîngelui nevinovat se bucură și viaţă hireșă în moarte strînsă: le stăruiește. Pardosul, Ursul, Lupul, Hulpea, Ciacalul, Mîţa Sălbatică.

VULTURUL

În colţi, sau în unghi, lance otrăvite, aducătoare de rane netămăduite au, carile într-o dzi sînge de nu vor vărsa și moartea nevinovatului de nu vor gusta, a doua dzi pieirea sa fără greș o știu. Brehnacea, Șoimul, Uleul, Cucunozul, Coroiul, Bălăbanul, Blendăul ș. a.

Tagma 1

animale și păsări care se pot vîna, dar și ele „pre altele în primejdia morţii pot aduce” – boierimea exploatatoare

Bursucul, Nevăstuica, Șoarecele, cîini, ogari, căţei, mîţe de casă ș.a.

Tagma 2

Corbul, Cioara, Pelicanul, Coţofana, Puhacea, Cucuvaia ș.a.

animale și păsări care „totdeauna în cumpănа morţii dramul vieţii li să spînzură” – slujitorii care execută ordinele, dar nu hotărăsc nimic

Boul, Oaia, Calul, Capra, Rîmătorul, Iepurele, Cerbul, Căprioara ș.a.

Tagma 3

Lebăda, Dropia, Gîsca, Raţa, Curca, Porumbelul, Găina ș.a.

Poporul

furnici, albine, trîntori ș.a.

5. Comentează starea de spirit a autorului în momentul relatării primejdiei mari, pe care o conștientizase Inorogul (Dimitrie Cantemir), părăsit de propriul frate, Filul (Antioh Cantemir).

Ce mîngîiare i-au rămas? Nici una. Ce sprijeneală i-au rămas? Nici una. Ce priietin i să arată? Nici unul. Munţi, crăpaţi, copaci, vă despicaţi, pietri, vă farîmaţi! Asupra lucrului ce s-au făcut plîngă piatra cu izvoară, munţii puhoaie pogoară, lăcaşele Inorogului, păşunele, gradinele, cernească-se, pălească-se, veştedzască-se, nu înverdzască, nici să odrăsleaskă, şi pre domnul lor cu jele, pre stăpînul lor negrele, suspinînd, tînguind, neîncetat să pomenească. Ochiuri de cucoară, voi, limpezi izvoară, a izvorî-vă părăsiţi şi-n amar vă primeniţi...

Clătească-se cerul, tremure pămîntul, aerul trăsnet, mării plesnet, potop de holbură, întuneric de negură vîntul să aducă. Soarele zimpţii să-şi rătedze, luna, siindu-se, să se ruşinedze, stelele nu scîntăiedze, nici Galacteia nu luminedze.

5.1. Analizează textul, efectuînd următoarele sarcini:

a) explică rolul interogatoriilor retorice;
b) relevă, prin exemple, registrul liric;
c) interpretează semnificaţia elementelor naturii antrenate într-o intrigă cosmică.

6. *Istoria ieroglifică* este un roman care, prin viziunea de spectacol uman şi cosmic, reprezintă manifestările barocului în literatura română. Documentează-te, citind informaţia din *Agenda cititorului,* şi identifică în structura romanului elemente ale umanismului-baroc.

7. Dezvoltă răspunsul, valorificînd elementele de baroc identificate în roman de cercetătoarea Doina Curticăpeanu:

- eflorescenta stilistică orientală, ornamentarea exotică, ce depăşeşte dogmaticul ortodox;
- modul retoric de a concepe natura din obiecte-oglinzi, simboluri;
- capacitatea personajelor de a metamorfoza, substitui, de a dobîndi o nouă identitate;
- disproporţia dintre cauză, subiect şi imensa cheltuială de energie verbală risipită. În roman, acumularea verbală apropie haosul cosmic, sfîrşitul universului; aspiraţia către orizonturile depărtate, predominarea imaginilor vizuale; gustul pentru caricatură, grotesc opus cultului frumuseţii.

1. Demonstrează prin 3–4 argumente că romanul *Istoria ieroglifică* este o operă unică a umanismului românesc.

OPŢIONAL

2. Redactează un eseu cu tema *Istoria ieroglifică, un teatru al lumii contemporane lui Dimitrie Cantemir*.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

BAROCUL

(fr. *baroque,* port. *barroco* – perlă neregulată, neşlefuită)

- Stilul baroc s-a ivit în opoziţie cu Renaşterea clasică. În secolele XVI–XVII, cuvîntul *baroc* însemna pedanterie grotescă, ciudăţenie şocantă, extravagant, bizar, absurd.
- Este utilizat în arhitectură pentru a viza planuri grandioase, ornamentaţii greoaie.
- Pînă la finele secolului XIX, desemna absurdul, grotescul.
- Este o categorie estetică ce s-a perpetuat pînă astăzi, marcînd finalul perioadelor clasice, echilibrate şi se manifestă prin fantezie dezlănţuită, exaltare, respingere a regulilor, cultivare a hiperbolei şi antitezei, gust pentru fantastic, pitoresc, patetic şi decorativ.

Irina PETRAŞ

ARS DISCENDI

12 ILUMINISMUL ȘI EMANCIPAREA OMULUI PRIN CULTURĂ

Tînăra guvernantă
Jean-Baptiste Chardin

Ab initio

Motto:
Îndrăznește să te slujești de propria rațiune.
Immanuel KANT

Omul literat este acela a cărui meserie
îl îndatorează a cultiva a sa minte
spre a putea spori cunoștințele altora.
Gheorghe ASACHI

1. Identifică radicalul cuvîntului *iluminism* și explică ce sens presupune.

1.1. Fixează în clustering lexemele ce ar defini cîmpul conceptual al noțiunii.

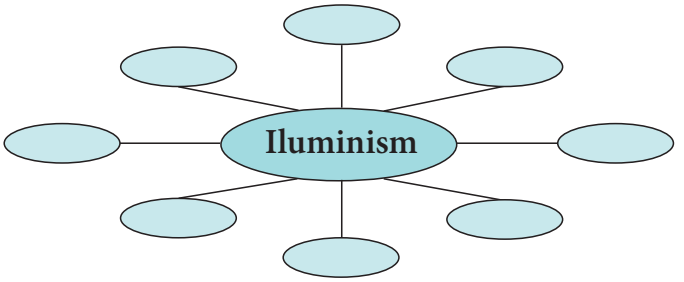

1.2. Construiește, în baza cîmpului conceptual obținut, o definiție proprie a iluminismului.

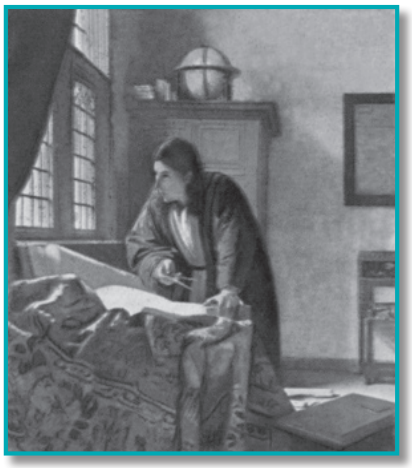

Geograful
Jan Vermeer van Delft

2. Citește afirmația lui Immanuel Kant din *mottoul* temei, prin care filozoful german definea mișcarea iluministă. Relevă semnificația ei, raportînd-o la propria persoană sau la personalitatea lui Dimitrie Cantemir.

3. Alcătuiește o listă de personalități marcante ale umanismului românesc și, în baza acestor exemple, enumeră, în prima coloană a tabelului, calitățile definitorii ale omului Renașterii.

Omul Renașterii: calități	Omul Luminilor: calități

Un dialog didactic

4. Examinează tablourile și identifică mesajul pe care-l conțin.

4.1. Meditează asupra titlurilor și precizează semnificația activității persoanelor reprezentate, în raport cu afirmația lui Immanuel Kant din *motto*. Exprimă-ți opinia:
Reprezintă aceste persoane un ideal al omului iluminist?

- **Citește textul de mai jos și determină calitățile *Omului Luminilor*. Înscrie-le în tabelul din pagina anterioară.**

OMUL LUMINILOR

„Omul Luminilor?" Imaginea lui ni se impune cu putere în sensul literar al termenului. Pe el îl reprezintă William Blake în 1780, în compoziția „Glad Day", într-o goliciune liniștită și îndrăzneață cu brațele larg deschise, într-un nimb strălucitor, ce pare să se răspîndească din el, pe un fond întunecos. El este centrul universului: om de lumină, am înclina să spunem. Concepția de ansamblu este aproape identică atunci cînd Regnault, în miezul Revoluției Franceze, își compune pînza *La Liberté ou la Mort*. Tot un bărbat gol, cu brațele deschise, plutind pe cer, Înger sau Icar, de vreme ce artistul l-a înzestrat cu aripi și, totodată, i-a împodobit fruntea cu o flacără cerească. Dar simbolistica este mai complexă, chiar dacă tinde să fie mai explicită. La dreapta lui, figură prietenoasă, așezată pe un nor, Libertatea, fluturînd cu o mînă boneta frigiană, ținînd cu cealaltă talgerul Egalității. Simultan, pe latura opusă, Moartea, este parcă dintr-un cenotaf din evul baroc, schelet descărnat înveșmîntat în negru, sprijinit în coasă. Om liber, cuceritor, adevăratul stăpîn al universului, pentru că a exorcizat forțele umbrei și ale trecutului.

Secolul al XVIII-lea a situat omul în centrul viziunii lui despre lume, al dispozitivului în jurul căruia își organizează întreaga reflecție. În aceasta se înscrie ruptura cu evul baroc, cu o sensibilitate dominantă mai mult de un secol și în care se menține totuși disciplinată ordinea clasică – dar pînă cînd? Pînă la mijlocul veacului, am fi tentați să spunem... într-o Europă unde, începînd din Franța și Anglia, apoi din Germania și Italia, Luminile par să strălucească din ce în ce mai slab, în undele concentrice. Sfîrșitul pare mai ușor de stabilit: amurgul Luminilor – metafora comodă – este situat, după toate aparențele, la sfîrșitul secolului, în acea secvență în cadrul căreia Revoluția Franceză nu este decît momentul paroxistic, cînd certitudinile se clatină.

Omul este întotdeauna ceea ce îl fac sa fie nevoile sale. Nu este nelegitim să vorbim despre Omul Luminilor dintr-o perspectivă istorică, reflectînd spiritul unei epoci: „Se vorbește despre veacul cavaleresc, s-ar putea vorbi despre veacul artelor frumoase și al filozofiei și să dea Dumnezeu să vină unul pe care să-l putem numi veacul binefacerii și al omeniei".

Îngustă este calea formării unui om nou și ea întărește importanța unei pedagogii educative bine chibzuite.

Stăpîn pe propriul destin, odată înlăturate piedicile prejudecății, ale religiei și ale condițiilor inerente propriei sale firi, omul se deosebește ca ființă rațională: a creat artele, științele, activitatea producătoare de bogății, într-un cuvînt, civilizația.

Michel VOVELLE

La Liberté ou la Mort
Jean-Baptiste Regnault

Portretul marchizei de Pompadour
Maurice Quentin de la Tour

Sapere aude

1. **Motivează, prin argumente proprii, imaginea *Omului Luminilor*, reprezentată de cei doi pictori (pagina 73) și descrisă de Michel Vovelle.**

1.1. **Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc viziunile pictorilor?**

2. **Identifică, în text, limitele cronologice ale iluminismului european și țările principale în care a evoluat.**

2.1. **Explică sensul metaforei *amurgul Luminilor:***

a) în raport cu timpul istoric al iluminismului;

b) în raport cu timpul de azi.

3. **Utilizînd informația din text și cea însușită la istorie, motivează de ce iluminismul *a situat omul în centrul viziunii lui despre lume.***

3.1. **Ce legătură are această idee cu Renașterea?**

3.2. **Completează răspunsul, interceptînd 1–2 idei din *Agenda cititorului*.**

4. **Alcătuiește o listă de particularități definitorii ale iluminismului european, utilizînd informația din *Agenda cititorului*.**

5. **Completează-ți lista de lecturi și exemplifică prin titluri de opere creația reprezentanților principali ai iluminismului european.**

a) **literatura engleză:**
- D. Defoe.....
- J. Swift .....

b) **literatura franceză:**
- Voltaire.....
- D. Diderot.....
- Montesquieu .....
- J.J. Rousseau .....

c) **literatura germană:**
- G.E. Lessing.....
- F.G. Klopstock.....

d) **literatura rusă:**
- A.N. Radișcev .....

Agenda cititorului

ILUMINISMUL

- S-a afirmat pe parcursul sec. al XVIII-lea;
- Își trage sursele din Renaștere;
- Se definește prin cultul rațiunii, al științei;
- Promovează ideile umanismului;
- Luptă împotriva feudalismului și dogmatismului;
- Pledează pentru instaurarea unei noi ordini sociale și spirituale, pentru eliberarea omului de superstiții și fanatism religios;
- Susține ideea egalității naturale a oamenilor și a capacității rațiunii de a putea înțelege și stăpîni universul;
- Cuvinte-cheie: libertate, egalitate, cunoaștere, rațiune, învățătură, morală, toleranță, cultură, muncă etc.

Labor omnia vincit

1. **Citește textul extras din fragmentul de roman *Tainele inimii*, scris de Mihail Kogălniceanu în anul 1850, și extrage ideile iluministe promovate de autor.**

Civilizația este dară adunarea împreună a izbînzilor științifice și a izbînzilor politice. Se poate deci încredința, cu toată siguranța, că ideea civilizației care domnește pe toate celelalte este ideea care cheamă pe toți oamenii să vie să ieie loc în marea obștime socială, cu alte cuvinte, ideea că toți trebuie să fie deopotrivă.

Toată arta, toată știința, toată industria este o emancipație, adică o dezrobire.

Toată izbînda făcută asupra naturii se întoarce în folosul slobozeniei omenești, adăogînd la bunăstarea omului.

Niciodată n-am fost contrar ideilor și civilizațiilor străine. Dimpotrivă, crescut și trăind o mare parte a tinereților în acelea țări care stau în capul Europei, am fost și sînt de idee că în secolul al XIX-lea nu este iertat nici unei națiii de a se închide înaintea înrîuririlor timpului, de a se mărgini în ce are, fără a se împrumuta și de la străini. Aceasta astăzi nu este iertat chiar chinezilor. Propășirea este mai puternică decît prejudecățile popoarelor; și nu este zid destul de înalt și de tare care s-o poată opri în drumul său. Civilizația nu izgonește nicidecum ideile și năravurile naționale, ci numai le îmbunătățește spre binele nației în particular și al omenirii în general. O nație însă nu poate decît prin o amenințare de mare și cumplită pedeapsă a-și renega trecutul; căci adevărata civilizație este aceea care o tragem din sînul nostru, reformînd și îmbunătățind instituțiile trecutului cu ideile și propășirile timpului de față. Aceasta o simțesc și o practică chiar națiile care se află în capul lumilor. Franța, Anglia, Germania simțesc neapărata nevoie de a lega lanțul timpurilor și de a urmări în trecut propășirea moravurilor publice, originea instituțiilor lor, leagănul libertății lor; de aceea le vedem cheltuind milioane spre a face cercetări asupra începuturilor istoriei, legislației, vieții publice și locale ale acelor populații, care le-au dat născare și le-au pregătit era de fericire, de bunăstare și de libertate, de care strănepoții lor se bucură astăzi.

Cît de departe însă am merge, cîtă fericire ne-am pregăti, cînd, în loc de a ne cheltui în deșert activitatea și capitalurile noastre, le-am întrebuința în sporirea bunăstării materiale a țării noastre, singura care ne poate duce la bunăstarea intelectuală, adică la adevărata civilizație. Politica noastră nu trebuie să fie în chestiile din afară; adevărata noastră politică este cu totul în reformele de dinăuntru. Să răspîndim luminile și bunăstarea materială în clasele de jos, care astăzi zac în neștiință și în sărăcie.

Să ne unim, mai ales, toți într-un singur și mare țăl, fără deosebire de stări, de tarafuri, de partide, țălul de a scoate țara noastră din haosul, din ignoranția și demoralizația de astăzi; atunci vom fi adevărați bărbați de stat!

Mihail KOGĂLNICEANU

2. Reține 2–3 idei principale, prin care naratorul relevă interferența dintre schimbările din societatea românească și contextul european.

2.1. Demonstrează că aceste idei au caracter iluminist.

3. Precizează cum erau interpretate, în epocă, noțiunile de *civilizație, progres, continuitate.*

4. Selectează din text cîteva obiective ce ar constitui programul iluminismului românesc.

5. Exprimă-ți opinia: care dintre calitățile *Omului Luminilor* se perpetuează pînă în prezent?

5.1. Este valabil să afirmăm azi:

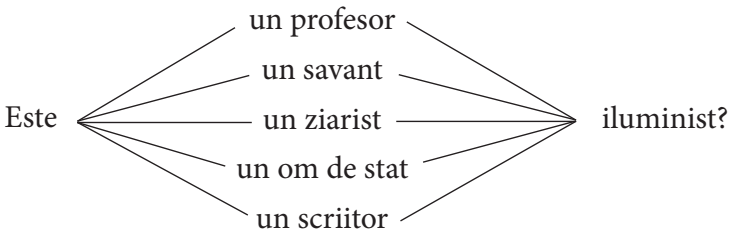

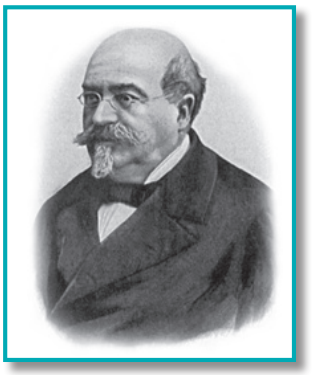

Mihail Kogălniceanu (1817–1891)

6. **Ce trăsături de caracter trebuie să întrunească *Omul Luminilor* pentru a realiza obiectivele epocii?**

7. **Concluzionează: prin ce îl continuă *Omul Luminilor* pe cel al Renașterii și prin ce îl depășește?**

8. **Studiază particularitățile iluminismului românesc prezentate în *Portofoliu* și determină care dintre idealurile mișcării sînt actuale și astăzi.**

8.1. **Completează, în baza informației, coloana a doua a tabelului din exercițiul 3, pagina 72 – *Omul Luminilor: calități*.**

Portofoliu

PARTICULARITĂŢILE ILUMINISMULUI ROMÂNESC

Perioada 1780 → 1850

Definiţie

Mișcare ideologică, culturală și patriotică de la finele secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, care a promovat idealul de eliberare națională în baza adevărului istoric, a tradițiilor folclorice, filologice și filozofice, în scopul trezirii conștiinței naționale a poporului, al luptei împotriva feudalismului și al instaurării unei ideologii militante și a unei societăți progresiste.

Reprezentanţi

- Samuil Micu
- Gheorghe Șincai
- Petru Maior
- Ion Budai-Deleanu
- Dinicu și Iancu Golescu
- Iancu Văcărescu
- I. Heliade-Rădulescu
- Gheorghe Asachi
- Mihail Kogălniceanu
- Constantin Negruzzi
- Vasile Alecsandri

Trăsături definitorii

- Obiectivele:

- lupta pentru eliberarea națională sub regimuri politice și împotriva feudalismului;
- trezirea conștiinței de sine și a celei naționale a poporului;
- apărarea adevărului istoric despre originea romanică a poporului, latinitatea limbii românești și statornicia existenței în perimetrul vechii Dacii;
- renovarea și întemeierea modernă a învățământului, presei, teatrului și literaturii; iluminarea poporului prin sistemul învățământului, al informării, al teatrului și literaturii;
- promovarea ideilor militante ale timpului și a celor de interes național prin teatru și literatură.

Literatul ca Om al Luminilor: *Gheorghe Asachi*

AB INITIO

1. **Ilustrează ideea lui Gheorghe Asachi, din *mottoul* temei, că *omul literat* este un Om al Luminilor prin exemple elocvente din activitatea scriitorului, valorificînd informaţia din fişele propuse.**

A. Renovarea învăţământului, a şcolii
- 1813 – întemeiază o clasă de ingineri hotarnici; deschide cîteva şcoli primare în sate;
- 1822–1827 – agent diplomatic la Viena;
- 1828 – pledează pentru deschiderea unei şcoli normale şi a unui gimnaziu la Iaşi;
- 1835 – inaugurează Academia Mihăileană la Iaşi, instituţie de învăţămînt superior;
- 1836 – fondează Conservatorul Filarmonico-Dramatic.

B. Presă – informare
- 1 iunie 1829 – gazeta *Albina românească*;
- 1836 – *Alăuta românească*, în colaborare cu M. Kogălniceanu;
- 1841 – tipografia *Institutul Albina*.

C. Literatură, cultură – idei militante
- 1816 – prima piesă în limba română, adaptarea pastoralei *Mirtil şi Hloe*;
- 1854 – *Culegere de poezii*: ode, sonete, elegii, balade (*La patrie*; *La moldoveni*; *Elegie scrisă pe ţintirimul unui sat*; *Dochia şi Trăian* etc.);
- 1867 – un volum de proză – nuvele istorice; opere dramatice.

Agenda cititorului

GHEORGHE ASACHI, REPREZENTANT AL ILUMINISMULUI

- S-a format ca personalitate în perioada mişcării culturale iluministe sub egida Şcolii Ardelene.
- 1803–1804 – student la Universitatea din Lvov, Facultatea de Filozofie.
- În acest timp, în Lvov locuia şi îşi desfăşura activitatea unul dintre corifeii Şcolii Ardelene – Ion Budai-Deleanu.
- 1805–1808 – studii multilaterale (matematică, astronomie, pictură, grafică, artă militară).
- 1808–1812 – studii la Roma (pictură, poetică clasicistă, literatură, artă antică şi renascentistă).
- Cunoaşte literatura italiană din perioada iluminismului italian.

1. **Concluzionează: *este Gheorghe Asachi un Om al Luminilor?***

2. **Motivează, actualizînd informaţia din *Agenda cititorului*, care au fost factorii principali ai formării iluministe a lui Gheorghe Asachi.**

3. **Exprimă-ţi opinia: de ce în centrul activităţii reprezentanţilor Şcolii Ardelene au fost domeniile limbii, istoriei, religiei, literaturii? Utilizează şi informaţia însuşită la istorie.**

SAPERE AUDE

SCRIPTA MANENT

- **Citește textul și motivează, prin trei argumente, specia literară pe care o reprezintă.**

MOMIȚA LA BAL MASCHE

(fragment)

Un filozof, ce aflasă
A științelor secret, [...]
De un gust, de o capriță,
Pentru sine-au cumpărat
Mare, tînără momiță,
Care-i zic orangutan [...]
După lucru-ostenitor
Iubea șaga uneori,
Și, lăsînd d-o parte tomul,
Învățatul meu, ca omul,
Să se poată răsufla,
Cu momița se giuca.
Deci, voios vrînd să petreacă,
Sara unui carnaval,
Pus-au straie ca să facă
Cei momițe pentru bal,
Ca s-o ducă acolo
Măscuită-n domino [...]
Așa merg, fără ciocoi,
La teatru amîndoi [...]
Filozoful prin desime
Trece, dar nu-l caută nime;
A momiței pas mărit
Și străina ei figură
Asupra-i tot au țintit
Adunarei căutătură.
Cu zîmbire fiecare
Îi șoptea niscai cuvinte,
Dar momița cu-ngînfare,
Tăcînd trece înainte.
O asemenea tăcere
Și măreața ei vedere
Pe toți umple de mirare,
Încît sună întrebare,
Cine masca cea să fie?
Și idei s-aud o mie.
Cu respect unii se-nchin,
Crezînd că-i un prinț străin.
Unul zice: „L-am aflat,
Îl arat-a sale-odoare
A Ungariei magnat".
Altu-apoi: „O, frățioare,
Din tăcerea sa nu vezi
Că-i un milord irlandez?"
Giură însă-a lui vecin
Că-i din Hina mandarin.
Fiecare-au socotit
Că pe mască au ghîcit,
Pe ea toți în giur urmează
Și i se recomendează.
Iată, pentru rande-vu
Îi dă actrița un bile-du,
Poliță îi dă bancheriul,
Minunatul hap spițerul,
C-un cuvînt, pe cea momiță
Toți o cred d-aleasă viță.
Îi fac curte și-i se pleacă,
Ca protectoră s-o facă,
Iar pe omul învățat
Nici în samă l-au băgat.
El, atunci, plin de mînie,
Ast-a lume nebunie
Ca să rebde nu mai poate,
A momiței mască scoate
Ș-apoi zice astă vorbă:
„Fără crier, turmă oarbă,
Tot e bun ce e strein,
Vezi la cine te închini!
Sistema ți-i părtinire,
Interesul și-ngiosire;
Meritul cel învățat,
Cugetul cel mai curat,
Sentiment de omenire
N-au la tine prețuire
Și mai bine-ți place-o vită,
Ce-n minciuni îmbrobodită,
Neștiința și-nfoiere
Le ascunde în tăcere!"

LABOR OMNIA VINCIT

1. Caracterizează evenimentul ilustrat de Gheorghe Asachi în fabulă. Care este semnificația măștilor utilizate de cei prezenți.

2. Ai purtat vreodată mască sau costum de bal? Cu ce ocazie și în ce scop?

3. Explică succint menirea organizării balului mascat în fabula lui Gheorghe Asachi.

4. Motivează intenția filozofului de a-și masca maimuța și a se prezenta la balul mascat. Găsește secvența respectivă.

5. Comentează situația neașteptată pe care o urmărește filozoful la bal masche.

5.1. Cine o relatează și de ce?

6. Caracterizează semnificația personajelor – *învățatul filozof*, *maimuța*, *reprezentanții balului* –, urmărind raportul *om–societate–ideal moral*.

7. Citește textul, recurgînd la intonația adecvată pentru a exprima atitudinea naratorului și a învățatului filozof.

8. Identifică în text elementele iluministe, argumentînd cu informația din *Agenda cititorului*.

9. Dacă ai fi în rolul filozofului, cum ai proceda?
   - Ce animal ai alege?
   - Ce situație ai putea prevedea?
   - Ce morală ai enunța?

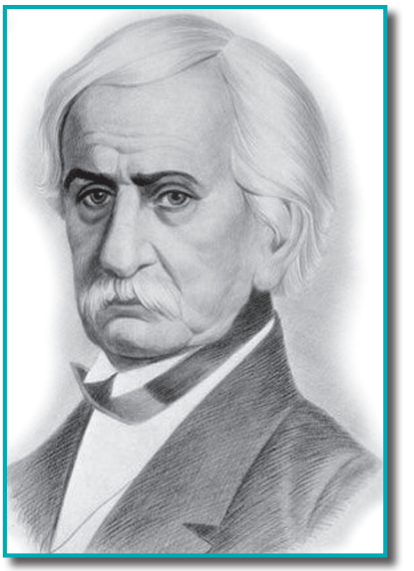

Gheorghe Asachi
(1788–1869)

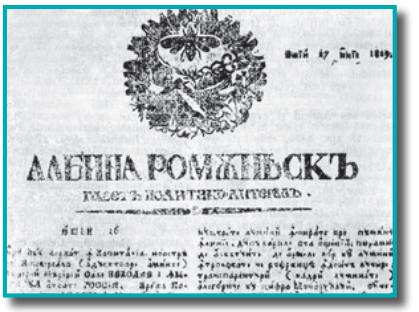

Albina românească,
gazetă politico-literară, Iași,
director Gheorghe Asachi
(frontispiciu)

1. Determină atitudinile și activitățile prin care tinerii generației tale ar putea urma ideile *Omului Luminilor*.

2. Conturează un succint portret al *Omului Luminilor*, relevîndu-ți opinia proprie.

3. Demonstrează, într-un discurs, că Gheorghe Asachi și Mihail Kogălniceanu sînt reprezentanți de vază ai iluminismului.

OPȚIONAL

4. Pledează, într-un eseu, despre importanța ideilor iluministe în progresul cultural și educațional al unei societăți.

ARS DISCENDI

Ecuația românească a iluminismului: *Ion Budai-Deleanu*

Motto:

Să cunoaștem cît mai bine, cît mai distinct
și cît mai temeinic cele ce învățăm.
Ion BUDAI-DELEANU

AB INITIO

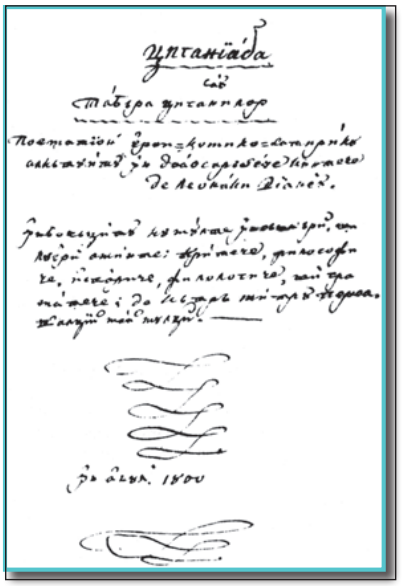
Ţiganiada
sau *Tabăra ţiganilor*

1. **Susţine, prin exemple și argumente proprii, ideea lui Ion Budai-Deleanu din *mottoul* temei, evidenţiind caracterul ei pragmatic.**

2. **Creaţia lui Ion Budai-Deleanu este considerată momentul de vîrf al iluminismului românesc. Ilustrează afirmaţia prin exemple concludente din fișa de prezentare ce urmează:**

FIȘĂ DE PREZENTARE

Studii	Activitate științifică	Activitate literară
• 1770–1772 – gimnaziul din Blaj; • 1777 – Facultatea de Filozofie din Viena; • 1779 – Facultatea de Teologie Romano-Catolică, însușește cîteva limbi; • 1783–1786 – Facultatea de Drept din Viena.	• 11 lucrări istorice, printre care *De originibus populorum Transylvaniae.* • 10 cărţi juridice, în care apără drepturile poporului român, de exemplu: *Memoriul naţiunii române – Suplex Libellus Valachorum.* • 9 lucrări lingvistice, dicţionare, printre care: *Temeiurile gramaticii românești, Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii românești, Lexicon pentru cărturari* etc.	• Scrie, în 1800, prima variantă și, în 1812, a doua variantă a poemului *Ţiganiada*, operă de valoare naţională și universală; • Poemul *Trei viteji.*

3. **Exprimă-ţi opinia: de ce unele lucrări ale scriitorului sînt realizate în limba latină?**

SCRIPTA MANENT

- **Pornind de la fragmentul extras din *Prolog*, citește integral poemul *Ţiganida* de Ion Budai-Deleanu și descoperă, în text, ideile iluministe ale epocii.**

ŢIGANIADA SAU TABĂRA ŢIGANILOR

Luînd firul istorii neamului nostru românesc, de cînd să au așezat în Dacia, cîţi și mai cîţi bărbaţi, cu tot felul de vîrtuţi strălucitori, am cunoaște doară acum, deacă să ar fi aflat între Români, din vreme în vreme, bărbaţi care să fie scris viaţa lor și cu măestru condeiu împodobindu-le fapte și înălţîndu-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoţilor viitori. La lipsa unor ca acești autori, acum pre toate acele persoane luminate, din căruntele veacuri, ceaţa uităciunii i-au acoperit. Puţine raze a mărimii lor, cu carele vieţuind strălucea, au putut străbate la noi. Și unde aflăm la istorie un eroe asemene lui Ștefan, principul Moldavii, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlahii, cărora nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălţaţi preste toţi eroii.

Cu toate aceste, răpit fiind cu nespusă poftă de a cînta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicînd *jucăreaua*, vrînd a forma ș'a întroduce un gust nou de poesie românească.

SAPERE AUDE

1. **Identifică, împreună cu colegul tău, în fragmentul din *Prolog*, informația relevantă prin care să explici:**
   - Poemul este o operă despre istoria țiganilor sau a poporului român?
   - Este o expunere obiectivă sau alegorie?
   - Este un poem sau o epopee?
   - Este o operă istorică sau de ficțiune?
   - Este o operă iluministă sau/și barocă?

2. **Rezumă cele constatate, explicînd de ce opera a fost intitulată *Țiganiada*. Dezvoltă ideile din *Agenda cititorului*.**

3. **Exegeții operei au constatat că evenimentele se desfășoară pe două planuri:**
   a) real; b) fantastic.
   Ilustrează-le prin exemple.

4. **Firul epic al poemului înlănțuie aventurile unei călătorii ale *țigănimii* adunate de către domnitorul Vlad Țepeș și orientate pe un drum spre viitorul loc de trai, un fel de *pământ al făgăduinței*, unde va vieți fericită, în belșug și siguranță. Comentează semnificația acestui drum alegoric, valorificînd sensurile toponimelor.**

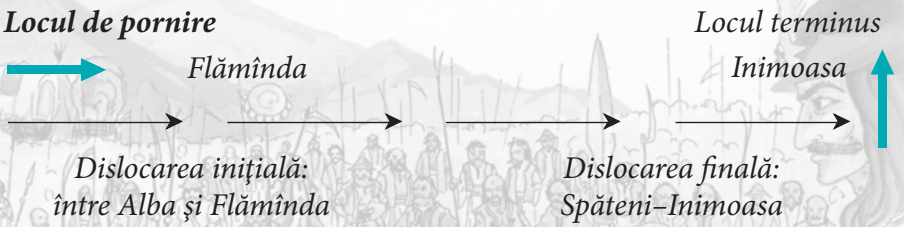

5. **Pentru a fi în siguranță, liderii taberelor de țigani îi cer domnitorului realizarea următoarelor condiții:**
   a) asigurarea cu provizii;
   b) asigurarea securității prin dotarea cu armură, pază și călăuză;
   c) calcularea celui mai scurt drum, pentru a nu se obosi.
   Despre ce calități umane ale țigănimii îți vorbesc aceste cerințe?

5.1. **Singura condiție a lui Vlad Țepeș a fost ca țiganii să opună rezistență în caz de întîlnire cu dușmanul și să-și respecte cuvîntul dat. Cum crezi că ar fi procedat țiganii la o eventuală ciocnire cu o iscoadă turcească?**

6. **Ce semnificație comportă numele unor lideri ai taberei de țigani: *Boroș, Cucavel, Goleman, Drăghici, Chiolban, Bălăban, Tandaler, Baroreu*?**

Agenda cititorului

POEMUL-EPOPEE ȚIGANIADA, CAPODOPERA LITERATURII ILUMINISTE

- Poemul are caracter alegoric: țigănimea personifică o parte din poporul român, acea lipsită de sentimentul înnobilator al patriotismului și al conștiinței de sine, în contrast cu domnitorul viteaz Vlad Țepeș (sec. XV) și oștenii-eroi, care luptau pentru eliberarea țării de sub jugul turcesc;
- Este valorificat elementul fantastic, creîndu-se o opoziție tranșantă între forțele divine, care îl ajută pe eroul național Vlad Țepeș, și forțele răului, care sprijină armatele turcești;
- Modele: epopeile antice – *Iliada, Odiseea, Eneida*; romanul *Don Quijote* al lui Cervantes, *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir.

Nicolae MANOLESCU

32
Mulţi oameni înţelepţi se sculară
Cu voroave subţiri şi-nvăţate,
Carii de-amănuntul arătară
Că monarhia este din toate
Cea mai bună şi mai potrivită
Pentru-o soţietate-omenită.

33
Baroreu, unul din delegaţi,
Se sîli cu multă-nvăţătură
Ca să-arete celor adunaţi,
Din istorie şi din Scriptură,
Cumcă stăpînia monarhică
Este dintru toate mai harnică.

79
Slobozan atuncea de-altă parte,
Cu dovezi şi voroavă-iscusită,
Vru s-arete din minte şi carte
Că nu-i domnie mai fericită
Decît o republică-aşezată.
Iacătă-vă zicerea lui toată:

80
„Dacă-ar fi cu putinţă să fie
Un om preste toţi mai înţelept,
Neviclean şi făr'de făţărie,
Cel mai bun la suflet şi mai drept.
Şi acest om cu noi locuitoriu
Ca să fie şi nemuritoriu, […]

110
În republică-omul să rădică
La vrednicia sa cea deplină,
Fie de viţă mare sau mică,
Albă-avuţie multă sau puţină,
Totuş'asemenea drepturi are
Cu cel care este mai mare. […]

7. **Multe obstacole apărute în cale fac ca tabăra ţiganilor să nu mai înainteze. Deseori se încing numeroase certuri şi interminabile discuţii care o opresc din cale, tegiversînd planul lui Vlad Ţepeş. Care este tema şi semnificaţia deliberării din fragmentul propus?**

7.1. **Cum crezi, care este punctul de vedere al autorului cu privire la problemele deliberate?**

ARS COLLABORANDI

8. **Lucrînd în echipe, cercetaţi textul şi interpretaţi:**
   - A. Ideile pe care le ia în dezbatere *ţigănimea*. Relevaţi caracterul lor iluminist.
   - B. Argumentele *pro* şi *contra* cu referire la cele două forme de stat:

     I – Monarhie II – Republică
   - C. Intenţia autorului în cele discutate, în raport cu idealurile epocii.
   - D. Valabilitatea ideilor în contextul actual european.

9. **Comentează intenţia autorului de a semnala discontinuitatea dintre idealurile generaţiei epocii eroice din Evul Mediu şi cele ale epocii sale. Raportează-te şi la versurile:**

Alta era junia română
Pe vremea lui Vlad-Vodă, ce frînsă
Tabăra lui Mahomed păgînă
Cu virtute şi în bătaie adînsă.

Arcadele Palatului Dogilor
Francesco Guardi

1. **Demonstrează, într-o prezentare orală, că poemul *Ţiganiada* este o expresie a iluminismului românesc.**

ARS DISCENDI

OPŢIONAL

2. **Redactează un eseu în care să demonstrezi că poemul *Ţiganiada* este o operă alegorică ce promovează idealuri iluministe.**

2.1. **Găseşte un titlu semnificativ pentru eseul tău.**

Redactarea unei compoziții-portret cultural

SCRIBO, ERGO SUM

1. Analizează sensul direct și cel figurat al fiecărui cuvînt din seria derivativă: *portret*, *portretist*, *a portretiza*.

2. Alcătuiește enunțuri cu sintagmele propuse, apelînd de fiecare dată la numele unui artist plastic: *portret sculptural*, *portret fotografic*, *portret în ulei*, *portret în creion*, *schiță de portret*, *portret de grup*.

3. Reflectează asupra afirmației omului de cultură, istoricului și criticului literar Mihai Cimpoi și concretizează ce calități, convingeri, idealuri, atitudini desemnează, în opinia ta, identitatea unui om, personalitatea lui: *A fi om de cultură înseamnă deja a fi om cu identitate, cu personalitate.*

4. Exprimă-ți opinia: *Omul nu se naște cu o anumită personalitate, ci devine personalitate.*

5. Alcătuiește un posibil CV (redactat la începutul anului 1723) al lui Dimitrie Cantemir. Folosește modelul *Europass*.

6. Accesează *Agenda cititorului* și documentează-te cu exigențe de redactare a unei compoziții-portret cultural.

6.1. Actualizează informația despre savantul cu renume mondial Dimitrie Cantemir și determină domeniile de activitate, manifestările în spațiul cultural, realizările obținute.

6.2. Realizează portretul cultural al scriitorului Dimitrie Cantemir în formula unui text metaliterar, urmînd formula-clepsidră propusă mai jos.

Informații foarte generale (loc, timp, circumstanțe)
Informații generale (mediu, studii)
Date adiacente (familie, relații, prieteni)
Particularități (opera)
Amănunte
Exemple
Comentarii la texte
Analize literare și interpretări
Extindere la alte texte din epocă
Referință la alți autori români, contemporani și succesori
Extrapolare la alte genuri de artă (pictură, muzică, cinematografie)

1. Redactează un portret cultural al lui Ion Budai-Deleanu, urmînd algoritmul propus în *Agenda cititorului*.

2. Redactează un portret cultural, în formula Power Point, al unei personalități culturale în viață.

Agenda cititorului

PORTRETUL CULTURAL

- Prezentare a vieții și creației unui om de cultură.
- Structura textului care prezintă portretul unui om de cultură:
  - Mediul din care provine personalitatea, rolul acestuia în formarea sa artistică;
  - Studiile, formarea;
  - Cercul de prieteni;
  - Debutul (literar, artistic) și afirmarea;
  - Activitatea ulterioară (prezentarea întregii opere sau a unor lucrări de referință);
  - Recunoașterea/nerecunoașterea de către contemporani; mărturiile și amintirile acestora;
  - Viziunile, ideile pe care le-a promovat;
  - Maniera de a crea; specificul operei;
  - Artistul în viziunea posterității: exegeză, aprecieri, descoperiri etc.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentele culturale studiate și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaștere, modelare și aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise în raport cu cele mai reprezentative curente culturale: personalități și texte de referință.
Interpretare, sinteză și integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate și actualitate	

PERSONALITATEA ŞI CURENTUL CULTURAL

Sarcini de lucru	Punctaj
Argumentează, într-un discurs succint, actualitatea a trei idei umaniste din cronicile lui *Grigore Ureche, Miron Costin* şi *Ion Neculce*.	3 p.
Dă exemplu de patru expresii frazeologice de origine istorică sau mitologică.	4 p.
Formulează trei trăsături relevante ale umanismului ca ideal al Renașterii.	3 p.
Prezintă, pe un poster, patru particularități ale iluminismului românesc.	4 p.
Explică sensul a trei îmbinări intraductibile, pe care le utilizezi curent la orele de limba și literatura română (cum ar fi *homo universalis*).	3 p.
Estimează, în două concluzii, meritul a două personalități de referință la consolidarea ideii de umanism și iluminism în literatura română și universală.	2 p.
Explică, din perspectiva unui homo universalis, concluzia lui Miron Costin: *Nu iaste altă și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă decît cetitul cărților*.	4 p.
Ierarhizează într-o scală valorică cinci idei ale cronicarilor care adeveresc și astăzi patriotismul lor.	5 p.
Exprimă-ți atitudinea față de necesitatea cunoașterii expresiilor frazeologice din limba română. Argumentează-ți punctul de vedere.	8 p.
Argumentează, cu titluri de opere și acțiuni culturale, ideea că *Dimitrie Cantemir este un prinț al umanismului european*.	6 p.
Construiește un dialog între doi adepți ai umanismului, care susțin prin argumente convingătoare ideea: *Omul tinde spre perfecțiune prin cunoaștere, cultură și educație.*	8 p.
Identifică o personalitate (la alegere) din palmaresul iluminismului românesc și prezint-o într-o schiță de portret al modelului iluminist. Axează schița pe două trăsături morale dominante.	10 p.
• Imaginați-vă că sînteți ghizi la un muzeu al istoriei literare. • Numiți obiectele care pot fi expuse în sala UMANISMUL ŞI ILUMINISMUL. • Faceți un proiect al sălii și aranjați exponatele. Distribui-le pentru prezentare. • Elaborați un text descriptiv al unui exponat pe care îl va prezenta un eventual ghid. • Citiți și ascultați textul integral al discursului ghidului. • Evaluați textul conform următoarelor criterii: *interesant*, *convingător*, *util*.	**ATELIER** **DE SCRIERE** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte

Modulul III

CURENTE LITERARE. DE LA INTERIORIZAREA LA ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ARTISTIC

COMPETENȚELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- **exersarea tehnicilor de muncă intelectuală în analiza lingvistică, socioculturală, semiotică şi hermeneutică a textelor în raport cu trăsăturile specifice curentului literar din care fac parte;**
- **producerea personalizată a actelor de vorbire, a textelor argumentative, reflexive şi metaliterare cu respecatrea normei limbii române literare în orice text scris şi rostit.**

Comunicarea literar–artistică

- **analiza specificului devenirii valorice a literaturii române în timp ca fenomen estetic şi raportarea textelor reprezentative la curentele literare studiate, la autori şi opere de referinţă;**
- **producerea textelor de sinteză despre literatura română în diacronie din perspectiva unui cititor avizat.**

UNITATEA DIDACTICĂ 1

CLASICISMUL ȘI PLEDOARIA LITERATURII PENTRU RAȚIUNE

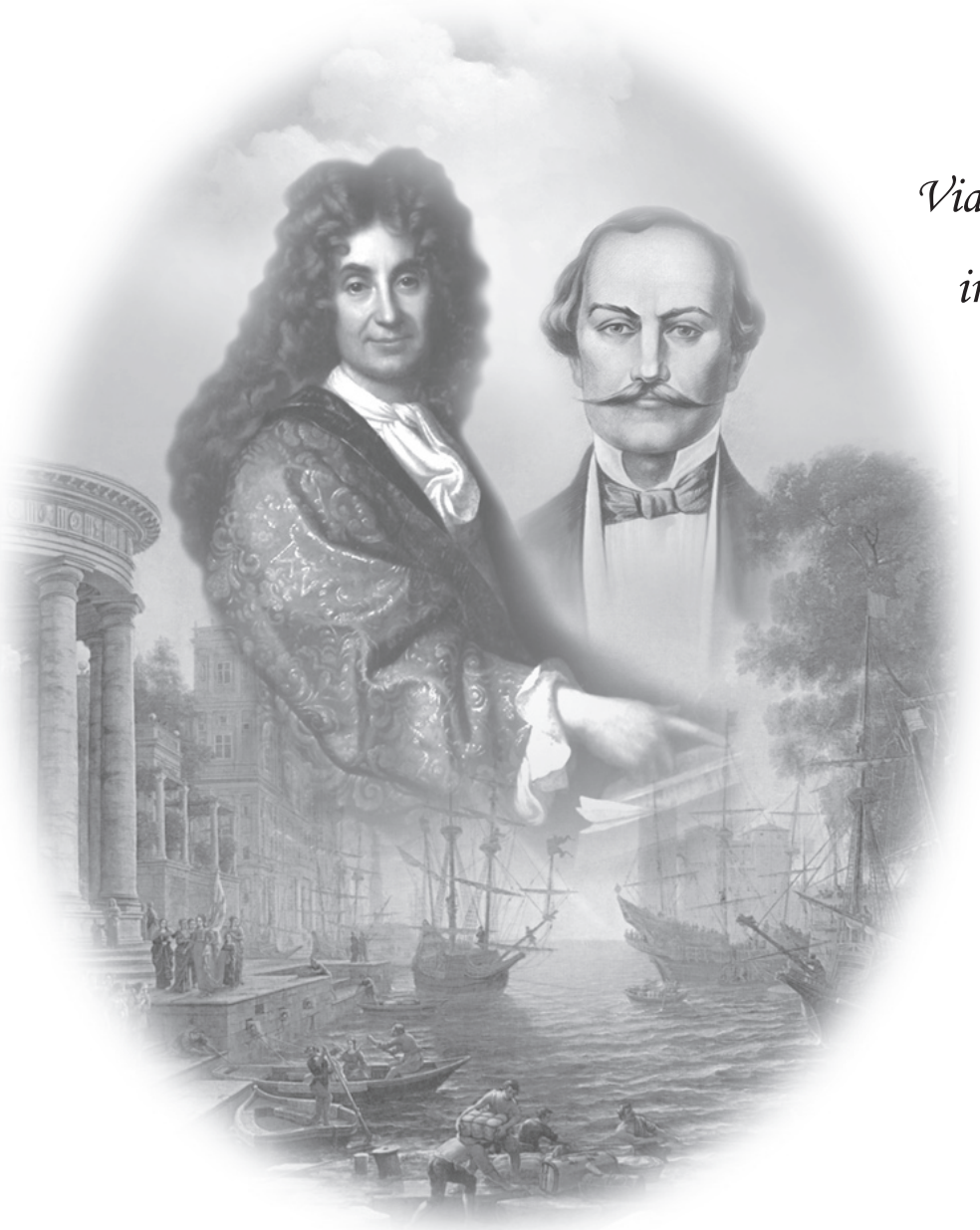

Viața clasicului e
inteligibilă, geometrică;
a romanticului
e cu sens ascuns.
În termeni
astronomici am zice:
clasicul e un solar,
romanticul
e un selenar.

George Călinescu

13 MORFOSINTAXA PĂRȚILOR DE VORBIRE (actualizare)

AB INITIO

1. **Numește funcțiile sintactice posibile ale unui substantiv și ilustrează-le în cîte un enunț. Consultă textul *Despre structura gramaticală a limbii*.**

SAPERE AUDE

1. **Construiește tabelul în caiet și completează rubricile libere.**

Categoria gramaticală	Gen	Număr	Caz	Persoană	Determinare	Grade de comparație	Mod	Timp	Aspect
Partea de vorbire									
Elementele sistemului	Masc. Fem. Neutru	Sg. Pl.	N. G. D. Ac. V.	I II III	Determinat/ nedeterminat	Pozitiv Comparativ Superlativ	**Personal:** Indicativ Conjunctiv Condițional Potențial Imperativ **Nepersonal:** Infinitiv Gerunziu Participiu Supin	Prezent Trecut Viitor	Perfect Imperfect

1.1. Ilustrează cu cîte un exemplu elementele sistemului din două rubrici (la alegere).

1.2. Explică în cîte un enunț similitudini și diferențe între următoarele elemente ale categoriilor gramaticale:

- gradul superlativ relativ și gradul superlativ absolut;
- modul condițional și modul indicativ;
- participiu și supin;
- perfect și imperfect;
- cazul genitiv și cazul dativ;
- persoana I singular și persoana I plural.

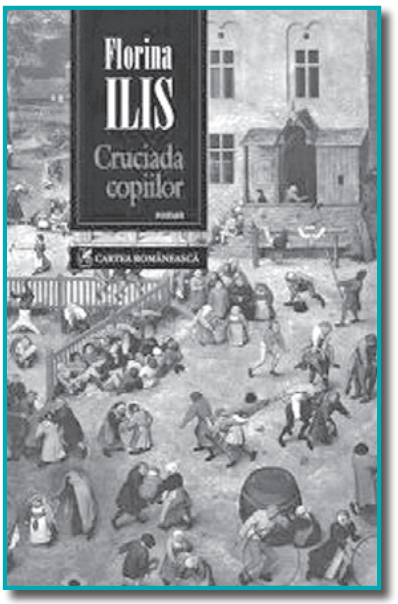

2. Transcrie enunțul dat, numerotează propozițiile, identifică toate funcțiile sintactice (prin subliniere) și valorile morfologice ale cuvintelor (indicîndu-le deasupra cuvintelor). Confruntă cu tabelul de mai sus pentru a te asigura de corectitudinea variantelor acceptate.

Pe același peron, între liniile doi și trei, Octavian, nerăbdător, primește de la mama sa aceleași indicații prețioase și părintești: să-ți speli dinții în fiecare seară și dimineața cînd te trezești, ai grijă unde îți pui banii, nu-i cheltui pe toți în prima zi!

Florina ILIS, *Cruciada copiilor*

3. Citește scrisoarea de mai jos. Cercetează textul, determinînd formele gramaticale arhaizate și cele care s-au păstrat în limba actuală. Propune, în scris, formele acceptabile în limba română contemporană.

Către cinstitul mieu părinte, dumnelui bade
Iordachi Cantacuzino, biv Vel Vornic

Cinstită părintească scrisoarea dumitale cu multă fiască plecăciune primind, lăudînd numele Ziditorului pentru a Dumneavoastră întregime preafericitei sănătăţi. Şi, pentru cele ce mi se poruncesc de dumneata, pe larg înţelegînd, iată, după poruncă, am trimis răspuns. Şi anii dumitale de la preamilostivul Dumnezeu îndelungaţi şi preafericiţi.

Ienachi Cantacuzino
1791, avgust 27

Nicolae IORGA. *Scrisori de boieri, scrisori de domni*

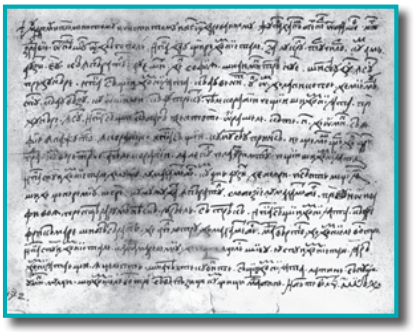

Scrisoarea lui Neacşu, **cel mai vechi document scris în limba română, descoperit de Nicolae Iorga și păstrat pînă astăzi**

3.1. Elaborează un text care ar transmite, astăzi, acelaşi mesaj.
3.2. Scrie un SMS cu acest mesaj.

4. Actualizează informația utilă despre structura morfologică și structura sintactică a limbii române.
4.1. Ilustrează prin cîte un exemplu afirmațiile teoretice din ultimul alineat.

DESPRE STRUCTURA GRAMATICALĂ A LIMBII

Structura gramaticală a oricărei limbi se ţese din structură morfologică şi structură sintactică, fiecare dintre ele concretizîndu-se astfel:

Structura morfologică
- inventarul părţilor de vorbire;
- inventarul categoriilor gramaticale, raportat la părţile de vorbire;
- modalităţile de exprimare a categoriilor gramaticale.

Structura sintactică
- legătura cuvintelor în propoziţie – tipologia îmbinărilor de cuvinte;
- funcţii şi paradigme sintactice;
- tipuri de propoziţii şi realizarea conexiunii între ele.

Inventarul părţilor de vorbire, în cazul limbii române, include 10 elemente sau 10 clase morfologice distincte: *substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, articolul, verbul, adverbul, prepoziţia, conjuncţia, interjecţia.* Organizarea internă a acestui sistem, adică relaţiile dintre elemente se rezumă la combinările posibile în plan gramatical dintre diferite părţi de vorbire, la categorii gramaticale comune, la procesul de trecere a unui cuvînt de la o parte de vorbire la alta.

Astfel, înainte de a examina sensurile unui substantiv și ale unui adjectiv concret, știm că, teoretic, adjectivul poate însoți un substantiv, preluînd de la el categoriile gramaticale de gen, număr și caz, că pronumele doar ține locul unui nume, la fel preluînd de la acesta categoriile gramaticale de gen și număr și caz, iar adverbul se va subordona unui verb; că articolul se va combina, respectînd caracteristicile de gen, număr și caz, cu alte părți de vorbire din clasa numelui, adică substantiv, adjectiv, pronume și numeral, iar prepoziția, ca parte de vorbire nesemnificativă, va adera la substantive, pronume și numerale, forme de moduri nepersonale ale verbului și doar formal la adverbe, pentru a exprima diverse raporturi semantice.

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Identifică funcţia sintactică şi valoarea morfologică a cuvintelor evidenţiate în enunţurile de mai jos.**
   - *Doar două lucruri sînt infinite: universul şi prostia omenească. Şi nu sînt sigur în legătură cu primul.* (Albert Einstein)
   - *Sînt doar două moduri în care poţi să îţi trăieşti viaţa: ca şi cum nimic nu este un miracol sau ca şi cum orice este un miracol.* (Albert Einstein)
   - *Orice prost poate şti. Scopul este să înţelegi.* (Albert Einstein)
   - *Singura cale de a descoperi limitele posibilului este de a le depăşi pînă la imposibil.* (Arthur C. Clarke)

1.1. Cu trei dintre ele, construieşte enunţuri în care se va schimba valoarea morfologică, iar cu alte trei – enunţuri în care se va schimba funcţia sintactică.

ARS COLLABORANDI

2. **Citiţi textul şi discutaţi despre criterii de delimitare a cuvintelor. Construiţi o schemă adecvată în care să plasaţi informaţia. Reţineţi esenţialul.**

CRITERII DE DELIMITARE A CUVINTELOR

La prezentarea unei părţi de vorbire, de regulă, se analizează trei criterii de delimitare a cuvintelor după apartenenţa lor la o clasă morfologică:

✓ Criteriul **lexical** sau **semantic** – se examinează sensul lexical al cuvîntului, includerea lui în clase lexicale mai mari, definirea prin alte cuvinte din aceeaşi clasă morfologică etc.

✓ Criteriul **formal** sau **paradigmatic** – se examinează totalitatea formelor pe care trebuie să le aibă cuvîntul, dacă aparţine unei clase morfologice presupuse. Existenţa paradigmelor defective şi procesele de constituire/completare permanentă a claselor morfologice complică utilizarea acestui criteriu de delimitare.

✓ Criteriul **sintactic** sau **sintagmatic** presupune identificarea funcţiilor sintactice sau, în lipsa unor asemenea funcţii certe pentru cuvintele nesemnificative, a rolului ce le revine în enunţ.

Deoarece corelaţia dintre părţile de vorbire şi părţile de propoziţie este complexă, fiecare parte de vorbire avînd diverse funcţii sintactice, iar fiecare funcţie sintactică fiind realizată de cuvinte ce aparţin diverselor clase morfologice, delimitarea se face prin prezentarea unor întrebări elementare pentru formele-tip ale cuvintelor. Astfel, la forma iniţială de dicţionar cuvîntul trebuie să răspundă la întrebarea respectivă.

3. **Examinează posibilitatea trecerii cuvintelor din enunţurile date de la o parte de vorbire la alta (prin conversiune). Copiază cuvintele care pot aparţine mai multor clase morfologice. Indică, în dreptul lor, aceste clase.**

Cînd e bolnav leul iepurii îi sar în spinare.
Celui bolnav şi mierea i se pare amară.
Bolnavul multe zice, doctorul face ce ştie.
Bolnavul multe zice şi sănătosul face ce ştie.
Ce foloseşte bolnavului patul de aur?
E bolnav: dintr-o pîine numai cuţitul îi rămîne.

4. Citește poezia. Identifică adverbele și examinează-le în raport cu mesajul global al textului: care este rolul *acestor* cuvinte în *acest* text? Formulează trei teze cu privire la expresivitatea/valoarea stilistică a adverbelor în poezia dată.

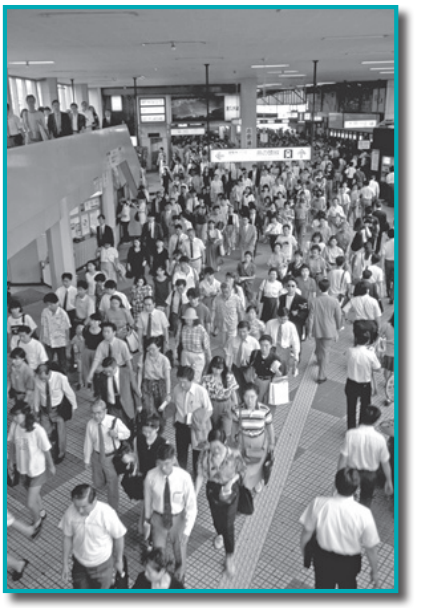

LOGICA INUTILĂ

Așa se întîmplă logic,
plecăm și sosim undeva.
Plecăm pentru o clipă, pentru un ceas, pentru o viață,
poate nu trebuia să plecăm, dar problema nu-i asta,
ci faptul că sosim undeva, totdeauna sosim undeva,
poate nu sosim la timp, nu sosim unde trebuie,
nu sosim unde-am vrut,
dar sosim undeva și cîtă vreme sosim undeva
totul e logic,
chiar dacă logica și fericirea sunt lucruri total diferite,
totuși am plecat și am sosit undeva,
am greșit drumul, dar am sosit undeva,
dar cînd nu mai sosim nicăieri
totul devine ilogic.
Spre ce ne ducem
dacă nu sosim nicăieri?

Octavian PALER

5. Cercetează legătura dintre semantica (deseori difuză) a adverbului și sensul verbului: adverbul întregește sensul verbului sau verbul definitivează sensul adverbului?

5.1. Discutați în clasă și argumentați.

5.2. Continuă textul, răspunzînd la întrebarea din final prin două idei proprii și utilizînd sintagme din text.

6. Ilustrează prin 5–7 exemple conversiunea adjectivului în substantiv, utilizînd nume de familie românești. Aplică, pentru delimitarea substantivului de adjectiv, criteriile formale.

7. Examinează numeralele de la 1 la 10. Specifică situațiile cînd acestea trec la substantive. Ce pot numi?

8. Analizează ideea lui Andrei Pleșu, raportînd fiecare cuvînt la o parte de vorbire: *Cei mai comici – dar și cei mai periculoși – sînt însă cei care strică limba avînd aerul că o răsfață, că o „înnoiesc”, că o prelucrează „creator”.*

8.1. Argumentează prin raportare la ideea din *Rînduri-Gînduri*.

1. Acumulează o listă de 12–15 adjective neologice invariabile în limba română. Documentează-te în legătură cu originea și sensul lor, explică de ce sînt invariabile.

Rînduri - Gînduri

• *Un cuvînt este un arbore. Că s-a născut pe pămîntul tău ori că a căzut ca o sămînță din lumea altora, un cuvînt este, pînă la urmă, o făptură specifică.*

Constantin NOICA

ARS DISCENDI

14 CLASICISM ȘI NEOCLASICISM, DISCURSUL LITERAR AL NORMEI

Motto:

Iubiți deci rațiunea și pentru a voastre lire
Din ea luați frumosul și-a artei strălucire.

Nicolas BOILEAU

AB INITIO

1. **Meditează și explică sensul sintagmelor: *om clasic, edificiu clasic, spirit clasic, operă clasică, stil clasic*.**

1.1. **Conturează un portret al unui tînăr/unei tinere de tip clasic.**

1.2. **Poate fi stilul clasic un stil modern?**

SAPERE AUDE

1. **Utilizează informația din *Agenda cititorului* și reține elementele stilului clasic.**

Agenda cititorului

CLASIC

- Opus termenului de modern – recunoscut, consacrat, din trecut;
- Ceea ce se referă la antichitatea greco-latină;
- În sens estetic – o serie istorică, de ex., literatura franceză; o structură permanentă a operelor și artiștilor: raționalism, imitația naturii și a modelelor antice – verosimilitatea, buna-cuviință, miraculosul, unitatea de loc, timp și acțiune.
- Cuvinte-cheie: rațiune, ordine, rigoare, măsură, echilibru, armonie, claritate, accesibilitate, discreție, economie, desăvîrșire.

După *Matei CĂLINESCU*

2. **Citește *mottoul* temei și exprimă-ți opinia față de ideea din afirmația teoreticianului clasicismului francez. Ce rol i se atribuie rațiunii umane în raport cu arta literară?**

2.1. **Identifică în afirmația lui Nicolas Boileau scopul clasicismului și formulează-l.**

3. **Citește fragmentul din *Arta poetică* a lui Nicolas Boileau și, utilizînd cuvintele-cheie din *Agenda cititorului*, explică 2–3 sfaturi adresate scriitorilor, pe care le consideri valabile și astăzi.**

Zadarnic vrea, prin versuri, semețul autor
S-ajungă sus, pe culmea Parnasului ușor.
Al muzei suflu tainic din cer cînd n-a simțit.
Iar steaua din născare poet nu l-a menit.
Adeseori un spirit prea îmbătat de sine
Talentul și puterea nu-și cîntărește bine.
Și bunul-simț departe de cuget o să-l lase.
Luați bunul-simț drept lege, deși pînă la el
Alunecos e drumul și-i greu de mers spre țel;
Puțin de se abate se și îneacă-ndată.
Un singur drum urmează cinstită judecată.
Vrei să te placă lumea, să fii cît mai citit?
Cînd scrii ai grijă tonul să-l schimbi necontenit.
Un stil mereu același și pururi uniform
Zadarnic strălucește; toți cititorii dorm.
Feriți-vă-n ce scrieți de frazele vulgare:
Un stil, oricît de simplu, noblețea lui își are.
Alegeți bine tonul, scrieți tema ideală,
Sublim, fără orgoliu, plăcuți fără spoială.
Alege cu migală cuvîntu-armonios.

De-i limpede ideea sau nu-i destul de clară
Așa va fi și versul ce-n urmă va s-apară.
Respectul pentru limbă voi pururi să-l aveți
Chiar dacă-n mari excese ar fi ca să cădeți.
De zece ori poemul mereu să-l cizelezi.
Ai grijă orice lucru la locul lui să fie;
Sfîrșitul și-nceputul să-și aibă armonie.
Din opera de artă, cu piese potrivite,
Un singur tot să faceți prin forme diferite.
Fii tu întîiul critic al versurilor tale.
Din primele cuvinte rostite lapidar
Subiectul să se-arate cît mai bogat și clar.
Dar noi, ce ne supunem la legea rațiunii
Vrem arta să îndrepte și mersul acțiunii;
Un loc, o zi anume și-un singur fapt deplin
Va ține pîn-la urmă tot teatrul arhiplin.
Alege-ți pe eroul ce-i de popor iubit
Al cărui merit falnic e în virtuți măreț
Defectele-i să-i fie eroice, de preț;
Vestit în fapte bune și vrednic de-admirare.

Agenda cititorului

- **Nicolas Boileau Despréaux** (1636–1711) – reprezentant şi teoretician al clasicismului francez, autor de epistole, satire. *Arta poetică* (1674) este un poem didactic, care sintetizează principiile şi regulile clasicismului.

4. **Selectează din text acele sfaturi care te-ar ajuta să-ți perfecționezi propriul stil.**

5. **Discutați textul în echipe și sintetizați reguli ce s-ar referi la:**
- *postulatul raționalității actului artistic;*
- *conștiința creatorului;*
- *structura operei artistice;*
- *receptarea operei de către cititor.*

5.1. **Valorificați în sintezele și explicațiile voastre interpretările din *Portofoliul* temei.**

ARS COLLABORANDI

1. **Discută cu colegul schema propusă. Explicați-vă sensurile pe care le comportă particularitățile clasicismului.**

LABOR OMNIA VINCIT

Particularitățile distinctive ale clasicismului

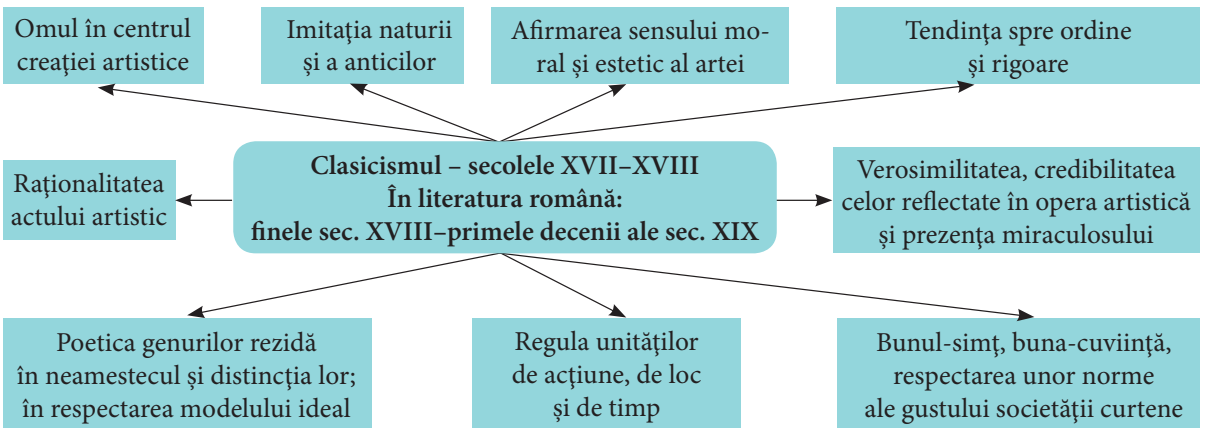

Agenda cititorului

CLASICISM

- Curent literar-artistic apărut în Franța și afirmat în literatura universală pe parcursul sec. XVII–XVIII.
- Promovează cultul și imitația capodoperelor Antichității greco-romane: echilibru, măreție, natural (verosimilitate), armonie, frumusețe artistică și morală.
- Reprezentanți:
  lit. franceză: N. Boileau, P. Corneille, J. Racine, Molière, La Fontaine;
  lit. engleză: J. Milton, Al. Pope;
  lit. italiană: V. Alfieri;
  lit. română: dinastia poeților Văcărescu, B.P. Mumuleanu, C. Conachi, Gh. Asachi, Al. Donici, Gr. Alexandrescu etc.

2. Formulează, în baza schemei, o definiție proprie a clasicismului.
2.1. Compară definiția proprie cu cea din *Agenda cititorului* și evaluează-ți răspunsul.

3. Amintește-ți textul unei fabule cunoscute și argumentează particularitățile clasicismului pe care le respectă această specie.

4. Citește poezia lui B.P. Mumuleanu și motivează, prin trei argumente, încadrarea acesteia în clasicism.

VREMEA

Vremea-nalță și ridică,
Vremea face, vremea strică,
Vremea suie și coboară,
Vremea surpă și doboară,
Vremea schimbă și preface
Și războaiele și pace.

Vremea toate răzvrătește,
Schimbă și schimonosește,
Vremea pe oricine-nvață,
Vremea-i dascăl și povață,
Vremea din liniște bună
Face vînturi și furtună.

5. Descoperă în versurile lui Gheorghe Asachi principii ale clasicismului și iluminismului și formulează-le.

Spre virtute versu-mi-mbie și de rele face ură
Fermecîndu-ne, adapă de-o înaltă învățătură
(La patrie)

5.1. Justifică-ți opțiunea prin interpretările lui Ovidiu Drimba din *Portofoliu*.

Portofoliu

PRINCIPIILE CREAȚIEI CLASICISTE

Din enunțările teoretice, cît și din studiul operelor scriitorilor clasici, principiile doctrinei și creației clasiciste s-ar putea exprima în termenii următori:

Materia artei este *natura*; prin aceasta înțelegînd însă nu natura fizică sau lumea exterioară, ci ansamblul de elemente ce constituie psihologia umană, în datele sale principale, esențiale, caracteristice. În acest sens, trebuie luată recomandarea de *a imita natura*: în sensul de studiu al personalității omului.

Operația de *a imita natura*, deci a selecta aspectele esențiale ale omului și vieții, au făcut-o cu strălucire scriitorii antici. De aceea se impune imitarea lor, mai ales a celor latini.

Cum rațiunea este o facultate prin excelență umană, principiul esențial al artei (deci și al literaturii) trebuie să rămînă rațiunea, a cărei funcțiune este judecata, controlul și cenzurarea fanteziei, sensibilității, eleganțelor stilistice...

Finalitatea unei opere este în același timp estetică și etică: să instruiască prin mijloace agreabile. Prezentînd într-o formă interesantă virtuțile, pasiunile, viciile, scriitorul nu trebuie niciodată să uite că modul său de prezentare urmărește să trezească în spectator o anumită reacție edificatoare.

Prima condiție pentru a deveni un mare scriitor este, desigur, geniul.

Dar această condiţie nu este suficientă; scriitorul trebuie să-şi însuşească şi o tehnică desăvârşită, ceea ce înseamnă cunoştinţe întinse, cunoaşterea temeinică a unor reguli de creaţie şi aplicarea riguroasă a lor – ceea ce nu este suficient, dar este indispensabil.

Cea dintîi regulă este cea a verosimilităţii: căci faptele neverosimile (subiect, caractere, conduită, situaţii etc.), neputînd fi crezute, nu conving, deci opera nu poate *instrui*, ceea ce înseamnă că şi-a ratat finalitatea etică, cea care rămîne însăşi raţiunea sa de a fi.

Apoi necesitatea de a căuta şi a găsi în cazul particular generalul şi, în cazul accidental, trecător – universalul şi eternul. Căci *adevărat* este numai universalul şi eternul.

O regulă fundamentală a creaţiei clasice (intervenind de asemenea în toate celelalte reguli şi punîndu-le de acord) este respectul *bunei-cuviinţe* („bienséance"), ceea ce înseamnă: necesitatea de a realiza şi o armonie internă a operei (consecvenţa personajului de-a lungul operei, concordanţa între caracterul eroului, conduita sa, situaţie etc.), dar şi un acord cu publicul, cu cerinţele lui, cu anumite convenienţe, cu gustul Curţii etc...

În sfîrşit, cunoscutele reguli ale celor trei unităţi (nu totdeauna riguros aplicate) care, prescriind o acţiune unică, desfăşurîndu-se într-un singur loc şi pe durata unei singure zile, au dat operelor o mai mare densitate psihologică. La acestea se mai adaugă şi unitatea de ton, adică obligaţia de a nu amesteca genurile – clasificate într-o ordine ierarhică –, de a le păstra caracterul şi puritatea.

Ovidiu DRIMBA

ARS DISCENDI

1. **Explică, prin exemple, esenţa regulilor clasicismului.**

2. **Demonstrează, prin argumente elocvente, valoarea clasicismului în formarea personalităţilor literare şi în evoluţia literaturii.**

2.1. **Foloseşte idei sugerate de afirmaţia lui André Gide:** *Îmi place să consider clasicismul ca un buchet armonios de calităţi.*

2.2. **Dezvoltă-ţi răspunsul utilizînd informaţia din *Agenda cititorului*.**

Agenda cititorului

- În clasicism sînt în vogă speciile ce cultivă eroicul sau cele de orientare didactică: *oda, imnul, epopeea, poemul eroic, tragedia, comedia, satira, fabula.*

OPŢIONAL

3. **Argumentează respectarea principiilor clasicismului în edificiile din imaginile prezentate mai jos.**

Bazinul de la San Marco
Antonio Canal, zis Canaletto

Vechea primărie din Amsterdam
Pieter Jansz Saenredam

Gara din Chişinău
(secolul al XIX-lea)

15 IDEALUL EDUCAȚIONAL CLASIC ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Constantin Stamati
(1786–1869)

Motto:
Eu nu cer noroc, mărire.../ Dar cer amic de credință.../
Căci omul onest îi mîndru,/ Nu știe a se pleca.
Constantin STAMATI

AB INITIO

1. **Citește *mottoul* și identifică în versurile lui Constantin Stamati un ideal al omului clasic. Motivează valabilitatea acestuia.**
1.2. **Exemplifică idealul uman al scriitorului cu date din *Agenda cititorului*.**

SCRIPTA MANENT

- **Citește fragmentul din farsa lui Constantin Stamati, urmărind intenția autorului de a-l demasca pe lașul cuconaș.**

Agenda cititorului

CONSTANTIN STAMATI, LITERAT ȘI SCRIITOR

- A valorificat, într-o manieră clasicistă, teme de morală: *Omul şi cugetul; Dialogul unui holtei cu un boiernaş avut; Odă la săraci; fabule*. Lucrarea de rezistență în acest sens este satira *Neneaca, cuconaşul ei şi dascălul*.
- A scris poezii, poeme pe teme folclorice şi istorice.
- A realizat o serie de traduceri, foarte apreciate în epocă, din Lamartine, Hugo, Derjavin, Jukovski, Puşkin şi Lermontov.
- A locuit la Chişinău şi, în ultimii ani de viață, în satul Ocnița din nordul Republicii Moldova.

NENEACA, CUCONAŞUL EI ŞI DASCĂLUL SAU CUM ERA EDUCAŢIA NOBILILOR ROMÂNI ÎN SECOLUL TRECUT, CÎND DOMNEAU FANARIOŢII ÎN ŢARĂ

(fragment)

Convorbire între o neneacă, adică mamă cucoană, cu fiul său, cuconaş alintat, şi dascalu grec, om onest

Dascălul (*către cuconaş*): Dumneta de opt ani, de cînd te afli la şcoala domnească, trebuie să fi învăţat în limba grecească mai tot cursul celor întîi învăţături ce trebuiesc neapărat unui tînăr evghenis, precum gramatica, catehismul religiei, istoria lumii, aritmetica şi geografia, şi ştiind aceste, apoi vom merge mai nainte.

Cuconaşul: Ce ai să-ţi baţi capul, loghiotate, să mă mai înveţi, cînd eu ştiu tot şi sînt întăi între toţi şcolerii? Întreabă dascălii de la şcoala domnească să-ţi spuie că eu am învăţat toate cele, schimbîndu-mi tabla de nu la trei zile, dar la săptămîna negreşit, iar acum, de vro cinci luni, învăţ o engomie grecească să o spui babacăi la Crăciun.

Dascălul: Eu pe dascali nu vreu să-i întreb ce ai învăţat, ce pe dumneata aş vrea să te întreb cîte ceva...

Cuconaşul: Întreabă cît îţi place...

***

Dascălul (*rîzînd cu hohot şi zicînd în sine*: ti catergaris, ce spînzurat): Spune, mă rog, de cele patru regule ale aritmeticii, căci de gramatică nu mă îndoiesc că o ştii.

Cuconaşul: Îţi spui drept că nu ştiu nici o regulă, şi nici am voit să-mi bat capul să le învăţ degeaba, cînd galbenul este ştiut cît umblă şi cîte parale este

leul; iar de am vreo socoteală cu cineva, pui pe ciocoi de socotește, și eu plătesc și pace; iar a număra știu și pîn' la o sută și pîn' la două sute, și pîn' la mii de mii.

Dascălul: Dacă aritmetică nu ai învățat, apoi cred că geografia nici atîta.

Cuconașul: Dar ce dihanie este aceea geografie?

Dascălul: Nu știu cum să-ți spun moldovinește. Geografia este de a ști ce este pămîntul, în cîte împărăţii sau domnii se împarte, ce orașe sînt mai mari, ce rîuri, ce mări.

Cuconașul: Stai, dascăle, să-ți spun, căci eu de mititel știu ce zici dumneta să mai învăț; bunăoară, cînd am fost la mănastiri cu neneaca de ne-am primblat, am fost la Botoșani, la Roman, la Bacău, trecînd peste Bahlui, Jăjia, Siret și...

Dascălul: Bine, dar dumneata ai văzut numai Moldova, însă pe pămînt sînt și alte țări și tîrguri, macar că și Moldova are deosebită istorie și guvern.

Cuconașul: Și eu am auzit că sunt alte țări, precum nemțească, ungurească, leșească, turcească, dar nu am fost pe acolo, că cine umblă degeaba dacă nu are treabă de unde răsare soarele și pînă unde apune, destul că știu de mititel că soarele din Moldova răsare și în Moldova apune. Și apoi te rog să-mi spui, loghiotate, care evghenis ca mine mai învață istoria Moldovei de cînd avem domni de Țarigrad, unde se termină lumea noastră, și cînd istoria Moldovei se încheie în două legi, *întîi* că măria sa vodă este stăpînul, norodul – oile, iar noi, boierii, ciobanii; apoi, măria sa pe cine voiește din boieri, bate la talpe sau îi taie capul și noi, boierii, după pilda măriei sale, jăcuim și batem norodul; și *al doilea*, care este din boieri mai mare și mai avut, acela este mai tare și are voie să facă ce vrea prin județe, mai ales fiind vornic mare, adică hotarnic de divan, căci el poate să răscroiască moșiile de pe la răzăși, mai ales cînd acele moșii sînt într-un hotar cu ale boierilor, și pace bună. Apoi nu-i mai bine să fiu și eu boier mare și să fac ce-mi place în țară, decît filozof ca dumneata, care nu ai nimică? Așa este, nenecuță, că l-am păcălit bine pe acest loghios?

Dascălul: Cucoană, fiul dumitale atîta știe astăzi cît știa cînd l-ai adus de la țară să-l dai la școală domnească, deci ar trebui să înceapă de la alfa, vita, dar el îi de 20 de ani...

Cucoana: Talharii de dascali sunt vinovați, iar el, mititelul, nu-i vinovat.

Dascălul: Oricum să fie, însă el știe mai puțin decît nimica și el vorbește ce au auzit pe alții, ca papagalii, dar nici de o învățătură elementară nu are știință.

***

Dascălul: O, *chera mu*! Eu sînt om onest și sînt datori să-ți spun că, cu cît cilibiul dumitale este avut și de soi înalt, cu atîta i-ar ședea mai bine să învețe ceva mai cu sistemă decît zici dumneta, ca să nu samene cu un cal rău împodobit cu rafturi scumpe, pe care, îndată ce-l despodobesc, rămîne o gloabă nefolosnică și uricioasă...

Cuconașul: Auzi, auzi, neneacă, beleaua această de dascal mă face gloabă...

Cucoana: Of, dascal, ce mă superi cu palavrele dumitale? Eu îți spun încă o dată că el îi avut și de neam mare, apoi la noi, în Moldova, cine are aceste îi cu minte, de treabă și procopsit...

Dascălul: Apoi eu nu am ce face în casa dumitale.

***

Cucoana: Să-l înveți a vorbi cabazlicos...

Dascălul: Adică ca să rîdă toți de dînsul ca de un caraghios; mai bine să-l învăț a vorbi frumos...

Cucoana: Pentru Dumnezeu, dumneta vrei să-l înveți raterica (retorica). Nu, dascale, nu vreu decît să fie vorbareț, să nu-i tacă gura nici un minut, să știe pe de rost numele comedienților și al pelivenilor celor mai vestiți ce jioacă pe frînghii și fac ghidușii de carii domnu și boierii fac mare haz.

Dascălul: Altă ce mai poronceşti?

Cucoana: Copilului muzica nu-i este dragă, căci mititelul au pătimit de năjit, dar cînta bine din cobză; cu toate aceste, țiganul Nedelcu, vestit scripcar în Iași, să vie o dată pe săptămînă ca să-i arate și în scripcă pestrefuri turcești, și atunci vor zice oamenii că fiul meu știe și muzicant.

Dascălul: Ce mai poftești alta?

Cucoana: Să învețe în toate zilele a juca, pentru care să-mi găsești vrun neamț jucăuș bun, mai ales pentru știaier și minavet, și să porți de grijă ca neamțul să-l învețe a face cucoanelor complimente cu coadă, de cele nemțești, și a juca la baluri necontenit, ca să-i meargă vestea, așa cum se vestise cînd trăiam la țară, încît nici un flăcău nu-l întrecea la jocul sîrbesc de brău, la țigănească, la corăghiească, cum joacă la Galați, la mocănească, la huțănească, la hora moldovinească, și altele și altele.

Dascălul: Altă ce mai trebuie să știe cilibiul dumitale?

Cucoana: Mi se pare că îi destul pentru un tînăr căruia toate îi se zîmbesc în lume și fiul meu, avînd aceste talenturi, îndată să înceapă a se ridica în sus ca un flutur cu aripile de aur. Dar am uitat ce au fost mai de folos, și anume, te rog să-l deprinzi mai cu dinadinsul de a-și

ţinea grandeţile sau fineţile pe vîrful nasului, ca un boier mare, şi cît se va putea mai sus, aşa cum fac limongii fanarioţi, după ce vin de la Ţarigrad la noi, cu domnii greci, carii, după ce se boieresc, se înavuţesc jăcuind cît pot, apoi îşi bat joc de boierii pămînteni şi toţi se tem de aceşti cireci domneşti, şi această fudulie grecească este prea de modă acum, făr' de care copilul nu va însemna nimică, şi vor zice toţi că este un gogoman de ţară.

Dascălul: Dumneta, *chera mu*, ai uitat trei lucruri mai trebuitoare decît aceste fleacuri, adică macar să-l înveţi moldovineşte, religia şi fapta bună.

Cucoana: Adevărat am uitat, dar nu îi de modă.

Cuconaşul (*către maica sa*): Auzi! Auzi! Să mai învăţ moldovineşte dacă eu sunt moldovan!

Cucoana: Are dreptate copilul, că el ştie moldovineşte a vorbi şi a iscăli, iar de istorie nime nu întreabă, nici macar nu se vorbeşte acum, ca mai înainte, pe cînd erau domni pămînteni. Iar ce se atinge de religie, apoi şi eu, şi duhovnicul, cînd îl spoveduieşte, îi spune destule molitve, de ar ţinea minte macar a zăcea parte, căci doar nu am să-l călugăresc. Iar cît pentru faptă bună, aceasta este o istorie lungă şi sacă, ce acum nu se pomeneşte, căci fiul meu trăind în lume, se va purta după pilda boierilor curţii domneşti şi va înţelege el singur de ce fac haz la curte şi de ce nu fac haz, de ar fi el parolist cu damele pentru orice lucru de nimică, de ar plăti cinstit datoriile în cărţi şi pe la dughene, ca să nu-l închidă la vartă, de ar linguşi pe boierii mari, ca să-l schivernisască şi pe dînsul, mititelul, de ş-ar iubi rudeniile cele bogate, căci de la cele sărace nu are ce aştepta, de ar fi fragid cu ceilalţi cuconaşi de teapa lui, de ar fi simţitor de cele mai mici supărări ce se întîmplă prin casele altora, iar de casa lui nu are să-i pasă, căci eu le voi pune pe toate la cale, şi destul pentru dînsul. Iată ce vasăzică tînăr, drăgălaş şi cu fapte bune; iar mai cu dinadinsul pe lîngă boierii cei mari să se micşoreze, iar cu cei mici să se fudulească, ca acei mari să-l iubească, iar ciocoii să se teamă de dînsul, iată iarăş în ce se încheie înţelepciunea şi ipolipsul la curtea domnească, ba şi un toată lumea, făr' de care daruri copilul va fi nesuferit tuturor...

Dascălul: *Caco hrono na chisesi che o Iosu o catergaris!* (Blestemată să fii şi tu, şi cuconaşul tău, spînzuratul!)

***

Cuconaşul: (*rîzînd cu hohot, zice*): Au luat dracul pe caţaonul, şi eu am scapat teafăr, căci înţeleapta mea nenecuţă i-au venit de hac... Doamne, Doamne, mata tare eşti învăţată, de poţi învăţa şi pe dascali.

(Eu eram pe atuncea şi ascultam din tinda casei această comedie a amicului şi conşcolerului meu cuconaş; deci adaog iarăşi: cît era de înăduşită pe vremea fanarioţilor în Moldova simţirea cea mai sacră a iubirei de patrie şi educaţia românilor, dar am trăit şi am văzut cu întristare în timpul de acum altfel de civilizaţie, mai grozavă decît a grecilor, adică progresul turbat sau ultraliteral al unor tineri români ce nu cred nici în Dumnezeu, nici în dracu; şi nu se tem nici de cuget, nici de păcat şi-şi bat joc de părinţii lor, numindu-i retrograzi, varvari şi îşi bat joc de toţi ce nu sînt ca dînşii şi apoi pier ca muştele, ce nu aduc nici o roadă în lume...)

SAPERE AUDE

1. **Identifică originea socială a personajelor antrenate în dialog. Formulează o concluzie.**

2. **Selectează din text obiectivele de instruire şi educaţie pe care le urmăresc personajele şi înscrie-le într-un tabel:**

Cucoana	Dascălul	Cuconaşul
✓	✓	✓

2.1. **Compară scopul final al fiecărui personaj în parte şi evaluează-l în spirit critic.**

3. **Este adevărată sau falsă autocaracterizarea dascălului: *sînt om onest*? Argumentează prin exemple.**

4. **Comentează atitudinea şi intenţia auctorială enunţată în nota finală a fragmentului.**

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Efectuează o schiță de portret a cuconașului, utilizînd procedee ale celor două modalități de caracterizare a personajelor. Urmărește schema.**

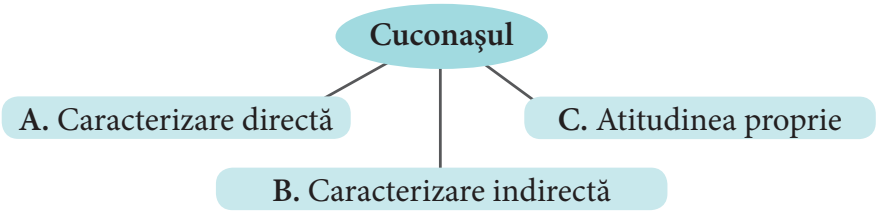

2. **Motivează ideea că personajele sînt realizate în spiritul rigorilor clasicismului.**

ARS COLLABORANDI

3. **Lucrați în echipe. Determinați și explicați scrierea acestei opere în conformitate cu legile curentului clasicist.**
   a) Rolul elementelor de structură a textului: titlul, dialogul, indiciile auctoriale.
   b) Caracterul problemelor conținute în mesajul textului, formularea temei și a ideii operei.
   c) Specificul limbajului personajelor și alte caracteristici.
   d) Prezența regulii celor trei unități: loc, timp, acțiune.

4. **Argumentează actualitatea piesei lui Constantin Stamati. Valorifică informația din *Portofoliu*.**

Portofoliu

O SCRIERE ORIGINALĂ ȘI ACTUALĂ

Această lucrare este o satiră comică. Totuși, la începutul ei, în afară de personajele anunțate, în cadru apar și cîteva chipuri episodice (fata din casă, tractirgiul și arnăutul), care dau în vileag comportarea amorală a odraslei boierești. Deosebit de concludentă însă este scena examinării cuconașului, ce dezvăluie ignoranța lui și superficialitatea cunoștințelor căpătate de el la școala domnească. Replicile cucoanei vădesc modul vicios de educație din familiile boierești, tendința de a feri copiii de sforțări intelectuale, învățătura fiind mai mult pentru ochii lumii, iar principala grijă constînd în a-i deprinde să profite de poziția lor socială în obținerea diferitelor privilegii. Aceste chestiuni sînt abordate pe larg în dialogul întreținut de neneacă cu dascălul invitat în vederea instruirii cuconașului. În piesa lui C. Stamati se întîlnesc unele reminiscențe din comedia dramaturgului rus D.I. Fonvizin, *Neisprăvitul*, iar partea a doua are la bază un dialog al lui F. Bulgarin din *Mămica duioasă și învățătorul său. Planul educației la modă*. În acest dialog, de examinare a odraslei boierești numai se pomenește, pe cînd în scrierea lui Stamati personajului dat i se rezervă un loc important.

În pofida reminiscențelor din lucrările pomenite, piesa *Cum era educația nobililor români...* se reprezintă ca o scriere originală, autorul vădind o profundă cunoaștere a realităților concret-istorice, a obiceiurilor și moravurilor timpului.

Vasile CIOCANU

1. **Argumentează încadrarea fragmentului dat în clasicism.**

OPȚIONAL

ARS DISCENDI

2. **Redactează un eseu în care să prezinți idealul educațional susținut de Constantin Stamati în opera sa.**

16 RELAȚII TEXTUALE ALE ENUNȚURILOR

AB INITIO

1. Citește textul și comentează structura lui gramaticală. Analizează separat fiecare enunț. Remarcă elementele de relație (conjuncții, pronume și adverbe relative) și comentează valoarea lor în enunț.

Pentru mine, scrisul e o ușurare, mă ajută să uit de mine însumi sau de circumstanța mea. Fiecare scrie pe temele care se impun. Eu nu caut tema: o las să mă urmărească, să mă caute și o scriu. A imagina o povestire e ca și cum ai întrezări o insulă. Văd cele două capete, cunosc începutul și sfîrșitul. Eu trebuie să inventez, să descopăr ce se petrece între extreme. Greșesc de multe ori, elimin pagini sau, odată scrise, îmi dau seama că trebuie să le mut în alt loc. Tot procesul îmi face plăcere. Acum, de exemplu, lucrez la o povestire încheiată, dar căreia știu că îi lipsește o pagină. Finalul îl am, dar îmi lipsește pagina aceea.

Jorge Luis BORGES

2. Comentează, în textul de mai sus, rolul pronumelor personale în dezvăluirea identității vorbitorului.

SAPERE AUDE

1. Analizează fragmentul, relevînd corelația dintre enunțurile-proverbe. Încearcă alte elemente de conexiune între enunțuri.

1.1. Explică apartenența la clasicism a versurilor lui Anton Pann.

Îmbucătura mare să-nghiți
Și vorba mare să nu o zici.
Deși
Îmbucătura cea mare
Se înghite cu-necare.
Căci
Vorbele celor mari sînt ca zmochinele de dulci,
Iar vorbele celor mici sună ca niște nuci.

Zice un înțelept:
Sau taci, sau zi ceva mai bun decît tăcerea!
Și
Dacă vei să trăiești liniștit, să nu vezi,
să n-auzi, să taci.
Vorba-și are și ea vremea ei,
Iar nu să o trîntești cînd vei.

După proverbul turcesc:
Sioileiesem sioz olur, sioilemeisem dert olur,
Adică:
De voi zice, vorbă să face, de nu voi zice, venin să face.

Și cum zice românul:
Limba vacii este lungă,
Dar la coada-și tot n-ajungă.
Și iarăși,
Sarea-i bună la hiertură,
Însă nu peste măsură.
Că
Unde este vorbă multă,
Acolo e treabă scurtă (puțină).
Limbutul
N-are cine să-l asculte
Și el spune,-ndrugă multe.
Și
Silă de vorbă își face,
Tot să troncănească-i place.
De aceea
Săracul n-are nici haină,
Nici la inimă vro taină.
Totdeauna
Vorbele cele ferite
În piață și-n moară-s vorbite.

Anton PANN

2. Selectează din textul de mai jos trei termeni din domeniul lingvisticii.
2.1. Actualizează, prin definiţii, semnificaţia lor.
2.2. Formulează o concluzie despre necesitatea de a respecta coerenţa unui text.

LEGĂTURA ENUNŢURILOR ÎNTR-UN TEXT

Conexiunea enunţurilor finite într-un text închegat se face prin elemente de relaţie obişnuite, care îşi schimbă, parţial, funcţia. Conjuncţiile coordonatoare, scoase în prim-planul unui enunţ sau chiar alineat, îl racordează pe acesta la precedentele şi nu mai leagă propoziţii sau părţi de propoziţie.

Legătura se face şi reluînd unele cuvinte din enunţurile precedente, substituite prin sinonime sau echivalente funcţionale (pronume de acelaşi gen şi număr) sau prin cuvinte care numai în cadrul acestui context sînt descifrate ca echivalente.

Textul alcătuit din enunţuri disparate (sau descompus în enunţuri care au şi o existenţă independentă) este coerent şi datorită utilizării unui anume sistem de forme modale/temporale ale verbului, şi datorită includerii unor complemente circumstanţiale adecvate.

1. Plasează diferite elemente de relaţie între enunţurile separate pentru a obţine un text coerent. Aranjează-le în orice ordine şi scrie textul.

LABOR OMNIA VINCIT

Drepturile imprescriptibile ale cititorului

Dreptul de a nu citi.
Dreptul de a sări pagini.
Dreptul de a nu sfîrşi o carte.
Dreptul de a reciti.
Dreptul de a citi orice.
Dreptul la bovarism (boală textual transmisibilă).
Dreptul de a citi oriunde.
Dreptul de a spicui.
Dreptul de a citi cu voce tare.
Dreptul de a tăcea.

Daniel PENNAC

2. Aranjează enunţurile date în ordinea care ţi se pare corectă pentru a obţine o frază coerentă.

Ar mai fi trebuit/
şi explicaţiile locotenentului
i-ar fi permis/
dar nu-i păsase,/
dorise/
şi făcuse totul să-l întrebe/
să-şi întemeieze o apărare,/
să formuleze câteva fraze coerente/
să-l irite/
să fie chemat/
ce a făcut,/
ce învinuiri i se aduc,/
oricît ar fi fost ele de sumare,/
cu care să facă faţă primului asalt,/
din moment ce se convinsese/
că într-adevăr nu-i o glumă/

Augustin BUZURA. *Vocile nopţii*

3. Construieşte cîte o propoziţie subordonată atributivă pentru fiecare dintre substantivele subliniate, reluîndu-l prin pronume relativ.

Cînd la radio se auzi bătînd ceasul şi **tînărul rege** îşi începu mesajul, se destupară **sticle de şampanie** şi se stinse **lumina electrică**, rămînînd aprinse doar sfeşnicele de argint din mijlocul mesei, ale căror lumînări galbene de ceară îi duseră pe toţi cu mintea cu un secol în urmă şi avură sentimentul că cei de atunci, care îşi luminau astfel **casele**, n-au murit, ei sînt aceştia, cei de azi.

Marin PREDA. *Delirul*

LABOR OMNIA VINCIT

4. Analizează fragmentul și remarcă toate elementele lexicale și gramaticale prin care se obține coerența textului.

4.1. Interpretează ideea evidențiată în raport cu idealul tău despre lume.

CLIPA CEA REPEDE

Niciunde nu se simțea mai bine decît în grădina asta a lui: merii și perii, vița-de-vie, tufele de coacăze și de agrișe, toate erau puse de el, îngrijite ceas cu ceas, ziuă de ziuă. De obicei culegea singur, măr cu măr, pară cu pară, să nu se vatăme cumva. În ultimii ani, acceptă totuși să aibă un „aghiotant", cum îi spunea el; Cornel, un nepot de-al lui, se oferise să-i dea o mînă de ajutor. De cules le culegea singur, băiatul căra coșurile, pe măsură ce se umpleau. Cît lipsea băiatul, el cobora de pe scară, se așeza pe haina lui veche... Cît putea fi de fericit domnul director în aceste clipe de răgaz și de odihnă, cu ce nesaț privea el cerul înalt, scăldat într-o lumină de aur, bucurîndu-se de ușoara adiere a vîntului, de mirosul reavăn al pămîntului, precum și de cel dulce-acrișor al frunzei pălite de căldură. „Nu cred să existe alt rai, mai rai decît acela în care mă aflu eu acum", avea el obiceiul să spună. „Frumoasă-i lumea, așa cum a făcut-o cine a făcut-o, se gîndea el, n-ai mai pleca din ea în vecii vecilor, atîta-i de frumoasă și plină de lumină".

Sorin TITEL

ARS COLLABORANDI

5. Citiți pe roluri, în diferite grupuri, fabula lui Ion Luca Caragiale, cu titlul inspirat din fabula lui Grigore Alexandrescu. Urmăriți cum se modifică intonația în funcție de personaj.

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou, ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soart-ajutat...
Învăță la școală cartea de cetire
Și ajunse boul un bou învățat.

Mare lucru-n lume e și-nvățătura!
Ține loc de multe, chiar și de talent...
Printr-o bună școală, rafinezi natura:
Din viței poți scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un așa specimen greu să mai găsești
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegînd atîtea știri politicești.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tînăr l-a-ntîlnit:
„Unchiule, cum mergem?" – „Excelent, nepoate!
A mea grea problemă s-a și resolvit".

„Unchiule, iar glume!" – „Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toții, foarte sigur știu...
Să m-ascultați pe mine, eu citesc gazete:
Tu nu știi nimica, ești un agiamiu.

Mă-ndoiam eu însumi, m-am convins în fine,
C-am scăpat de-acuma de orice nevoi:
Nu sunt deopotrivă voitori de bine
Și au multă milă cei mai mari de noi.

N-au pierit zadarnic, astă primăvară,
Dintre noi atîția ca la zalhana!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s-avem islazuri, dacă ni le-or da..."

A rămas vițelul ca un gură-cască,
Fericit că-n fine sacra speț-a lui
O avea de-acuma din belșug să pască
Ș-o purta mai lesne greul jugului.

Ion Luca CARAGIALE

ARS DISCENDI

1. Completează o pagină de jurnal/agendă pentru ziua de mîine. Urmărește ca textul să fie coerent. După ce ai scris, subliniază elementele care au legat enunțurile într-un tot întreg.

17

MORALA ȘI EXPRESIA EI ÎN FABULĂ

Motto:
Fabula e o instrucțiune deghizată sub alegoria unei acțiuni.
De la MONTE

AB INITIO

1. **Exemplifică afirmația din *mottoul* temei prin fabule cunoscute, studiate.**

1.1. **Verifică ce particularități se regăsesc în definiția speciei din *Agenda cititorului*.**

- **Citește fabula lui Anton Pann și descifrează semnificația alegorică a mesajului. Întemeiază-ți răspunsul pe morala fabulei.**

COPACIUL ȘI DOVLEACUL

Pe lîngă un copaci mare
Un dovleac, din întîmplare,
Primăvara răsărise
Și pe dînsul se suise,
Care într-atît crescuse,
Încît vîrfu-i întrecuse,
În lung și-n lat să-ntinsese,
Ramurile-i cuprinsese,
Și pretutindeni umpluse
De dovlecei care făcuse.
Deci cu această isteție
Văzîndu-se la înălțime,
Începu să se mîndrească
Și zicînd să se fălească:
– Vezi, eu numa-ntr-o vară
Cît crescui și tot cresc iară,
Și tu copaci din vechime,
În sumă de ani mulțime,
D-ai fi crescut voinicește,
Precum și vrejul meu crește,
Mai, mai ajungeai la stele,
După părerile mele.
Iar copaciul cel cuminte
I-a răspuns astea cuvinte:
– Ei! te lauzi tu acuma,
Că încă n-ai văzut bruma,
Dar cînd va da și zăpada,
Atuncea ești jos grămadă!

Văzîndu-te la înălțime,
Gîndește la viitoare
Și la cele întîmplătoare,
Nu te înălța cu firea
Pînă nu cerci nenorocirea.

1. **Argumentează afirmația din *mottoul* temei prin semnificația fabulei lui Anton Pann.**

1.1. **Ia în calcul, în cele relevate, și metafora lui Mihai Eminescu:**
Pann cel isteț ca un proverb.

Agenda cititorului

ANTON PANN
(1796-1854)

- Psaltist, folclorist, poet, fabulist, reprezentant al clasicismului românesc.

FABULA
(lat. *fabula* – poveste)

- Specie a genului epic, în proză sau în versuri, care exprimă alegoric, prin simboluri (animale, plante, obiecte), acțiuni și trăsături caracteristice oamenilor, pentru a sublinia cusururile acestora.
- Compozițional, fabula se distinge prin narațiunea evenimentului și morală.
- Elemente definitorii ale esteticii fabulei sînt: alegoria, satira, ironia.

SAPERE AUDE

SCRIPTA MANENT

- **Citește fabula lui Alexandru Donici, apoi motivează afirmația lui Mihai Eminescu din poezia *Epigonii*: *Donici – cuib de-nțelepciune.***

Casa-muzeu a familiei Donici

Agenda cititorului

ALEXANDRU DONICI

- S-a născut în anul 1806 în satul Stînca, azi Donici.
- Şi-a făcut studiile la Petersburg, instruindu-se în limbi străine, literatură, istorie, logică, drept.
- Este un foarte bun traducător din I.A. Krîlov, Al. Puşkin.
- Se stabileşte în 1840 la Iaşi, publicînd două culegeri de fabule.
- A participat, împreună cu C. Negruzzi, la un proiect de traducere a operelor lui Antioh şi Dimitrie Cantemir.

DOI CÎINI

Un cîine, de pe neam dulău,
Prielnic, credincios către stăpînul său,
Odată au văzut
Pe vechiul cunoscut,
Juju, cățel tărcat,
Ce din ogradă an în curte s-au luat
Şi carele acum, la o fereastră-n casă,
Şezînd pe un covor de cele mai frumoase,
Afară mîndru se uita.
– Jujucă: ce mai faci mata?
Întreabă cîinele, din coadă dînd încet.
(Acesta între cîini e semnul de respect.)
– Îţi mulţumesc, *mon cher*! răspunse lui Juju.
Sînt bine. Dorm, mănînc, alerg, mă hîrjonesc
Şi pe saltele moi cînd vreau mă tăvălesc.
Dar spune-mi: ce faci tu?
– Eu sînt ca pururе. Rabd foame, ploaie, ger,
Păzind ograda la boier;
Dorm lîngă poartă, sau cu caii,
Şi de la bucătari ades mănînc bătaie.
Ba ieri şi un fecior trei lovituri mi-a tras,
Pentru că n-am lătrat la vreme şi la ceas.
Dar tu, Juju, cu ce-ntîmplare
Ai căpătat favor asupra-ţi aşa mare?
Ce slujbă la stăpîn în faptă împlineşti?
Fiind atît de mic, în ce te bizuieşti?
– Eu! au răspuns Juju. Mă mir de întrebare!
Eu fac *apporte* şi joc ca omul în picioare!
Din oameni iarăşi sînt la soartă în favor,
Pentru că-n două labe ştiu a umbla uşor
Şi fac *apporte*
Cînd pot.

1. **Organizaţi lectura fabulei pe roluri, sugerînd, prin *intonaţie, timbrul vocii, mimică* şi *gesturi* caracterul fiecărui personaj şi atitudinea autorului.**

2. **Comentează masca alegorică a celor două personaje, ţinînd cont de: *originea socială, condiţiile de existenţă, limbajul, mentalitatea*.**

SAPERE AUDE

3. **Argumentează, succint, intenţia autorului, exprimată în morala fabulei.**

4. **Lucrînd în echipe, analizaţi fabula, interpretînd particularităţile estetice ale textului:**
   - *semnificaţia timpului şi locului evenimentului;*
   - *valoarea naraţiunii, dialogului şi monologului;*
   - *sugestia ironiei, satirei;*
   - *rolul instructiv-didactic al mesajului.*

ARS COLLABORANDI

5. **Alcătuieşte o listă de idei referitoare la actualitatea acestei fabule a lui Alexandru Donici.**

5.1. **Citeşte informaţia din *Portofoliu* şi alcătuieşte o listă de idei şi nume referitoare la prestigiul fabulei ca specie a genului epic.**

Portofoliu

DESPRE CELEBRITATEA FABULEI

Prestigiul clasic al fabulei s-a bucurat de o largă iradiaţie. Ca ramură puternică ieşită din trunchiul satirei, oferind largi posibilităţi jocurilor celor mai subtile ale ironiei, fabula a fost unul dintre genurile cele mai cultivate în secolul al XVIII-lea, deşi fără să poată egala strălucirea ce i-o dăduse La Fontaine. La începutul secolului al XIX-lea, fabulele lui Krîlov (1769–1844) fructifică în manieră originală atît tradiţia lui La Fontaine, cît şi pe cea a clasicismului rus (menţionăm numele fabulistului Dmitriev). Fabulele lui Krîlov (apărute în 1808) au fost curînd traduse în numeroase limbi, asigurîndu-i autorului o celebritate europeană. În România, ele au fost prelucrate şi imitate de Al. Donici (1806–1846). Aproape toţi poeţii români din prima jumătate a secolului al XIX-lea sînt, pe o latură a activităţii lor, şi nişte fabulişti. Dintr-o atît de bogată producţie, nu o dată plină de interes estetic, cele mai originale rămîn, fără îndoială, fabulele politice ale lui Grigore Alexandrescu, stăpîn pe mijloacele ironiei clasice. Elemente fabulistice găsim şi în opera lui Anton Pann, dar ele nu vin dintr-o filieră clasică, ci dintr-una balcanică şi orientală. Dintre toate genurile clasice, fabula pare a fi avut o mai mare longevitate în literatura română modernă.

Matei CĂLINESCU

6. **Citeşte *Agenda cititorului* şi motivează, prin exemple convingătoare, că Alexandru Donici reprezintă clasicismul românesc.**

7. **Rememorează textele altor fabule de Alexandru Donici, însuşite la orele de literatură sau lecturate individual, şi susţine, prin argumente proprii, afirmaţia lui Constantin Negruzzi: *Fabula lui Alexandru Donici este un model al genului, ea spune atît cît trebuie, nici un cuvînt de împlutură. În bordei şi în palat fabulele lui sînt citite şi înţelese.***

8. **Demonstrează, într-un referat, actualitatea fabulelor lui Alexandru Donici, referindu-te la normele morale de valoare eternă pentru educarea personalităţii umane.**

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

GRIGORE ALEXANDRESCU
(1810–1885)

- S-a născut în oraşul Tîrgovişte.
- 1832 – publică volumul de poezie *Eliezer şi Neftali*;
- 1838 – *Elegii şi fabule;*
- 1848 – scrie o serie de meditaţii romantice: *Umbra lui Mircea. La Cozia; Răsăritul lumii. La Tismana; Mormintele. La Drăgăşani* ş.a.;
- 1847 – volumul de poezii *Suvenire şi impresii, epistole şi fabule*;
- 1863 – vede lumina tiparului ultima ediţie a operelor *Meditaţii, elegii, epistole, satire şi fabule*, care cuprinde şi *Memorial de călătorie*.

SCRIPTA MANENT

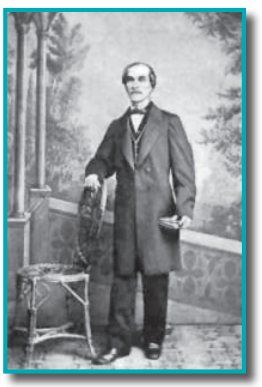

Fotografie de epocă a scriitorului

1. Citeşte versurile din poezia dedicată anului 1840 şi identifică aspectele perioadei contemporane pe care le prevesteşte Grigore Alexandrescu.

A lumei temelie se mişcă, se clăteşte,
Vechile-i instituţii se şterg, s-au ruginit;
Un duh fierbe în lume, şi omul se gîndeşte
Aleargă către tine, căci vremea a sosit.

Anul 1840

1.1. Cum crezi, ce „vreme” consideră poetul că „a sosit”?

2. Comentează figurile de stil care sugerează spiritul momentului de schimbări esenţiale, momentul omului modern, care îmbină raţionalul cu trăirea emoţională.

3. Argumentează formaţia clasică şi spiritul modern al poetului Grigore Alexandrescu, valorificînd mărturisirile scriitorului Ion Ghica, un poet contemporan lui, care l-a ajutat şi l-a sprijinit în momentele grele.

A. De copil, Alexandrescu cunoştea poeţii greci vechi şi moderni; la vîrsta de şaptesprezece ani citise pe toţi clasicii francezi şi ştia pe dinafară tot ce era măreţ şi frumos în literatură. A recitat cu entuziasm scene întregi din *Andromaca* şi *Fedra* de Racine, din Sofocle şi Euripide în limba elină.

B. Viaţa lui a fost o viaţă de luptă şi de martir; a luptat pe faţă, cu viu curaj, la lumina mare, pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra abuzului şi nepăstuirii, păstrînd totdeauna căldura şi devotamentul tinereţii. A luptat fără ambiţiune, decît aceea de a fi folositor ţării sale.

4. Cu cine dintre scriitorii cunoscuţi în epocă l-ai asocia ca spirit creator pe Grigore Alexandrescu?

- **Citeşte fabula *Boul şi viţelul* de Grigore Alexandrescu şi explică ce fenomen uman, social al timpului vizează autorul.**

BOUL ŞI VIŢELUL

Un bou ca toţi boii, puţin la simţire,
În zilele noastre de soart-ajutat,
Şi decît toţi fraţii mai cu osebire,
Dobîndi-n cireadă un post însemnat.

– Un bou în post mare? – Drept, cam ciudat vine,
Dar asta se-ntîmplă în oricare loc:
Decît multă minte, ştiu că e mai bine
Să ai totdeauna un dram de noroc.

Aşa de-a vieţei veselă schimbare,
Cum şi de mîndrie boul stăpînit,
Se credea că este decît toţi mai mare,
Că cu dînsul nimeni nu e potrivit.

Viţelul atuncea plin de bucurie,
Auzind că unchiul s-a făcut boier,
Că are căi sumă şi livezi o mie:
„Mă duc", zise-ndată, „niţel fîn să-i cer".

Făr-a pierde vreme, viţelul porneşte,
Ajunge la unchiul, cearcă a intra:
Dar pe loc, o slugă vine şi-l opreste:
„Acum doarme", zice, „nu-l poci supăra".

– „Acum doarme? Ce fel! Pentru-ntîia dată
După prînz să doarmă; obiceiul lui
Era să nu şeadză ziua niciodată,
Ăst somn nu prea-mi place, şi o să i-o spui".

– „Ba să-ţi cauţi treabă că mănînci trînteală,
S-a schimbat boierul, nu e cum îl ştii;
Trebuie-nainte-i să mergi cu sfială,
Priimit în casă dacă vrei să fii".

La o mojicie atîta de mare,
Viţelul răspunde că va aştepta;
Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
Pe lîngă el trece, făr-a se uita.

Cu mîhnire toate băiatul le vede,
Însă socoteşte că unchiu-a orbit;
Căci fără-ndoială, nu putea a crede,
Că buna sa rudă sa-l fi ocolit.

A doua zi iarăşi prea de dimineaţă,
Să-i găsească vreme la dînsul veni:
O slugă, ce-afară îl vedea că-ngheaţă,
Ca să-i facă bine, de el pomeni.

„Boierule", zise, „aşteaptă afară
Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu".
– „Cine? A mea rudă? Mergi de-l dă pe scară.
N-am astfel de rude, şi nici voi să-l ştiu".

5. Explică rolul titlului în raport cu mesajul textului.

6. Argumentează semnificaţia alegoriei personajelor, definind o tipologie.
Ia în calcul:
- limbajul personajelor;
- mentalitatea acestora: reacţiile, constatările, judecăţile, ideile.

6.1. Defineşte-ţi atitudinea: ai vrea să faci o echipă cu tipuri de tineri ca personajul invocat? Motivează-ţi decizia.

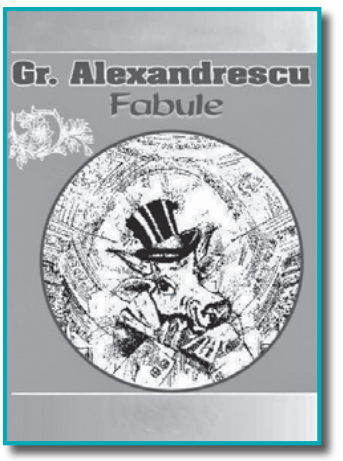

7. Interpretează, cu detalii din text, relaţiile dintre personaje:

a) BOUL → VIŢELUL
b) BOUL → SLUGA
c) VIŢELUL → BOUL
d) VIŢELUL → SLUGA

8. Formulează concluzii referitoare la problema interferenţei dintre tipul de relaţii şi tipul de societate, de stat.

9. Construieşte un *minitext* (în versuri sau în proză), care să se potrivească drept morală pentru fabula *Boul şi viţelul*.

10. Citește sinteza lui Silvian Iosifescu din *Portofoliu* și reține aspectele de tradiție și inovație în fabulele lui Grigore Alexandrescu.

10.1. Utilizînd informația din *Portofoliu*, identifică părțile constituente ale fabulei *Boul și vițelul* și motivează rolul lor în integritatea textului.

Portofoliu

ORIGINALITATEA FABULELOR LUI ALEXANDRESCU

Predilecția pentru fabulă a lui Grigore Alexandrescu și a atîtor alți scriitori ai vremii se explică prin posibilitățile superioare de satiră politică pe care le oferă specia. În fabule, ca și în evocările istorice, reluarea motivelor e, în genere, selectivă. Alexandrescu alege sursele cele mai variate, pentru a răspunde unor preocupări ale timpului său și a-i reflecta tipurile. Dar fabula lui Alexandrescu e menită, în primul rînd, să răspundă unei situații politice. Motivul luat de la fabuliștii La Fontaine ori Florian va fi transformat și îmbogățit cu amănunte destinate să înfățișeze nu trăsături atemporale, ci un tip al vremii.

Originalitatea fabulistului nu e deloc numai stilistică. Transformarea pe care o suferă motivele și anecdotele împrumutate e esențială. Detalii de vorbire sau decor localizează, fără insistență, întîmplarea în Țara Românească spre jumătatea veacului. Ceea ce la înaintași sau la contemporani, la Asachi sau Stamati păstra caracterul mai abstract al apologului se individualizează aici. De asemenea, printr-o schimbare a întîmplărilor sau prin deplasare de accente, se transformă uneori însăși ideea centrală.

După exemplul lui La Fontaine, Alexandrescu transformă fabulele în mici scenete, nu numai intensificînd dialogul, ci urmărind, pas cu pas, acțiunea personajelor, respectîndu-le gesturile și mimica. Păţaniile viţelului venit să se căpătuiască la *buna lui rudă* sînt astfel grupate în momente succesive, prevăzute cu dialogul respectiv: bucuria viţelului aflînd că unchiul s-a făcut boier, schimbul de cuvinte dintre acesta și slugă, în sfîrșit, ultimele, în care boul se leapădă de *astfel de rude*. Deși n-a scris piese originale și s-a mulțumit a traduce tragedii, orientarea spre dramatic caracterizează talentul lui Alexandrescu.

Silvian IOSIFESCU

ARS COLLABORANDI

11. Înscenați fabula, încercînd să reproduceți caracterul personajelor alegorice și să actualizați mesajul.

ARS DISCENDI

1. Pregătește o variantă proprie de recitare a textelor fabulelor *Doi cîini* de Alexandru Donici și *Boul și vițelul* de Grigore Alexandrescu.

OPȚIONAL

2. Redactează un eseu nestructurat, în care să demonstrezi spiritul militant, democratic al mesajului fabulelor studiate. Utilizează afirmația ironică a autorului:

E prea bun pentru fabuli veacul în care trăim.

Redactarea și prezentarea unei compoziții-discurs

1. Completează *Graficul T* cu argumente pro și contra afirmației unui blogger: *Vorbitul în public e competența care, pe termen lung, îți aduce multe beneficii*. (Răzvan Olaru)

Argumente pro	Contraargumente

2. Precizează ce calități posezi și cele pe care este necesar să ți le formezi pentru a putea vorbi convingător în public:

- ascultarea atentă și activă;
- posedarea unui vocabular bogat și adecvat temei de discuție;
- cunoașterea normelor de vorbire corectă și coerentă.
- respectarea publicului;
- încadrarea într-un timp scurt;
- acordarea posibilității de expunere a oponentului;
- capacitatea de a emite idei și de a face concluzii.

3. Informează-te din surse on-line despre unul dintre marii oratori: *Demostene, Cicero, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Barbu Ștefănescu Delavrancea etc.*

3.1. Concluzionează: ce poți învăța din experiența personalității alese.

4. Examinează schema și reține tipurile de discursuri propuse de lingvistul Ion Coteanu, pe care e bine să le poți redacta și prezenta.

TIPOLOGIA STILISTICĂ A DISCURSULUI

Discurs narativ	Discurs descriptiv	Discurs expozitiv	Discurs argumentativ
prezintă desfășurarea unei narațiuni	prezintă o descriere	comunică informații, completate de explicații.	prezintă o demonstrație cu argumente destinate să convingă

5. Pornind de la textul *Ars poetica* de Nicolas Boileau, elaborează, împreună cu colegul, un plan de discurs, prin care să demonstrezi că normele estetice ale clasicismului au contribuit la afirmarea unor scriitori de valoare pentru literatura universală.

1. Scrie un discurs pe o temă stringentă a realității din Republica Moldova, valorificînd informația propusă în această lecție.

2. Prezintă discursul, ținînd cont de următoarele recomandări.

- cîștigă interesul și bunăvoința publicului;
- evidențiază importanța problemei abordate;
- expune convingător faptele: povestește, descrie;
- organizează argumentele după importanța lor (confirmă-le sau respinge-le);
- susține ideea principală sau formulează o soluție proprie.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

DISCURSUL

- Specie a genului oratoric, constînd într-o expunere făcută în fața unui auditoriu pe o anumită temă.

Structură

- introducerea și enunțarea problemei abordate;
- demonstrarea punctului de vedere susținut;
- concluzia care promovează propriul punct de vedere.

Scriere

- Formularea problemei și găsirea argumentelor.
- Selectarea informației care să asigure nararea relevantă a faptelor *pro* și *contra*.
- Organizarea argumentelor după importanța și forța lor de convingere.
- Alegerea mijloacelor de exprimare potrivite pregătirii publicului.
- Redactarea textului discursului în scopul dobîndirii elocvenței.
- Memorarea textului.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaștere, modelare și aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Interpretare, sinteză și integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate și actualitate	

AUTORUL–FORMULA ESTETICĂ–OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Prezintă criteriile de delimitare a cuvintelor în părți de vorbire.	2 p.
Determină două similitudini și două deosebiri între iluminism și clasicism.	4 p.
Numește părțile de vorbire care funcționează ca instrumente gramaticale în limba română.	2 p.
Fixează, într-o listă, patru *reguli estetice* ale clasicismului.	4 p.
Analizează, în baza unei fabule, două posibilități de legătură a enunțurilor finite în text.	6 p.
Evaluează, în cîte un enunț argumentativ, meritul a două personalități de referință pentru manifestarea clasicismului în literatura română.	6 p.
Construiește un dialog din patru replici, care ar putea avea loc între un admirator al fabulei clasice și un scriitor contemporan (postmodernist).	4 p.
Ilustrează, prin patru exemple relevante din texte, prezența elementelor clasiciste și neoclasiciste în literatura română.	6 p.
Demonstrează, prin trei argumente, actualitatea fabulelor lui Alexandru Donici, în raport cu afirmația că idealurile etice universale – *adevăr, echitate, libertate, dreptate, toleranță, compasiune umană* – sînt axele care mențin fabulele într-o permanentă actualitate.	6 p.
Citește, în paralel, fabulele *Țăranii și rîul, Frunzele și rădăcina* de I.A. Krîlov; *Petrenii și Bistrița, Frunzele și rădăcina* de Alexandru Donici; *Cocoșul și vulpea, Țăranul și pădurea* de La Fontaine; *Toporul și pădurea, Vulpea liberală* de Grigore Alexandrescu.	6 p.
Redactează, în baza lecturilor, o comunicare cu tema: *Tradiția fabulisticii universale și evoluția fabulei românești*.	8 p.
Pornind de la tipologia titlurilor de fabule, propune trei titluri de fabule moderne, în care să fie implicate realitățile actuale.	6 p.
• Caracterizează, în maniera satirei lui Grigore Alexandrescu, un aspect al vieții contemporane. • Alcătuiește un discurs în care să susții ideea că principiile clasicismului contribuie la formarea tînărului creator. • Compune o fabulă în proză, pornind de la unul dintre titlurile propuse: *Cartea și stiloul; Cartea și caietul; Stickul și computerul*. • Citește fabula ta colegilor, comentînd efectele reușite ale lecturii și modul de înțelegere, de către colegi, a alegoriei.	**ATELIER** **DE CREAȚIE** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte

UNITATEA DIDACTICĂ 2

ROMANTISMUL CA ASPIRAȚIE A OMULUI CĂTRE ABSOLUT

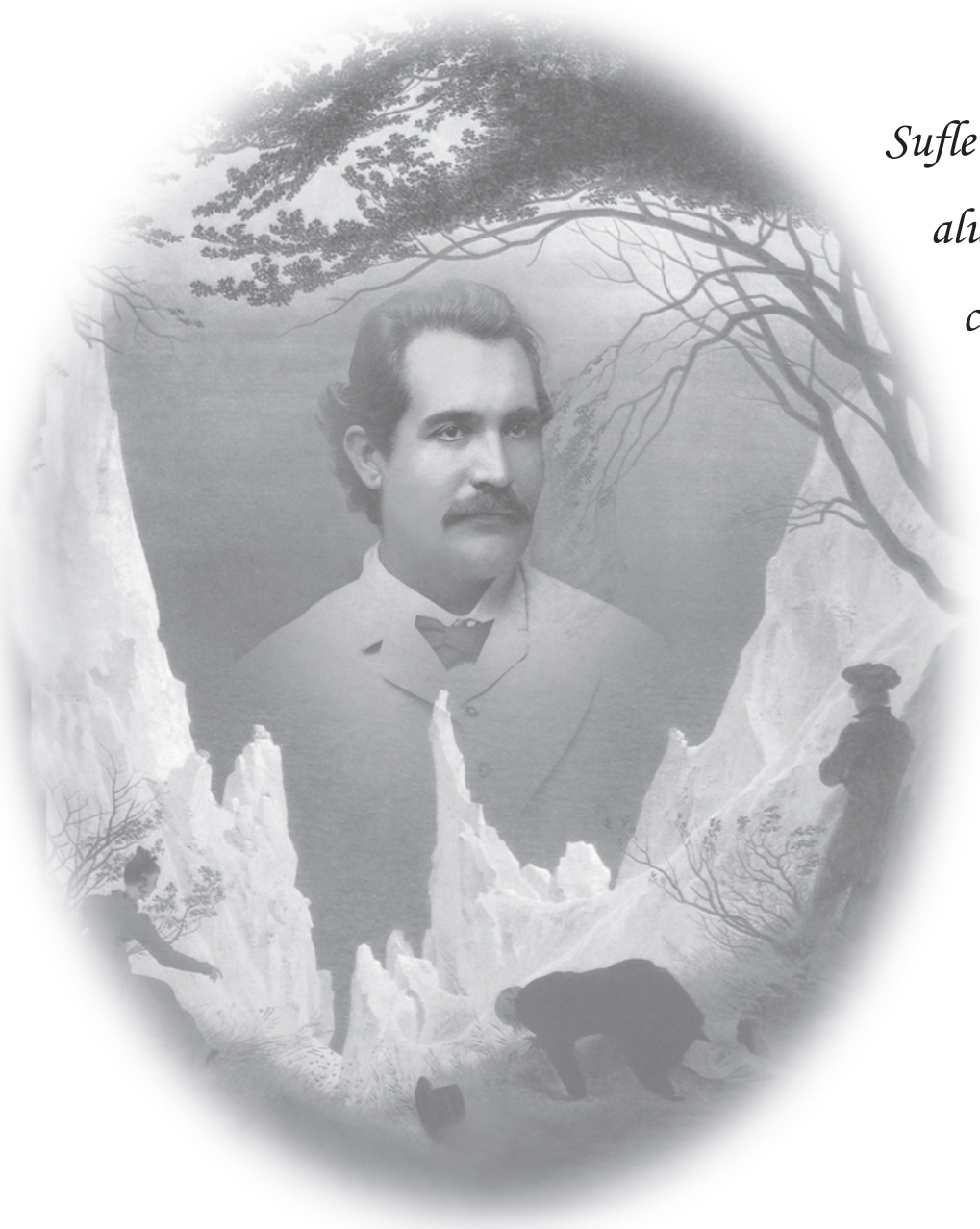

Sufletul romantic
alunecă între
contraste.
Idealul estetic
al romantismului
se naşte din
cultul misterului,
din fantezie
şi pasiunea
trăirii.

Camelia Gavril

18

PREROMANTISMUL ȘI NOSTALGIA TRECUTULUI

AB INITIO

1. **Amintește-ți despre apariția sau afirmarea curentelor literare. Apelează la cunoștințele despre clasicism și iluminism. Formulează o definiție a preromantismului, ținînd cont de:**
   - natura prefixului *pre-* (cu raportare la romantism);
   - curentele pe care le urmează;
   - caracteristici pe care, eventual, le reia;
   - caracteristici la care renunță;
   - perioada constituirii, spațiul lingvistic.

SAPERE AUDE

1. **Examinează schema de mai jos și verifică-ți răspunsul.**
2. **Concluzionează: ce este preromantismul?**

Literatura creată în perioada de tranziție de la iluminism la romantism. Deseori, în creația aceluiași scriitor, elementele preromantice coexistă cu cele romantice.

Caracteristici
- *reacția de împotrivire cultului*
- *elogiul sentimentului și al fanteziei*
- *motivele: ruinele, nopțile, mormintele, cimitirele, natura rustică ș.a.*
- *stări rebele, refugiu, melancolie, stări sumbre, sentimentul naturii ș.a.*

Literatura engleză	Literatura germană	Literatura franceză	Literatura română
Ed. Young J. Thomson Th. Gray J. Macpherson (Ossian)	*Sturm und Drang* (Furtună și avînt) J. W. Goethe Fr. Schiller Fr. Hölderlin	Doamna de Staël Fr. R. Chateaubriand	V. Cîrlova Gh. Asachi C. Stamati Gr. Alexandrescu I. Heliade-Rădulescu

3. **Citește articolul din *Agenda cititorului* și verifică ce ți-a reușit.**

3.1. **Prin tehnica SINELG, studiază articolul propus și sistematizează cunoștințele referitoare la preromantism.**

Agenda cititorului

PREROMANTISMUL

- Curent literar de tranziție de la clasicism şi iluminism la romantism.
- S-a manifestat în majoritatea țărilor vest-europene, aproximativ între 1770 şi 1830.
- Preromanticii sînt sentimentali, visători, înclinați cu precădere spre stări vagi, spre aspecte minore ale sentimentului.
- În literatura română, elementele preromantice se împletesc cu cele romantice, clasice şi iluministe în opera paşoptiştilor.

SAPERE AUDE

3.2. Formulează două obiective:
a) vreau să cunosc… **b) vreau să realizez…**

4. Împreună cu colegul, fixează, într-un clustering, cunoștințele achiziționate.

5. Citește informația de mai jos și înscrie în tabel particularitățile ce disting eroul preromantic de cel romantic.

Preromanticul	Asemănări/ deosebiri	*Romanticul*
• un ezitant • un visător	—	• un visător afectat de vise concrete • utopii revoluționare

Preromanticul e întotdeauna un ezitant, un visător. Desigur, și romanticul visează, însă imagini concrete, sisteme ieșite din haos, utopii revoluționare sau scene apocaliptice, romanticul e un arhitect, chiar cînd e fragmentar. Preromanticul e un abulic, un simplu reveur; romanticul poate avea halucinații, coșmaruri, vise terifiante, orgiace, sau, dimpotrivă, înălțătoare, preromanticul are numai reverii. De fapt, starea proprie a preromanticului e perplexitatea, așa cum a romanticului este furoarea. Poetul preromantic nu va fi niciodată un damnat sau un titan, cultul trecutului se oficiază sub zidurile ruinelor, nu în vîltoarea bătăliilor prezentului, iar singurătatea preromanticului este refugiu (Rousseau, Sénancour), pe cînd a romanticului este dispreț, superioritate (Byron, Vigny).

Mircea ANGHELESCU

6. Verifică tabelul realizat de coleg, faceți schimb de informații și determină, prin săgeți, care sînt stările eroului preromantic ce trec la cel romantic. Pe cele care nu realizează acest transfer marchează-le cu semnul minus (–).

7. Aplică informația din tabel, identificînd, în fragmentele ce urmează, starea, tipul eului liric: *preromantic* sau *romantic*.

A

De multă nemișcare, ce face peste toate,
Vederea împrejuru-i se-ntoarce cu fiori,
Pămîntul în somn dulce un geamăt parcă scoate
Și cerul nu s-arată acum mai cu răcori.
Dar ăstui suflet jalnic, lipsit de mîngîiere,
Odihnă, mult, unire nu-i poci găsi deloc:
Oriunde veselia din inimă îmi piere,
Și de aceea umblă fugar din loc în loc.

Vasile CÎRLOVA

B

Care e mai mîndră decît tine între toate țările semănate de Domnul pre pămînt? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate?...

Ești frumoasă, ești avuțită... o, țara mea... ai copii mulți la număr care te iubesc... ai cartea de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta...

Alecu RUSSO

C

Întindere-albăstrie,
Nemărginit safir,
O! mare, scumpă mie,
Eu vecinic te admir!
Mi-e drag să văd la soare,
Un orizont albind,
Corăbii călătoare
Ca păseri pribegind.

Vasile ALECSANDRI

- **Citește poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia* de Grigore Alexandrescu și urmărește alternanțele stărilor preromantice cu cele romantice, pe care le suportă eul liric.**

SCRIPTA MANENT

UMBRA LUI MIRCEA. LA COZIA

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate;
Către ţărmul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ș-ale valurilor mîndre generaţii spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc.

Dintr-o peșteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară:
De pe muche, de pe stîncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... pîntre iarbă să strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirei: un mormînt se dezvălește,
O fantomă-ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către ţărmuri... stă... în preajma ei privește...
Rîul înapoi se trage... Munţii vîrful își clătesc.

Ascultaţi! marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez...
Glasul ei se-ntinde, crește, repetat din stîncă-n stîncă,
Transilvania-l aude, ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuţi mari, fapte cumplite îţi sînt ţie cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit?

Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
Cavaler de ai credinţei, sau al Tibrului stăpîn,
Traian, cinste a Romei ce se luptă cu Natura,
Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrîn?

Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc;
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiinţează,
Și-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește-nchinăciune
De la fiii României care tu o ai cinstit.
Noi venim mirarea noastră la mormîntu-ţi a depune;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit.

Rîvna-ţi fu neobosită, îndelung-a ta silinţă:
Pînă l-adînci batrîneţe pe români îmbărbătași;
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncununi a ta dorinţă,
Și-al tău nume moștenire libertăţii să îl lași.

Dar cu slabele-ţi mijloace faptele-ţi sînt de mirare:
Pricina, nu rezultatul, laude ţi-a cîștigat;
Întreprinderea-ţi fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gîndești poate la norodul ce-ai iubit,
Cîtă ai simţit plăcere cînd a lui Mihai soţie
A venit să-ţi povestească fapte ce l-a strălucit!

Noi citim luptele voastre cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în războaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne-ndoim dac-așa oameni întru adevăr au stat.
.....
Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite,
Însă triste și amare; legi, năravuri se-ndulcesc;
Prin științe și prin arte naţiile înfrăţite
În gîndire și în pace drumul slavei îl găsesc.

Căci războiul e bici groaznec, care moartea îl iubește,
Și ai lui sîngeraţi dafini naţiile îi plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crîngurile înflorite și pădurile ce-l hrănesc.
.....
Dar a nopţei neagră mantă peste dealuri se lăţește,
La apus se adun norii, se întind ca un veșmînt;
Peste unde și-n tărie întunericul domnește;
Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormînt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc;
Și-ale valurilor mîndre generaţii spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadenţă îl izbesc.

LABOR OMNIA VINCIT

Mănăstirea Cozia

1. Explică, succint, semnificația titlului.
2. Selectează cuvintele din cîmpul noțional al lexemelor *urmă* și *noapte*, explicînd imaginea vizuală pe care ți-o reprezinți.
3. Cu ce scop sînt folosite acumulările verbale? Urmărește plasarea lor.
4. Identifică și explică motivele din text, categorisindu-le în preromantice și romantice.
5. Atestă și comentează sugestia a două imagini auditive. Explică, în context, sugestia a 3–4 mijloace fonetice.
6. Determină locul și rolul autorului/eului liric.
7. Explică rolul mijloacelor ce re-creează *atmosfera timpului trecut*.
8. Relevă valoarea hiperbolei în text.
9. Despre ce-ți vorbește:
   - legătura naturii cu evocarea *umbrei vechi*?
   - reacția naturii la mesajul lui Mircea?

Agenda cititorului

REPERE DE APLICAT

- Identificați motivele, explicînd semnificația lor.
- Interpretați mișcările stării eului liric.
- Comentați sugestia imaginilor auditive și vizuale.
- Alcătuiți o fișă de idei ce determină mesajul textului.

10. Care este atitudinea eului liric față de trecutul țării? Prin ce mijloace artistice este sugerată?
11. Identifică, în text, idei ce țin de iluminism și clasicism.
12. Compară versurile finale cu cele din debutul poeziei. Ce similitudini, deosebiri ai atestat? Motivează angajarea acestui element în compoziția poeziei.
13. Comentează afirmația lui George Călinescu potrivit căreia, la poezia lui Grigore Alexandrescu, trebuie să se aibă în vedere volumul muzical al compoziției, instrumentația colosală.
14. Încadrează poezia, prin 2–3 argumente, la o anumită specie literară.
15. Identifică, în text, indicii ale altor specii literare.

ARS COLLABORANDI

16. Lucrînd în echipe, analizați textul, demonstrînd că, în poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia* de Grigore Alexandrescu, elementele preromantice „colaborează” cu cele romantice. Utilizați reperele din *Agenda cititorului* și informația din *Portofoliu*.

16.1. Fiecare echipă va prezenta și o imagine grafică a problemei analizate.

17. **Citește informația din *Portofoliu* și formulează 3–4 argumente pentru a demonstra specificul și valoarea preromantismului.**

Portofoliu

REMEDII SPIRITUALE ALE PREROMANTISMULUI

Preromantismul exprimă un moment de criză, intervenit în sensibilitatea și conștiința omului secolului al XVIII-lea, care nu și-a găsit încă rezolvarea.

A. Clasicismul oferea o soluție tuturor conflictelor sale, soluție care era a conștiinței, a datoriei, a echilibrului; romantismul va oferi o multitudine de soluții individuale; preromantismul nu oferă nici una, el dă numai expresie crizei și aspirației către rezolvarea problemei. Sub acest raport, preromantismul este, evident, numai o etapă de tranziție, literatura preromantică nu va oferi perspective, ca romantismul, ci numai remedii sufletești.

Mircea ANGHELESCU

B. Trebuie să precizăm că, dacă poeții preromantici au descoperit pitorescul peisajului, acesta nu reprezenta pentru ei decît un pretext de meditație melancolică despre condiția umană, concepută ca un itinerar inevitabil spre moarte. Peisajul preromantic este decorat cu ruine, morminte și cimitire. Lumina care îl străbate este de natură selenară. Meditația provocată de prezența poetului, în acest context, vizează gloria străbună, apusă de multă vreme, eternitatea morții, solitudinea anxioasă într-o vreme efemeră, în care gestul creator pare a fi, în cele din urmă, zadarnic. Viziunea aceasta pesimistă despre efemeritatea oamenilor și a lucrurilor pune în lumină o temă de largă circulație în literatură, *fortuna labilis* (soartă schimbătoare).

Romul MUNTEANU

18. **Descrieți conceptul unei eventuale ecranizări a poeziei *Umbra lui Mircea. La Cozia*:**
   - **Ce indicații i-ați da operatorului?**
   - **Ce tip de plan ați folosi pentru a surprinde mișcarea *umbrei* și agitația/reacția naturii?**
   - **Ce melodie ați propune pentru coloana sonoră? Cum ar fi cromatica? Motivați cu imagini din text, referindu-vă la atmosfera poeziei.**

ARS COLLABORANDI

Flautistul
H. Terbrugghen

1. **Pornind de la mărturisirea lui Grigore Alexandrescu, redactați un eseu în care să ilustrați că, prin poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia*, autorul își realizează crezul artistic. *Eu sînt din numărul acelora care cred că poezia, pe lîngă neapărata condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, e datoare să exprime trebuințele societății și să deștepte simțămintele frumoase și nobile, care înalță sufletul prin idei morale și divine, pînă în viitorul nemărginit și în anii veciniciei.***

OPȚIONAL

2. **Alege un personaj-personalitate, care reprezintă idealul tău spiritual, și alcătuiește o meditație poetică (în versuri sau în proză), folosind 2–3 motive și stări preromantice.**

ARS DISCENDI

19 COMUNICAREA VERBALĂ, PARAVERBALĂ ȘI NONVERBALĂ

AB INITIO

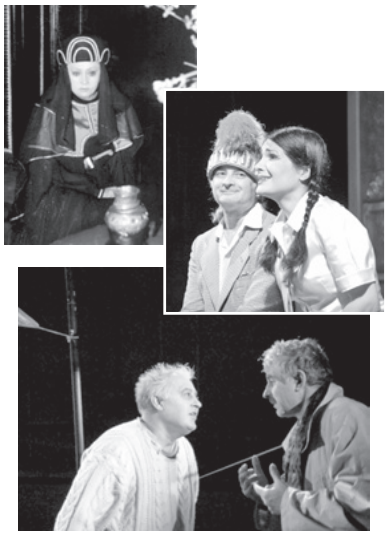

Actori ai Teatrului Național *Mihai Eminescu*

1. **Descrie situația comunicativă:**
   ▸ dintr-un text dramatic studiat; ▸ dintr-un film pe care l-ai vizionat; ▸ dintr-un spot publicitar de actualitate.

1.1. **Comentează semiotica gesturilor, a poziției corporale, a mimicii actanților comunicării.**

1.2. **Apreciază valoarea vestimentației (unde e cazul) și a cadrului în care se desfășoară dialogul.**

1. **Imaginează-ți că ești compozitorul, pictorul scenograf sau designerul vestimentar pentru spectacolul realizat după o dramă romantică.**
   ▸ Ce motive muzicale vei alege? ▸ Cum vei decora scena? ▸ Cum îți vei îmbrăca personajele?

2. **Descrie verbal (la alegere) și ilustrează, unde e cazul, care este poziția corporală și gestica adecvată pentru un personaj:**
   - luptător, erou;
   - laș, transfug;
   - poet;
   - domnitor.

2.1. **Ce semnalmente umane li se potrivesc și constituie un stereotip?**

2.2. **Documentează-te și prezintă o informație succintă despre modificarea în timp a comunicării nonverbale.**

SAPERE AUDE

3. **Citește informația propusă. Reprezintă, prin semne iconice, situația de comunicare: *emițător, receptor, cod, canal, mesaj.***

TIPURILE COMUNICĂRII UMANE

Comunicarea este transmiterea de informații/mesaje de la emițător la receptor prin mijlocirea unui cod și a unui canal.

Codul ar putea fi o limbă oarecare: română, engleză, franceză etc. Dacă și emițătorul, și receptorul cunosc această limbă, atunci mesajul este transmis ușor, comunicarea fiind verbală. Mesajul se transmite prin comunicare directă – grai viu sau mediat prin mijloace audio-vizuale – ori în scris. Comunicarea verbală presupune că persoanele care dialoghează fac uz numai de semne verbale (cuvinte cu sensurile acceptabile).

Comunicarea paraverbală constă în transmiterea de informații prin suprapunerea intonației pe mesajul verbal. Intonația cu care se citesc știrile diferă de cea cu care se comentează un meci.

Comunicarea nonverbală evită utilizarea cuvintelor, substituindu-le prin mimică, gestică, semne convenționale. Aceste semne, fiind universale, mai ușor descifrabile decît o limbă vie concretă, transmit informația mai variat. Într-un mediu multicultural – aerogară, autostradă, muzeu – semnul grafic este mai ușor de înțeles decît orice limbă vie.

ARS COLLABORANDI

4. **Relataţi diferite situaţii de comunicare (din experienţa proprie sau imaginaţie), cînd:**
   a) comunicarea este eficientă, deşi vorbitorii sînt de etnii diferite;
   b) comunicarea este ineficientă, deşi vorbitorii sînt de aceeaşi etnie şi cunosc doar limba maternă;
   c) interlocutorii sînt poligloţi, dar nu cunosc un cod verbal comun;
   d) canalul transmite mesaje într-o singură direcţie;
   e) canalul este bilateral, dar numai auditiv.

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Analizează-ţi comunicarea cu părinţii, prietenii, colegii, profesorii, rudele apropiate şi mai îndepărtate.**

1.1. **Răspunde la întrebările de mai jos (nu neapărat public):**

- Cu cine comunici mai eficient?
- Cu cine îţi place să comunici?
- Cînd te simţi stînjenit în procesul comunicării? De ce?
- Ce importanţă are poziţia corporală a celor care conversează, a ta inclusiv?
- Care poziţie corporală îţi pare jenantă într-un dialog?
- Ce importanţă acorzi mimicii, gesturilor pe care le faci?
- Sînt gesturi care te ţin *în poziţie de şah*?
- Cînd nu-ţi aminteşti despre ce ai vorbit? De ce?
- Ce importanţă acorzi intonaţiei cînd spui ceva sau cînd descifrezi mesajul?

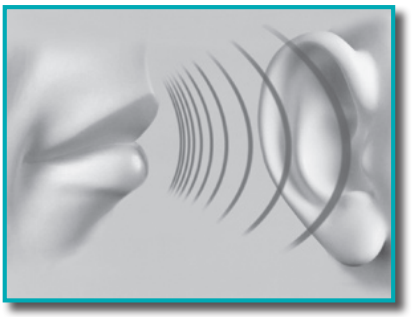

PROIECT DE GRUP

ARS COLLABORANDI

1. **Expuneţi sau desenaţi pe tablă şi foi de poster semne grafice pe care le vedeţi pe stradă, în gară, în magazin.**

1.1. **Înscrieţi mesajul verbal pe care îl transmite semnul.**

1.2. **Confruntaţi şi discutaţi mesajele formulate de voi.**

1.3. **Alegeţi semnele care se potrivesc unei instituţii de învăţămînt.**

1.4. **Găsiţi locul cuvenit pentru aceste semne în liceul vostru.**

1.5. **Prezentaţi proiectul şi, dacă e potrivit, plasaţi semnele în liceu.**

Rînduri - Gînduri

- *Sîntem prizonierii a ceea ce am spus. Cuvîntul îşi primeşte valoarea etică de la fapta pe care o desemnează.*
- *Vorba este icoana sufletului: cum e omul, aşa-i şi felul său de a vorbi.*
- *Vorba oamenilor preţuieşte cît viaţa lor.*

Liviu REBREANU

1. **Pornind de la ideile din *Rînduri-Gînduri*, scrie un eseu pe tema: *Comunicarea umană este o necesitate de a fi, de a colabora eficient sau de a ferici pe oamenii dragi.***

OPŢIONAL

2. **Dacă există posibilitatea, filmaţi o secvenţă de la ora de limba şi literatura română, apoi discutaţi-o. Interpretaţi mesajele poziţiilor corporale, ale mimicii tuturor participanţilor.**

2.1. **Solicitaţi psihologului şcolar o consultaţie privind comunicarea paraverbală şi nonverbală.**

ARS DISCENDI

Mitul național și universal: *Zburătorul*.
Sugestii pentru lectură

AB INITIO

1. Citește poemul *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu, intenționînd să participi la trăirile tinerei fete și să înțelegi starea ei de spirit.

2. Enumeră 2–3 tradiții și texte literare care reflectă tema dragostei și raportează-le la poemul *Zburătorul*.

SAPERE AUDE

1. Motivează, prin două argumente, titlul poemului.

2. Observă modul în care autorul structurează textul în trei părți și explică intenția lui.

3. Rezumă textul. Comentează semnificația firului epic al poemului, confruntîndu-l cu istoria pe care o conține mitul. Consultă informația din *Portofoliu*.

4. Determină modalitățile de redimensionare a mitului în discursul poemului și completează schema cu informația relevantă:

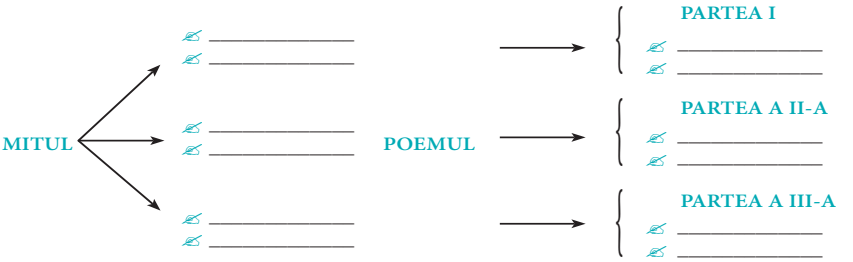

4.1. Descoperă ce modifică autorul și motivează ce cîștigă, prin aceste modificări, povestea de dragoste din poem.

Portofoliu

METAMORFOZELE ZBURĂTORULUI

Zburătorul este un demon frumos, un eros adolescent, care dă fetelor pubere tulburările întîiei iubiri. El se poate metamorfoza în șarpe, zmeu sau sul de foc. În fond, toate metamorfozele Zburătorului urmăresc același scop: pătrunderea ocultată în casa victimelor lui pubere sau pasionate, pentru a se transforma în tînăr voinic, înflăcărat de dragoste.

Zburătorul rătăcea noaptea, între miezul nopții și cîntători, dînd tîrcoale uliței, grădinilor, livezilor și caselor pentru a tulbura fetele de măritat, văduvele pătimașe după aventuri sentimentale. Subtil se metamorfează deseori chiar în iubitul acelor astfel ademenite și petrecea cu ele pînă la cîntători. Prezența Zburătorului era numai oniric-erotică.

Zburătorul are și un dublet feminin cunoscut sub numele de Zburătăroaică, un daimon urît și extrem de rău.

Așa că tot ce se relatează despre Zburător este valabil și la dubletul feminin, cu mențiunea că Zburătăroaica se ocupă de tineri puberi.

Romulus VULCĂNESCU

5. Accesează *Agenda cititorului*. Determină tipul de discurs în fiecare parte a poemului și definește-l.

6. Motivează cauzele confesiunii Floricăi și relatează-le din perspectiva unor personaje invocate în poem (la alegere):

Punctul de vedere al
- mamei
- Floricăi
- bunicii
- popii
- suratelor
- Zburătorului

7. Comentează detaliile textuale cu valoare psihologică ce sugerează și amplifică starea eroinei: *interogațiile retorice, exclamațiile, verbele la prezent, repetițiile* etc.

8. Dezvoltă, utilizînd detalii din text, ideea lui George Călinescu: *Invazia sentimentului erotic este privită ca o boală necunoscută, explicabilă mitologic și curabilă magic.*

9. Cum crezi, are Florica șansa de a evita acest parcurs de inițiere în dragoste? Argumentează-ți opinia.

10. Meditează și decide: dacă eroina ți s-ar confesa, ce sfaturi i-ai oferi?

1. Motivează-ți propria stare și atitudine, explicînd funcția sugestivă a naturii în evoluția stării de spirit:
   - *a eroinei;*
   - *a cititorului în timpul lecturii.*

1.1. Înregistrează ideile relevante într-un tabel.

Zburătorul

Partea I	Partea a II-a	Partea a III-a
•	•	•

1. Realizează o caracterizare a personajelor din două poeme despre mitul Zburătorului, actualizînd lecturile.

Zburătorul de Ion Heliade-Rădulescu	*Călin (File de poveste)* de Mihai Eminescu
Zburătorul	Călin

- Urmărește reperele:

A. Imaginea Zburătorului în cele două texte.
B. Semnificația prezențelor feminine în ambele texte.
C. Revitalizarea semnificației mitului în:
   - *viziunea lui I. Heliade-Rădulescu;*
   - *interpretarea lui M. Eminescu.*
D. Suplimentează relatările cu imagini-simbol potrivite.

Agenda cititorului

ION HELIADE-RĂDULESCU

- Poet, prozator, publicist, traducător și profesor, personalitate de referință a epocii.
- A reprezentat un model al spiritului iluminist în cultură, iar în creație a îmbinat elemente clasiciste și romantice.
- Temele explorate sînt: *nașterea universului, trecutul glorios, natura dual a omului, iubirea, marea trecere* etc.

LIMBAJUL NONVERBAL:

- **Limbajul corporal** *mimica; pantomima: plastica, poza corpului uman; gesturile; culoarea feței etc.*
- **Limbajul paraverbal** *intonația: coloratura, timbrul vocii; tempoul vorbirii; privirea; tăcerea.*

ARS DISCENDI

Vis cu Zburătorul
Șerban Andreescu

20

ROMANTISMUL CA SENTIMENT ȘI FANTEZIE

Motto:

Romantismul apare, într-adevăr, ca o violentă descătușare a sentimentului după marea încordare care a fost Marea Revoluție Franceză.
Dumitru POPOVICI

Cîntec de dragoste
Edward Burne-Jones

AB INITIO

1. **Examinează atent imaginea atașată aici.**
1.1. **Identifică anumite motive.**

2. **Ce stare de spirit îți trezește tabloul? Definește-o prin două cuvinte-cheie.**

3. **Invocă detaliile picturii care te-au impresionat mai mult. Raportează-te la:**
   - *prim-planul sau fundalul tabloului;*
   - *gestica personajelor.*

4. **Compară stările pe care le-ai trăit la contemplarea imaginii și formulează două concluzii.**

SAPERE AUDE

1. **Citește expresiv fragmentele. Conștientizează ce stări emotive ai trăit și formulează mesajele pe care ți le comunică aceste texte.**

A Dar iată aerul se tulbură... se aud vaiete... mulţime de glasuri se aud strigînd... vădesc cînd primejdie, cînd nădejde, izbîndă, cînd pierdere, turbare, deznădăjduire, vîntul suflă şi norul se împrăştie puţin...

Doamne, fă-ţi milă. Se vede amestecul unei bătălii!... Staţi... izbînda-i în mîna Domnului... arcul se întinde din nou... luptătorii se amestec şi se izbesc... piepturile goale de pavezile... capetele descoperite de coifurile...

Focul jărtfei se înalţă în văzduh.

Alecu RUSSO

B Cu pînzele atîrnate în liniște de vînt,
Corabia străbate departe de pămînt,
Iar stolul rîndunelelor trece-ntre cer și mare.
Vasile ALECSANDRI

C Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Cîte oare le vor sparge
Vînturile, valurile?
Mihai EMINESCU

D Precum corăbii negre se leagănă de vînt
Cu pînzele-atîrnate departe de pămînt,
Cum între cer și mare trec păsările stol
Trec gîndurile mele a sufletului gol,
Întind ale lor aripi spre negre depărtări...
Tu numai ești în visu-mi luceafărul pe mări.
Mihai EMINESCU

2. **Recitiți fragmentele, alegeți două dintre ele și determinați:**
- *imaginea generală;*
- *sentimentul dominant al eului liric;*
- *sentimente presupuse ale autorului;*
- *fenomenele sau momentele de viață ce au declanșat aceste sentimente.*

3. **Precizați ce realitate reflectă fragmentele recitite anterior:**

a) subiectivă; c) imaginară;
b) obiectivă; d) istorică;
e) contemporană autorului.

3.1. **Motivați-vă răspunsul, folosind următoarea idee:** ***Conform teoriei inteligențelor multiple, poetul este o persoană care nu uită niciodată anumite impresii pe care le-a trăit. Le poate retrăi cu aceeași prospețime.***

ARS COLLABORANDI

Tudor Vianu
estetician, critic și istoric literar, poet, eseist, filozof, traducător și diplomat

1. **Amintește-ți ce sentimente îl dominau pe scriitorul și eroul din perioada clasicismului. Compară-le cu cele identificate mai sus și formulează două concluzii.**

LABOR OMNIA VINCIT

2. **Citește afirmația lui Tudor Vianu. Desprinde enunțul ce califică tipul romantic din punct de vedere estetic și determină la ce curent se raportează.**

Omul romantic nu se menține într-o formă oarecare, ci dorește necontenit să-și schimbe forma și să le îmbrățișeze pe toate. Eroul tragic al clasicismului a fost astfel înlocuit în romantism prin așa-numita natură problematică. Omul în lupta cu sine însuși care devine și nu se încheagă niciodată, firile hamletiene sau faustice sînt caracterele cele mai reprezentative ale romantismului.

Tudor VIANU

2.1. **Exprimă-ți punctul de vedere cu privire la natura problematică a omului romantic. Află din *Portofoliu* mai multe despre valorile promovate de romantism.**

Portofoliu

VALORI ALE ROMANTISMULUI

Romantism (fr. romantisme), ansamblul mișcărilor intelectuale și artistice care, începînd cu sfîrșitul secolului al XVIII-lea, fac să prevaleze în literatură, muzică, arte plastice sentimentul asupra rațiunii, imaginația asupra analizei critice. Romantismul este o mișcare literară care se manifestă în secolul al XVIII-lea în Anglia și Germania și în secolul al XIX-lea în Franța, Italia, Spania. Se caracterizează prin victoria sentimentului asupra rațiunii. Căutînd evadarea în vis sau în trecut prin exotism, romantismul exaltă gustul pentru mister și fantastic, libera expresie a sensibilității. Cultul eului se opune idealului clasic. Romantismul se conturează deja în romanele lui Richardson, se accentuează cu Goethe și Hölderlin în Germania, pentru a triumfa cu Lamartine, Hugo, Vigny, Musset în Franța. În literatura română – Al. Russo, C. Negruzzi, D. Bolintineanu.

Romantismul însemnează triumful valorilor locale asupra valorilor clasice universale; triumful valorilor relative și individuale asupra valorilor generale ale clasicismului; însemnează tendința către diversitate în opoziție cu năzuința către unitate a clasicismului.

Dumitru POPOVICI

LABOR OMNIA VINCIT

3. Recitește principiile estetice promovate de romantism și, în baza lecturilor și a cunoștințelor acumulate anterior, exemplifică fiecare principiu cu titluri de opere din literatura română și universală.

ROMANTISMUL

Mișcare artistică și literară ce se desfășoară la finele secolului XVIII și în prima jumătate a secolului XIX în Europa, extinzîndu-se și pe alte continente.

Este o reacție la normele rigide ale clasicismului.

Literatura pașoptistă îmbină elemente clasice și romantice.

PRINCIPII ESTETICE

- expansiunea eului individual
- personalitatea umană în complexitatea sa
- evaziunea în trecut, istorie, tradiție, vis
- contemplarea naturii, culoarea locală
- interesul pentru folclor
- personaje din toate mediile sociale
- erou excepțional, împrejurări excepționale
- libertatea totală în creație
- normarea, extinderea și îmbogățirea limbii literare

EXPONENȚI

Anglia:
W. Scott, G. G. Byron, P.B. Shelley
Germania:
A.W. Schlegel, Novalis, L. Tieck, C. Brentano, E.T.A. Hoffmann, H. Heine, A. von Arnim
Franța:
A. de Lamartine, V. Hugo, A. de Vigny, A. de Musset
Italia:
A. Manzoni, G. Leopardi
Rusia:
A.S. Pușkin, M. Lermontov
America:
Ed. A. Poe
Ungaria:
S. Petöfi
Polonia:
A. Mickiewicz
Literatura română:
Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Al. Russo, D. Bolintineanu, B.P. Hasdeu, M. Eminescu

ARS COLLABORANDI

4. Consultă informația pe care o deține colegul. Formulați împreună o definiție a romantismului, utilizînd reperele date în schemă.

5. Compară definiția proprie cu interpretarea teoreticianului literar Dumitru Popovici din *Portofoliu*. Completează, în caiet, tabelul de mai jos.

Particularitățile romantismului	
universal	românesc

6. **Identifică, în fragmentele propuse, idei ce explică programul estetic al romantismului. Formulează răspunsuri convingătoare.**

6.1. **Elaborează fișe-reper pentru discuții în clasă și achiziții de portofoliu.**

A **Cultul sentimentului și al fanteziei creatoare**

Zugrăvind eul poetului, poezia va zugrăvi umanitatea întreagă. Într-adevăr, inima omului nu se schimbă, ea va rămîne totdeauna inima omului, temelia artei. Ecou sonor al veacului său, poetul trebuie să fie și călăuza acestuia spre ideal.

Victor HUGO

B **Încercarea de a depăși realitatea obiectivă, evadarea din cauza neacceptării**

Reîntoarcerea în trecut nu e o simplă curiozitate, ci e ca și cum ai reveni la un izvor sau ca și cum ai urmări în amintire o melodie din copilărie.

Albert BEGUIN

C **Descoperirea infinitului spațial și temporal**

În noi sau nicăieri este eternitatea cu lumile ei, trecutul și viitorul.

NOVALIS

Viitorul și trecutul/ Sînt a lumii două fețe,/ Vede-n capăt începutul/ Cine știe să le-nveţe.

Mihai EMINESCU

D **Sondarea profundă a tainelor sufletului, exprimarea sentimentelor scriitorului**

Adevăratul poet reproduce într-o mini-prismă durerile altora, suferă suferinţele aproapelui, ușurează chinurile neamului omenesc. Este un martir al altruismului.

B.P. HASDEU

E **Interesul pentru frumusețea și pitorescul naturii, pentru culoarea locală**

Tot ceea ce este naţional, temporal, local, individual se poate universaliza.

NOVALIS

F **Valoarea artistică e ceea ce nu este frumos**

În gîndirea modernilor, rolul grotescului e nemăsurat. Îl găsim peste tot. Pe de o parte, el creează diformul și oribilul, pe de alta, comicul și bufonul.

Victor HUGO

G **Personajul din toate mediile sociale, erou excepțional în împrejurări excepționale**

Personajele dramei trebuie să fie niște oameni și nu acei eroi artificiali din care spectatorul nu vede decît profilul avantajos. Ca și ceilalţi oameni, ele trebuie să fie complexe și nuanţate, alcătuite în adîncul lor din bine și din rău.

Victor HUGO

H **Interesul pentru creaţia populară orală și pentru tradițiile naţionale**

În ceasurile acelea de patriotică pornire, orice faptă istorică a strămoșilor – obiceiuri naţionale, dansuri naţionale, cîntece naţionale – toate aprindeau în sufletele noastre o electrică scînteie.

Vasile ALECSANDRI

Agenda cititorului

NOVALIS

(Friedrich von Hardenberg) (1772–1801), poet romantic

- Figură arhetipală a romantismului, avea idealul să transforme, prin credința în forța spiritului, universul natural într-un univers romantic.

7. **Citește. Relatează și alte mărci stilistice ale romantismului.**

*În timp ce în doctrina clasică predomina ideea de ordine și de disciplină, romanticii au proclamat, pentru prima dată, independența artei, au negat orice teorie mai sistematică. Au cultivat melancolia, frenezia, fantasticul, pitorescul și misticismul. Romantismul apare ca un avînt al geniului individual în căutarea **ABSOLUTULUI**.*

8. **Citește reflecțiile poetului german Novalis despre geniu – una dintre problemele romantismului – și rezumă informația în 5–6 propoziții. Raportează formula titlului la aspectele discutate în cadrul temei.**

GENIU ȘI POET

(fragment)

În fiecare ființă umană există germenele unui geniu. Chiar scindat în mai multe ființe, el reușește să-și păstreze unitatea intactă. Ființa umană reprezintă un tot unitar armonios și nu un amestec, o mișcare sau o substanță, ca „sufletul". Spiritul și persoana fizică întruchipează o unitate.

Germenele omului cultivat este de substanță genială – **constituție genială**. Formarea geniului vădește trei perioade – cea a tezei, a antitezei și a sintezei. **Gînditorul genial** tratează sfera formării, de aceea strînge mai întîi observații despre omul natural, despre omul și savantul obișnuit, despre savantul care creează sisteme; în al doilea rînd el raportează suma observațiilor în fiecare dintre ele, punînd în ecuație antinomiile, apoi, în al treilea rînd, le sintetizează.

Geniul reprezintă oarecum sufletul sufletului. Substratul sau schema geniului se poate numi foarte potrivit idol.

Geniul trebuie provocat, pus la încercare și format prin cele mai polimorfe contacte.

Condiția experimentării este natura, geniul avînd minunata capacitate de a găsi sensul naturii și de a acționa în spiritul ei. Autenticul observator este artist. El presimte esențialul și este capabil să surprindă, din ciudatul amalgam de fenomene ce i se perindă dinaintea ochilor, pe cele mai însemnate.

Fără genialitate nu putem exista. Geniul e necesar în orice situație, geniul reprezintă rădăcinile cele mai adînci ale existenței noastre, iar rațiunea, imaginația nu sînt decît forme derivate ale acestuia.

ARS DISCENDI

1. **Fantasticul, lirismul, simbolul, miticul sînt trăsături ale romantismului. Amintește-ți operele studiate (citite) anterior în care ai atestat aceste elemente. Ce funcție artistică au ele în text?**

2. **Elaborează un referat pe una dintre temele propuse:**
   - ***Elemente de fantastic în creația populară orală;***
   - ***Elemente de fantastic în romantism;***
   - ***Elemente de fantastic în literatura contemporană.***

OPȚIONAL

3. **Citește 2–3 nuvele de George Meniuc. Consultă monografia criticului literar Eliza Botezatu *Cheile artei* și prezintă o comunicare cu tema:**
   ***Elemente romantice în proza lui George Meniuc*.**

LECTURI CREATIVE PARALELE

1. Compară următoarele texte scrise de Mihai Eminescu și Mihail Sadoveanu și identifică în ele motivele romantice. Vezi *Rînduri-Gînduri* și formulează două concluzii.

A Se tot duc, se duc mereu,
Trec din umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.
Blîndu-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiet,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe...

Povestea teiului

B Prietenul meu puse cornul la gură și sună prelung. Răsunetul trecu peste ape, sub cerul cenușiu și multă vreme se auzi departe, din ce în ce mai slab și mai dulce, umplînd văile ca o îngînare de jale.

Cei trei

2. Observă filonul romantic în textele lui Ion Druță și George Meniuc. Te poți inspira din *Agenda cititorului*.

A Ningea. Peste Cîmpia Sorocii ningea încet, domol, agale, și venea potopul cela alb de sus nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească. Fulgi mășcați și blînzi cădeau nu atît pe pămînt, cît pe sireacul suflet omenesc, pentru a-l mai mîngîia, pentru a-l mai îmbărbăta oarecum. [...] Iese lumea de se miră și sus în deal, și jos în vale, iar din cer tot coboară, legănîndu-se a jale, legănîndu-se a dor, fulgi aleși numai unul și unul. O zi întreagă s-a mirat lumea, o zi întreagă a tot nins, ș-a fost o zi cum alta nu mai poate fi.

– Așa ninsoare mai rar, ziceau bătrînii, așa ninsoare îți vine o dată în viață, atunci cînd îți vine...

Și tot ninge, ninge, ninge. Fulgi cuminți, îngînduraţi se lasă peste case, peste garduri, peste cîmpuri, peste tot ceea ce putea fi, dar nu a fost și, împreună cu această dumnezeiască ninsoare, oamenii încep a se simți așa, deodată, tamnisam, fericiți.

Povara bunătății noastre

B Era un loc tainic în pădure, unde, cum îi părea lui Lion, arare se abătea cineva din sat: locul era întreținut de rîpi, năpădit de boz, tufe de corn. Mai creșteau și niște carpeni înalți, bătrîni, care, poate, îl apucaseră pe Ștefan cel Mare, vînînd pe-aici zimbri și căprioare. Dar pe Lion îl ispitea să vină încoace, mai ales, o cascadă. De sub stîncă țîșnea un izvor. El își strîngea apele într-o văgăună, dînd naștere unui iezer siniliu, adumbrit de copaci. Din acest iezer, tăcut și visător, apele se strecurau mai departe, prăvălindu-se peste bolovani de piatră calcaroasă, de parcă se certau niște zmei la curțile lor de granit, fără să mai ajungă la capăt vreodată. Soarele arunca asupra șuvoiului smocuri de scîntei galbene. Dincolo de șuvoi, într-un perete abrupt, căsca gura o peșteră întunecoasă. Lion uneori venea la această grotă singuratică să cugete și să contemple pădurea, cerul, să asculte muzica vrăjită a cascadei.

Caloian

LEGO, ERGO SUM

Rînduri - Gînduri

• *Să îndrăznim să afirmăm cu tărie: în realitate, scriitorul își scoate geniul pur și simplu din propriul suflet și din propria sa inimă.*

Ph. Van THIEGHEM

Agenda cititorului

FILONUL ROMANTIC ÎN PROZA CONTEMPORANĂ

• În funcție de anumite realități, de cerințele timpului, de specificitatea individualității creatoare a autorului, filonul romantic se manifestă în proza contemporană prin motive, prin lirism și chiar prin modul cum sînt prezentate personajele.

Moralitate, idilism, patriotism

Motto:

Foarte mult datorează totuși romanticii noștri fondului național moștenit.
Nicolae IORGA

AB INITIO

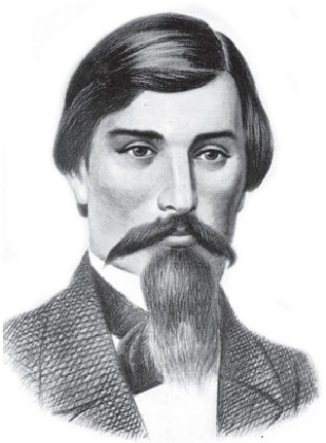

Alecu Russo

1. **Citește afirmația lui Nicolae Iorga din motto și concretizează sensul îmbinării *fondul național*.**

1.1. **Susține ideea savantului cu două argumente extrase din studiul *Introducție la Dacia literară* de Mihail Kogălniceanu.** *Traducțiile nu fac o literatură. Noi vom prigoni cît vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără a avea pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații.*

1.2. **Ilustrează răspunsul, referindu-te la exemple de opere din creația lui Vasile Alecsandri sau Mihai Eminescu.**

2. **Exprimă-ți opinia:**
   a) Ce importanță are pentru generația ta *fondul național moștenit*?
   b) De ce Alecu Russo considera literatura *expresia vieții unei nații*?

SAPERE AUDE

1. **Citește fragmentul din *Amintiri* de Alecu Russo și precizează obiectul evocării.**

AMINTIRI

(fragment)

Are dreptate aducerea-aminte: Nimic nu poate fi pentru om mai frumos decît trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!.. fericire de a crede în toată pasărea ce zboară, fericire de a crede în frumosul și în bunul, fericire de a nu se îndoi de cinste și de multe, fericire de a nu gîndi la nimica, de a nu ști ce este viața și ce neagră prăpastie este sufletul omului.

Din multele dulci ochiri ale tinereții și ale copilăriei, două s-au tipărit în inima mea, verzi și vioaie, crescînd iarăși, an de an, ca mlădierile copacilor; primăvara mi le aduce, pe cînd dă frunza, pe cînd fluturii încep a se juca, cînd trandafirii îmbobociți se deschid, cînd soarele încă dezmeardă și nu arde, cînd de pe porumbei pică ninsoarea, mirositoare. Una din ele, zîmbind în cerul trecutului, cine nu o știe? Cine nu a avut optsprezece ani, cine nu s-a uitat la lună și nu a vorbit cu stelele? A doua aducere-aminte ce iarăși, ca toate aducerile-aminte, dulce lucește între flori și raze aurite, este un sat frumos, răschirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bîcului, cu un păr mare în mijloc. De sunt mulți ce nu știu poate de codrii Bîcului (căci de lungă vreme nu se mai vorbește în Moldova de ei), și mai mulți vor fi care nu știu ce însemnează părul din mijlocul satului. Codrii erau odată așezare de apărare ca plăieșia munților, salbă de zmarald a Basarabiei și cuibul voinicilor din cîntecele vechi.

Vîntul primăverii a bătut; peste dealuri, peste văi, dorul leagănului mă ajunge; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care-și întinde ramurile ca niște brațe ce-și scutură florile pe inima mea ca o ploiță răcoroasă.

2. **Explică, în baza textului, decizia autorului de a-și intitula opera *Amintiri*.**

3. **Motivează sensul corelației *trecut–tinerețe–fericire*, pe care o construiește autorul, raportînd-o la:**
   - ➢ *destinul autorului;*
   - ➢ *viziunea omului romantic;*
   - ➢ *punctul tău de vedere.*

4. **Determină starea de spirit a naratorului-autor și argumentează cu detalii din text.**

5. **Urmărește dislocarea motivelor principale în text și fixează-le într-o schemă.**

5.1. **Explică valoarea afectivă a două motive relevante în definirea lirismului textului.**

6. **Comentează semnificația satului ca *spațiu spiritual paradisiac* și simbolul părului ca *axis mundi* al acestui spațiu.**

7. **Interpretează:**
   a) viziunea romantică a mișcării cadrului temporal: de la diurn la nocturn (zi–seară, amurg);
   b) elementele de moralitate și idilism în text.

8. **Concluzionează: care este valoarea formativă a spațiului copilăriei/tinereții pentru narator ca personalitate umană și ca scriitor. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.**

1. **Citește fragmentul selectat dintr-o altă lucrare a scriitorului și definește modalitatea de expunere, starea dominantă a eului locutor.**

Moldova cuprinde tot felul de vederi, vesele, întunecoase, cîmpenești, îmbogățite de podoabele naturii. Mai are apoi un caracter nelămurit de suavă melancolie, ca parfumul unei flori delicate. Are un nu știu ce primitiv în pretenția colinelor ei, care te fac să-ți uiți viața cu necazurile-i de fiecare clipă și te adorm într-o blîndă și mută admirare. Visare a sufletului, care-ți adoarme durerea sub un văl de uitare, găsești pe costișele-i singuratece în fînațurile-i deșarte, în pădurile acelea care nu cîntă decît pentru ele; din toate izvorăște parcă o cîntare sublimă de păreri de rău și de resemnare, de amară milă, apoi de zîmbet și mai amar încă!

1.1. **Comentează mărcile stilistice ale textului, care-i definesc statutul romantic. Raportează ideile proprii la afirmația lui Romul Munteanu:**

Peisajul romantic este, în cele mai multe ipostaze, pitoresc, grandios, generator de stări contemplative, care dau o mare satisfacție spiritului uman.

2. **Pornind de la ideea că *Este în om un instinct care-l pune în legătură cu spectacolul naturii*, interpretează, într-un eseu, *semnificația naturii pentru omul romantic*: autorul și personajul.**

Agenda cititorului

ALECU RUSSO,
scriitor reprezentativ al romantismului pașoptist

- S-a născut la 17 martie 1819 într-un sat frumos... pe o vale a codrilor Bîcului – după datele recente, satul Ivancea, raionul Orhei –, în familia boierului Iancu Rusu.
- Este prieten cu V. Alecsandri și N. Bălcescu.
- Revoluționar al timpului, devine un consecvent ostaș al propășirii.
- Răpus de boală la vîrsta maturității sale literare, neputîndu-se bucura de realizarea idealurilor pentru care a luptat, scriitorul adresează un mesaj testamentar congenerilor: *Nu plîngeți, prieteni! Deșteptați-mi patria, dacă vreți să dorm liniștit!*
- **Opera de referință:**

➢ Studii și articole: *Critica criticii, Studie moldovană, Studie națională, Cugetări, Poezia poporală.*
➢ Schițe literare: *Piatra teiului, Holera, Iașii și locuitorii lui în 1840.*
➢ Poem în proză: *Cîntarea României.*
➢ Lucrare memorialistică: *Amintiri.*
➢ Jurnal de călătorie: *Soveja.*
➢ Piese: *Băcălia ambițioasă, Jignicerul Vadră.*

LABOR OMNIA VINCIT

ARS COLLABORANDI

PROIECT DE GRUP

Agenda cititorului

VASILE ALECSANDRI,
un corifeu al literaturii române moderne

- Anul naşterii e discutabil: iunie 1819 sau 1824.
- Reprezintă romantismul paşoptist de tip Biedermeier.
- Este redactorul mai multor publicaţii de orientare democratică: *Propăşirea*, *România literară*.
- A adunat şi editat culegeri de cîntece şi balade populare.
- Este codirector al Teatrului Naţional, împreună cu M. Kogălniceanu şi C. Negruzzi.
- Este unul dintre cei mai de vază poeţi ai timpului, publicînd cicluri de poezii: *Doine şi Lăcrimioare*, *Mărgăritărele*, *Legende*, *Ostaşii noştri*, *Pasteluri*.
- Creează teatrul naţional, fiind cel mai fecund dramaturg – a scris 58 de piese, dintre care: *Piatra din casă*, *Chiriţa în Iaşi*, *Sînziana şi Pepelea*, *Despot-Vodă*, *Fîntîna Blanduziei*, *Ovidiu* etc.; a inaugurat o nouă specie literară – *cîntecelul comic*.
- Este autorul unor nuvele romantice, proză de călătorie: *Buchetiera de la Florenţa*, *Muntele de foc*, *Istoria unui galbăn*, *Balta Albă*.

ARS DISCENDI

3. Lucrînd în echipe, evaluaţi, în procesul unei investigaţii, activitatea complexă a lui Vasile Alecsandri în valorificarea tradiţiilor literare/folclorice. Relevaţi:

- efortul şi importanţa editării creaţiilor populare orale pentru literatura română din epocă;
- ideile lui Vasile Alecsandri despre valoarea tradiţiilor şi a poeziei populare, cercetînd studiile scriitorului: *Poezia populară, Românii şi poezia lor*;
- harta operelor de inspiraţie folclorică ale lui Vasile Alecsandri, precizînd ciclurile de poezii, titlurile textelor şi genurile literare; formulaţi 2–3 concluzii vizînd problematica operelor;
- semnificaţia izvoarelor folclorice, originalitatea legendelor şi a altor texte (la alegere).

3.1. Argumentaţi, în procesul investigaţiei, afirmaţia lui B.P. Hasdeu: *Alecsandri e la noi părinte şi cap al poeziei naţionale, bazate pe studiul acelei poporane.*

4. Argumentează, în baza confesiunilor lui Vasile Alecsandri, ce a datorat poetul *fondului naţional moştenit*.

În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munţii noştri ni se păreau cei mai înalţi şi mai pitoreşti de pe faţa pămîntului, văile noastre, cele mai îmbelşugate cu holde şi cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; cerul nostru, cel mai senin.

Am multă sperare într-acest neam a cărui adîncă cuminţie e tipărită într-o mulţime de proverburi, unele mai înţelepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveştile sale poetice, al cărui geniu, în sfîrşit, luceşte atît de viu în poeziile sale, alcătuite în onorul faptelor măreţe.

4.1. Explică notele etice şi idilice atestate în afirmaţiile de mai sus.

4.2. Ilustrează modul în care poetul şi-a susţinut această stare de spirit prin opera sa. Apelează la lecturi şi *Agenda cititorului* ca repere documentare.

1. Motivează, într-un referat, legătura creaţiei lui Alecu Russo şi Vasile Alecsandri cu programul romantismului românesc, aducînd exemple concludente de acţiuni ale scriitorilor în scopul valorificării tradiţiilor.

OPŢIONAL

2. Dezvoltă, într-un text-reflecţie, crezul scriitorului Alecu Russo: *Avem o datorie sfîntă, firească şi naţională: a culege viaţa părintească privată. Nenorocirea literaturii nu vine din altă pricină decît din neştiinţa tradiţiilor vetrei părinteşti. Izvorul adevăratei literaturi este aice.*

- **Citește poezia *Doina iubirii* de Vasile Alecsandri și urmărește intenția eului liric.**

SCRIPTA MANENT

DOINA IUBIRII

Trece vara cea-nflorită,
Trece vara cea iubită,

Și cu dînsa-n altă lume
Se duc florile din lume,

Se duc toate-n pribegie…
Rămîne țara pustie!

Numai două nu se duc,
Nici se duc, nici se usuc.

Una-i floare de zăpadă,
Una-i floare de livadă,

Una-i floarea crinilor,
Un-a trandafirilor;

Ș-amîndouă-s răsădite,
Ș-amîndouă-s înflorite,

Una-n cîmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului!

Mîndruliţo, draga mea,
Au căzut din cer o stea

Și mi-au zis într-un ceas blînd
Că de-i face pe-al meu gînd,

Să mă lași a săruta
Două flori pe fața ta,

Una-n cîmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului,

De murit, eu n-oi muri,
Ci cu tine m-oi iubi

Cît or crește flori în lume,
Și s-or duce-n ceea lume!

De dragoste
Eudochia Zavtur

SAPERE AUDE

1. **Precizează care sînt, în opinia ta, elementele comune definitorii ale poeziei lui Vasile Alecsandri și ale doinei populare.**

2. **Vezi *Agenda cititorului* și motivează, în baza a două principii estetice ale romantismului, de ce poetul a urmat modelul hipotextului folcloric.**

3. **Lucrînd în echipe, argumentați afirmația criticului Nicolae Manolescu:** ***Doina iubirii este o bijuterie și arată cît de rafinat poet poate fi Alecsandri*.**
   - Determinați structura discursului liric: natura motivelor, organizarea strofelor, rimelor, amplasarea și sugestia figurilor de stil;
   - argumentați starea de spirit elegiacă și idilică a eului liric;
   - interpretați semnificația mesajului poeziei, formulînd tema și ideea, relevînd filozofia jovialității vieții din subtext.

4. **Actualizînd și alte poezii de inspirație folclorică studiate, argumentează și dezvoltă ideea criticului George Munteanu:** ***Răsturnarea pe care Alecsandri o înfăptuia prin* Doine și Lăcrimioare *era una în materie de tematică și limbaj poetic, un limbaj limpede, natural, fluent, energic*.**

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

HIPOTEXT

- Textul-prototip, prezent, evident sau diluat în noul text – hipertextul –, creat în baza relațiilor intertextuale dintre aceste două sau mai multe texte.

PROIECT DE GRUP

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Citiți nuvelele lui Vasile Alecsandri *Buchetiera de la Florența, O plimbare la munți, Balta Albă, Istoria unui galbăn* și exemplificați afirmația unanimă a criticilor literari că proza lui Vasile Alecsandri își are izvorul în viziunea unui narator-călător.**

2. **Selectați din texte exemple de personaje relevante pentru tipul romantic și motivați-vă opțiunea.**

3. **Întocmiți o listă de probleme puse în discuție de către autor în aceste proze, care susțin militantismul și patriotismul scriitorului.**

4. **Relevați, prin cîte două exemple concludente, abordarea temelor romantice în nuvelele citite, urmărind:**
   - *iubirea pasională;*
   - *valorile trecutului;*
   - *moravurile decăzute;*
   - *regresul/progresul societății.*

5. **Utilizați reperele teoretice din *Portofoliu* și argumentați particularitățile distincte ale romantismului pașoptist de tip Biedermeier.**

Portofoliu

ROMANTISMUL. ETAPE DE CONSTITUIRE

Teoreticianul Virgil Nemoianu a formulat, recent, cel mai complet și pertinent concept al romantismului. În cartea *Îmblînzirea romantismului,* cercetătorul distinge în literatura universală *un prim romantism,* ce s-a manifestat la finalul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, pînă pe la 1815. Și un al doilea stadiu al curentului, manifestat după 1815, pînă la 1848 și mai tîrziu. Primul, definit *Romanticism*, s-a dezvoltat în epoca revoluției franceze și a imperiului, caracterizîndu-se prin radicalism *ideologic, coerență, vizionarism, simț cosmic, integrarea contrariilor, misticism și intensitate pasională*. Al doilea stadiu a fost numit *Biedermeier Romanticism*, de la un personaj, un tip de filistin mic-burghez (individ mulțumit de sine, laș, mărginit). Romantismul acestei perioade se remarcă prin înclinație spre *moralitate, valori domestice, intimism, idilism, pasiuni temperate, confort spiritual, societate, militantism, conservatorism, ironie și resemnare*. Fiind primul curent în care s-a realizat, în parte, sincronizarea literaturii române cu cea europeană, scriitorii noștri au receptat în epoca primului val al romantismului românesc, 1830–1848 (P. Cornea), în mai mare măsură elementele constitutive și viziunile Biedermeier, înscriindu-se, astfel, în contextul epocii (Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Al. Russo, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu), apoi, în perioada celui *de al doilea val* (P. Cornea), au recuperat și formula *High Romanticism* (Al. Russo (parțial), B.P. Hasdeu, M. Eminescu). În felul acesta, literatura română realizează un proces de sincronizare rapidă, inversînd etapele, romantismul prim fiind dominat de *militantism, idealism, moralitate, valori domestice și ironie*, un romantism pașoptist. Și romantismul postpașoptist fiind dominat de *radicalism ideologic, vizionarism, simț cosmic* etc.

(După *Nicolae MANOLESCU*)

ARS DISCENDI

1. **Interpretează, în scris, 2–3 particularități ale *Biedermeier*-ului în nuvelele lui Vasile Alecsandri: *prezența societății, militantismul, confortul spiritual, înclinația spre moralitate, ironia* etc.**

Vizionarism, genialitate, cosmicitate

Motto:

***Floare albastră* e prima capodoperă eminesciană și este, de asemenea, etimologic, un cap de operă.**
Vladimir STREINU

AB INITIO

1. **În postură de adolescent, ești la *vîrsta florilor*. Ce semnifică ele pentru tine? Dar florile albastre? Argumentează convingător răspunsul.**

2. **Citește și identifică semnificația pe care o au florile în următoarele fragmente:**

A

Adormind de armonia
Codrului bătut de gînduri,
Flori de tei de-asupra noastră
Or să cadă rînduri-rînduri.

Dorința

B

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Luceafărul

SAPERE AUDE

1. **Citește fragmentul din romanul lui Novalis *Heinrich von Ofterdingen* și desprinde sensurile multiple ale *florii albastre*.**

Romanul urmărește formarea și viața de artist a rătăcitorului Heinrich, pornit în căutarea **florii albastre***, simbol al dorului nemărginit.*

Mi-e dor să văd floarea albastră. Ea îmi stăpînește veșnic gîndurile și nu pot să scriu sau să cuget despre altceva. Nu comorile sînt cele ce mi-au deșteptat o atît de neasemuită dorință, își spunea în sinea-i, departe de mine orice lăcomie; dor îmi este însă măcar să zăresc floarea albastră. Necurmat la ea îmi stă gîndul și la nimic altceva. Așa ca acum nu m-am simțit niciodată; mai înainte parcă aș fi visat sau parcă aș fi trecut dormind într-o altă lume, căci în lumea în care trăiam altă dată, cui i-ar fi păsat de flori, iar de o patimă atît de ciudată pentru o floare nici că am auzit vorbindu-se pe atunci.

Se lăsă cuprins de o dulce aţipire și visă întîmplări de nespus; din care îl trezi o nouă izbucnire de lumină. Se afla pe o pajiște moale, la marginea unui izvor ce curgea în văzduh și părea că se mistuie în acesta. Stînci de un albastru-întunecat, străbătute de vine colorate, se înălțau la oarecare depărtare; lumina zilei care îl învăluia era mai dulce și mai strălucitoare decît cea obișnuită, cerul fără pată era de un albastru bătînd către negru.

Ceea ce îl atrăgea însă cu toată puterea era o floare înaltă, azurie, care la început se afla la buza izvorului și îi atingea fața cu petalele-i largi și strălucitoare. În jurul ei creșteau nenumărate flori de toate culorile și mireasma cea mai aleasă îmbălsăma văzduhul. Nu mai vedea altceva decît floarea albastră și o privi vreme îndelungată cu negrăită duioșie. Voi în sfîrșit să se apropie chiar în clipa în care floarea începu pe neașteptate să freamăte și să se preschimbe: petalele îi deveniră mai strălucitoare și se mlădiară pe lujerul care începu să se înalțe, floarea se înclină spre el, din corolă i se înfățișă un guleraș albastru, desfăcut, în care unduia un chip delicat.

2. **Ce figură de stil este *floare albastră* în text? Formulează un răspuns argumentat.**

2.1. **Comentează sugestia acestei figuri de stil.**

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

FLOAREA ALBASTRĂ CA SIMBOL

- Scriitorul german Novalis a folosit simbolul florii albastre în romanul său *Heinrich von Ofterdingen* (importantă creație a romantismului german), reprezentînd tendința spre infinit, năzuința de a atinge absolutul în creație.
- Istoricul literar D. Popovici afirmă că floarea albastră a ajuns să definească, simbolic, însuşi romantismul german, văzut ca o năzuință de a se elibera de orice limită a spațiului.
- Aceeaşi semnificație o are simbolul florii albastre şi la poetul italian Leopardi, ea numindu-se Ginestra.
- Poezia *Floare albastră* de M. Eminescu a fost citită la Junimea, la 7 septembrie 1872 şi publicată la 1 aprilie 1873, în revista *Convorbiri literare*.
- În creația lui M. Eminescu, motivul florii albastre apare şi în poemul *Călin (File de poveste)*, în nuvela *Sărmanul Dionis*.

- **Citește atent poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu, lăsîndu-te „pradă” versurilor. Încearcă să conştientizezi care au fost momentele de comunicare sinceră.**

FLOARE ALBASTRĂ

– Iar te-ai cufundat în stele
Şi în nori şi-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar rîuri în soare
Grămădești-n a ta gîndire
Şi cîmpiile asire
Şi întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vîrful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am rîs, n-am zis nimica.

– Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plîng în vale,
Stînca stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lîngă balta cea senină
Şi sub trestia cea lină
Vom şedea în foi de mure.

Şi mi-i spune-atunci povești
Şi minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cerca de mă iubești.

Şi de-a soarelui căldură
Voi fi roşie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dînsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o ştie,
Căci va fi sub pălărie –
Ş-apoi cine treabă are!

Cînd prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ţinea de subsuoară,
Te-oi ţinea de după gît.

Pe cărare-n bolţi de frunze,
Apucînd spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Şi sosind l-al porţii prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi eşti drag?

Înc-o gură – şi dispare...
Ca un stîlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!
.....
Şi te-ai dus, dulce minune,
Ş-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!..
Totuşi este trist în lume!

3. Compară sensurile identificate în textul lui Novalis cu semnificaţiile din poezia eminesciană.

3.1. Utilizează *Agenda cititorului* ca reper documentar şi interpretează noutatea textului eminescian, în comparație cu viziunea lui Novalis.

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Motivează titlul poeziei în raport cu mesajul textului.**

2. **Împarte textul poeziei în secvențe, după un principiu logic, și intitulează-le.**

3. **Citiți poezia pe roluri: *iubita și eul liric*. Selectează și scrie, în caiet, motivele poeziei, în funcție de cele două spații: *terestru* și *celest*.**

3.1. **Comentează, succint, semnificația motivelor, utilizînd și sugestia figurilor de stil. Poți lucra conform tabelului:**

Motive	Figuri de stil	Semnificații
• stele • nori • uitare/neuitare	– – –	• spațiul eului liric • idealuri trecătoare • dorința iubitei, marcă a omului comun, terestru
	• *sufletul vieții* – metaforă	• expresie prețioasă din folclor *(sufletul meu)*, în text dobîndind sugestia condiției existenței

Agenda cititorului

TIPURI DE MOTIVE

- Într-un text literar se pot atesta mai multe tipuri de motive:
  - *motiv principal;*
  - *motiv subordonat;*
  - *motiv-temă;*
  - *laitmotiv;*
  - *motiv-idee.*

4. **Utilizează *Agenda cititorului* spre a-ți actualiza cunoștințele și determină motivele principale și cele secundare din poezie, plasîndu-le într-un clustering, respectiv cu roșu și albastru.**

5. **Clasifică motivele din text, în funcție de principiul propus mai jos. Ce concluzii poți formula?**

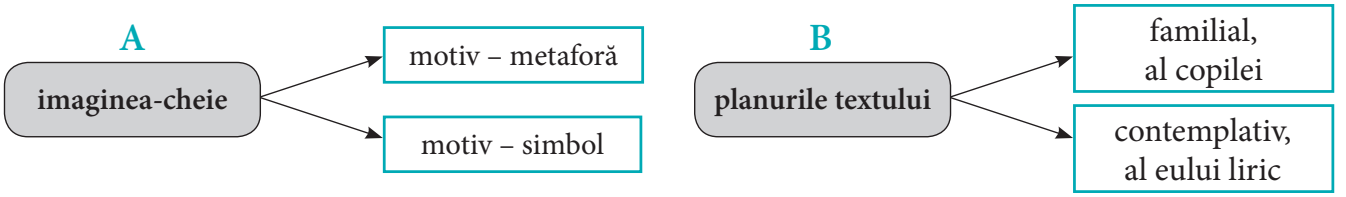

6. **Delimitează cele două cîmpuri noționale din penultima strofă, în raport cu motivele pe care le structurează.**

7 **Critica a afirmat că versul final, prin valoarea adverbului *totuși*, devine un plîns continuu, dar nu disperat. Ești de aceeași părere? Formulează-ți opinia convingător.**

8. **Meditează asupra sensului motivului integrator din ultima strofă. Ce funcție are, în acest sens, repetiția?**

8.1. **Comentează semnificația schemei.**

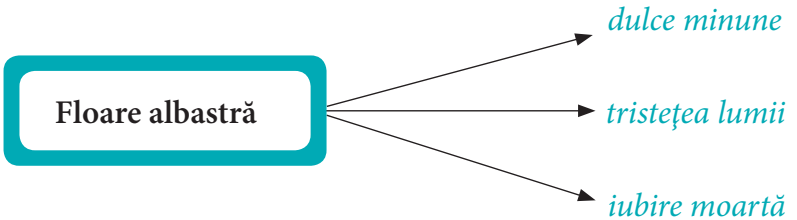

Floare albastră
Inspirație după lectură de Corina Chirilă

ARS COLLABORANDI

9. Lucrînd în echipe, discutaţi şi precizaţi cîteva interpretări pe care le poate avea imaginea *florii albastre* în text, alcătuind o listă de propuneri. Realizaţi cîte o variantă interpretativă a textului.

9.1. Argumentaţi cu citate textuale şi cu informaţii din *Portofoliu*.

Portofoliu

REPERE PENTRU LECTURA INTERPRETATIVĂ A POEZIEI

Perpessicius a considerat poezia *Floare albastră* drept una dintre cele mai suave şi a explicat titlul acesteia – *împrumutat din terminologia liricii germane, e simbolul idealului inaccesibil.* Titlul este un simbol şi, prin cromatica lui, este o *expresie a sentimentului, în care romanticii îşi căldau spiritul* (Vl. Streinu). De asemenea, albastrul lui Mihai Eminescu poate fi cel al depărtărilor, al cerului, al mării, ceea ce ne poate trimite la perspectivele *viselor albastre,* adică al *oniricului ca spaţiu ideal.* În interpretarea lui Eminescu, *floare albastră* ia conturul unui motiv – simbol al iubirii pierdute, al dorului orientat spre trecut. Deşi face parte, în fond, din categoria liricii de dragoste, poezia depăşeşte această limită, relevînd şi condiţia creatorului – *absolutul.* Ca specie literară, este o eglogă, structurată pe două planuri: cel al cunoaşterii absolute şi cel al cunoaşterii terestre.

În primele strofe, universul cunoaşterii este determinat de trei conotaţii fundamentale: *întunecata mare* – element al genezei; *cîmpiile asire* – universul de cultură şi *piramidele-nvechite* – universul de creaţie.

Repetarea motivului din finalul poeziei relevă intensitatea sentimentului, produsă de discrepanţa dintre iluzie şi realitate, accentuată mai puternic de versul final.

În plan terestru, cadrul este rustic, ceea ce conferă valoare atît motivului, cît şi evenimentului. Motivul romantic al codrului *cu verdeaţă* sugerează tărîmul benefic sentimentului, spaţiul fiind sensibilizat de plînsul izvoarelor în vale, care-i dau, de asemenea, sonorizare şi armonie. În acest cadru, iubita – *floare-albastră* – devine ademenitoare, frumoasă, iar iubirea – trăire plenară – *nebună.* Şi totuşi sentimentul rămîne în domeniul irealizabilului, fapt sugerat de regimul verbelor la viitor şi de circumstanţe condiţionale. Astfel, poetul plasează dragostea, motiv central, ca sentiment pur, angelic, în zona idealităţii. În versul final – *Totuşi este trist în lume!* – răsună atît sugestia fericirii, cît şi nostalgia, regretul împlinirii ei numai în vis.

Planul teluric este desemnat de epitete ornante, pe cînd cel spiritual – de epitete cu valoare de simbol sau epitete metaforice: *dulce minune.* Poezia este întregită de o muzicalitate desăvîrşită, datorată măsurii metrice şi alternanţei vocalice. Opera poate fi considerată, de asemenea, emblematică în ce priveşte concepţia eminesciană despre valoarea unei creaţii unicat.

Astfel, motivul creaţiei este prezent în subtextul poeziei, la suprafaţă conotaţia fiind sugerată de semnificaţia eului liric: *gînditor–creator.*

ARS DISCENDI

1. Selectează cele mai relevante secvenţe din textul poeziei. Memorizează-le şi rostește-le ca pe un dialog.

OPŢIONAL

2. Scrie, pe două pagini, un comentariu poetic cu tema Floare albastră *e plînsul poetic eminescian după dorul de absolut*. Formulează-ţi, mai întîi, trei repere de conţinut, pe care îţi vei structura lucrarea.

- **Citește poezia, încercînd s-o vizualizezi.**

SCRIPTA MANENT

ȘI DACĂ...

Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
Adîncu-i luminîndu-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninîndu-mi gîndul.

Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.

1. **Observă simetria motivelor după tiparul perioadei.**

1.1. **Actualizează noțiunea citind *Agenda cititorului* și rostește frazele poetice în conformitate cu melodia perioadei.**

SAPERE AUDE

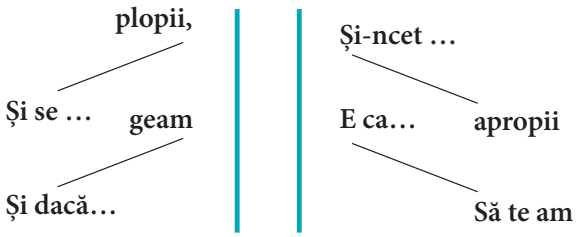

2. **Explică semnificația motivelor, plasîndu-le în tabel, și determină motivul principal.**

2.1. **Cum crezi, poezia are un laitmotiv? Argumentează.**

MEDITEAZĂ LA SUBIECT	
MOTIVE:	**LUMI:**
• ramuri • plopii	• *lumea exterioară,* terestră
• gîndul/minte (*memorare*) • iubita (te) (*memorare*)	• *lumea interioară,* a eului
✓	• *lumea exterioară, celestă* fuzionează cu
✓	• *lumea interioară* prin amplificarea motivelor
✓	• *lumea exterioară, celestă* condiționează
✓	• *lumea interioară,* trăirea permanentă a dragostei

Agenda cititorului

PERIOADA

- O frază poetică alcătuită din două părți – o propoziție simplă și una amplificată.
- Melodia se proiectează în ascendență și descendență, astfel ca să reconstruiască armonia frazei.

3. **Demonstrează că motivele (2–3, la alegere) și motivul central sînt de natură romantică.**

4. **În creația lui Eminescu se atestă tendința permanentă a poetului de a spiritualiza lumea existentă. Recitește poezia. Descoperă și comentează modalitatea de spiritualizare a lumii. Utilizează reperele din tabelul anterior.**

LABOR OMNIA VINCIT

1. Reține din informația propusă în *Portofoliu* valoarea motivelor în înțelegerea și interpretarea unui text romantic.

2. Raportează mesajul poeziei *Și dacă...* la contextul motivelor din alte creații cunoscute ori studiate în cadrul modulului.

2.1. Integrează, astfel, mesajul lor în contextul romantismului.

Portofoliu

VALOAREA MOTIVELOR ÎN ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ROMANTIC

Motivele pot constitui o modalitate de lectură și de abordare a operei, precum a fost în cazul poeziei *Și dacă...* Fiind una semnificativă în întregul context eminescian, poezia cuprinde un spectru de motive caracteristice creației eminesciene (plopul, gîndul/gîndirea, stelele, lacul, norii, luna) și, prin ea, propriu și romantismului românesc (gînd, stelele, norii, luna). În măsura în care motivele sînt comune și pentru operele romanticilor literaturii universale (Hölderlin, Lenau, Leopardi, Lamartine), ele constituie o marcă definitorie a limbajului artistic: **de la operă pînă la curent literar**.

Astfel, în romantismul românesc, putem contura două nuclee de motive. Primul este propriu literaturii patruzecioptiste, care, în virtutea vizionarismului mesianic și istoric, a integrat motivele patriotice, istorice, natura, dragostea, exilul: motivul deșteptării patriei în poeziile lui Vasile Alecsandri, motivul istoriei glorioase în poemele *Dumbrava Roșie* și *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri, motivul exilului în poezia *Adio Moldovei* de Vasile Alecsandri, în poemul *Conrad* de Dimitrie Bolintineanu, motivul iubirii, prezent în creația majorității scriitorilor. Al doilea îl constituie numeroasele motive ale creației eminesciene. Ele cuprind, într-o formă spirituală și poetică evoluată, o parte din motivele predecesorilor (patria, istoria, natura ș.a.). Multe însă, datorită raționamentului lor poetic, se integrează în arsenalul de motive romantice universale: gîndul/gîndirea, geniul/divinitatea, timpul/spațiul, celestul/terestrul (acestea fiind numite și suprateme), luna, marea, lacul, steaua, floarea albastră ș.a.

Multe motive sînt folclorice, livrești, însă, în măsura în care ele dobîndesc în context semnificații, devin originale. Printr-o atare metamorfoză au trecut majoritatea motivelor eminesciene, în speță cele din operele incluse în cadrul acestei teme – *Și dacă...*, *Floare albastră* și poemul *Luceafărul*.

Un exemplu elocvent este poezia *Și dacă...*. Ea face parte din constelația capodoperelor-miniaturi ale lui M. Eminescu, fiind publicată în anul solstițiului său poetic, anul publicării *Luceafărului* (1883), în revista *Familia*, redactată de *nașul literar al poetului*, cunoscutul om de cultură Iosif Vulcan. Poezia este un argument incontestabil al artei desăvîrșite, realizate de poet prin efectul concentrării la maximum a textului, șlefuirii lui pînă la claritatea cristalului întru atingerea profunzimii conotației comunicate și prin motive.

Motivele au aici un rol dominant. Ramurile plopului, copac simbolic al lumii terestre (ca și salcîmul, teiul), care *bate în geam,* un înlocuit al motivului domei, imită o realitate care a avut loc aievea, cînd iubita și eul liric își trăiau bucuria întîlnirii. De aici începe efortul de memorare și reactualizare spirituală a iubitei sau iubirii prin motivul gîndului/gîndirii-creație.

Din sfera terestră, eul liric își înalță cugetarea în sferele celeste, ale stelelor care imită o acțiune a ramurilor (*bat*). Astfel, sentimentul uman *a urcat* printr-o trăire puternică, sensibilizînd neanturile, și apoi a coborît pe raza luminii (un alt motiv relevant) pînă în adîncul lacului, care înlocuiește, de fapt, abisul sufletesc, motiv comun al

liricii europene. Prezența apei germinatoare reface total starea eroului și durerea *se împacă* prin *înseninarea gîndului*, prin priceperea adevărului absolut.

În consecință, *norii deși* ai necunoașterii, ai amenințării, prin uitare, prin limitarea iubirii la cadrul terestru, se împrăștie datorită trecerii durerii într-un sentiment metafizic. Imaginea simbolică a lunii, stăpîna gîndirii metafizice, sugerează sublimarea sentimentului prin fixarea lui sub imperiul luminii selenare și configurează idealul iubirii absolute prin trăirea/retrăirea ei în cadrul unui timp prezent etern. Așadar, înțelegerea poeziei pe orizontală și pe verticală s-a realizat prin regimul motivelor care s-au focalizat în cîmpurile conceptuale ale celor două lumi, ele integrîndu-se într-un motiv principal al creației eminesciene și al romantismului – DORUL ABSOLUT.

3. **Examinează schema și comentează semnificația interferenței dintre cele trei lumi: *lumea terestră, lumea celestă* și *lumea interioară a eului liric*.**

3.1. **Definește starea eului liric, utilizînd figuri de stil sugestive din fiecare strofă.**

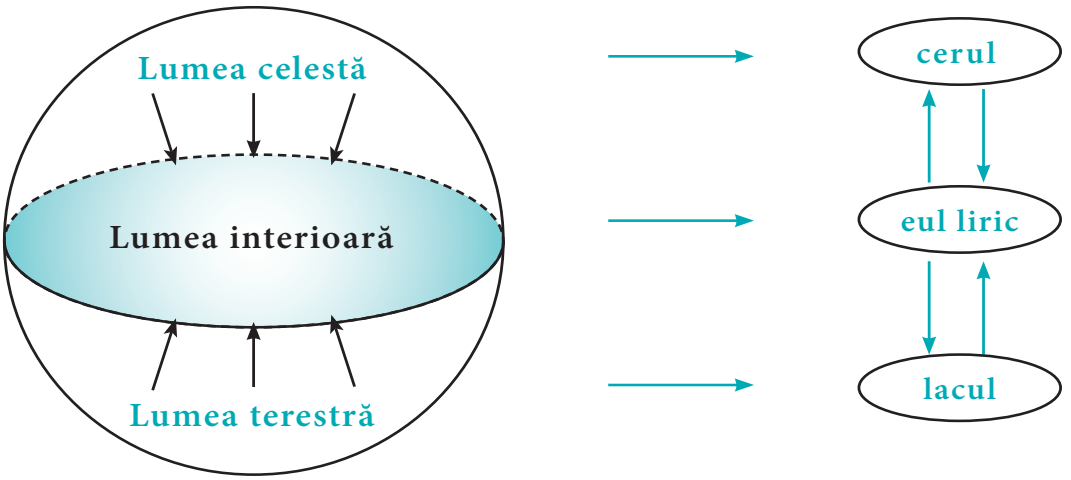

4. **Conștientizează impactul pe care l-a avut poezia asupra stării tale de spirit. Recitește poezia și observă cum ai receptat acum mesajul ei?**

1. **Memorizează textul *Și dacă...* și rostește-l, intenționînd să exprimi cum evoluează și se împlinesc stările pe care le trăiește eul liric.**

ARS DISCENDI

OPȚIONAL

2. **Redactează un comentariu succint al poeziei, pornind de la afirmația lui TudorVianu: *Și dacă ramuri bat în geam reprezintă o erotizare a întregii naturi, o pătrundere a tuturor înfățișărilor ei cu substanța iubirii.***

2.1. **Folosește în comentariul tău și idei ale criticului Ion Negoițescu:**
În versurile din **Și dacă...** *vibrarea e una cu tremurul crengilor, al stelelor, lacului și lunii, se pierde parcă sub tăria de foc sfînt al durerii. Natura se eliberează de vrajă și sentimentul îmbracă poezia într-o alură amară, a cărei sclipire, a cărei undă pătrunde în suflet, mîntuindu-l. Iubita devine o prezență ce se imaculează (se curăță pînă la alb) în luciul luminii.*

LEGO, ERGO SUM

1. Examinează schema și constată formele specifice romantismului românesc.
1.1. Sintetizează informația într-o comunicare pentru o conferință tematică.
1.2. Menționează, în special, natura surselor de inspirație, diversitatea motivelor și a temelor în conturarea *peisajului literar* din epoca romantică.

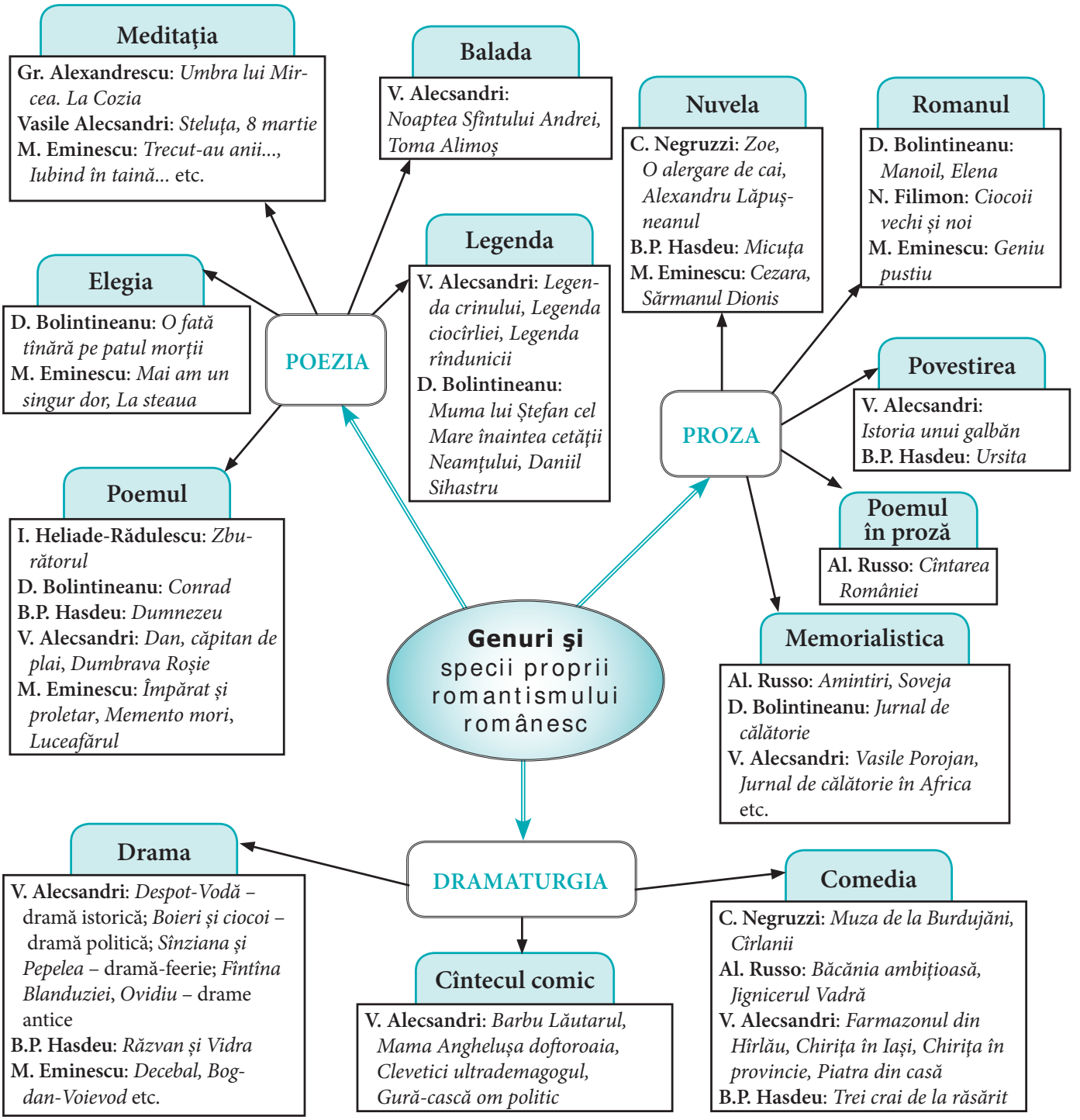

Aspirația către „fără de margine”: poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu

Motto:

La Eminescu se pot găsi toate datele fundamentale ale romantismului.
Mihai CIMPOI

AB INITIO

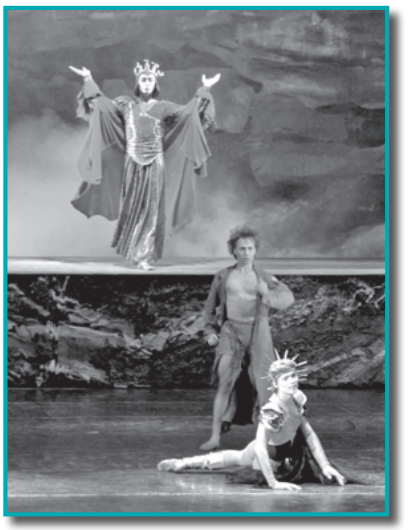

Secvențe din baletul *Luceafărul* de Eugen Doga, pe libretul semnat de Emil Loteanu

1. **Recitește poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu. Actualizează reflecțiile proprii și parcurge imaginar:**
a) itinerarul *călătoriei* fetei în spațiul *geniului*;
b) itinerarul celor doi în *spațiul terestru*.

1.1. **Amintește-ți simbolurile celor două spații din text și fixează-le, vertical și orizontal, pe cele două axe din schemă:**

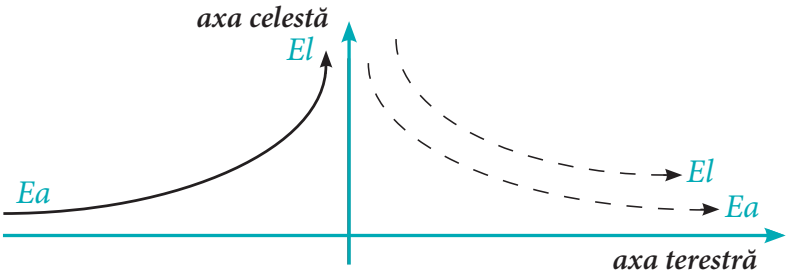

1.2. **Conchide: ce semne distinctive conferă poetul spațiilor imaginate prin simboluri?**

1.3. **Explică, conform schemei, semnificația celor două călătorii, în raport cu viziunile asupra ideii de fericire/realizare, prezente în text.**

2. **Rememorînd textul poeziei *Și dacă...*, determină în ce spațiu imaginar își proiectează eul liric iubita/iubirea. De ce?**

3. **Exprimă-ți părerea:**
a) Acest spațiu imaginar face parte și din orizontul spațiului tău virtual?
b) Ai dori să călătorești/să-ți aparțină un asemenea spațiu al imaginarului?

3.1. **Formulează un răspuns persuasiv, utilizînd și ideea din *Rînduri-Gînduri*.**

4. **Precizează în ce tipuri de spații are loc realizarea iubirii în poemul *Călin (File de poveste)* și argumentează-ți opțiunea:**
a) în spațiul visului;
b) în spațiul castelului;
c) în spațiul naturii, codrului.

Rînduri - Gînduri

• Cum ne-am putea lipsi de versul lui Eminescu? E atît de amplu, de viguros și expresiv, încît e aproape imposibil să-i găsești un echivalent adecvat.

Eugen DOGA

SCRIPTA MANENT

- **Citește poemul *Luceafărul*, urmărind dorințele protagoniștilor de a se integra în spațiile imaginare.**

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lîngă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și strălуce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorința-i gata;
El iar, privind de săptămîni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-și răzima
Visînd ale ei tîmple,
De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

Și cît de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Cînd ea o să-i apară.

***

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesînd cu recile-i scîntei
O mreajă de văpaie.

Și cînd în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mîinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătînd închiși
Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surîs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adînc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftînd din greu suspină:
– O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adînc necunoscut
Un mîndru tînăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestrei
Și ține-n mînă un toiag
Încununat cu trestii.

Părea un tînăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vînăt giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară –
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scînteie-n afară.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborît cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

O, vin'! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

– O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de viață,
Căci eu sînt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă-ngheață.

***

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă:

– Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează!

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mîndru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brață,
El vine trist și gînditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adînc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mîndră decît ele.

– O, ești frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

– Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sînt nemuritor,
Și tu ești muritoare?

– Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe –
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezămînt
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pămînt,
Fii muritor ca mine.

– Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cît te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sînt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

***

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce umple cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pînditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mîndră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degrabă.
– Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

– Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
Pe gînduri totdeauna,
Să rîzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.

– Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe –
O, de luceafărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

– Dacă nu știi, ți-aș arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mînia,
Ci stai cu binișorul.

Cum vînătoru-ntinde-n crîng
La păsărele laţul,
Cînd ţi-oi întinde braţul stîng
Să mă cuprinzi cu braţul;

Și ochii tăi nemișcători
Sub ochii mei rămîie...
De te înalţ de subsuori
Te-nalţă din călcîie;

Cînd faţa mea se pleacă-n jos,
În sus rămîi cu faţa,
Să ne privim nesăţios
Și dulce toată viaţa;

Și ca să-ţi fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Cînd sărutîndu-te mă-nclin,
Tu iarași mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,
Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zise-ncet: – Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizont nemărginit
Singurătăţii mării;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le umple plînsul
Cînd ale apei valuri trec
Călătorind spre dînsul;

Lucește c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalţă tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămînea departe...

De-aceea zilele îmi sînt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopţile-s de-un farmec sfînt
Ce nu-l mai pot pricepe.

– Tu ești copilă, asta e...
Hai ș-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amîndoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioși și teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Și visul de luceferi.

***

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atîtea clipe.

Un cer de stele dedesupt,
Deasupra-i cer de stele –
Părea un fulger ne'ntrerupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentîi,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorînd îl înconjor
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gînd purtat de dor,
Pîn' piere totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adînc asemene
Uitării celei oarbe.

– De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și lăudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preţ,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieţi
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m-aș întoarce-n chaos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

– Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoţi,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toţi,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vînt
Deșerte idealuri –
Cînd valuri află un mormînt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

Din sînul veciniculuiieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarași soare;

Părînd pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămîi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvîntul meu dentîi –
Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cîntare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pămîntul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lîngă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pămîntu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pămînt rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

***

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și tremurînd din apă

Și împle cu-ale ei scîntei
Cărările din crînguri.
Sub șirul lung de mîndri tei
Ședeau doi tineri singuri:

– O, lasă-mi capul meu pe sîn,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gîndirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămîi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentîi
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față;
Abia un braț pe gît i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

– Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
– Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

II RECEPTOR AL TEXTULUI ROMANTIC

SAPERE AUDE

1. **Ce stări, gînduri, sentimente ți-a provocat lectura poemului?**
1.1. **În cadrul căror segmente de lectură a poemului ai sesizat o tensiune a propriilor trăiri?**
1.2. **Cum crezi, de ce au fost cauzate ele?**

2. **La care secvență ai vrea să te reîntorci pentru o relectură, pentru reflectare? Motivează-ți intenția.**

Agenda cititorului

CREAREA POEMULUI *LUCEAFĂRUL*

- Procesul de elaborare a operei a parcurs două etape în timp de aproximativ un deceniu:
  - 1870–1872 – elaborarea unei variante de rescriere, prelucrare poetică a poveștii, păstrîndu-i-se titlul;
  - 1880–1883 – crearea poemului original, care are cinci variante.

SURSELE POEMULUI

- povestea populară *Fata din grădina de aur*, culeasă de germanul R. Kunich, aflat într-o călătorie pe meleagurile românești, publicată în 1861;
- basme românești: *Arghir și Elena, mitul Zburătorul;*
- mitologia creștină greacă, indiană etc.;
- lucrările și ideile filozofiei germane, în special cele ale lui Arthur Schopenhauer, referitoare la omul comun și la geniu;
- opere din literatura universală: Goethe, *Faust;* Hölderlin, *Hyperion;* Byron, *Cain;* Hugo, *Legenda secolelor;* A. de Vigny, *Moise;* Lermontov, *Demonul* etc.

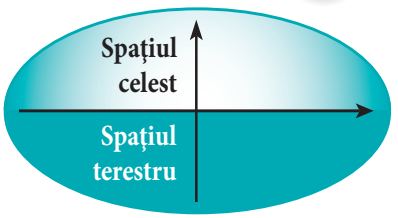

3. **Ce imagini, culori ai vizualizat în timpul lecturii? Care mai persistă în reprezentările tale după lectură? Explică motivul.**

4. **Ce imagini, motive din alte texte ți-a actualizat lectura poemului?**

5. **Prezintă valoarea textelor-surse ale *Luceafărului*, rezumînd, după lectură, basmul versificat *Fata în grădina de aur* de Mihai Eminescu. Utilizează și informația din *Agenda cititorului*.**

6. **Determină ce a schimbat poetul, pornind de la basmul popular spre poemul original, referitor la:**
a) cronotop; b) personaje; c) final.

6.1. **Exprimă-ți opinia: ce a obținut poetul și ce a cîștigat poemul?**

Basmul *Fata în grădina de aur*	Poemul *Luceafărul*
a) cronotop	

7. **Realizați, în clasă, o lectură dramatizată a poemului.**

8. **Redactează un minieseu nestructurat, în care să meditezi despre impactul lecturii poemului *Luceafărul* asupra propriei imaginații.**

ÎNȚELEGE IMAGINARUL ROMANTIC

9. **Consultă textul poemului și precizează:**
a) Prin ce spații ai *călătorit* în timpul lecturii poemului și care sînt semnele definitorii ale acestora? Fixează-le în schemă și interpretează-le.
b) Cîte personaje ai întîlnit în aceste spații? Înscrie-le numele în schemă.
c) Ce spații transced (parcurg și depășesc) personajele poemului? De ce?
d) Ce timp vizează discursul poemului și care e semnificația lui?
e) Cine ți-a relatat minunata poveste a Luceafărului? Exemplifică.

10. **Explică, prin detalii din text, dacă:**

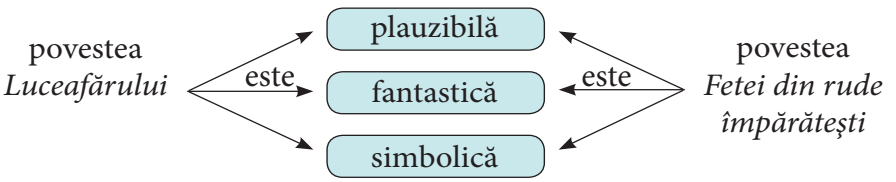

10.1. **Angajează în discuție și povestea lui Cătălin sau pe cea a Demiurgului.**

11. **Meditează asupra afirmației cercetătoarei Rosa del Conte:** ***Ceea ce este sigur pentru noi este că Luceafărul rămîne numele și figura unei drame provocate de o dublă aspirație: a ceea ce e pămîntesc spre divin și a ceea ce e divin spre pămîntesc, aspirație simțită însă și ispășită cu patos foarte diferit de către cei doi protagoniști.***

11.1. Compară modul propriu în care ai înțeles mesajul global al poemului cu interpretarea poetului și a criticului (*Rînduri-Gînduri*) și cu viziunea Rosei del Conte. Explică unghiul de interpretare care te-a interesat, motivîndu-ți opțiunea.

11.2. Demonstrează, cu exemple din text, ideea *dublei aspirații*, selectînd, împreună cu colegul, simbolurile care o desemnează și fixîndu-le pe două coloane, în acest tabel.

DUBLA ASPIRAȚIE	
a teluricului	*a celestului*
✓	✓

11.3. Generalizează, prin două concluzii, rolul simbolurilor în relevarea *dublei aspirații*.

12. Determinați și interpretați semnele, simbolurile ce construiesc semnificația lumilor imaginare ale:

- fetei ***din rude mari, împărătești***;
- Cătălinei;
- lui Cătălin;
- Luceafărului – Hyperion;
- Demiurgului;
- celor ***doi copii cu plete lungi, bălaie***.

12.1. Interpretați sugestia lor, în raport cu aspirațiile personajelor.

12.2. Discutați și caracterizați *lumea diferită* ca o posibilă împlinire. Apreciați variantele plauzibile, cu *posibilități reale* sau *virtuale*, doar imaginar.

12.3. Axați-vă, în judecățile proprii, și pe cele din *Agenda cititorului*.

13. Lumea imaginară a cărui personaj este mai aproape de idealul tău de viață? De ce?

13.1. Selectează 3–5 semne-simbol ale lumilor din poem, care-ți definesc propria lume imaginară. Argumentează alegerea.

DISCUTĂ CU PERSONAJE ROMANTICE

1. Urmărind firul epic al poemului, precizează personajele care domină în fiecare dintre cele patru tablouri ale acestuia.

1.1. Formulează o concluzie cu privire la o astfel de distribuire a personajelor. Completează tabelul.

I	II	III	IV
1. _____	1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____	2. _____

Rînduri - Gînduri

Interpretarea autorului

• *Sensul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, aici, pe pământ, nici e capabil de a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-are moarte, dar n-are nici noroc.*

Mihai EMINESCU

Interpretarea criticului

• *Luceafărul – temă comună romantismului – e mintea contemplativă, apolinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirînd fericirea edenică a topirii în natură, care e însă refuzată prin faptul dilatării acelui epifenomen, ce dă cunoaștere mecanicii lumii, și anume, conștiința.*

George CĂLINESCU

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

IMAGINARUL

- Imaginarul este posesorul simbolurilor care determină un mod de gîndire poetică originală.
- Imaginarul e simțit de toți autorii ca un principiu al creației sau componentă a acestuia.

Valeriu FILIMON

LABOR OMNIA VINCIT

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

SEMNIFICAȚIA PERSONAJELOR

- Hyperion (gr. hyper+aion)
  - Etimologic, sensul numelui este cel ce se mișcă deasupra, cel ce este mereu deasupra.
  - Sensul sugerat de nume este cel cu menirea de a fi în eternitate.
  - În mitologie, Hyperion este unul din cei șase titani, fiul lui Uranus și al Geei, considerat părintele lui Helios și al Selenei sau Soarele însuși, uneori, tată al tuturor aștrilor.
- Demiurg, creatorul lumii, având atributul veșniciei și capacitatea de a hotărî destinul muritorilor.
- Cătălin/Cătălina, nume vechi, neaoșe, frecvente astăzi grație poemului *Luceafărul*.

2. Definește semnificația fiecărui personaj, în funcție de numele pe care îl posedă. Valorifică informația din *Agenda cititorului*.

2.1. Explică mutațiile de semnificații care se produc odată cu schimbarea/identificarea, prin nume, a personajului.

3. Dimensiunea epică a poemului înlănțuie, simbolic, destinele personajelor. Discută în plen și pronunță-te cu referire la:

a) semnificația inițierii fetei *din rude mari împărătești* în lumea Luceafărului; visul fetei; dialogul acestora în condiția *de visare* a fetei și determinarea relației simbolice dintre ei;

b) relația dintre Luceafărul-Hyperion și Demiurg, angajînd semnele spațiului celest; relația Demiurg–lumea terestră;

c) relația dintre Cătălina și Cătălin, în funcție de idealul de viață, de intensitatea sentimentului trăit și de spațiul existenței în care se află;

d) relația dintre cei *doi copii cu plete lungi, bălaie* și Luceafăr.

3.1. Generalizează, în baza schemei, semnificația tuturor relațiilor care au perturbat, la început, ordinea existentă a celor două universuri, apoi au reordonat-o.

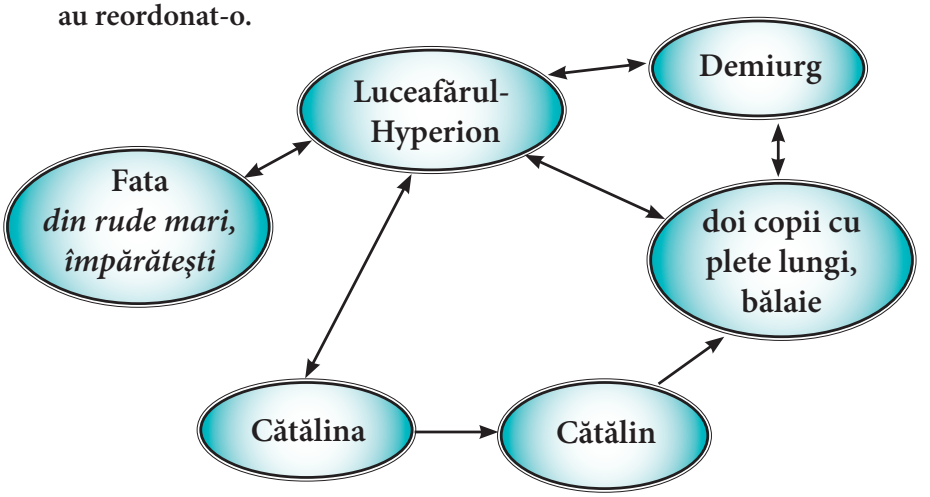

4. Cunoscutul estetician Tudor Vianu a definit lirica poemului ca una *mascată*, prezența personajelor fiind interpretată prin cea a măștilor; fiecare personaj având mai multe măști. Caracterizează un personaj, la alegere, prin semnificația *măștilor* pe care le schimbă. Utilizează *Agenda cititorului* pentru opinii de reper.

MODEL:

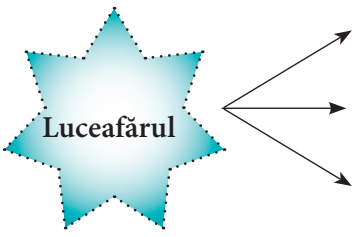

- masca angelică a îndrăgostitului – sugerează sentimentul...
- masca demonică a entității altui spațiu, al revoltatului – sugerează starea... sentimentul...
- masca decepționatului omniscient și omniprezent din final – sugerează o stare..., e dominat de sentimentul...

5. **Personajele și măștile acestora au un evident caracter simbolic și comportă semnificații profunde, de valoare general-umană. Interpretează, contextual, valențele simbolice ale personajelor, valorificînd și informația plauzibilă din *Dicționarul de simboluri*. Consultă opinia colegului și ordonează informația într-un tabel.**

Luceafărul-Hyperion	Fata *din rude mari, împărătești*	Cătălina	Cătălin	Demiurg	cei doi copii
-	-	-	-	-	-

5.1. **Concluzionează:**
- ce semne ale personajelor-simbol sînt comune cu cele ale lumilor, spațiilor cărora le aparțin;
- ce semne le exclud.

6. **Meditează asupra afirmației criticului Nicolae Manolescu și exemplifică ideea: *În orice clipă, personajului care vorbește i se poate substitui poetul, căci Cătălin, Cătălina, nu în mai mică măsură decît Demiurg, sînt voci ale poetului.***

7. **Caracterul liric al poemului este susținut de natura complexă a eului liric, care-și asumă cîteva ipostaze: *îndrăgostitul reflexiv, elegiac, optimist, decepționat, sentențios* etc. Explică modul de înțelegere a ipostazelor eului liric. Aderă la o opțiune a colegilor.**

8. **Vezi *Agenda cititorului*. Cercetează ipostazele eului liric, exemplificînd, și interpretează evoluția stării lui de spirit, în varietatea ipostazelor pe care le parcurge și care reprezintă voci ale poetului.**

8.1. **Interpretează, în acest sens, ultima replică a *Luceafărului*.**

9. **Revenind la viziunea autorului asupra sensului general al *destinului omului de geniu*, generalizează semnificațiile pe care le-ai identificat și interpretat pe parcursul studierii operei.**

10. **Susține, prin argumente, ideea că poemul *Luceafărul* rămîne a fi o *operă deschisă* și altor perspective de interpretare.**

1. **Memorizează un fragment din poem, la alegere, și prezintă o variantă proprie de rostire artistică/dramatizată a textului.**

2. **Scrie un eseu în care să realizezi o interpretare personalizată a semnificației poemului, cu tema:**

Luceafărul, un poem al dorului de absolut.

OPȚIONAL

3. **Realizați un spectacol după un scenariu propriu, scris în baza poemului.**

Agenda cititorului

OPINII DE REPER

- Luceafărul simbolizează Spiritul Pur; se descoperă a fi cerul, iar pămîntul e reprezentat de Cătălina.
Edgar PAPU
- Cătălina simbolizează obscuritatea instinctului înfrățitor cu natura, Hyperion cel de sus rămîne un mit – Titanul zonei siderale, părinte al soarelui și, prin opoziție cu Pămîntul, divinitatea substanțelor foto-eterice.
Dumitru MURĂRAȘU
- Abisul ce desparte aceste două lumi simbolizate de Hyperion și Cătălina explică el singur de ce fata de-mpărat nu poate pricepe pe Luceafăr, deși ea însăși recunoaște că el vorbește pe-nțeles.
Cezar PAPACOSTEA
- Eul liric poate fi empiric, biografic, care generează ipostazele, stările eului liric poetic, sau poate reprezenta diverse voci ale poetului. În lirica modernă se face o distincție netă între eul poetic și cel empiric: eul este altul.
Arthur RIMBAUD

ARS DISCENDI

21

STILUL INDIVIDUAL AL SCRIITORULUI ȘI AL CITITORULUI

AB INITIO

1. **Numește 3–5 scriitori din literatura națională și universală ale căror texte le identifici fără a le fi citit anterior.**

1.1. **Formulează, în scris, care sînt detaliile decisive în determinarea autorului: vocabularul specific, sistemul de imagini, structura frazei etc.**

1.2. **Discută cu 1–2 colegi opțiunile. Remarcați ce constituie semnele individuale și ce este o amprentă a timpului și a curentului literar cultivat.**

1.3. **Explică ce înțelegi prin ideea de *mîna maestrului/pana scriitorului*. Ce analogii și diferențe între aceste concepte poți releva?**

SAPERE AUDE

1. **Citește textul. Dedu, din conținutul și din forma textului:**
   - la ce curent literar se raportează;
   - ce constituie specificul de limbă.

1.1. **Comentează *ideile exprimate* și *modul de exprimare* a acestora.**

În ziua cea dintîi, pe cînd lumina
țîșnind în mari mănunchiuri de văpăi
nu limpezea nici dragostea, nici vina,
nici umbre moi nu presăra pe văi;
pe cînd plăpînzi, cu trunchiuri fără coajă,
copaci se răsuceau în vînt, și drepți
în poarta paradisului, de strajă,
nu adăstau arhangheli înțelepți;
în golf ferit de răzvrătite unde,
pe prag neptunic de bazalt urît,
ce nu primea delfinii albi, și unde
un val era atît de greu încît
– desprinse din subțioară – scoici jilave
cu perla cît un ochi de elefant
pluteau în spuma verde ca agave
ce-nchid un sîmbure de diamant;
acolo unde plante plîngătoare
se ridicau la orizontul blînd
și soarele-n clorotică paloare
cădea încet sub zare tremurînd;
pe-un mal alunecos unde bureții
clipeau mărunt ca stelele cînd dorm, –
venea un uriaș lovind pereții
cu umbra unui trup hidos, diform,
și se pleca să-și vadă fața hîdă
în recile oglinzi cu prund de-argint,
să plîngă și pe urmă să surîdă
gîndind că totuși apele îl mint.

Ștefan Augustin DOINAȘ

2. **Imaginează-ți și prezintă cum ar descrie aceleași momente un autor contemporan pe care îl preferi și un autor de texte SF.**

3. **Citește expresiv replicile unui dialog din poemul *Luceafărul* sau din alte texte studiate.**

3.1. **Comentează structura replicii, remarcă formulele de adresare, interjecțiile utilizate.**

3.2. **Analizează lexicul replicii prin prisma elementelor de cadru natural.**

3.3. **Formulează în limbaj cotidian și actual mesajul comunicat de acestea.**

4. Citește informația. Reține cum pot fi alese și combinate cuvintele limbii române; cum se înțeleg scriitorul-emițător și cititorul-receptor.

MĂRCILE STILULUI INDIVIDUAL

Specificul de limbă al textului este modalitatea de combinare a elementelor de diferite niveluri, astfel încît, din aceleași cuvinte ale limbii române, din aceleași forme gramaticale și structuri sintactice se construiesc lucrări total diferite.

Alegerea subiectului, maniera de interpretare și tratare a problemei poate fi impactul curentului literar sau al preferințelor individuale, dar niciodată nu este decisivă în alegerea materialului de construcție. Stilistica unui curent literar marchează textul, rigorile de gen, specie, dictează anumite selecții, dar numai individualitatea creatoare a scriitorului îi conferă textului caracter inedit.

Oricît de individual, stilul unui scriitor respectă, în mare, norma limbii și datorită acestui cod, universal și comun pentru toți vorbitorii, scriitorul-emițător și cititorul-receptor se înțeleg.

Unitățile de vocabular, cuvintele și expresiile limbii române, au, uneori, amprenta unui anume autor (Ion Creangă sau I.L. Caragiale), dar totuși ponderea cea mai mare o au cuvintele comune. Nu ne imaginăm că un text artistic (sau orice alt text, orice comunicare în limba română) s-ar putea realiza fără verbele *a fi, a avea, a ști, a începe* etc., fără pronume, prepoziții și conjuncții. De aceea, pe lîngă alegerea unităților de vocabular, este importantă și combinarea lor, explorarea polisemiei acestora, crearea imaginilor din cuvintele odată alese.

Regionalismele, arhaismele, istorismele, argotismele, ocazionalismele doar colorează textul, formele gramaticale populare sau ieșite din uz îl împodobesc, creează atmosfera adecvată subiectului, abordării și tratării problemei.

Așa cum recunoaștem unele cuvinte care „aparțin" unui autor anume, așa putem deduce autorul și din construcția sintactică a textului. Producerea unor enunțuri simple sau cu structuri arborescente, utilizarea unor incidente și comentarii în interiorul enunțului, segmentarea textului, frecvența unor figuri gramaticale etc. sînt mărcile stilului individual inconfundabil al fiecărui mare artist.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Analizează o poezie lirică (pe care nu ai învățat-o) din creația eminesciană și raporteaz-o la curentul literar.

1.1. Identifică mărcile de limbaj artistic ale romantismului.

1.2. Pentru aceeași poezie, identifică mărcile stilului individual al scriitorului.

1.3. Compară, într-un alineat de text coerent, poezia analizată cu o altă poezie. Opțiuni:

- Din creația aceluiași autor
- Cu aceeași tematică

1.4. Ca rezultat al comparației, vei prezenta similitudinile și diferențele, vei formula concluzii în baza observațiilor.

2. Generalizează, într-o comunicare de o pagină, cum se constituie stilul individual al unui scriitor.

REPERE:

- În ce constă specificul lexical al textelor unui scriitor?
- De ce este determinat acest specific?
- Cum influențează curentul literar asupra alegerii temei, a problemei?
- Prin ce se poate identifica acest scriitor din galeria scriitorilor romantici?

ARS COLLABORANDI

PROIECT DE GRUP

Agenda cititorului

ARHETIP

(fr. archétype; gr. arche – început + tipos – tip).

- Model după care se realizează o operă; tipul inițial de care se călăuzește un creator.
- Originalul pe care îl reproduc mai multe variante.

ESEUL NESTRUCTURAT

- Studiu de proporții reduse asupra unor probleme filozofice, literare, științifice, care expune un punct de vedere personal, fără intenția de a epuiza subiectul.
- **În eseul tău:**

➢ Vei formula și prezenta rezumativ problema.
➢ Vei vorbi despre actualitatea problemei.
➢ Vei analiza propria experiență în raport cu problema.
➢ Vei exemplifica tratarea, reflectarea, examinarea, soluționarea problemei.
➢ Vei formula concluzii juste.
➢ Vei utiliza un limbaj adecvat stilului ales (interogativ-retoric, cu elemente de oralitate, emotiv, plastic, expresiv, corect).

ARS DISCENDI

A

3. Informați-vă din *Agenda cititorului* și elaborați o listă de arhetipuri romantice.

3.1. Cercetați, în grup, unul dintre arhetipuri, pornind de la:
- descrierea obiectului/a realității;
- sensurile de dicționar ale cuvîntului dat în limba română și în limbile străine pe care le studiați;
- conotațiile cuvîntului respectiv;
- prezentarea noțiunii în dicționarele de simboluri;
- descifrarea imaginii respective, valoarea simbolică a imaginii.

3.2. Identificați arhetipul cercetat la diferiți autori români și comentați specificul lui.

3.3. Faceți o prezentare din partea grupului, însoțind-o de imagini.

B

4. Construiți, pe tablă sau foi de poster, un clustering din denumirile obiectelor de cultură materială care apar în textele romantice studiate sau citite independent.

4.1. Specificați în ce operă și în ce context apare obiectul.

4.2. Descrieți două obiecte. Cum vi le imaginați dacă autorul doar le-a numit? Ce vă ajută să vă dați seama cum arată?

4.3. Observați și comentați:
a) preferința unui autor față de anumite obiecte;
b) conexiunea cu personajul sau evenimentul (arme, instrumente muzicale etc.).

4.4. Observați ce este comun textelor diferite.

4.5. Comentați specificul stilului autorului pe care l-ați ales.

5. Prezintă o serie de nume ale personajelor romantice din literatura română.

5.1. Observă prin ce diferă personajul plăsmuit de un autor de cel al altui autor.

5.2. Analizează numele și statutul personajelor de ficțiune. Explică, prin referire la rigorile curentului literar, de ce autorul alege acest tip de personaje, de ce le dă aceste nume.

5.3. Presupune cum ar apărea aceleași personaje la alți autori pe care i-ai studiat.

1. Documentează-te din *Agenda cititorului* și scrie, în limita a 2–3 pagini, un eseu nestructurat pe una dintre temele:

- ***Textul romantic, un univers dominat de oameni și stări diverse, o lume ce-mi oferă necesarele repere spirituale.***
- ***Fiind în lumea stărilor de spirit romantice...***

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului romantic

Scribo, ergo sum

1. Actualizează cunoștințele despre personaj, formulînd o succintă definiție.
2. Ce rol atribui personajului în propria înțelegere a unei opere literare citite individual?
3. Determină trăsăturile unui personaj romantic, conducîndu-te de principiile estetice ale curentului (pagina 124).
4. Reține caracteristicile personajului romantic prezentate în *Agenda cititorului*.

4.1. Interpretează trăsăturile distincte ale unui personaj romantic preferat, urmărind aceste caracteristici.

5. Examinează *Algoritmul de caracterizare a personajului romantic*.

- *Determină locul personajului în acțiune, în timp și spațiu.*
- *Interpretează sugestia numelui, relevanța acestuia ca semn distinctiv al personajului și al destinului.*
- *Identifică starea socială și mediul social ca spațiu formativ din care provine.*
- *Apreciază idealul de viață, aspirația și viziunea romantică asupra lumii, vieții, realității.*
- *Comentează stările de spirit, ideile, convingerile și sentimentele care îl domină, urmărind evoluția acestora.*
- *Interpretează faptele, acțiunile care-i determină destinul.*
- *Detemină nivelul intelectual, vorbirea și limbajul care-i conturează tipul.*
- *Identifică tipul uman pe care-l reprezintă și comentează-l.*
- *Evidențiază anumite particularități de artă ale construcției personajului.*

6. Selectează un personaj principal dintr-o operă romantică: *Dionis* din nuvela *Sărmanul Dionis*; *Luceafărul-Hyperion* sau *Fata din rude mari, împărătești* din poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu; *Răzvan* din drama *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu etc.
7. Realizează, în limita a 1–1,5 pagini, o caracterizare a personajului literar ales, respectînd algoritmul propus și exemplificînd cu detalii din operă.

1. Citește poemele *Faust* de Goethe și *Demonul* de Lermontov. Compară semnificația protagoniștilor din aceste texte cu *Luceafărul-Hyperion*.

1.1. Valorifică-ți propriile atitudini într-o compoziție de caracterizare a unui personaj romantic din cele trei recomandate.

Agenda cititorului

PERSONAJUL ROMANTIC

- Este complex, excepțional, evoluează spectaculos şi adesea se află în conflict cu lumea.
- Provine din toate mediile sociale.
- Este dominat de trăiri interioare antagonice.
- Este dinamic sau profund meditativ.
- Este construit antitetic.
- Reprezintă o diversitate de tipuri umane, cu o dominantă de excepție: *visătorul, inadaptatul, geniul, titanul, mesianicul, revoltatul, demonul, scepticul, îngerul/ divinul, cinicul etc.*

Constantin PARFENE

- Este un monstru de frumusețe sau urîțenie, de bunătate sau răutate ori de toate acestea amestecate…, e bizar, nebunatic, rebel.

George CĂLINESCU

Ars discendi

22

VALORI EXPRESIVE ALE INTONAȚIEI ȘI PUNCTUAȚIEI

AB INITIO

Agenda cititorului

INTONAȚIA

- Sistemul de mijloace fonetice care însoțesc vorbirea coerentă.
- Un mijloc de realizare a expresivității vorbirii prin cuvinte sau îmbinări de cuvinte cu valoare semantică deosebită.
- **Constituenții intonației:**

➢ melodia – la rostirea enunțului tonul urcă sau coboară, în funcție de tipul enunțului;
➢ accentul logic – evidențierea cuvîntului cu cea mai mare pondere semantică sau stilistică;
➢ pauza – întreruperea şirului vorbirii, cauzată de segmentarea textului;
➢ ritmul – alternarea silabelor accentuate şi neaccentuate la intervale de timp;
➢ tempoul – viteza de pronunțare a unui fragment din vorbire într-o unitate de timp;
➢ timbrul – coloratura specifică a vocii vorbitorului.

SAPERE AUDE

1. **Citește expresiv un fragment preferat dintr-un text studiat la literatura română.**
1.1. **Explică de ce ai accentuat într-un fel anume cuvintele respective.**
1.2. **Cum ai putea marca grafic cuvintele pe care le-ai citit cu intonație specială: ce fonturi, evidențieri ai alege?**
1.3. **Apreciază, argumentat, lectura realizată de colegi.**

1. **Vezi *Agenda cititorului* spre a actualiza cunoștințele. Comentează aplicarea semnelor de punctuație în fragmentul dramatic de mai jos, observînd diferențele de intensitate, lungimea pauzelor, ritmicitatea expunerii.**

RĂZVAN
Iartă-mă, scumpo iubită!.. Chiar fericirea ne-apasă,
Cînd deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!...
Simt în mine-o greutate... Doresc şi nu pot s-o crez...
Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez?...

VIDRA
Cum? Atîta veselie? Pentru ce?... Pentr-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzaşul sau Vulpoi, făpturi de rînd,
Care pentr-un pai sînt gata a se tăvăli cîntînd!..
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sînt atîţia, că-n mulţime se lovesc coaste de coaste...
Căpitan!... O jucărie!... Căpitan!... E un covrig,
După care colindează bieții copilaşi pe frig!...

B.P. HASDEU

1.1. **Transcrie una dintre replici.**
1.2. **Citește-o expresiv şi constată cum variază intonația la rostire.**
1.3. **Corelează abundența semnelor de punctuație din textul original cu:**
➢ *structura sintactică a enunțului, elipsele frecvente;*
➢ *starea emotivă a personajelor romantice.*

2. **Amintește-ți experiența de telespectator. Exemplifică fiecare tip de emisiune: *o emisiune informativă; un interviu; un talk-show; un reality-show; lectura cognitivă a unui text artistic; lectura scenică a aceluiași text.***
2.1. **Caracterizează intonația cu care se prezintă emisiunile la care te-ai referit, prin prisma constituenților intonației.**
2.2. **Analizează intonația actorilor într-un film/ecranizare a unui text din literatura română, în comparație cu vorbirea cotidiană.**

3. **Descrie succint cum determini intonaţia adecvată pentru lectura unui text. Ce importanţă au, pentru o lectură adecvată, următoarele detalii:**
   - *semnele de punctuaţie;*
   - *aranjarea în pagină a textului;*
   - *mesajul textului sau al fragmentului;*
   - *apartenenţa textului la o specie literară?*

3.1. **Realizează lectura cognitivă a textului. Potriveşte-ţi intonaţia şi citeşte-l cu voce în echipă sau în faţa clasei, urmărind schimbarea de atitudine a personajelor angajate în dialog.**

LĂPUŞNEANU
În vremea-ndelungată cît singur, cu smerire,
Am fost cu închinare la sfînta monăstire
A Slatinei, aice cum ai mai petrecut,
Iubita mea Ruxandră?

DOAMNA
În aur am cusut
Doi îngeri lîngă Sfînta Maria-născătoare,
Pe aer.

LĂPUŞNEANU
Este gata?

DOAMNA
Mai am încă o floare,
De crin deschis a coase în alb mărgăritar
Şi aerul l-om pune pe-al Slatinei altar.

LĂPUŞNEANU
Îmi place, scumpă doamnă, frumoasă şi cuminte,
Să văd măiastra-ţi mînă lucrînd odoare sfinte.
Gîndirea ce se-nalţă la cer, la Dumnezeu,
Din cuget şi din casă alungă duhul rău...
Dar spune-mi: auzit-ai de un pribeag din lume,
Un... Despot... mi se pare c-acesta-i al său nume...
Aice, la Suceava, în lipsa mea sosit?
Se zice că-i odraslă de neam prea strălucit,
Că-i domn de Samos, Paros, şi că-i în legătură
Cu împăraţi... că are întinsă-nvăţătură
Şi limbă mlădioasă, o limbă ce-n curînd
Pe toţi boierii tineri i-a fărmecat pe rînd...
Ce ai aflat de dînsul?

DOAMNA
(*cu sfială*)
Am auzit mult bine,
Şi... chiar a cerut voie la Doamna să se-nchine.

LĂPUŞNEANU
Şi... l-ai primit în Curte?

DOAMNA
Primit...

LĂPUŞNEANU
(*posomorîndu-se*)
Într-adevăr?

DOAMNA
Era o datorie... Despot îmi este văr.

LĂPUŞNEANU
Cum? văr măriei tale? De unde pînă unde!

Vasile ALECSANDRI, *Despot-Vodă*

4. **Selectează un fragment de dramă romantică şi analizează intonaţia a 3–4 replici, în raport cu mesajul ei.**

4.1. **Observă remarcile autorului. Relatează rezumativ felul de a comunica al fiecărui personaj, în raport cu:**
   - statutul său;
   - starea de spirit pe care o are în momentul respectiv;
   - relaţia cu interlocutorul.

5. **Exprimă-ţi părerea: intonaţia este un mijloc de relevare a caracterului romantic? Exemplifică.**

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Documentează-te cu referire la specificul intonației și punctuației din textul scris și cel oral.**
1.1. **Comentează în ce rezidă abaterile, în textul artistic, de la regulile intonației și ale punctuației.**

PUNCTUAȚIA, RESPIRAȚIA FRAZEI

Textul scris este însoţit de indicaţii asupra felului cum trebuie rostit fiecare enunţ. Punctuaţia, privită ca un sistem de reguli şi semne aplicate în conformitate cu ele, este respiraţia frazei, convenţia dintre cel care a produs enunţul scriindu-l şi cel care îl rostește.

Cititorul care ştie codul – semnele de punctuaţie aplicate – își potrivește intonaţia la acel cod. Astfel, în cadrul enunţului, pauzele sînt dictate de aplicarea unor virgule, puncte de suspensie, punct şi virgulă; melodia este proiectată de semnul de punctuaţie de la sfîrşitul enunţului.

Înregistrarea unui text rostit de o altă persoană reflectă și intonaţia cu care a fost lansat, potrivind de data aceasta codul la intonaţie.

Textul artistic respectă, în linii mari, regulile de punctuaţie, dar sînt atestate şi abateri. Unii autori ignoră punctuaţia în întregime, lăsîndu-i cititorului libertatea totală a interpretării. Alteori personajele vorbitoare lansează textul cu intonaţie inadecvată şi autorul nu o poate transmite altfel decît prin utilizarea respectivă (inadecvat regulii – adecvat intonaţiei) a semnelor de punctuaţie.

2. **Explică enunțul *Punctuația este respirația frazei*.**
2.1. **Analizează afirmația prin aplicarea tehnicii asocierilor forțate.**

Punctuaţia Specificul în raport cu alt element și criteriul enunțat	Criteriul/principiul asocierii sau al comparaţiei	*Respiraţia* Specificul în raport cu alt element și criteriul enunțat

3. **Actualizează regulile de punctuaţie pentru finele enunţului. Comentează corelaţia lor cu intonaţia.**

4. **Enumeră regulile de aplicare a semnelor: două puncte, punct și virgulă, linia de pauză, ghilimele. Exemplifică prin citate din texte artistice.**

5. **Transcrie fragmentul propus, aplicînd semnele de punctuaţie necesare și motivînd, prin regulă/prin intonaţie, rostul utilizării lor.**
5.1. **Citește expresiv fragmentul. Prezintă grafic intonaţia, arătînd ascendenţa și descendenţa ei, în raport cu toate semnele de punctuaţie. Inspiră-te din ideile expuse în *Agenda cititorului*.**

Aș vrea ca omenirea să fie ca prisma una singură strălucită pătrunsă de lumină care însă are atîtea culori. O prismă cu mii de culori un curcubeu cu mii de nuanțe. Naţiunile nu sînt decît nuanţele prismatice ale Omenirii și deosebirea dintre ele e atît de naturală atît de explicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferenţa dintre individ și individ. Faceţi ca toate aceste culori să fie egal de strălucite egal de poleite egal de favorizate de Lumina ce le formează și fără care ele ar fi pierdute în nimicul neexistenţei... cînd Lumina abia se reflectă în ele ea formează culori prismatice.

Sufletul omului e ca un val sufletul unei naţiuni ca un ocean.

Mihai EMINESCU, *Geniu pustiu*

6. Citește textul. Determină cuvintele-cheie și explică-ți mesajul acestui fragment de proză realistă scris de Marin Preda.

Cît ieșeau din iarnă și pînă aproape de Sfîntul Niculaie, Moromeții mîncau afară în tindă la o masă joasă și rotundă, așezați în jurul ei pe niște scăunele cît palma. Fără să știe, copiii se așezaseră cu vremea unul lîngă altul, după fire și neam. Cei trei frați vitregi, Paraschiv, Nilă și Achim, stăteau spre partea din afară a tindei, ca și cînd ar fi fost gata în orice clipă să se scoale de la masă și să plece afară. De cealaltă parte a mesei, lîngă vatră, jumătate întoarsă spre străchinile și oalele cu mîncarea de pe foc, stătea totdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei frați.

Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul lui era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpînea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lîngă umăr, înghesuiți, masa fiind prea mică. Moromete n-o mai schimbase de pe vremea primei căsătorii, deși numărul copiilor crescuse.

6.1. Propune colegilor varianta ta de lectură expresivă a textului.

6.2. Comentează tempoul, intonația, pauzele. Motivează accentuarea logică a unor cuvinte. Vezi *Agenda cititorului* și explică rolul acestora în conturarea caracterului tipic al personajului realist.

7. În baza temei propuse, completează graficul T.
Punctuația trebuie respectată, strict, în orice text scris, iar intonația nu presupune acest lucru în toate cazurile.

7.1. Analizează argumentele din cele două părți ale graficului, ia o decizie (ce idee vei promova) și construiește un discurs, care să adeverească justețea ideilor lansate.

8. Construiește în caiet tabelul de mai jos. Analizează intonația cu care au fost rostite alocuțiunile colegilor. Remarcă și apreciază activitatea colegilor prin descriptorii propuși.

	Inadecvat(ă)	Adecvat(ă)	Variat(ă)	Sugestii pentru ameliorare
Melodia				
Accentele logice				
Pauzele				
Ritmul				
Tempoul				
Contactul vizual cu auditoriul				
Mimica și gestica				

1. Scrie un text argumentativ prin care să susții că *punctuația și intonația sînt mărci ale culturii comunicării și facilitează înțelegerea umană.*

Agenda cititorului

IDEI UTILE

- Vorbitorului îi lipsesc cuvintele mai ales cînd se găsește într-o stare de emoție sufletească. El va trebui să înlocuiască sărăcia lexicală cu gesturile corporale, vocale, mișcările cu umerii, mîinile și mușchii obrazului, cu inflexiunile vocii, nuanțele de înălțime și timbru, precum și zăbovirile de ritm, care pot duce pînă la pauză – intonația.

Sextil PUȘCARIU

- Vocea ideală, conform cercetătorilor britanici, ar trebui să emită cel mult 164 de cuvinte pe minut, cu o pauză de 0,48 de secunde între propoziții, iar intonația de la sfîrșitul propoziției ar trebui să coboare, nu să urce.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaștere, modelare și aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Interpretare, sinteză și integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate și actualitate	

AUTORUL–FORMULA ESTETICĂ–OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Scrie cîte două caracteristici ale comunicării verbale, paraverbale și nonverbale.	4 p.
Pornind de la experiența de cititor și spectator, relatează cum înțelegi următoarele concepte: *un text romantic; un film romantic; o seară romantică; o persoană romantică; o cină romantică; un discurs romantic*.	6 p.
Formulează două particularități ale romantismului, exemplificîndu-le prin titluri de opere.	4 p.
Combină adjectivul/adverbul *romantic* cu alte substantive/verbe, constatînd ce mai poate fi romantic. Apreciază rolul elementelor romantice în diverse opere literare și de artă, create în cheia altor curente.	4 p.
Scrie, în tehnica *Pagina de jurnal*, cum ai descoperit valoarea semnelor de punctuație la sonorizarea diferitelor tipuri de text. Apreciază rostul semnelor de punctuație în viața ta: *mesajele trimise și receptate prin telefonie celulară; scrisorile electronice; textele publicitare (panouri, prospecte)*.	6 p.
Motivează legătura afirmației lui Alecu Russo cu programul romantismului românesc, aducînd exemple concludente de acțiuni ale scriitorului în scopul valorificării tradițiilor. *Avem o datorie sfîntă, firească și națională: a culege viața părintească privată. Nenorocirea literaturii nu vine din altă pricină decît din neștiința tradițiilor vetrei părintești. Izvorul adevăratei literaturi este aice.*	6 p.
Estimează, prin două exemple concludente, valoarea stilului individual al unui scriitor studiat pentru formarea stilului cititorilor săi.	6 p.
Comentează crezul lui Vasile Alecsandri: *Activitatea spiritului este o condiție vitală pentru tînăra generație. Curaj dar, voi, cei tineri, și pe lucru toți!*	8 p.
Argumentează cu un text liric eminescian titlul: *O poezie a dorului etern.*	6 p.
Cercetează oferta de simboluri din programele de calculator și presupune, în cinci concluzii, cum va evolua în viitor modalitatea de a scrie și a vorbi.	10 p.
CONDIȚIE PREALABILĂ: Prezența unui text de dramă sau comedie romantică, citit anterior. Se va lucra în perechi. • *Selectați un fragment relevant pentru textul romantic.* • *Interpretați semnele textului, specificînd cine sînt personajele, unde și cînd are loc acțiunea.* • *Analizați didascaliile și potriviți intonația, mimica, gestica.* • *Exersați lectura expresivă și artistică a fragmentului.* • *Prezentați clasei contextul în care are loc dialogul.* • *Realizați lectura artistică a dialogului.*	**ATELIER** **DE DRAMATURGIE** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte

UNITATEA DIDACTICĂ 3

REALISMUL SAU LITERATURA CA FILM AL VIEȚII

Prin relația dintre timpul scriitorului și calendaritatea acțiunii, realismul înseamnă perspectiva în timp real.

Aureliu Goci

23 ROSTIREA ÎN SPAȚIUL AXIOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

AB INITIO

1. **Exprimă-ţi oral, într-o reflecţie de 3–5 minute, atitudinea faţă de necesitatea de a vorbi corect într-o limbă, luînd în dezbatere afirmaţiile:**
   - Orice text rostit trebuie să respecte normele de ortoepie, accentele și pauzele specifice.
   - Școala primară formează deprinderea de a vorbi corect.
   - Mass-media trebuie să promoveze vorbirea corectă.
   - Vorbind corect și expresiv, ne dezvoltăm competența de comunicare orală.

SAPERE AUDE

1. **Descrie, ca într-o pagină de jurnal, propria experienţă de rostire a cuvintelor în limba română. Ce faci cînd nu eşti sigur/sigură de corectitudinea celor rostite?**

1.1. **Ce trebuie să faci pentru a depăși dificultăţile întîmpinate la vorbirea corectă într-o limbă străină? Vezi recomandările în textul de mai jos.**

CUM SOLUȚIONĂM PROBLEMELE DE ROSTIRE ȘI SCRIERE

Dicţionarul ortografic include informaţia despre modul de rostire și scriere a cuvintelor, despre formele gramaticale ale acestora.

Însă nu toate problemele de rostire corectă sînt soluţionate atît de simplu, prin consultarea unui dicţionar ortografic și prin respectarea regulilor.

Numele proprii străine, respectînd principiul etimologic, prezintă dificultăţi atît la scriere, cît și la rostire. Articularea și ortografia lor presupune chiar utilizarea unor sunete/semne diacritice care nu sînt caracteristice limbii române. Pentru documentare, este necesar să consultăm un dicţionar enciclopedic, anexele la dicţionarele ortografice. Dar nici enciclopediile, nici dicţionarele ortografice nu reușesc să presupună ce nume de personalităţi sau orașe vor fi în topul știrilor. Pentru aceste cazuri, se vor consulta sursele on-line.

Neologismele de ultimă oră, la fel, prezintă anumite dificultăţi de scriere și rostire, de constituire a formelor gramaticale. Dacă neologismul nu a intrat încă în limbă și DOOM-2010 nu-l atestă, atunci ortografierea lui trebuie verificată prin limba de origine, iar formele gramaticale – subordonate analogiei.

În textele editate se pot atesta erori sau abateri calitative de la norma de rostire și scriere. Dacă nu este vorba despre cazurile regretabile de greșeli neobservate de echipa editorială sau de cele observate mai tîrziu, trecute într-o *erată*, atunci aceste abateri constituie:

- reminiscenţe ale modului de a scrie și rosti corect pe vremea autorului;
- greșeli calitative intenţionate, prin care autorul comunică despre personajul său. Crearea unui personaj incult, în textul artistic, implică și un anume mod de comunicare; un personaj prost este și un prost vorbitor, comite erori de articulare și de scriere, dacă, prin voia autorului, trebuie să producă el acest text.

Alte cauze ale rostirii/scrierii inadecvate ar fi și apartenenţa la o altă etnie sau defectele de pronunţie prin care este înzestrat personajul de comedie etc.

Agenda cititorului

VORBITORUL ŞI CONSTRUIREA TEXTULUI

- Un text verbal se constituie din cuvinte care se potrivesc semantic şi gramatical. Corelarea sensurilor asigură logica discursului, iar respectarea normelor gramaticale garantează înţelegerea.
- La producerea unui text, vorbitorul porneşte de la ideea pe care are de gînd s-o transmită şi atitudinea subiectivă faţă de conţinutul comunicării. Acestea îi dictează alegerea cuvintelor dintr-un registru larg: de la diminutiv la augmentativ, de la popular la livresc, de la meliorativ la peiorativ etc.

2. **Analizează o pagină din DOOM-2010 (la alegere). Constată ce nu ştiai anterior în legătură cu rostirea corectă a cuvintelor.**

2.1. **Acumulaţi, împreună cu colegul, pe foi de poster aparte, cuvintele pe care le-aţi remarcat, cu menţiunile:**

- Nu știam că se rostește așa... (atenție la accente, la rostirea neologismelor)
- Nu știam că acest cuvînt are așa forme...
- Nu pot explica de ce se ortografiază astfel...

3. **Alege parametrii unui discurs (cine, unde, cu ce ocazie vorbește). Consultă *Agenda cititorului* și formulează un enunț introductiv, prin care ai putea capta atenția publicului la tema *Discursul verbal este un semn de cultură a oricărui om*.**

4. **Examinează ce legătură există între competența de comunicare publică și alegerea profesiei, între competența de comunicare și succesul școlar.**

5. **Estimează-ți competența de comunicare. Ce ai vrea să îmbunătățești? Dacă nu e loc de mai bine, atunci analizează cum ai obținut această performanță.**

6. **Discută cu colegii despre opțiunile voastre pentru anumite profesii și răspunde la întrebările:**

- În ce constă competența de comunicare a reprezentanților următoarelor profesii: *manager, economist, medic, profesor, inginer, ziarist, translator, interpret de muzică, programator, jurist, specialist în marketing*?
- Cum poate fi formată această competență în mod independent?

7. **Dă exemple de vorbitori competenți dintre persoanele reale pe care le cunoști, personalități din viața publică. Argumentează de ce le consideri vorbitori competenți.**

PROIECT DE GRUP

ARS COLLABORANDI

8. **Lucrați în două echipe.**

- Listați 9–12 adjective prin care definiți un vorbitor competent. Referiți-vă la conținutul discursului și la prezentarea lui.
- Listați 9–12 adjective prin care definiți un vorbitor incompetent. Referiți-vă la conținutul discursului și la prezentarea lui.
- Comparați listele obținute.
- Formulați concluzii veridice.

1. **Examinează profilul unui bun vorbitor de limba română în postmodernitate. Alege un aspect și explică în ce constă acesta.**

LABOR OMNIA VINCIT

- se autoredactează în procesul comunicării
- potrivește intonația, mimica și gestica la discurs
- este corect și expresiv în alegerea cuvintelor
- construiește o frază coerentă, în limite rezonabile
- este intertextual: face aluzii, citează, înțelege referințele altora
- își poate structura discursul, argumentează coerent
- înțelege perfect contextul de comunicare, stabilește codul, registrul
- este documentat la subiectul despre care vorbește

2. **Ilustrează cum se manifestă intertextualitatea vorbitorului: *face aluzii, citează, înțelege referințele altora.***

3. **Schițează un proiect de acțiuni concrete ale generației tale în vederea asigurării vitalității limbii române, propunînd și un titlu generic.**

4. **Citește fragmentul din eseul *Veșmîntul ființei noastre* semnat de lingvistul Valentin Mândâcanu și realizează sarcinile propuse, prezentînd produsele în fața colegilor.**

O UNDĂ DE OPTIMISM

Limba poporului trebuie privită prin prisma intereselor de stat, căci ea nu este un dar nemeritat, căzut din cer pe la ocazii rare, nu este o anexă a civilizației, ci este însăși civilizația, face parte din noi, este învelișul material al gîndirii, este un fenomen social, așa că existența ei nu poate fi concepută decît în societate. În afara societății nu există limbă! Limba este partea perenă a existenței unei societăți.

Limba este nemărginirea! Ea are adîncimi de nebănuit, întinsuri nețărmurite și înălțimi fără de hotar. Infinită în spațiu și nesfîrșită-n frumusețe este limba.

Izvorîtă din străfunduri ancestrale, purtată din tată în fiu, înălțată din baladă în baladă, înmlădiată în cîntece străbune, frămîntată în covata de argint a condeierilor de pînă la noi, limba este colină domoală și vrajă de codru des, văzduh înmiresmat de parfumul florilor, zbor de pasăre măiastră și sunet de izvor, cheag împietrit și vînă de primenire, frămîntare lăuntrică și înălțare spre creste, este sîngele care ne pune în mișcare sufletul și ne încălzește inima pentru a putea iubi și alte limbi – iată ce este și de ce merită să fie păstrată cu sfințenie limba asta a noastră.

Valentin Mândâcanu

Agenda cititorului

POSTER-RECLAMĂ

- O informație ilustrată, orientată spre a impresiona și a convinge un anumit public.
- Particularități: laconism (cuvinte-cheie), promovarea unei noutăți (produs, idee-cheie a unui program, a unei teorii), imagini reprezentative, atractive, culori sugestive.

ORAȚIILE

- După colind, sînt formule transmițătoare de voie bună care vădesc generozitate. Ele urează gospodarilor viață lungă, sănătate, prosperitate, noroc, bucurie, toate acestea prilejuite de o mare sărbătoare creștină, nașterea lui Isus Hristos: *S-aveți și dumneavoastră folos / De nașterea lui Hristos.*

5. **Alcătuiește o listă de cîteva interese prioritare, în opinia ta, cu privire la asigurarea dezvoltării și evoluției limbii române în Republica Moldova. Argumentează.**

6. **Demonstrează, prin 4–5 exemple concrete, că limba română este *însăși civilizația* creată de poporul nostru, actualizînd informații relevante obținute la istorie sau din lecturile proprii.**

7. **Ilustrează, într-un poster-reclamă, următoarea idee: *În afara societății nu există limbă!***

8. **Urmărește reperele din *Agenda cititorului* și dezvoltă, într-un text-oratie de 4–5 enunțuri, afirmațiile:**
   - *Limba este nemărginirea!*
   - *Ea are adîncimi de nebănuit, întinsuri nețărmurite și înălțimi fără de hotar.*

9. **Elaborează un profil al vorbitorului postmodern care să te caracterizeze, continuînd enunțul: Limba română *este sîngele care ne pune în mișcare sufletul și ne încălzește inima pentru a putea iubi și alte limbi.***

9.1. **Dezvoltă reperele:**
- ascultă activ, este tolerant și agreabil;
- are o atitudine critică față de tema discutată;
- utilizează un vocabular adecvat subiectului;
- întreține un dialog viu, interesant, competent;
- selectează și aplică informații relevante;
- formulează concluzii, găsește soluții constructive;
- creează și întreține atmosfera favorabilă în discuție;
- înțelege sensul și poate recurge la un limbaj colocvial într-o limbă străină;
- știe să lucreze în echipă.

ARS DISCENDI

1. **Argumentează, în patru teze, importanța limbii române în:**
   a) afirmarea ta ca vorbitor, cititor și receptor de valori;
   b) viața socială și culturală a localității de baștină;
   c) spațiul social și cultural al Republicii Moldova;
   d) spațiul cultural și educațional european.

2. **Scrie un comentariu de o pagină despre prestanța lingvistică a unor invitați la o emisiune televizată, utilizînd în evaluare dimensiuni ale profilului unui bun vorbitor de limba română.**

24

INAUGURAREA REALISMULUI ROMÂNESC: *ION CREANGĂ*

Motto:

Creangă este o apariție cu totul singulară în contextul romantismului care sfîrșește strălucit cu Eminescu și al realismului ilustrat cu precădere de Caragiale.

Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA

AB INITIO

1. Citește *mottoul* temei și punctează o scurtă caracterizare a perioadei literare în care s-a înscris Ion Creangă: publicații, scriitori, opere, relevînd *contextul romantismului românesc*. Puteți lucra și în echipe, elaborînd un tabel sinoptic.

OPERA ROMANTICĂ	OPERA REALISTĂ
⊙ natura, rezonator al stării sufletești	⊙ natura, mediu ce determină realitatea vieții
✓	✓

2. Cunoscînd faptul că opera literară este o lume transfigurată artistic, numește 4–5 particularități ale creației romantice, judecînd, prin anticipație, în baza lecturilor, corespondențele într-o operă realistă.

2.1. Te poți referi la:

- *viziunea asupra lumii;*
- *tipurile umane;*
- *specificul limbajului.*

2.2. Formulează două concluzii.

- **Verifică-ți considerațiile despre opera realistă, citind fragmentele din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, una dintre primele lucrări de acest gen din literatura română.**

SCRIPTA MANENT

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

(fragmente)

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mîțele jucîndu-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam cînd începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, cînd ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii, și copilele megieșilor erau

Casa părintească a scriitorului, Humulești

de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zîmbet uneori, cînd începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea" și vremea se îndrepta după rîsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunăţii: alunga norii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părţi, înfigînd toporul în pămînt, afară, dinaintea uşii; închega apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pămîntul sau păretele, sau vrun lemn, de care mă păleam la cap, la mînă sau la picior, zicînd: „Na, na!" și îndată-mi trecea durerea... Cînd vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt și vreme rea, sau cînd ţiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl mustra acolo, în vatra focului, și-l buchisea cu cleștele, să se mai potolească duşmanul; și mai mult decît atîta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puţină tină din colbul adunat pe opsasul încălţării, ori, mai în grabă, lua funingenă de la gura sobei, zicînd: „Cum nu se deoache călcîiul sau gura sobei, aşa să nu mi se deoache copilaşul!" și-mi făcea apoi cîte-un benchiu boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... și altele multe încă făcea…

* * *

Într-o zi, pe-aproape de Sînt-Ilie, se îngrămădise, ca mai totdeauna, o mulţime de trebi pe capul mamei: nişte sumani să-i scoată din stative; alţii să-i nividească și să înceapă a-i ţese din nou; un teanc de sumane croite, nalt pînă-n grindă, aştepta cusutul; pieptănuşii în laiţă n-avea cine-i ţinea de coadă; roata şedea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! Ș-apoi, vorba ceea: „Nu şedea, că-ţi şede norocul"; ţevi de făcut la sucală, copil de ţiţă în albie, pe lîngă alţi vro cinci-şase, care aşteptau să le faci demîncare. Treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venea cu fuga iarmarocul de Fălticeni, care acela este ce este. Și mă scoală mama atunci mai dimineaţă decît alte dăţi, și-mi zice cu toată inima:

– Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăsul cela pe jos; și eu asemene nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stai lîngă mămuca, de-i fă ţevi și leagănă copilul; c-apoi și eu ţi-oi lua de la Fălticeni o pălăriuţă cu tăsma ș-o curăluşă de cele cu chimeriu, știi colè, ca pentru tine!

– Bine, mamă! dar, în gîndul meu, numai eu știam.

Toate ca toatele, dar la cusut și la sărăduit sumane, și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urîtă, făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcalău", cum îi zicea unui ţigan din Vînători. Însă pentru asta tot îmi era dragă, și torceam împreună cu dînsa, la umbra nucului lor, cîte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, cînd i le arătam sara acasă.

Aşa ne duceam băieţii și fetele unii la alţii cu lucrul, ca să ne luăm de urît, ceea ce la ţară se cheamă şezătoare și se face mai mult noaptea, lucrînd fiecare al său; cum torceam eu, de-a mai mare dragul pe întrecute cu Măriuca, și cum sfîrîia fusul roţii, aşa-mi sfîrîia inima-n mine de dragostea Măriucăi! Martor îmi este Dumnezeu! Și-mi aduc aminte că odată, noaptea, la o clacă de dezghiocat păpuşoi, i-am scos Măriucăi un şoarec din sîn, care era s-o bage în boale pe biata copilă, de n-aş fi fost eu acolo.

D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele pe cîmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline de mîndreţe, după cules răchiţică de făcut gălbenele, sovîrv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus printre straie, cine umbla? Povestea cîntecului:

Fă-mă, Doamne, val de tei
Și m-aruncă-ntre femei!

Și, scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrule.

Dar cînd auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între fraţi. Însă ce era să faci, cînd te roagă mama?

SAPERE AUDE

1. **Relatează despre:**
   - starea, dispoziţia produsă la lectura fragmentelor;
   - imaginile care ţi s-au perindat în memorie;
   - momentele asemănătoare cu cele din viaţa personală;
   - faptul dacă este o nouă lectură şi în ce constă noutatea acesteia.

2. **Determină intenţia autorului/naratorului în cele povestite.**

3. **Citeşte informaţia din *Agenda cititorului* şi precizează cine este naratorul evenimentelor relatate în fragmente şi dacă el le cunoaşte deja, le va cunoaşte în momentul relatării sau post-factum.**

3.1. **Determină acest tip de narator în fragmentele propuse şi constată cum influenţează el:**
   - *asupra celor povestite;*
   - *asupra cititorului.*

4. **Observă cum începe discursul narativ şi comentează semnificaţia acestui început, referindu-te la:**
   - ✓ starea naratorului;
   - ✓ timpul povestirii şi timpul evenimentelor desfăşurate;
   - ✓ spaţiul întîmplărilor.

5. **Cine este principalul personaj evocat şi de ce?**

6. **Argumentează, exemplificînd cu detalii din text, ideea: *Mama este centrul universului copilăriei creat de autor în* Amintiri…**

6.1. **Structurează informaţia identificată în schemă: *Mama – ochiul protector al personajului în devenire.***

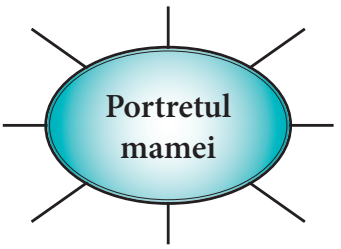

Agenda cititorului

NARATOR

- omniscient – „viziunea din urmă, dindărăt";
- egalitate între narator şi personaj – „împreună cu";
- mai puţin informat decît personajul – viziunea „din afară".

Portofoliu

AMINTIRI DESPRE ION CREANGĂ

Un contemporan, profesor în psihologie experimentală (Eduard Gruber), a studiat modul de comportament al lui Ion Creangă atunci cînd scria, a studiat manuscrisele, modul cum concepe autorul opera, îl întreba pe autor asupra impresiilor lui despre evenimente, fapte, a scris şi a realizat o sinteză pe care a comunicat-ola una din întrunirile literare ieşene:

Creangă este un puternic tip senzual şi auditiv; cînd scrie, el e foarte emoţionat; acum rîde singur, acum îi vin lacrimile în ochi, face felurite mişcări involuntare, respiră greoi ca şi cum ar merge repede; cînd scrie, parcă aude fraza că i-o repetă cineva la urechi, apoi şterge, scrie şi iar şterge, pînă ce fixează cuvintele în înţelesul frazei.

Gr. I. ALEXANDRESCU

Viziune grafică
de Vasile Socoliuc

7. Evocînd copilăria, autorul alternează două viziuni: *obiectivă*, în intenţia de a reflecta veridic realitatea, şi *subiectivă*, provocată de retrăirea momentelor *nevinovate*. Argumentează aceste viziuni, folosind detalii relevante din text şi din *Portofoliu*.

Naraţiune/Viziune	
obiectivă	subiectivă
⊙	⊙

8. Opinează: *mama este*
   a) un demiurg;
   b) un personaj magic;
   c) un personaj real;
   d) un personaj fictiv;
   e) un personaj-sinteză;
   f) varianta proprie.

9. Comentează natura relaţiei naratorului/personajului cu mama.
9.1. Formulează două concluzii.
9.2. Prin ce se aseamănă şi prin ce se deosebesc aceste două personaje? Care este viziunea lor asupra lumii?
9.3. Demonstrează, cu detalii din text, ideea că autorul îşi angajează aceste personaje într-o confruntare directă cu realitatea dură.

10. În ce măsură mama şi Nică sînt *personaje tipice în împrejurări tipice*? Argumentează.

11. Interpretează modul de viaţă al ţăranilor, al familiei personajului, prin intermediul detaliilor referitoare la volumul de muncă obişnuit pe care trebuia să-l facă mama într-o zi.
11.1. Efectuează o paralelă în acest sens cu altă operă cunoscută a lui Ion Creangă.
11.2. Concluzionează: care este viziunea dominantă?

Ars collaborandi

12. Lucraţi în echipe şi cercetaţi particularităţile artei discursive, ale artei limbajului crengean, urmărind:
   - structuri lingvistice de adresare/angajare a ascultătorului/cititorului, de întreţinere/continuare a naraţiunii;
   - detalii ce evocă atmosfera vremii, anturajul, spaţiul;
   - expresii stabile/expresii frazeologice care particularizează limbajul oral, plasticitatea limbii române vorbite;
   - funcţia detaliilor de portret, a detaliilor caracterologice.

Ars discendi

1. Reactualizează lecturile din creaţia lui Ion Creangă şi exemplifică, într-un text argumentativ, ideea din afirmaţia exegetului crengean Constantin Parascan: *Mama rămîne reperul fundamental la care se întoarce pururi omul matur, scriitorul*.

- **Citește fragmentele ce urmează și dedu cît timp a trecut de cînd naratorul fusese *vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros*… Raportează-te la situaţia concretă în timp (1855).**

Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, ţăranul de la munte, strămutat la cîmp, și pruncul, dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruinţa mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, cînd mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta?

...Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voinţă și să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea-Neamţului de atîtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, fraţii și surorile, și băieţii satului, tovarășii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă mă desfătam pe gheaţă și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cîntînd și chiuind, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, ţarinile cu holdele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de după cari-mi zîmbeau zorile în zburdalnica vîrstă a tinereţei!

Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, horele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însufleţire! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ţi salte inima de bucurie cînd auzeai uneori în puterea nopţii pe Mihai scripcariul din Humulești umblînd tot satul cîte c-o droaie de flăcăi după dînsul și cîntînd:

Frunză verde de cicoare,
Astă-noapte pe răcoare
Cînta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cînta cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Și cînta cu glas subţire
Pentru-a noastră despărţire;
Și ofta, și ciripea,
Inima de ţ-o rupea!

Și cîte și mai cîte nu cînta Mihai lăutariul din gură și din scripca sa răsunătoare, și cîte alte petreceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ţi părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea Dumnezeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă”.

Apoi lasă-ţi, băiete, satul, cu tot farmecul frumuseţelor lui, și pasă de te du în loc strein și așa depărtat, dacă te lasă pîrdalnica de inimă! Și doar mă și sileam eu, într-o părere, s-o fac a înţelege pe mama că pot să mă îmbolnăvesc de dorul ei... și să mor printre streini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alţii s-au lăsat de învăţat și, despre asta, tot mănîncă pîine pe lîngă părinţii lor. Dar zădarnică trudă! Mama avea alte gînduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicîndu-mi de la o vreme cu asprime:

– Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gîtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruţa lui cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, răpezi-te pînă la el de vezi, gata-i de drum? Că mîine des-dimineaţă, cu ajutorul Domnului, plecaţi.

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plîngînd cu zece rînduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

– Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniţă și să te dezmierd, cît ești de mare!

Apoi cheamă pe tata și-i zice hotărîtor:

– Spune-i și dumneata băietului, omule, ce se cuvine, ca să-și ieie nădejdea și să-și caute de drum.

– Mai rămîne vorba despre asta? zise tata posomorît. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Cînd m-ar bate numai atîta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gîndul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchiu, ca surcelele. Și la iști vro șase, afară de dînsul, dacă rămîn acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se știu zilele omului! Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru iștialalţi.

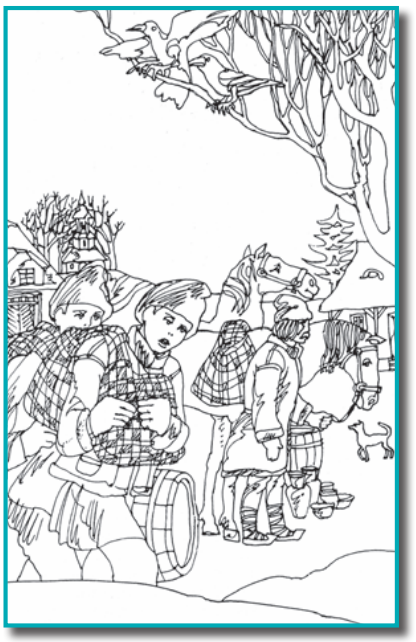

Ilustrație la operă
de Vasile Socoliuc

Văzînd eu că nu-i chip de stat împotriva părinţilor, începui a mă gîndi la pornire, zicînd în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul meu!”

* * *

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mîna părinţilor, luîndu-ne rămas bun cu ochii înecaţi în lacrimi și, după ce ne suim în căruţă, supăraţi și plînși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă biciu cailor, zicînd nevestei sale, care închidea poarta după noi: „Olimbiadă, iè sama bine la borta ceea!” Căci niște porci, spărgînd gardul într-un loc, se înnădise în grădina lui, la păpușoi.

Era dimineaţă, în ziua de Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, cînd ieșeam din Humulești, și fetele, și flăcăii, gătiţi frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părţile, cu bucuria zugrăvită pe feţe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiţi în căruţa lui moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

– Rogu-te, mînă mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!

Luca Moșneagu însă mîna cum știa el, căci smîrţoagele lui de cai erau vlăguiţi din cale-afară, și slabi, și ogîrjiţi ca niște mîţi de cei leșinaţi, nu zmei, cum zicea mama care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

– Fire-ar afurisit să fie cine a mai desfiinţat și catiheţiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gîtlan, plin de năduf, după ce-am ieșit la drum, afară. Cînd să-ţi petreci și tu tinereţea, apucă-te de cărturărie: parcă are omul zece vieţi!

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

- ***Amintiri din copilărie*** sînt niște *mărturii* artistice, care pot avea puncte de plecare în realitate. O realitate posibilă, desigur. Mama copilului, care avea să devină scriitorul Ion Creangă, și care mai avea și alţi copii, care, s-a dovedit, erau obișnuiţi, comuni, a înţeles că Nică este altfel, de aceea și îndîrjirea de a-l da să înveţe carte mai departe.

Constantin PARASCAN

1. **Remarcă ce schimbări s-au produs în viaţa naratorului.**

2. **Restabilește evenimentele din întreaga poveste și realizează o cronologie a ei.**

2.1. **Observă, în text, detaliile care adeveresc deplasarea interesului autorului de la *spaţiul casei părintești* la *spaţiul deschis al satului* (focalizarea perspectivei).**

3. **Explică efectul lărgirii viziunii narative auctoricești în raport cu procesul devenirii tînărului protagonist care avea deja 18 ani.**

4. **Identifică „metafora drumului”, care e strecurată în incipitul capitolului IV, și explică semnificaţia ei.**

5. **Comentează rolul mamei în procesul devenirii personajului. Dă exemple narative relevante. Citește opinia din *Rînduri-Gînduri* și formulează două concluzii.**

5.1. **Compară imaginea mamei din capitolul II cu cea din capitolul IV (paginile 165, 169). Comentează diferenţele de optică: *„mama magiciană”/mama soartă, severă, clar și decisiv intenţionată*. Formulează două concluzii.**

6. **Comentează evocarea sentimentală a unor tablouri din viaţa satului în contextul plecării lui Nică la Şcoala de la Socola, referindu-te la:**
   - valorile cronotopului;
   - semnificaţia invocării unei sărbători permanente: *tot anul zi de sărbătoare*;
   - implicarea textului folcloric;
   - relevarea ataşamentului filial faţă de mamă şi sat.

7. **Cum crezi, este plauzibil ca un tînăr de 18 ani să plîngă *cu zece rînduri de lacrimi* în legătură cu plecarea la învăţătură *pentru folosul lui*? Argumentează semnificaţia acestui comportament.**

7.1. **Cercetătorul literar Constantin Parascan explică fenomenul definind *măştile inocenţei*, cu ajutorul cărora naratorul simulează, disimulează, ironizează, se autoironizează, dramatizînd naraţiunea. Selectează exemple din text cînd personajul recurge la *măştile inocenţei* şi interpretează efectul lor în raport cu intenţia lui.**

8. **Comentează prezenţa semnelor realităţii vremii în raport cu semnificaţia personajelor ca tipuri umane.**

8.1. **Relevă modalităţile de a observa specificul fiecărui personaj, de a-l ţine sub *lupa* ochiului autorului.**

9. **Comentează intersecţia celor două personaje din fragment în evocarea satului şi relatarea plecării.**

10. **Interpretează semnificaţia finalului naraţiunii, axat pe „metafora drumului” – condiţie inerentă a devenirii tînărului, semn al spaţiului cu multe „orizonturi de aşteptare”. Foloseşte idei din *Agenda cititorului*.**

1. **Formulează argumente pentru o dezbatere în care să pledezi pentru ideea că *Amintiri din copilărie* este:**

I	II
a) o autobiografie	a) o operă sentimentală
b) o operă memorialistică	b) o operă realistă
c) o ficţiune	c) o operă mixtă

1. **Citeşte romanul *Cu jăraticul pe buze* – o formulă epică de înţelegere şi actualizare a spiritului crengean, inedit construită de scriitorul Ion Iachim.**

1.1. **Interpretează titlul ca pe o metaforă a cunoaşterii şi rostirii adevărului vieţii.**

Rînduri - Gînduri

- ***Amintiri din copilărie*** nu mai este cartea copilăriei şi a copilului de oriunde şi oricînd, ea este rezultatul unei experienţe umane profunde, importante nu numai pentru autor, ci pentru toţi cei ce, venind din lumea tradiţional-comunitară, încearcă cucerirea, asimilarea valorilor moderne, încearcă deschiderea şi participarea la dezvoltarea societăţii moderne româneşti, fără a-i omorî sufletul comunitar.

Sorin Th. BOTNARU

ARS DISCENDI

LEGO, ERGO SUM

25 FRAȚII JDERI de MIHAIL SADOVEANU SAU FORMULA REALISMULUI ISTORIC

Motto:

Fraţii Jderi este o carte despre istorie şi despre dragoste, despre viaţă şi despre moarte, despre nunţi cosmice şi despre sfîrşituri măreţe. Un roman al romanelor, aparţinînd unui scriitor care studiază genial viaţa.

Z. SÂNGEORZAN

AB INITIO

INVENTAR LEXEMATIC

sabie destin rege aur
spadă soartă dragon rubin
săgeată ursită crai smarald
paloș magie castel brățară

1. **Selectează 2–3 cuvinte din *Inventar lexematic* pentru a formula un titlu de roman istoric. Prezintă cuprinsul eventualului tău roman.**

2. **Opinează: într-un roman istoric, autorul:**
   - studiază procesul istoric?
   - reflectă, evocă istoria?
   - sintetizează istoria?
   - creează ficţional istoria?

2.1. **Exemplifică răspunsul în baza operelor cunoscute.**

3. **Identifică perioada istorică reflectată în romanul *Fraţii Jderi* şi relevă particularităţile ei, utilizînd informaţia însuşită la istorie sau receptată din alte surse: documente, presă, tradiţii folclorice etc.**

4. **Spre deosebire de alte romane istorice citite, prin ce te-a impresionat *Fraţii Jderi* de Mihail Sadoveanu? Ţi-a trezit nedumeriri? De ce?**

4.1. **Ce informaţii noi ai achiziţionat?**

4.2. **Ce reprezentări panoramice ţi-ai imaginat în timpul lecturii?**

Portofoliu

5. **Află mai multe despre autor și opera sa din *Portofoliu*.**

CREATORUL ROMANULUI ISTORIC ROMÂNESC

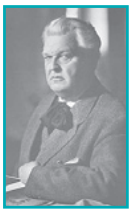

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880, în orașul Pașcani (România).

Debutul literar se produce încă pe cînd era licean. Publică în revista umoristică din București *Dracu* schiţa *Domnișoara M. din Fălticeni,* urmînd o serie de schiţe și povestiri inspirate din viaţa grea a ţăranilor din Delta Dunării.

A aderat la curentele principale: realism, sămănătorism, promovînd, prin operă, valorile etice și culturale ale poporului. Creaţia este de esenţă realistă, dar cu un puternic orizont mitic, care cuprinde fapte istorice epocale și marile evenimente ale vieţii umane. Opera se constituie ca un tot întreg monumental, fiind axată pe cîteva coordonate tematice:

- **eterna reîntoarcere la origini** – *Ţara de dincolo de negură, Împărăţia apelor;*
- **lumea arhaicului sub semnul fantasticului** – *Hanu Ancuţei;*
- **viaţa grea a ţăranilor** – *Bordeenii;*
- **destinul cosmic al omului** – *Baltagul;*
- **timpul eroic** – *Fraţii Jderi;*
- **decăderea timpului eroic** – *Neamul Șoimăreștilor, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă;*
- **vremea de aur a începuturilor etnice** – *Creanga de aur.*

- **Citește fragmentele din romanul *Fraţii Jderi*, reţinînd personajele istorice.**

FRAŢII JDERI

(fragmente)

CAPITOLUL I

Despre hramul sfintei mănăstiri Neamţu, la anul de la Hristos 1469, și despre o istorisire a lui Nechifor Căliman, starostele vînătorilor domnești

De Sfînta Înălţare, hram al ctitoriei Neamţu, se strînsese în preajma zidurilor și în ogrăzile călugărilor mare număr de norod. Unii veniseră s-asculte slujba, alţii ca să ieie binecuvîntare ori naforă, alţii pentru scrisori de friguri, alţii cu femei lunatice, ca să le supuie sub patrafir la ieromonahi cu darul cetitului. Mai ales prea sfinţitul Iosif, stareţul, era vestit întru această bună tămăduire, nu numai în Moldova, ci și-n Ţara Leșască și cea Rusească. Toţi cei sosiţi știau de asemeni că se vor îndestula cu mîncare și vin, faima de primire de oaspeţi a mănăstirii fiind întru totul neștirbită. Osîrdia boierilor și mila voievozilor înzestraseră îndestulător acest sfînt lăcaș; din turmele de la munte, din podgoriile de la dealuri, din cîmpiile arate de la apa Prutului, cu mila lui Dumnezeu, era de unde sătura și mai mari mulţimi decît cele strînse acolo, în acea luminată zi de mai a anului 1469.

În livezile mănăstirii mai erau încă meri înfloriţi; soarele îi pătrundea de o aburire trandafirie. Slujba dintăi se mîntuise la biserica cea mare din cetăţuie, cînd toaca bătu din nou în turnul de la poartă, după care clopotul cel bătrîn începu a suna rar, numai într-o dungă.

Grămezile de oameni prinseră a se mișca neliniștite. Se întrebau întăi din ochi, apoi dînd glas. O parte umplură medeanul de dinaintea intrării, în jurul fîntînii și a foișorului unde se slujea, iarna, sfinţirea apelor. Prea puţini, și numai dintre cîrmuitorii mănăstirii și ai ţinutului, cunoscuseră din vreme vestea care se vădea acum. Cîţiva slujitori aflaseră știrea cu două zile mai nainte și o ţinuseră tăinuită de poporul care se îmbulzea la hram. Cu două zile în urmă, marţi, sosiseră doi călărași de la Suceava cu carte pentru vlădica Iosif. Unul poposise la mănăstire; al doilea trecuse mai departe spre Cetate, spre Vînători și spre herghelia domnească de la Timiș la apa Moldovei, unde era rînduit de multă vreme, în slujba de comis, bătrînul Manole Păr-Negru, prietin de demult al răposatului Bogdan-Voievod, părintele măriei sale Ștefan-Vodă.

* * *

CAPITOLUL II

Aici se arată un Voievod mare și un Jder mititel

…Oștenii se rînduiau zid la dreapta și la stînga; cinstita adunare a locului, cu prea sfinţitul în frunte, trecea la apa Nemţișorului. Se alătură și el, cu monahul, între dregători. Omenirea adunată își încremenise talazurile sub soarele puternic al ceasului al treilea al dimineţii.

Sunară trîmbiţi.

În prund, în dreptul sfintei mănăstiri, era un loc unde apa Nemţișorului fugea pe dedesubt. La acea trecătoare prea sfinţitul Iosif se opri, ca să primească alaiul măriei sale.

Călăreţii își struniră caii, scînteind din coifuri și platoșe. Măria sa privi o clipă împrejurimile. Copiii de casă grăbiră să coboare, ca să-i apuce frîiele și scările. Cînd descăleca Domnul, într-o singură mișcare călăreţii puseră piciorul la pămînt. Alexăndrel-Voievod, feciorul bălan al Domniei, sări de-a dreptul din șa. Purta, ca și părintele său, brocart de Veneţia, gugiuman de samur și marochinuri. Trei boieri dintre cei mari, care însoţeau pe stăpîn, adică portarul Sucevii, Bodea, Toma logofătul și Iuga postelnicul, își lăsară caii în mîna slujitorilor și grăbiră la trecătoarea pîrăului.

Cîntăreţii soborului începeau, cu glasuri destul de aspre, axion pentru slava măriei sale: «Cade-se să te fericim...»

Vodă Ștefan, călcînd atunci în al patruzecilea an al vîrstei, avea obrazul ars proaspăt de vîntul de primăvară. Se purta ras, cu mustaţa ușor cărunţită. Avea o puternică strîngere a buzelor și o privire verde tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriţi la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus.

* * *

CAPITOLUL IX

În ce chip Jder cel mititel a ajuns la dragostea lui

…Jupîneasa Tudosia bătu din palme. O ţigancă împinse din sală uşa. Jupiniţa Nasta îşi arătă obrazul ruşinat prin gratia degetelor mîinii drepte. După această primă înfăţişare cuviincioasă, se mişcă îndată cu agerime închinîndu-se şi primi tablaua din mîna maicei sale, ridicînd-o spre nasul coconului domnesc.

Jder rămase neclintit şi fără răsuflet, privind acea înfăţişare delicată şi subţirică în boi. Cînd îl fură cu ochii o clipă, inima-i tresări împunsă. O iubi dintr-odată. Avu în el bucuria aceasta, ca o lumină orbitoare. Înţelegea că acea fiinţă trebuia să fie a altuia, se desfăta însă la vederea ei, căci i se înfăţişa lămurit aşa cum o bănuise în visurile lui ascunse. Nu se putu opri în acelaşi timp să nu bage de samă că acea privire piezişă fata o întorsese spre el, pe cînd ţinea tablaua aşa fel încît Alexăndrel nu-i putea vedea obrazul. Ca şi cum i-ar fi dat o poruncă anumită, el pîndi şi a doua oară privirea furişă. Nasta însă nu se mai întoarse spre el.

Coconul abia gustă dulceţul şi sorbi numai o picătură de apă. Luă el singur din mîna fetei tablaua şi o puse pe o măsuţă alături. Cuprinse braţul stîng al fetei de la încheietură şi ea îşi strînse buzele într-o schimă prefăcută de suferinţă. Văzînd patima tremurînd în nările acelui cocon aprig, zîmbi şi îl privi dintr-odată fără de nici o sfială. Îşi trase braţul şi-şi trecu palma peste păru-i lins, pieptănat cu cărare la mijloc.

– Ne era dor de măria ta, zise ea fără de tulburare şi fără de nici o întristare în glas.

Jupîneasa Tudosia zîmbi ascuţit şi-şi aduse aminte că numaidecît trebuie să deie poruncă pentru masa oaspeţilor. Jder îşi ceru voie de la măria sa ca să se ducă să vadă în ce chip rînduieşte medelnicerul mîncarea şi masa slujitorilor domneşti.

Cneaghina Tudosia ieşi singură; cînd trecu şi el pe lîngă stăpînul său, jupiniţa îndrăzni să-l oprească.

– Acesta-i Jder, prietinul meu, lămuri coconul Alexandru.

– Aş dori să rămîie, mărturisi jupiniţa Nasta.

– Rămîi, prietine Ionuţ, se învoi Alexăndrel.

– Îl cheamă Ionuţ?

– Dacă nu-ţi este cu supărare, aşa îl cheamă, jupiniţă, zîmbi cu dinţii săi rari şi ascuţiţi coconul. Acest Ionuţ îmi este mie frate de cruce şi lui i-am spus de patima mea, – ceea ce nu ţi-am putut spune domniei tale. El m-a sfătuit şi de la dînsul am primit îndrăzneala de care am nevoie.

Nasta nu părea înfricoşată de înfăţişarea pătimaşă a lui Alexandru-Vodă.

– Nu înţeleg de ce îndrăzneală ai nevoie, măria ta. Căci eu sînt o copilă fără apărare şi maica mea e o văduvă, şi, dacă vrei măria ta să mă ruşinezi, eu nu pot pune nici o împotrivire, fiind ca un lucru fără preţ în mîinile măriei tale.

Alexandru clătină din cap.

– Trebuie să am îndrăzneala să-ţi mărturisesc dragostea mea. Nu vreau nici să te ruşinez, nici să te iau ca pe un lucru fără de preţ.

– Nu înţeleg, mărturisi cu nevinovăţie copila.

– Doresc să ştiu dacă ai pentru mine dragoste, vorbi aprig Alexandru-Vodă. Fără asta ce preţ au strădaniile mele?

– Dacă trebuie să afli, atuncea mărturisesc, măria ta, că îmi eşti drag. Însă mă rog să ai milă de mine. Tatăl meu a fost boier cu cinste şi mare sfetnic domnesc. Mărturiseşte mamei gustul măriei tale şi cere învoire de la Vodă, ca să nu mă azvîrl în acea fîntînă din care au scos ţigăncile apă pentru dulceţul de trandafir.

Coconul îşi cuprinse tîmplele în palme.

– Nu înţeleg de ce te înfricoşezi, îi zise el, dintr-odată domolit. Toate se vor face cum porunceşti. Primeşte-mi numai dragostea. Lasă-mă să te sărut – aşa cum am dorit într-o noapte cu lună. De-atunci tînjesc, pentru asta am sete.

– Sărută-mă, măria ta.

Alexăndrel o cuprinse şi o sărută. O cuprinse de după umeri, o ţinu strîns, îi căută buzele întredeschise. Apoi o lăsă şi păru obosit.

– Spune-mi că ţi-s drag.

– Îmi eşti drag, măria ta.

– Şi mă învoieşti să vin iarăşi?

– Măria ta, aş fi o vicleană dacă aş spune că n-am mare plăcere s-aud aceste vorbe. Dacă poftești, măria ta, să spui şi mamei mele că n-avem de ce ne teme, pot să mă duc s-o chem ori poţi să te duci măria ta, avînd îndrăzneala pe care o văd. Dacă poftești să mergi cu mine, mă ruşinez şi nu pot.

Alexăndrel o cuprinse iar, cu gingăşie.

– Ce pot să spun jupînesei Tudosia?

– Nu știu, măria ta. Dacă nu găsești vorbe, eu totuși m-aș pricepe ce să-i spun. Îi spun că dorim să te mai vedem la noi și că-ți sînt dragă. Și că numaidecît va să afle Vodă, părintele măriei tale. Rog pe prietinul măriei tale Ionuț să-mi deschidă ușa. Mi-i frică prin întunericul sălii pînă la odaia din fund. Îndată după aceea vă poftesc la masă.

Jder privise neclintit această ciudată scenă, și, deși nu cunoștea lumea și dragostele, înțelegea că Nasta își ia, cu agerime de femeiușcă, numai măsuri de apărare, și că simțămintele ei pentru Alexăndrel-Vodă sînt destul de potolite. Se grăbi să-i deschidă ușa. Pe cînd o acoperea vederii lui Alexăndrel, ea îl fulgeră iarăși piezîș cu ochii. Și cînd o trecu în întuneric, se simți strîns de mînă. Se întoarse cu inima bătînd în odaie.

Alexăndrel arăta o înfățișare fericită, deși biruința lui plutea într-o oboseală fierbinte. Nasta se supunea și răspundea dorințelor lui. Îi ceru lui Jder părerea. Ionuț era și el încredințat că prietinul său ajungea la limanul celei mai mari fericiri a tinereții. Cum s-ar putea face, întreba coconul domnesc, ca cea din urmă împotrivire a jupîniței Nasta să cadă? În privința aceasta Jder dovedea înțelepciune și-l sfătuia pe prietinul său să fie răbdător. Zarzărele din livada acelui loc erau încă sarbede. Peste puțină vreme să se întoarcă și le va găsi coapte, în cea mai mare frăgezime și dulceață.

– Poate ai dreptate, oftă Alexandru-Vodă; am însă în mine ca o arșiță de boală.

– Cere atunci, măria ta, arvuna ce ți se cuvine, rîse Jder; am văzut că te pricepi să strîngi în brațe și să săruți.

Alexăndrel rîse și el de aceste vorbe, privind încrucișat înainte. Sfatul lui lăuntric îi spunea altele; dreptul lui de voievod tînăr îi dovedea că poate cere orice; dragostele se răpesc și se pradă; totuși se înfricoșa de asprimea părintelui și stăpînului său și nădăjduia să ajungă la același țel cerșind cu blîndeță.

Jder îl lăsă să-și topească patima și el sta închis în sine însuși ca în scoică, pîndind pentru dînsul fărîmăturile cele mai dulci. N-avea nici o pricină să-și închipuie că prorocirea de la Moara Călugărului nu i se va împlini. Păstra în degete fiorul atingerii Nastei și în ochi zîmbetul ei tainic.

La masă, coconul stătu între mamă și jupîniță, hrănit cu îmbelșugare de cea dintîi și adăpat cu vin și cu vorbe dulci de cea de a doua. Jder ședea treaz, nedescurcînd încă bine lucrurile. Crezu că nu trebuie nici să mănînce, nici să beie, așteptînd pentru bucuria lui un altfel de ospăț. Deși aștepta cu îndărătnicie un alt semn din partea jupîniței Nasta, nu-i veni nici unul. Se frămînta în îndoieli și totuși era bine încredințat că ceasul său va veni. Se hotărî să nu intre în odaie la culcare. Afară era lună și cald. Domnul său poate avea nevoie să fie privegheat de departe, cînd se va duce la fereastra cu zăbrele – îi lămurea el zîmbind îndoielnic lui Alexăndrel. Deci în acea noapte luminată, cînd și el avea nevoie să fie cu sine însuși, Jder își alese culcuș un pătul de fîn în marginea livezii. I se părea că jupînița Nasta ia aminte la pregătirile și la umbletele lui; dar n-avu putință să mai rămîie singur în preajma ei nici o clipă.

La cea dintăi cîntare a cucoșilor, Alexandru-Vodă veni la fereastra cu zăbrele ca să cerșească dragoste. Nasta scoase năsușorul printre fiarele împletite și ochii ei luciră în lună. Din culcușul lui dulce-mirositor, Jder auzea șoaptele pătimașe ale coconului. Auzi rîsul subțirel al fetei. I se păru că ea-i cere stăpînului ei îndurare și alt soroc pentru alinarea frigurilor lui. Coconul domnesc zgîlțîi gratiile, apoi primi printre zăbrele mînuța fecioarei și jurămîntul ei și păru a se liniști, trudit de drumul zilei și ospățul serii. Se duse șovăind ușor către iatacul lui. Ograda rămase singură. Un străjer suna din cînd în cînd din corn în partea cealaltă a curții. Nu se simțea nicăieri nici o mișcare.

Jder se ridică în culcușul său cuprins deodată de neliniște. I se păru că aude ușor sunet la aceeași fereastră.

Poate i se păruse numai. Sta cu privirile ațintite într-acolo și nu mai vedea nimic. Avu o tresărire năprasnică, pînă în creștet, cînd fu apucat de aceeași mînuță, a cărei strîngere moale o cunoștea, căci îi rămăsese în carne.

– Ionuț, îi șopti Nasta, și el îi simțea prin braț rîsul; să stai cuminte la locul domniei tale, am venit să văd dacă dormi.

– Nu dorm, îi răspunse el, însă mi se pare că visez.

Ca să se încredințeze că nu visează, trebuia să întindă și celălalt braț și să cuprindă către sine dragostea stăpînului său. I se păru întăi că săvîrșește o faptă vrednică de focul cel nestîns; pe urmă se lăsă dus ca de un val de destinul vîrstei lui; se întoarse numai cu spatele către lună.

– Știi dumneata, Ionuț, de ce am venit? îi strecura Nasta în urechi rîsul ei ușurel. Numai de asta am venit, ca să te rog să mă aperi de Voievod, deoarece nu mi-i drag. Nu mă pot împotrivi puterii lui, dar te rog să faci așa fel ca să fiu cruțată.

– Ți-i drag altcineva? întrebă Jder cu inima bătînd.

– Mi-i drag altcineva. De aceea am venit la el.

Sărutarea neașteptată cu care ea pecetlui aceste cuvinte era cu totul altfel decît acea lîncedă atingere la care Jder fusese martor. Meșteșugul acestei patimi aprige se învață cu repeziciune, căci e în sîngele oamenilor și în viclenia care s-a vădit dintru început în raiul cel dintâi. Și de data aceasta femeia era mai înțeleaptă, făcînd ca îmbrățișarea ei să aibă mai mult preț decît prieteniile și jurămintele.

Jupîniţa păru a se desface înfricoșată din strînsoare.

– Te poftesc nu peste multă vreme, Ionuț, șopti ea acoperind cu mînuțele ochii tovarășului său.

Îndată ce ea se furișă spre cămăruța ei, sunară zgomote și glasuri la porți. Jder fu numaidecît în picioare. Străjerul din cealaltă parte a curții se apropie ca să înțeleagă ce este.

– Poruncă de la tabăra lui Vodă! striga un glas.

Ionuț fu cel dintâi care află că un alergător din partea lui Grigorașcu Jora poftea pe măria sa Alexăndrel să nu mai întîrzie nici o clipă unde se află și să pornească numaidecît după porunca măriei sale Ștefan-Vodă, ca să-l găsească pe măria sa Ștefan-Vodă la Chipereni, două poște înlăuntru, în latura Cetății Hotinului.

SAPERE AUDE

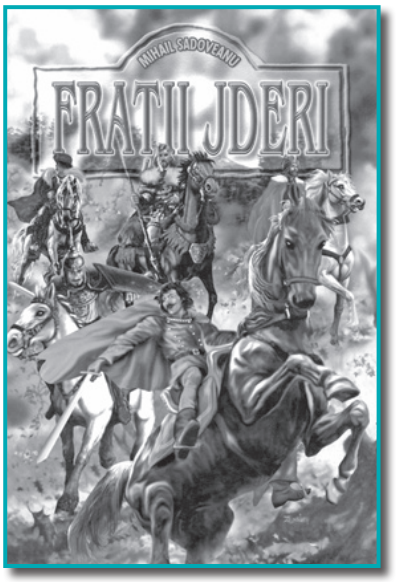

1. **Ce informație îți sugerează ideea că opera este un roman istoric?**

2. **Ce impresie ți-a produs descrierea atmosferei din ziua hramului Mănăstirii Neamț?**

2.1. **Cum crezi, care a fost intenția autorului la crearea acestui tablou? Argumentează-ți opinia.**

2.2. **Care este semnificația tabloului în raport cu:**
- a) valorile etice ale poporului?
- b) atmosfera vremii?
- c) domnitorul Ștefan cel Mare?
- d) alte personaje din fragmente?
- e) cititorul?

3. **Care dintre personajele prezentate în fragmente sînt:**
- a) personalități istorice?
- b) personalități fictive?

3.1. **În ce scop autorul le pune într-o anumită relație?**

3.2. **Explică semnificația relației dintre personaje, ghidîndu-te de figurile triunghiulare.**

A

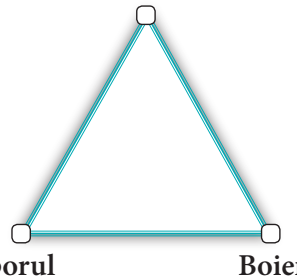

B

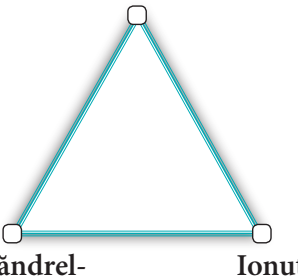

C

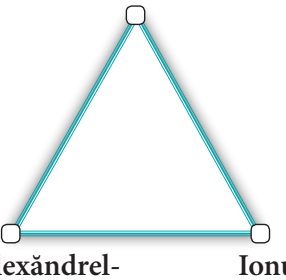

Ars collaborandi

4. Interpretaţi atitudinea personajelor din fragmente faţă de domnitorul Moldovei, definind-o prin 2–3 expresii.

4.1. Informează-te din *Rînduri-Gînduri* şi din alte lecturi.

Labor omnia vincit

1. Comentează 2–3 mijloace relevante prin care autorul este convingător în:

a) reflectarea sărbătorii hramului;
b) construirea personajelor;
c) plăsmuirea limbajului autentic;
d) relevarea mesajului.

2. Reintitulează fragmentele prin expresii metaforice/simboluri în care să exprimi mesajul global.

2.1. Alege un titlu potrivit pentru ultimul fragment şi realizează un rezumat al acestuia, luînd atitudine faţă de hotărîrea/fapta lui Ionuţ.

3. Discutaţi în grupuri:

- Este adevărată prietenia lui Ionuţ Jder cu Alexăndrel-Voievod?
- Este sinceră dragostea lui Alexăndrel-Voievod faţă de Nasta? Iar dragostea Nastei faţă de Ionuţ? Iar dragostea lui Ionuţ faţă de Nasta?
- Este acceptabilă atitudinea Nastei faţă de Alexăndrel? Iar faţă de Ionuţ?
- Evocaţi deznodămîntul acestor relaţii în viziunea autorului. Propuneţi o altă soluţie plauzibilă pentru logica evenimentelor dintr-un roman istoric.

3.1. Argumentaţi cu exemple relevante din text, elaborînd în final un cod etic al comportamentului în dragoste, valabil în epoca lui Ştefan cel Mare. Conchideţi: ce aţi accepta în comportamentul vostru azi?

4. Rezumă primul volum al romanului şi explică valoarea titlului acestuia – *Ucenicia lui Ionuţ* – prin ideea de iniţiere a personajului în raport cu realităţile vieţii.

5. Argumentează ideea criticilor literari că primul volum este un veritabil Bildungsroman (roman al formării).

Rînduri - Gînduri

- Călătorind pe Athos, am aflat acolo că Ştefan cel Mare, cînd era preadolescent, a avut o perioadă de şedere isihastă pe Sfîntul Munte. Bătrînii pustnici afirmă aceasta cu multă convingere, spunînd că au primit prin viu grai această informaţie transmisă din generaţie în generaţie.

Se spune că Ştefan a ajuns acolo la o vîrstă fragedă. Un pustnic l-a învăţat meditaţia isihastă, rugăciunea lui Isus. A obţinut prin graţie divină iluminarea.

Vasile ANDRU

Ars discendi

1. Comentează, într-un eseu nestructurat, relaţiile, diverse şi subtile, dintre personajele pe care le-ai descoperit în roman. Alege una dintre temele:

- Un popor credincios înfruntă istoria vitregă şi este un popor luminos.
- Credinţa este lumina ce uneşte poporul, domnitorul şi boierii ţării.
- Dragostea este cea mai mare fericire a omului, un semn nobil al tinerilor din roman.
- Tînărul şi dragostea în iureşul istoriei.

SCRIPTA MANENT

- **Intră în atmosfera textului și conștientizează ideea despre valoarea sacrificiului în numele libertății.**

FRAȚII JDERI

(fragmente)

CAPITOLUL XV

Genunea pe genune o cheamă...

Pe cînd comișii Simion și Onu duceau limbă măriei sale la Vaslui, plocon de Sfîntu-Ștefan, armiile lui Soliman-Beg hadîmbul acopereau pe rînd ținuturile Putnei, Tecuciului și Bacăului, înaintînd spre miază-noapte. Steagurile de răzăși de sub stăpînirea comisului celui mare Manole păleau necontenit această înaintare și, în același timp, după poruncile lui Vodă, cu asemenea harțuri o călăuzeau încet-încet către locurile Vasluiului, unde își făcuse pregătirile și-și luase măsurile măria sa.

Cu toată sprinteneala acestor mișcări, steagurile răzășimii aveau destulă pagubă de oameni. După vechea rînduială a acestor oșteni ai pămîntului, răniții nu erau părăsiți în sama necredincioșilor, ci aburcați pe cai și duși în retragere de soții lor, apoi lăsați ori în adăposturile muntelui, ori în satele depărtate de dincolo de Siret, unde pipăirile oștilor hadîmbului nu mai puteau ajunge. De asemenea, nu se cuvenea să-și lese morții. Numai cînd nu era chip să-i ridice îi părăseau sub grija lui Dumnezeu, însemnînd locul, pentru fîntînile de ispășire și pomenire ce aveau să se dureze mai tîrziu. Altfel îi luau cu ei, ca să-i îngroape în pămînt sfințit, la un țintirim de sat, unde puteau veni după aceea neamurile, ca să le poarte grijile cele de cuviință, după legea noastră răsăriteană și după datina din veac.

Cei doi frați Jderi au ajuns la vreme în Vaslui cu robii lor.

* * *

Comișii au trecut la odăi, ca să dea pe prinșii lor în sama oștenilor ce erau de rînd la paza curții. Aveau de gînd după aceea să se spele și să se schimbe, ca să se poată înfățișa cuviincios la Vodă. Însă abia au pus un picior în pămînt, aflîndu-se cu celălalt în scară, și doi aprozi s-au înfățișat din partea măriei sale. Măria sa a văzut pe fereastră steagul de război și robii ismailiteni și a dat poruncă să steie toate pe loc, căci măria sa iese numaidecît afară.

– Măria sa e singur? a întrebat cu mirare comisul Onu.

– Măria sa e singur, a dat răspuns unul din aprozi.

* * *

...Vodă Ștefan a ieșit singur, fără nici o țeremonie, în straiul lui de toate zilele cu care umbla la tabără și la rugăciune.

Era cu capul gol; s-a oprit, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile de parmaclîc. Comisul Simion s-a descoperit și i s-a închinat:

– Să trăiești întru mulți ani, măria ta.

Răzășii și-au tras cu stînga cușmele, rezemîndu-le pe capetele cailor după învățătura lui Jder, și au strigat și ei într-un glas:

– Să trăiești, măria ta!

– Mulțămescu-ți domniei tale, iubite al meu comise, a răspuns Vodă. Vă mulțămesc tuturor. Inima mea primește cu plăcere urarea și darul ce văd că-mi aduceți.

Măria sa părea înseninat și zîmbea cu blîndețe. Obrazul său încununat de cărunteță răzășii l-au văzut ca într-o lumină de sfințenie și s-au bucurat în inimile lor, bănuind că măria sa are de la Dumnezeu nădejde de biruință.

Voievodul a avut o înclinare a frunții către signor Guido și l-a poftit c-un semn al mîinii să vie lîngă măria sa. Signor Guido a descălecat în pripă, a aruncat slujitorului său frîul și a trecut către Domn.

– Apropie-te, comise Simioane, a urmat Vodă Ștefan. După cît înțeleg, aceștia sînt prinșii de la Voinea-sa, de care mi-a trimes înștiințare jupîn Manole Pîr-Negru.

– Da, luminate Doamne.

– Se află cu ei și Hrana-Beg?

– Pe Hrana-Beg, măria-ta, îl înfățișează fratele meu comisul Onu.

– Poruncește să mi se înfățișeze toți.

Vorbirea măriei sale se aprinse o clipită.

Comisul Simion și-a întors calul spre aripa stîngă a răzășilor. Trăgînd săbiile, o roată de călăreți i-a împins pe năvrapi către Domnie. Călăreții ismailiteni erau în număr de cincisprezece duzini, după socoteala lui Simion și a lui Onu, înșiraţi în cincisprezece rînduri. Potrivit cu poruncile date și rînduiala știută, năvrapii au făcut călări cîțiva pași, după asta au descălecat cu grăbire și au venit buluc să se supuie în genunchi măriei sale, dinaintea cerdacului.

Hrana-Beg a coborît din șa domol, a păşit pînă la scara palatului și acolo, pe cea dintăi treaptă, și-a plecat un genunchi. Comisul Onu și Botezatu au descălecat și ei, venind și așezîndu-se îndărătul lui Hrana-Beg.

– Pînă ce Dumnezeu va hotărî dreptatea noastră, a rostit cu blîndeță măria sa către bei, te ţin oaspete al meu, Hrana-Beg, și te dau în sama slujitorului meu, comisul Onu Păr-Negru.

Gheorghe Botezatu a tălmăcit beiului ismailitean vorbele bune ale măriei sale. Hrana-Beg și-a ridicat fruntea și a făcut salutarea răsăritenilor, ducîndu-și mîna la inimă, la buze și la frunte, după care a înclinat iar nasul spre treptele pe care sta.

– Acest mare căpitan de răufăcători, a suspinat postelnicul Ștefan către comisul Simion, nu se mai poate întoarce la Domnul său, căci acolo îl așteaptă poate ștreangul muților. Însă aici, la măria sa, se bucură de milă, căci măria sa își sărbătorește în felul său ziua numelui.

– Robii de rînd să fie întăi cercetaţi, apoi duși la Suceava, a poruncit măria sa. Rînduiala lor are s-o facă în chip anumit părintele Amfilohie. Iar pe Hrana-Beg, comise Onu, să-l trimeţi la Timiș.

* * *

Voievodul a poruncit slujbe la bisericile tîrgului și însuși măria sa a intrat în paraclis, stînd îngenuncheat îndelungată vreme, ca și cum și-ar fi uitat trupul său acolo, înălțîndu-se numai cu sufletul la Izvorul tuturor nădejdilor. Cînd s-a trezit, înnegura sara cu cele dintăi ceasuri de alinare după biruință. De pretutindeni îi veneau vești bune de topirea năvălitorilor osmanlîi, amestecaţi cu zăpezile vremelnice ale acelei ierni și căzuți în puhoiul care curgea la rîpă. În chilia arhimandritului, luminăția sa a rostit vorbe ce urmau a fi însemnate pe cartea domnească, vestind domnilor și crailor fapta de la Vaslui. La tălmăcirea acestei cărți a fost apoi meșter cu mare osîrdie părintele Geronimo dominicanul.

Cuprinsul cărții domnești a fost acesta: «Noi Ștefan-Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, ne închinăm cu prietenie domniilor voastre tuturor cărora vă scriem; și vă dorim tot binele. Domniile voastre cunoașteți că Împăratul cel necredincios al turcilor a fost și este prigonitorul creștinătății și zilnic cugetă cum ar putea supune și zdrobi pe creștini. Vă facem cunoscut că pe la Boboteaza trecută a intrat de la împărăția Ismailiteanului în țara noastră și asupra domniei noastre mare oaste, în număr de o sută douăzeci de mii de oameni, avînd căpitan de frunte pe Soliman-Pașa Beglerbegul; împreună cu dînsul avînd pe toți curtenii Păgînului și seminţiile din Rumelia și pe Voievodul Țării Românești cu oastea.

Auzind și văzînd noi asta, am luat în mînă sabia și cu ajutorul Dumnezeului nostru atotputernic, am ieșit împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut subt ascuțișul săbiei; pentru care lucru dăm laudă lui Dumnezeu.

Aflînd de asta, împăratul păgîn va pofti să-și răscumpere înfrîngerea și va să vie el însuși împotrivă-ne cu toată tăria, ca să supuie Țara. Pînă acuma feritu-ne-a Dumnezeu de asemenea cădere. Ci dacă această poartă a creștinătății, țara noastră, ar fi să fie, ferească Dumnezeu, pierdută, atunci creștinătatea întreagă ar fi în primejdie. De aceea vă îndemn pe domniile voastre să ne trimeteți căpitani și oaste într-ajutor cît mai este vreme, împotriva dușmanului nostru al tuturora. Acuma e ceas potrivit, avînd Ismailiteanul mulți potrivnici, care stau în toate părțile asupra lui cu sabia. Iar noi făgăduim, pe credința noastră, sub jurămînt al Domniei noastre, să luptăm pînă la moarte pentru legea creștinească. Faceți și domniile voastre așa pretutindeni, după ce noi, cu ajutorul Domnului, i-am retezat mîna dreaptă; și fiți gata fără întîrziere.»

După ce a rostit măria sa aceste vorbe, a rămas visînd îndelungă vreme cu fruntea plecată în palme și cu coatele pe genunchi și a oftat, cugetînd la toate cîte se petrecuseră în acea zi ca într-un spulber de furtună.

– Părinte Amfilohie, a vorbit măria sa într-un tîrziu, după ce s-a trezit c-un suspin din gînduri; să dai vestire curții și Țării că mîini e zi de post și de rugăciune pentru morții noștri.

A doua zi, în ceasul cel dintăi, a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amorțise pămîntul de îngheț ușor; după asta veniseră, cu vîntul răsăritean,

Prezența luminată a voievodului în momentele actuale de popas spiritual: ***Cetatea Sorocii***

alți nouri cu fulgi. Abia acuma, ca după o silință grea a stihiilor, năștea începutul adevărat de iarnă.

Călare pe Vizir și împresurat de curteni, măria sa a făcut în pas ocolul bătăliei; apoi s-a oprit în locul unde morții Moldovei fuseseră adunați. Se oprea ici-colo căutînd cu privirile, pînă ce deodată a simțit la harmasarul său, încă pestrit cu surguci și fuior de barbă, o neliniște. Vizir a ferit în laturi, fornăind. Măria sa a descălecat și a cunoscut la cîțiva pași pe comișii săi, și mai încolo pe bătrînul Căliman starostele. Lepădînd frîul, a trecut spre altarul ce se ridicase sub cerul liber și sub ninsoare și a îngenuncheat. S-au supus în genunchi steagurile de răzăși, curtenii și toată suflarea cîtă era de față, iar vlădica Tarasie a început a ceti între clericii săi, sub prapori, stîlpii morților.

Din îngenuncherea sa, Voievodul ridica în răstimpuri privirile, chemat de acea tăcere înghețată a oștenilor săi. Stăteau cu fața spre cer, înseninați de alinarea din urmă și luminăția sa își simțea inima înnegurată de jale. După ce s-au cetit stîlpii și preoții cu psalții au cîntat cu frumoase glasuri veșnica-pomenire a căzuților, Domnul nu și-a putut stăpîni tulburarea și a rupt din sufletul său aceste vorbe în auzul celor din juru-i:

– Cînd răsare soarele avem să ne aducem aminte de ei. Și avem să-i jelim de asemeni cînd soarele asfințește. Și cînd ne vom trezi la bătaia miezului nopții, avem să-i simțim în jurul nostru și ne vom afla nemîngîiați de pieirea lor.

După ce a tăcut măria sa, a sunat vîntul mai cu tărie în mlaștini și păduri și au plutit din ceea parte de ape pînă la auzul măriei sale bocete ale muierilor, care se și înfățișaseră să-și petreacă morții.

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- 1934 – Mihail Sadoveanu publică *Viața lui Ștefan cel Mare*, edificată, pînă în cele mai mici amănunte, pe baza personalității voievodului.
- 1935 – autorul finalizează și editează prima carte a romanului – *Ucenicia lui Ionuț* – avîndu-l drept model pe mezinul din familie – Mihuț.
- 1936 – apare a doua carte a romanului – *Izvorul alb*. Manole Păr-Negru îl reprezintă pe autor, iar Simion – pe feciorul mai mare, Dimitrie.
- 1942 – apare cartea a treia – *Oamenii Măriei Sale* – la care autorul a lucrat cel mai mult. În concept, romanul avea și cartea a patra, care a rămas nescrisă.

1. Lectura cognitiv-interpretativă a romanului îți oferă posibilitatea să descoperi alte personalități istorice și personaje care reprezintă epoca lui Ștefan cel Mare. Elaborează o fișă a acestora (care te-au impresionat), notînd, în tabel, o semnificație dominantă.

1.1. Vezi *Agenda cititorului* ca informație de reper.

Personajul	Dominanta prin care se înscrie în timpul istoric.
Ștefan cel Mare	Eroismul în luptele pentru eliberarea țării, credința în Dumnezeu și în cauza cea dreaptă, ctitor de mănăstiri.

1.2. Valorifică informația obținută pentru a motiva titlul părții a treia a romanului – *Oamenii Măriei Sale*.

2. Selectează din fragmente alte semne ale timpului istoric din epoca lui Ștefan cel Mare și comentează rolul lor în:

- *redarea atmosferei vremii;*
- *păstrarea impresiei de veridicitate;*
- *intenția de obiectivitate a autorului.*

1. **Urmărește atent comportamentul lui Ștefan cel Mare în timpul bătăliei și după acest flagel istoric. Definește calităţile acestuia în cele două circumstanţe, fixîndu-le într-o diagramă Venn.**

2. **Interpretează semnificaţia *cărţii domneşti,* pe care o adresează voievodul crailor din alte ţări, despre fapta de la Vaslui.**

2.1. **Confruntă textul scrisorii din roman cu un fragment din altă scrisoare autentică, semnată de Ștefan cel Mare *(Rînduri-Gînduri*). Formulează 2–3 concluzii.**

3. **Comentează sugestia ninsorii ca fenomen simbolic în raport cu ritualul funerar și de pomenire a eroilor căzuţi în numele libertăţii ţării.**

4. **Interpretează semnificaţia modului de organizare, de către domnitor, a ritualului de înmormîntare a ostaşilor, relevînd semnele sacrului.**

5. **Asociaţi tonalitatea naraţiunii din ultimul capitol cu un final de simfonie de Bach, Mozart sau Beethoven și, conștientizînd efectul, argumentaţi semnificaţia:**
   a) vorbelor *rupte din sufletul domnitorului* și rostite în final;
   b) ultimei fraze a naratorului ca ultim acord al naraţiunii românești.

6. **Utilizînd informaţia structurată pe parcursul temei, exprimă-ţi opinia despre semnificaţia canonizării domnitorului Ștefan cel Mare și Sfînt.**

7. **Lucrînd în echipe, rezumaţi mesajul romanului și demonstraţi că:**
   a) structura operei este una simbolică:
      - *ţară, familie, tărîm mitic;*
      - *rînduiala ţării, sub semnul sacrului;*
      - *Ștefan cel Mare, personalitate reală și simbol arhetipal;*
      - *personajele, în relaţiile lor raportate la evenimente și timp.*
   b) romanul este scris sub semnul realismului, împletind și elemente de romantism:
      - *veridicitatea evenimentelor istorice;*
      - *fuziunea tendinţei de obiectivitate și mitizare;*
      - *proiectarea unor destine umane individuale și în relaţii de familie.*

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

Scrisoare către Sigismund craiul

- *Nu vreau să spun cît de folositoare este pentru treburile creștine această ţară a mea, socotesc că este de prisos, fiindcă lucrul e prea limpede, că ea este cetate de apărare…*

Iară noi, din partea noastră, făgăduim pe credinţa noastră creștinească: vom sta în picioare, noi cu capul nostru și vom lupta pînă la moarte pentru creștinătate. Așa trebuie să faceţi și voi, pe mare și pe uscat.

ARS COLLABORANDI

1. **Pregătiţi și realizaţi o dezbatere, rostind alocuţiuni, în maniera cuvîntării lui Ștefan cel Mare, cu tema:**
   Fraţii Jderi, *un roman istoric realist sau romantic, mitic.*

ARS DISCENDI

OPŢIONAL

2. **Meditează, într-un eseu de o pagină, la tema: *Memoria istoriei îl ajută pe om să-și proiecteze o justă cale în viaţă.***

26 POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE de ION DRUȚĂ, ROMANUL ETERNEI REÎNTOARCERI

Motto:

Ion Druță este un cavaler al adevărului
și în domeniul vieții sociale.
Mihai CIMPOI

AB INITIO

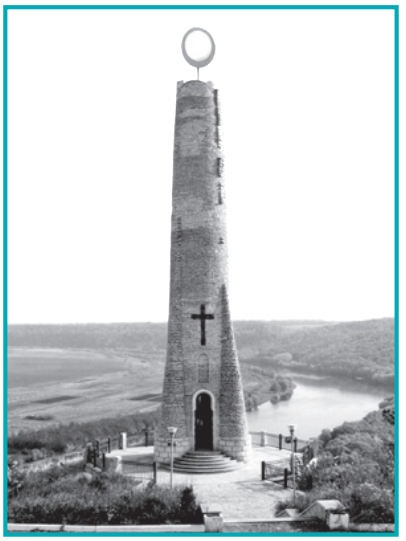

Lumînarea recunoștinței,
flacără vie din inima scriitorului

1. **Actualizează, apelînd și la informația din *Portofoliul* temei, mesajul operelor lecturate din creația lui Ion Druță.**

1.1. **În rol de moderator al discuției, orientează colegii în intenția de a valorifica mesajul operelor scriitorului după criteriul *identificării valorilor spirituale* pe care le conțin textele citite. Vezi modelul.**

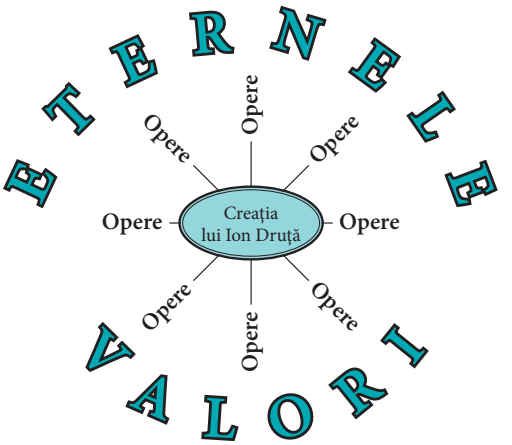

1.2. **Pe parcursul studierii temei, vei completa imaginea, integrînd informația nouă.**

1.3. **Raportează ideile și valorile constatate la imaginea *Lumînarea recunoștinței* și argumentează semnificația operelor cunoscute prin sugestia monumentului-simbol.**

Portofoliu

UN SCRIITOR AL POLEMICILOR CREATOARE

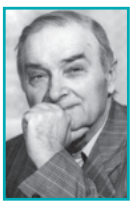

Ion Druță, născut la 3 septembrie 1928, în satul Horodiște, raionul Dondușeni, este un scriitor de referință al literaturii române contemporane, creația fiindu-i tradusă în peste 20 de limbi ale lumii.

Debutul – povestirea *Problema vieții* în revista „Octombrie" (1951). **Nuvele** (culegeri): *Dor de oameni* (1959); *Piept la piept* (1964); *De la verde pîn' la verde* (1982). **Romane:** *Frunze de dor* (1957); *Povara bunătății noastre* (1968, 1992); *Clopotnița* (1972); *Biserica Albă* (1988, 2000). **Dramaturgie:** *Casa mare* (1959); *Doina* (1968); *Păsările tinereții noastre* (1971); *Horia* (1973); *Frumos și sfînt* (1974); *Cervus divinus* (1987). **Cărți pentru copii:** *Cenușica* (1962); *Bobocel cu ale lui* (1972); *Povestea furnicii* (1973); *Balada celor cinci motănași* (1973); *Daruri* (1983). **Publicistică:** *Eminescu, poet național* , *Lumea lui Cehov, Pămîntul, apa și virgulele.*

- **Citește fragmentele selectate din romanul *Povara bunătății noastre* și explică sugestia titlului.**

SCRIPTA MANENT

POVARA BUNĂTĂŢII NOASTRE

CAPITOLUL I
Miruirea

Cîmpia Sorocii...

Pămînt tocmit să poarte sute de ani, din sămînță în sămînță, gustul pîinii de secară. Grai mustos, ce se pricepe deopotrivă de bine a rîde și a plînge, a mulțumi și a blestema. Un dor nătîng din moși-strămoși, o fărîmitură de joc nebun, pentru care nici picioare ca să-l depeni, nici pămînt să-l prinzi sub călcîie. Pedeapsa unui car cu boi, osîndit a rătăci ani la rînd, zi de zi, pe un singur drumeag – dimineața din sat în cîmp, seara din cîmp acasă.

Iar de jur împrejur, cît cuprinzi cu ochiul, musteşte o zare mărunţică cu dealuri mici și sinilii – ba le vezi, ba le visezi. Și dintr-o zare pîn' în alta – o cîmpie rotundă și largă, vreo treizeci de sătișoare risipite la întîmplare. Ori că s-au pornit undeva departe în lume, ori că veneau de pe undeva, au zărit largul cîmpiei, au înțepenit a mare mirare și aici au rămas.

Cîmpia Sorocii...

O zare rotundă de horboțică albastră, întinsuri largi și grele, o gară cu patru plopi, o sumedenie de drumuri înnodate la întîmplare – atîta primește cîmpeanul în ziua naşterii sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci, vede numai Dumnezeu – nici mai mult n-a avut, nici mai puţin n-a vrut să aibă.

Cîmpia Sorocii...

* * *

Intra în Ciutura odată cu zorii. Cîţiva cocostîrci, rămaşi fără cuibare, roteau disperaţi peste o margine de sat. Case cu pereţii afumaţi, cu sărăcia scoasă la lumină, cu uşile amorţite într-o smuncitură de disperare. Salcîmi cu ghimpii dogoriţi pe marginea drumului, hogeaguri caraghioase, înălţîndu-se deasupra satului ca niște năluci, bocind în limba lor. Boarfe aruncate prin ogrăzi, cărbuni striviţi de călcîie, cenușă mînată de vînt în lungul drumurilor, băltoace gălbui în jurul fîntînilor.

Niciodată de la zămislirea ei încoace Ciutura n-a fost atît de jalnică, atît de săracă, atît de orfană.

A ars Ciutura. Înghesuită în fundătura ceea, a ars harnic, casă cu casă. La o răscruce Onache se oprește, urcă pe-o aripă de gard, căutînd printre casele de pe dealul cel mare căsuţa lui. O făcuse singur și trebuia s-o cunoască, chiar de-ar fi fost să ardă și ea.

– Taci c-o ars. Tincuţa mea îi ciutureancă din născare, ea n-o să facă pe niznaiul atunci cînd satul arde, și ea are un acoperiș uscat de secară...

Și totuși, era primăvară în jur, Onache se întorcea de la război și se bucura că se întoarce. Era fericit că vine avînd același număr de mîini și picioare pe care îl avea plecînd de acasă, adică două și două. Era fericit că auzea în jur limba maternă, știa și ce-a fost spus și, mai ales, ceea ce spus n-a fost, dar s-a subînțeles. Era fericit că Ciutura, abia scăpînd de urgia focului, a găsit o clipă să-i șoptească Tincuței bucuria, și ea de amu vine la fuguța în întîmpinarea lui, vine în aceeași pestelcuță albastră pe care o purta și atunci cînd îl petrecuse la război.

– Bine, bre Tincuţă! Atîta amar a fost pe lume, atîţia împăraţi și-au pierdut coroanele, iar tu în aceeași pestelcuță îmi îmbli...

Stăteau în jur case goale cu pereţii afumaţi, stăteau căutînd lung prin ferestrele oarbe cum se întîlnesc doi oameni. Priveau ostenite și dojenitor, căci nu puteau pricepe cum pot sta ei în mijlocul unui sat pîrjolit și plîng, și rîd, și se sărută.

***

Ciutura s-a aprins pe la miezul nopţii. Ciuturenii dormeau duși și nimeni nu știa cum și de unde s-o fi năpustit peste sat vîrtejul cela de flăcări. Ţineau focul în vetre cu săptămînile, iar cînd îl pierdeau, împrumutau jăratic de la vecini, ducîndu-l la fuguța într-o

cîrpă ce scînteia și fumega întruna. O fi furat noaptea o scînteie din cîrpa cuiva. Două sute de acoperișuri din paie și stuf, înghesuite într-o văgăună, o flacără repezită sus, pînă în moalele cerului – și s-a zis cu Ciutura...

Țipau copiii speriați, prinși cu mînuțele de fustele mamelor. Urlau cîinii, uitați în legătură, vitele rupeau ocoalele. Țăranii, buimăciți din somn, aruncau prin ferești boarfele afară, își frigeau mîinile, înghițeau fum și înjurau.

Iar în ajun ciuturenii își pregătiseră semințele. Le pregătiseră frumușel ca în toți anii – le-au urcat în pod să se zvînteze două-trei zile. Și au ars semințele.

Toate ar fi fost ele cum ar fi fost, dar au ars semințele și asta era culmea. Venise primăvara, așteptau ogoarele, și un țăran ce nu-și seamănă pămîntul primăvara nu mai are cu ce trăi anul întreg.

La marginea Ciuturii, acolo unde sfîrșea satul și începea dealul cel mare, zăceau vreo patru lespezi de piatră abia răsărite din adîncul pămîntului. Într-o vreme ciuturenii încercaseră să le scoată de acolo, să facă sobe din ele, dar n-au izbutit. Le-au lăsat dar să-și încălzească vara întreagă bătrîneţile la soare. Le călăreau copiii, uneori se repezea cîte-o nevastă ce trăia la marginea satului să-și ascută cuțitele. Cu anii însă pietrele celea au ajuns la mare cinste. S-a aflat că de aici, dacă urci pe cea mai înaltă piatră, vezi cîmpia cu toate satele, drumurile și pădurile sale. Ciuturenii au început a se aduna încoace să încerce a ghici cum se va schimba vremea. Cînd cineva întîrzia la drum, cei rămași acasă veneau la pietroaiele celea pentru a cerceta depărtările și a presupune de ce nu s-o fi întorcînd? Duminicile veneau bătrînii pentru a istorisi sumedenii de nimicuri din viața lor.

Acum Ciutura s-a adunat lîngă pietre. Stăteau cu toții grămăjoară, ca un stol de păsări călătoare ce au hotărît a se muta spre locuri calde, și în pragul drumului ce-i aștepta își legănau ultima hodină. Da poate că nici nu era vorba de plecare. Poate s-au adunat să vadă ce zice lumea despre marele lor nenoroc, însă lumea tăcea, nenorocită fiind și ea.

Erau mulți – la vreo două sute de oameni. Ședeau grămadă, lipiți unul de altul, spinare la spinare, genunchi la genunchi, arsură lîngă arsură. Frămîntau cu toții o tăcere adîncă și grea, scobeau cu unghia cîte-o pată hleioasă de pe haină, rostind din vreme în vreme:

– Și amu, fraților, ce ne facem?

Cînd a apărut Onache Cărăbuș în ciudatul său suman cu glugă și a prins să urce cărăruța spre pietre, nimeni nu l-a văzut, nimeni n-a încercat să-l recunoască, nimeni n-a înțeles pentru ce umblă el în jurul lor cu mîna întinsă. De, auziseră ei cu o ureche cum că cineva s-a întors de pe undeva, dar cine anume s-a întors, pentru ce s-a întors, ți-ai găsit vreme de aflat!

Onache, cam stingherit de-o asemenea întîlnire, îi salută cu o cimilitură adunată și potrivită cuvînt la cuvînt prin tranșeele umede, dar nimeni nu-i asculta vorba. Numai o singură nevăstuică cu șalul fugit pe ceafă, o nevăstuică micuță și dulce, ce stătea lipită de o margine de piatră, i-a zîmbit. Onache s-a dat ceva mai la o parte, s-a rezemat de un pui de vișin, ce creștea aiurea lîngă pietroaiele celea, și ochii lui veșnic zîmbăreți au prins a se zimțui în lacrimi.

Carevasăzică, s-a întors omul de la război. Firește, a avut el ce-a avut cu valea asta plină de nătărăi, pe nume Ciutura, dar toate răfuielile lor erau atunci cînd era pace și toți vieţuiau grămăjoară. În cei patru ani de război sătucul de la încheietura celor două dealuri s-a transformat în inima lui Onache în tot ce avea el mai sfînt. Scris i-a fost să se întoarcă, să-l mai vadă o dată, dar ce s-o fi petrecînd cu satul la întoarcerea lui? Stăteau în jur tovarășii de copilărie, stăteau toți păcătoșii cărora le trimitea închinăciuni în fiece scrisoare, stăteau vorniceii ce-au jucat mireasa lui, stăteau invalizi veniți din același război, stăteau toți cei cu care avea de trăit o viață întreagă, – stăteau abătuți, cu mîinile fripte, cu ochii triști, cu o singură întrebare prostească: ce ne facem?

SAPERE AUDE

1. **Opinează: de ce autorul narator se identifică prin adjectivul pronominal posesiv *noastre* din titlu:**
   - cu toți cititorii săi posibili?
   - cu întreg neamul?

2. **Citește informația din *Agenda cititorului* și precizează cînd și unde se desfășoară evenimentele din roman. Ce semnificație au avut ele pentru destinul poporului nostru?**

3. **Actualizînd cunoștințele de istorie și folosind mărturisiri ale contemporanilor (din presă sau literatura memorialistică), evocă acel timp printr-un reportaj despre 2–3 evenimente relevante, în urma unei călătorii retrospective imaginare (poți să te asociezi unui grup de 2–3 reporteri-colegi și să gîndiți o emisiune radio comună).**

3.1. **În timpul călătoriei, ați trecut și prin Cîmpia Sorocii. Includeți în reportaj și un eveniment din roman, relevînd prin ce v-a impresionat.**

3.2. **Cu cine dintre personaje ați discutat? Ce aspecte ale realității v-au interesat? Ce informații noi ați obținut?**

4. **Compară datele reale despre acel timp, cunoscute din istorie, cu informația din roman. Formulează 2–3 concluzii și generalizează:**

- Corespund cronologic?
- Au aceeași semnificație?
- Prin ce te-au impresionat?
- În ce mod le-a reflectat autorul în roman?
- Punctul de vedere al istoriei coincide cu cel real, al naratorului?

4.1. **Valorifică cele relatate, confirmînd viziunea realistă a evenimentelor din roman. Utilizează în calitate de reper afirmația din *Rînduri-Gînduri* și citate textuale concludente.**

5. **Recitește, selectiv, pasaje din fragmentele propuse, intenționînd să-ți reprezinți spațiul rural, recreat de autor. Extrage din text cuvintele-semne definitorii ale acestui spațiu și notează-le în caiet.**

6. **Lucrînd în echipe, identificați, în fragmentele propuse, evenimentele ce relevă realitatea vieții.**

6.1. **Determinați impactul pe care l-au avut ele:**

a) asupra destinului poporului întreg;
b) asupra destinului personajelor.

6.2. **Structurați informația pe un poster comun.**

Evenimentele	Semnificația în raport cu personajul
- A ars Ciutura.	- Țăranii din sat: au ars semințele pentru cîmpuri. - Onache Cărăbuș: își întemeiază din nou gospodăria.

6.3. **Comentați veridicitatea detaliilor și obiectivitatea autorului.**

6.4. **Interpretați perspectiva naratorului sau a lui Onache Cărăbuș asupra evenimentelor relatate.**

Agenda cititorului

POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE

- Autorul a elaborat romanul în două etape. Primul volum, intitulat *Balade din cîmpie*, a fost publicat în 1963, fiind conceput ca un tip de saga, operă cu un larg univers despre destinul unei dinastii sau pături sociale, care personifică destinul vremii.
- Între partea I şi partea a II-a a romanului, intitulat *Povara bunătății noastre*, publicat în 1968, a mai fost scrisă nuvela *Ultima lună de toamnă*, în care autorul valorifică aspecte caracteristice din viața familiei de țărani, care au o reflecție şi în *Balade din cîmpie*.

ARS COLLABORANDI

Rînduri - Gînduri

- Semnul distinctiv al personalității autentice tocmai în aceasta și constă: în a nu accepta condiția umană în formulele fragile și trecătoare ale timpului istoric concret, pentru a-ți găsi reazem și legitimare în valorile perene ale neamului și ale umanității.

Haralambie CORBU

Personaje druțiene memorabile în reprezentarea actorilor celebri

7. Exprimă-ți opinia: ce reprezintă Cîmpia Sorocii pentru narator/personaje:
   → un spațiu rural – cadru al evenimentelor?
   → un spațiu vital (existențial) pentru personaje?
   → un spațiu cu semne mitologice, sacre?
   → un spațiu profan al evenimentelor rutinare?
   → varianta proprie.

7.1. Argumentează răspunsul.

8. Explică intenția pe care a urmărit-o autorul legînd evenimentele principale de satul Ciutura.

9. Comentează semnificația toponimului.

10. Care este familia ce devine centrul universului existențial din roman?

11. Interpretează relația dintre semnele spațiului și personajele din text:

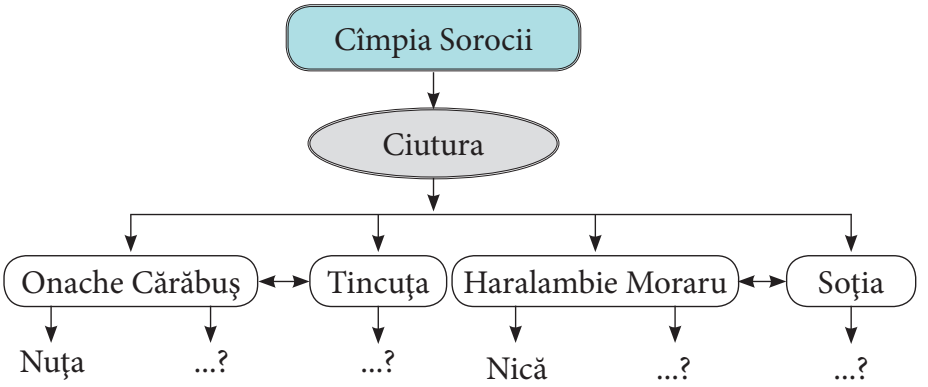

12. Comentează semnificația locului unde se adună ciuturenii și a întrebării pe care o rostesc din vreme în vreme: *Și amu, fraților, ce ne facem?*

12.1. Relevă, într-o succintă reflecție scrisă, în ce constă forța de rezistență a ciuturenilor în acest caz.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Cum ai explica faptul că Onache Cărăbuș se întoarce de la război *odată cu zorii*, într-un moment de cumpănă *(arsese satul, au ars semințele)*?

1.1. Ce soluție propune Cărăbuș?

2. Realizează o schiță de portret a lui Onache Cărăbuș, utilizînd detalii din text. Comentează modul de a relaționa aspectul fizic, comportamentul, limbajul cu situația reală în care se află personajul. Relevă efectul acestui *procedeu realist*.

3. Încadrează-l pe Onache Cărăbuș într-o serie de personaje. Cu cine l-ai compara? De ce?

4. **Construiește o caracterizare de pronostic: cum aștepți să fie Onache Cărăbuș în evoluție, prin ce trăsături îl vezi relevant?**

5. **Formați echipe și cercetați, într-un studiu de caz, situația copiilor din Ciutura.**

ARS COLLABORANDI

6. **Citește atent capitolul III al romanului și comentează *perspectiva de vizor* a satului prin mediul de formare și reeducare a copiilor care exista atunci:**
   a) familia;
   b) școala;
   c) condițiile de trai;
   d) societatea/autoritățile.

7. **Analizează cazul din punctul de vedere al unui parlamentar al timpului și rostește pledoariile *în plen*, propunînd anumite soluții.**

ARS DISCENDI

1. **Prezintă cazul învățătorului Micu Miculescu: motivația profesională, pregătirea, activitatea, cariera.**

De semănat știm noi a semăna, dar vorba e că ce se face cu roada noastră mai tîrziu! Cine o culege și ce face cu grăuntele crescut din semănătura noastră?! Cum se întîmplă că, pînă la urmă, tot ce semănăm noi spre bine crește spre rău, și cei care ne-au rugat să facem un bine se grăbesc să ne facă un rău?... Și dacă aceasta ne este matca, și dacă acesta ne este neamul...

Firește, a ajuns el în sara aceea în Ciutura, directorul școlii, și nici că era chiar atît de tîrziu, dar Ciutura l-a pierdut pentru totdeauna. Și-a lăsat bagajele în școală, și-a adunat ceea ce era al lui, a plecat dis-de-dimineață și, cum s-a dus, dus a fost pentru totdeauna. Ciutura nici să-l fi văzut, nici să fi auzit de dînsul și, cum se întîmplă printre oameni, a început să-l uite încetul cu încetul. Numai rareori, cînd se adunau grămadă foștii lui elevi și porneau a vîntura năzbîtiile din vremea școlii, în vorba lor răsărea, din cînd în cînd, numele învățătorului și cîte-un vers-două din acea mare, acea nemuritoare poezie.

1.1. **Ia atitudine și comentează, în raport cu aspectele problemei studiate în procesul cazului, reflecțiile învățătorului din fragmentul dat.**
1.2. **Reprezintă personajul și punctul de vedere al naratorului. Corespunde cu punctul de vedere al cititorului actual?**
1.3. **Relaționează cazul cu aceeași problemă reflectată de Ion Creangă în *Amintiri din copilărie*. Ce concluzii poți formula? Angajează-ți opiniile în două enunțuri finite.**

OPȚIONAL

2. **Scrie un eseu, în limita a două pagini, în care să raționezi norma etică edificată de personajele druțiene:**

Viața nu merită să fie trăită decît în demnitate.

Ediție aniversară apărută la *Cartea Moldovei*

Redactarea și prezentarea unei compoziții-pledoarie

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

COMPOZIȚIA-PLEDOARIE

- Cuvîntare prin care avocatul susține înaintea unei instanțe judecătorești interesele unei părți dintr-un proces.
- Un text care susține o idee sau promovează o opțiune.

Ce trebuie să faci pregătind pledoaria?

- Să formulezi clar ideea pe care o vei promova, afirmația pentru care vei pleda.
- Să acumulezi suficiente informații pentru a avea certitudinea că ideea pentru care pledezi este corectă.
- Să listezi un şir de argumente şi exemple cu care îți vei convinge cititorii/ascultătorii.
- Să apelezi şi la logică, dar şi la sentimentele auditoriului.
- Să anticipezi eventualele contraargumente şi să le examinezi, demontîndu-le.
- Să formulezi concluzii concise, clare, exacte, valide.

ARS DISCENDI

1. **Citește explicațiile din *Agenda cititorului* și determină în ce situații poate fi aplicată compoziția-pledoarie.**
2. **Lecturează pledoaria de mai jos și analizeaz-o conform reperelor:**
   - Care este afirmația de start a textului?
   - Ce mesaj vrea să transmită autoarea?
   - Ce argumente aduce?
   - Cu ce exemple le susține?
   - Ce obiecții prevede?
   - Cu ce argumente le contracarează?
   - Ce concluzii formulează?

EDUCAȚIA ESTE AVEREA OMULUI

Educația este cea mai importantă avuție a omului, pe lîngă viață și sănătate.

Fără educație, omul este ca și o casă fără fundație. Este important să începi de mic, la vîrsta acumulărilor masive.

Se spune că toate trebuie făcute la timpul lor. De aceea, atunci cînd ești copil trebuie să înveți, să absorbi ca un burete informația importantă oferită de adulți: cea de care ai nevoie la vîrsta copilăriei – culori, lucruri, animale, oameni – ce este rău, ce este bun, cum trebuie să vorbești, să citești etc. ... lucruri simple, dar esențiale. La această vîrstă îți dezvolți vocabularul, crești capacitatea de „ocupare" a creierului.

Eu așa am învățat limba engleză, cînd eram mică, cu ajutorul mamei. A fost ca o joacă, ușor, repede, fără eforturi obositoare. Mărturisesc că sînt foarte recunoscătoare părinților mei care nu mă lăsau să plec la joacă, afară la prietenii mei, fără „porția" de citit. Este important ca părinții să pună niște condiții, niște limite, pentru că, atunci, la acea vîrstă, eu nu mă gîndeam decît la joacă, nu aveam un spirit al responsabilității, al conștiinței dezvoltat.

Copiii au nevoie de acel ghid care să-i ajute să se dezvolte, să le arate calea către lucrurile de care au nevoie.

Andreea RAICU

Cartea de citire. Culegere de pledoarii pentru educație

1. **Selectează, apelînd la cărțile cu aforisme sau la site-urile specializate, un citat despre rolul cărților/lecturii în formarea personalității, al cărui mesaj îl împărtășești. Scrie textul unei pledoarii în sprijinul acelei afirmații. Prezintă pledoaria conform următorilor parametri:**
   - Captează atenția ascultătorilor cu o întrebare, cu un citat, cu un proverb, cu o imagine, făcîndu-i curioși.
   - Declară din start pentru ce pledezi.
   - Formulează clar ideea pe care o susții și enumeră argumente.
   - Lansează contraargumentele pe care le prevezi. Analizează-le în ordinea importanței pe care le-o atribui.
   - Încheie cu eleganță, mulțumind auditoriului pentru atenție.

27 CUVÎNTUL ÎN DESCRIERE, NARAȚIUNE ȘI DIALOG

LEXICUL DESCRIERILOR

1. **Descrie tabloul de natură atașat, specificînd al cui este *ochiul care vede*.**

2. **Construiește cîmpul conceptual al unui anotimp, la alegere, identificînd semnele esențiale ale acestuia.**

2.1. **Descrie anotimpul ales în 5–6 enunțuri dezvoltate.**

2.2. **Lucrează în pereche cu un coleg/o colegă care a ales același anotimp, remarcînd asemănările și deosebirile de viziune.**

1. **Citește fragmentul. Analizează componența lui lexicală și specificul stilistic al descrierii: *ce procedee artistice prevalează, cum se creează impresia de dinamic, care este gama cromatică a tabloului, ce sentimente împărtășește cel care admiră marea.***

Marea...

Lucie ca o baltă, oglindind, la adăpostul toartelor coastei, peruzeaua tăriei și mărgăritarul norilor, florie ca o pajiște sau scînteind ca o mișună de licurici, searbădă și domoală sau vie, verde și vajnică, avîntîndu-se spumegînd spre cerul căruia îi e fiică, de ea vorbea cu păgînească evlavie, pomenindu-i doar numele, glasul i se pogora tremurător ca și cum ar fi mărturisit o taină sau îngînat o rugă. La dînsa îi era gîndul, ca într-o scoică, ea răsuna în inima lui...

Mateiu CARAGIALE, Craii de la Curtea-Veche

2. **Compară fragmentul lui Mateiu Caragiale cu memoriile lui Octavian Paler și ideea poetică din *Rînduri-Gînduri*. Remarcă asemănările și diferențele.**

De dimineață, mi-am amintit de mare. M-am revăzut la Costinești, unde am descoperit plăcerea de a mă arunca, ieșind din valuri, pe nisipul cald... Eram patru... Eu am îmbătrînit. Dar plaja va fi rămas aceeași, invadată de alte trupuri bronzate, dimineţile trebuie să fie și acum, acolo, dimineți fără cer, iar marea se clatină, cu siguranță, la țărm la fel de îmbietoare, cînd nu o agită valurile. Și, firește, vor rămîne tot așa cînd din cei patru nu va mai exista nimeni. Cu minunata și teribila ei nepăsare, pe care noi nu o vom putea învăța niciodată, natura uită tot, chiar și pe cei care au avut naivitatea să creadă că, măcar, la mare nu există decît prezent.

Octavian PALER

AB INITIO

Luminiș
Nicolae Grigorescu

SAPERE AUDE

Rînduri - Gînduri

- *Pe nisip*
  scriu valurile
  texte
  mult mai vechi
  ca pietrele
  aceste...

Ion HADÂRCĂ

2.1. **Compară descrierile verbale din textele de mai sus cu un tablou sau o imagine fotografică a mării. Analizează, utilizînd informaţia din textul *Specificul descrierilor*.**

Ce poate reda doar textul verbal	Ce poate reda doar imaginea (foto)grafică

3. **Descrie, folosind unităţile de vocabular care pot fi şi semne ale culturii materiale şi ale arhitecturii, un centru comercial, un supermarket, un mall, un iarmaroc. Apelează la sistemele semiotice enumerate în textul ce urmează.**

SPECIFICUL DESCRIERILOR

Diferitele tipuri de descrieri, atît ştiinţifice cît şi artistice, reclamă nominalizarea obiectelor descrise şi a seriilor de caracteristici pe care acestea le au realmente: *stare, culoare, dimensiune, vîrstă* etc.

Descrierea artistică a naturii, a localităţii, a interiorului, a obiectelor disparate, a persoanelor şi a animalelor se va produce prin combinarea reuşită, expresivă, plastică a cuvintelor respective (căci fiecare tip de descriere îşi are inventarul de unităţi de vocabular de la care porneşte) şi a semnelor din sistemele semiotice potrivite.

O descriere de natură va conta pe descifrarea semnelor naturale redate verbal, iar o descriere a localităţii va presupune descifrarea semnelor arhitecturale. Descrierea interiorului va scoate în relief – ca semne certe – obiectele de cultură materială şi detaliile arhitecturale, iar descrierea persoanelor va solicita descifrarea semnelor din sistemul vestimentaţiei.

Descrierea naturii presupune utilizarea denumirilor de plante, forme de relief, fenomene meteo, culori adecvate anotimpului şi tabloului descris.

Descrierea localităţii, în aceeaşi ordine de idei, cere nominalizarea unor construcţii şi a detaliilor de arhitectură, a căilor de acces, a formelor de relief, a vegetaţiei şi a persoanelor care populează acea localitate.

Un interior descris va conţine numele detaliilor arhitecturale, al obiectelor de mobilier, al surselor de lumină şi căldură.

Deşi fiecare dintre tipurile de descrieri are un specific lexical, totuşi, din punct de vedere gramatical, orice descriere conţine multiple determinative – atribute, nume predicative, propoziţii subordonate atributive. În structura sintactică a descrierilor este evidentă utilizarea numeroaselor părţi omogene – autorul prezintă obiecte sau caracteristici ale acestora. Timpul descrierii oscilează între prezent şi trecut (imperfect).

4. **Întocmeşte o listă de substantive adecvate pentru descrierea interiorului casei în care locuieşti.**

4.1. **Scrie în dreptul fiecărui substantiv o serie de adjective prin care se caracterizează obiectul respectiv. Cu ce poţi compara obiectele? Ce metafore li s-ar potrivi?**

5. **Utilizează informaţia din *Agenda cititorului* şi descrie un obiect din casă în două variante:**

- *descriere obiectivă, ştiinţifică;*
- *descriere subiectivă, afectivă.*

5.1. **Descrie acelaşi obiect cu ochii unei persoane care te vizitează pentru prima dată.**

1. Analizează descrierea și remarcă gradul în care corelează ea cu starea de spirit a personajului.

Nu-mi plăcea ce făcea bătrîneţea cu tata, eram revoltat şi indignat, mi-era frică să văd cum se degrada în faţa mea un om a cărui existenţă mi s-a părut totdeauna miraculoasă şi a cărui dispariţie trebuia să fie la fel de miraculoasă. Şi nu se întîmpla aşa: frumoasele lui trăsături mureau, nu mai avea dinţi şi nu mai vedea bine, privirea lui nu mai strălucea – doar gîndirea sa mai păstra, ca să mă neliniştească, amintirea comparaţiilor lui, a întorsăturilor, şi ele uimitoare. Bănuiesc însă – şi acest lucru îmi chinuie amintirea cu remuşcări – că aş fi putut totuşi *să văd prin el*, să-l recunosc dincolo de masca pe care bătrîneţea şi moartea apropiată i-o puneau pe chip...

Marin PREDA

2. Numește și înscrie în caiet toate nuanțele de culori pe care le remarci în jur. Descrie, ulterior, interiorul încăperii în care te afli, utilizînd adjectivele obținute.

3. În textul reprodus mai jos lipsesc toate cromonimele, adjective și substantive. Restabilește-le, selectînd din *Inventarul de lexeme* cuvîntul potrivit.

Natura începuse să-şi redeseneze culorile. ... pălise demult, iar ... căpătase nuanţe de ... şi de ..., incendiind viile şi pădurile de primprejur. Cîteva flori de toamnă ..., ... şi ... ridicau capetele semeţe prin iarba ... . În depărtare, un cîmp de trifoi ... crud străpungea privirile sfidînd parcă toamna şi nelăsînd-o să se desfete în alegerea culorilor. Prin livezi, străluceau mere ... şi prune ..., ... pufos al gutuilor şi cel ... al perelor, iar pe jos, printre frunze şi iarbă, se rostogoleau nuci şi alune. În vii se scăldau în soare ciorchini de struguri ..., ... şi ..., într-un amestec nefiresc de culori aruncate de toamnă cu penelul ei pe pînza naturii.

Constanţa VINTILĂ-GHIŢULESCU

4. Recitește portretul Ruxandei din nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Constantin Negruzzi.

4.1. Selectează toate informațiile care te pot ajuta să desenezi acest portret.

4.2. Cum vei suplini detaliile lipsă: trăsăturile feţei, culoarea şi forma ochilor, tenul, fardurile/sulimanul, statura, încălţămintea?

Cînd intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unei soţii, fiice şi surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benişel de felendreş albastru blănit cu samur, a cărui mînice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu pietre scumpe; iar pe grumajii ei atîrna o salbă cu multe şiruri de mărgăritar. Şlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb şi sprijinit cu o floare mare de smaralde.

Agenda cititorului

TIPURI DE DESCRIERI

- **Descrierea ştiinţifică** (obiectivă) presupune numirea exactă a obiectelor, fenomenelor şi a caracteristicilor acestora, indiferent de atitudinea celui care face prezentarea şi de starea lui emotivă.
  O formă a descrierii ştiinţifice este *descrierea tehnică*.
- **Descrierea afectivă/artistică** (subiectivă) implică emoţiile, sentimentele, atitudinea, exprimate verbal prin utilizarea sensurilor figurate ale cuvintelor.
- **Descrierea publicitară** poate fi atît obiectivă, cît şi subiectivă; este laconică şi motivantă, întotdeauna persuasivă; mizează pe sensuri figurate, jocuri de cuvinte, echivocuri.

INVENTAR DE LEXEME

roz, roşii, roşu, roşietice, roşii, maro, vineţii, verde, verdele, verzui, galbenul, galbenul, galbene, auriu, albastre

LEXICUL ÎN CADRUL NARAȚIUNII

AB INITIO

Agenda cititorului

PARAMETRI

- Cum arată?
- Ce semnalmente umane are?
- Ce vîrstă are?
- Ce haine poartă?
- Ce accesorii are?
- Ce mimică şi gestică îi sînt caracteristice?
- Ce expresie a feței afișează în diferite situații?
- Cum vorbeşte?

1. Citește textul. Examinează acțiunile și numește circumstanțele în care au loc. Rezumă narațiunea.

Badea Vasile din Ieud nu ceru sfatul nici unuia dintre feciorii lui, aflaţi cu el la cosit pe Vîlceaua Haiducului, atunci cînd lăsă coasa din mînă şi le spuse fără ocol celor doi cosaşi şi fii ai lui: Mă duc să-l văd pe nepotul meu Cazimir! Cei doi feciori ai bătrînului, trecuţi şi ei de patruzeci şi ceva de ani, amintindu-şi cu dreaptă uimire că tatăl lor nu lăsase coasa nici cînd, fecior fiind, veniseră să-i spună că-l chema ţara la război, cosind fără încetare pînă seara, a doua zi dimineaţă plecînd pe frontul din Rusia, se uitară unul la altul nedumeriţi, apoi la bătrînul care abandonase neglijent coasa în iarba înaltă, ca şi cum ar fi ascultat de o chemare misterioasă, numai de el ştiută, şi care, trăgîndu-şi clopul pe spate, o luase agale pe drumul spre casă, fără ca nici unul dintre cosaşi să încerce să-l oprească.

Florina ILIS

1.1. Utilizează parametrii din *Agenda cititorului* și schițează, verbal, portretul lui badea Vasile.

1.2. În raport cu acesta, fă portretul nepotului său, Cazimir, subliniind diferențele de vîrstă.

1.3. Imaginează-ți casa în care locuiește bătrînul, văzută cu ochii nepotului său, venit în vacanță.

1.4. Imaginează-ți apartamentul în care locuiește, la oraș, nepotul, văzut cu ochii bunicului, sosit în vizită.

1.5. Scrie o succintă relatare despre întîlnirea dintre bunic și nepot.

SAPERE AUDE

1. Citește textul. Înscrie în tabel verbele care numesc acțiuni și complementele circumstanțiale ce le însoțesc.

Aşa am rătăcit pînă tîrziu după miezul nopţii şi am ajuns între grădinile de la Copou; apoi ne-am întors. Luna bătea de la amiază. Deodată, pe un zid înalt, ne-a descoperit un afiș-reclamă, foarte răspîndit în acel timp. Era vorba de ciocolata care se chema „Berindei”. Afișul de reclamă înfățișa o femeie tînără şi frumoasă, purtînd o ceaşcă de ciocolată, din care vărsase o parte jos. Ca să aibă prilej desenatorul să adauge şi un cîine, care cu nespusă plăcere lingea ciocolata picurată la picioarele persoanei tinere şi frumoase. În acea noapte destinată lunii, poeziei şi comentariilor, badea George (Coşbuc) a rămas cîteva clipe privind imaginea, apoi a improvizat următorul catren, pe care nu l-am uitat:

Iat-afișul. Dacă vrei,
Pilda este foarte-adîncă:
Ciocolata „Berindei”
Numai cîinii o mănîncă.

Mihail SADOVEANU

Verbul	Complementul
Am rătăcit	aşa, pînă tîrziu după miezul nopţii

1.1. **Alcătuiește planul simplu al fragmentului, folosind în fiecare punct cîte un verb.**
1.2. **Improvizează o altă scenă, în care persoanele (altele, în alte circumstanțe) ar face aceleași acțiuni.**

2. **Identifică, în cadrul unui roman studiat, referiri la biografia personajului.**
2.1. **Reconstituie acea biografie. Apreciază valoarea ei pentru structura romanului/caracterizarea personajului.**

3. **Citește informația din textul de mai jos și narează o situație importantă din viața protagonistului unui roman istoric studiat, utilizînd un lexic adecvat timpului.**
3.1. **Vezi și *Agenda cititorului*, precizînd în narațiune elementele celor trei factori esențiali ai *situației narative*.**

Agenda cititorului

SITUAȚIA NARATIVĂ

- Ansamblu complex de structurare sau descriere a narației, în care se disting relațiile strînse dintre actul narativ, protagoniștii săi, timpul și spațiul, raportul cu alte narații incluse, eventual, în povestire. Situația narativă este reductibilă la trei factori esențiali: *timpul, persoana și modul/modalitatea.*

REPERE LEXICALE ALE NARAȚIUNII

În cadrul narațiunii, importanța maximă revine lexicului verbal și desemnării circumstanțelor. Prin urmare, alegerea reușită – exactă, plastică și variată – a denumirilor de acțiuni din clasa verbelor și a locuțiunilor sau expresiilor frazeologice echivalente va constitui un reper al narațiunii.

Conturarea lexicală a circumstanțelor va include diverse adverbe și locuțiuni adverbiale, substantive și numerale purtătoare de semnificații. Sistemele de semne implicate, în acest caz, vor fi din categoria mișcărilor corporale, a punctelor de orientare, a sunetelor etc.

Într-o narațiune, unitățile centrale vor fi verbele acțiunii, ale mișcării, o pondere mare avînd indicile lexicale de spațiu și timp (adverbe și substantive care sînt complemente circumstanțiale).

Narațiunea admite orice forme de mod și de timp, iar alături de verb este utilizată frecvent interjecția. Enunțurile au structuri variate.

SPECIFICUL LEXICAL AL DIALOGULUI

1. **Reconstruiește, din memorie, un dialog pe care l-ai avut recent. Înscrie-l cu fidelitate și imaginează-ți-l ca pe o scenă de film:**

LABOR OMNIA VINCIT

- *Cum se va intitula filmul?*
- *Care va fi subiectul lui?*
- *Ce loc va avea dialogul dat în film?*
- *Ce rol îți va reveni ție?*
- *Ce rol va avea interlocutorul tău?*
- *Ce impact va avea acest dialog?*

2. **Dialoghează cu un coleg despre *muzica modernă*.**
2.1. **Scrie, din memorie, dialogul, redînd fiecare replică prin cuvintele autorului.**
2.2. **Variază verbele zicerii și respectă cele patru *maxime ale comunicării cooperante*, prezentate în *Agenda cititorului* din următoarea pagină.**

3. Examinează replicile oferite ca răspuns, încercînd să restabilești întrebările. Confruntă varianta obținută cu textul original al autorului.

Deoarece breasla cojocarilor din Arad ţinuse morţiș ca cojocarii din alte părţi să nu-și poată scoate marfa la vînzare decît în ziua a treia, Bocioacă-și avea și el, ziua-ntîi și ziua a doua, lăzile-nchise și se plimba printre șatrele cojocarilor din Arad, ca să vadă ce lucruri frumoase au mai scos în tîrg.

– .....? întrebă el, uitîndu-se cu de-amănuntul la cusături.

– Eu! răspunse Trică, făcînd un pas înainte.

Bocioacă, tot înalt și subţire și el, se uită de jos pînă sus la Trică...

– .....! zise el. Cînd ai ieșit calfă?

– De Sf. Gheorghe.

– .....? Eu sînt Bocioacă, starostele.

– Știu, că și eu sînt de pe acolo.

– .....?

– De la Radna...

– .....? întrebă el din nou.

– Vin.

– .....?

– Nu mai cer nimic, răspunse Trică. Nu mi-e destul că stau la casa dumitale? O să-mi dai ce-i socoti...

– .....?

– Chiar acum, după tîrg!

– Vorbă încheiată, grăi Bocioacă și-i strînse mîna, apoi se duse mai departe.

Ioan SLAVICI

Agenda cititorului

MAXIME ALE COMUNICĂRII COOPERANTE

- **Maxima cantității:** furnizarea de către locutori a tuturor informațiilor necesare;
- **Maxima calității:** conlocutorii trebuie să spună numai ceea ce este adevărat;
- **Maxima relevanței:** interlocutorii trebuie să facă afirmații doar în legătură cu subiectul discuției;
- **Maxima manierei:** exprimarea trebuie să fie clară, structurată logic.

4. Citește expresiv textul. Clasifică informațiile în verbale/paraverbale/nonverbale. Remarcă semnele prin care se transmite informația.

Nu pot reconstitui scena. Acum, mi-e cu neputinţă să mi-o amintesc în totul. A fost bruscă. Două-trei cuvinte, o uitătură nedumerită și gata.

Ghiță ieșea de la secretariat. M-am apropiat și i-am vorbit. Nu mai știu ce. Jur că nu mai știu și că asta nu este un truc, ca să-mi cruţ un moment mai mult de silă personală.

M-a întrerupt.

– Ce vrei dumneata, domnule?

– Domnule Profesor, m-au dat afară și...

– Ei, și ce vrei să-ţi fac eu?

A plecat, fără să aștepte răspuns.

Mihail SEBASTIAN

4.1. Transcrie cele trei replici ale dialogului, adăugîndu-le remarcile necesare, ca pentru un text dramatic. Consultă sugestiile din informația ce urmează.

TRĂSĂTURI ALE DIALOGULUI

Dialogul, din punct de vedere gramatical, își are specificul prin segmentarea comunicării și infiltrarea comentariilor – cuvinte ale autorului. Elipsa unor elemente ușor înțelese în cadrul dialogului, adresările, utilizarea imperativului, a propoziţiilor neanalizabile, a interjecţiilor – toate acestea, alături de prezentarea grafică, sînt trăsături inerente dialogului.

ARS DISCENDI

1. Amintește-ți o întîmplare semnificativă recentă.

1.1. Povestește-o într-un text narativ coerent (verbal sau în scris) în care să utilizezi descrieri și dialoguri exprimate printr-un lexic potrivit și variat.

28 DESTINUL ȘI REALITATEA ÎN *POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE*

Motto:

Ceea ce a impresionat mereu în creația lui Ion Druță a fost angajarea față de adevărul uman în toată complexitatea lui.

Valeriu CRISTEA

AB INITIO

1. **Citește informația din *Agenda cititorului* și exprimă-ți atitudinea în raport cu cele relatate.**

1.1. **Definește fenomenul și cauzele lui.**

SCRIPTA MANENT

- **Citește fragmentele, urmărind să înțelegi realitatea din perspectiva adevărului documentar.**

POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE

(fragmente)

CAPITOLUL XI
Înălțarea și prăbușirea caselor

Trecut-au patruzeci și șase, patruzeci și șapte. Cîmpia Sorocii, stearpă și-n vîrf de deal, și-n fund de vale, cu plete de colb, fumegînd dintr-o zare în alta, se zbătea cu sufletul la gură, și nici un fir de frunză verde în tot lungul, în tot largul ei.

***

Blestemul secetei a fost mare și greu. Au secat apele, au ars imașurile, s-au posomorît pădurile desfrunzite. Pămînturile oamenilor zăceau așa cum le-a prins seceta – nesemănate, neprășite, nerodite, iar bucățica de pămînt care n-a vrut cu nici un preț să-și primească soarta a căzut și ea pînă la urmă, și puținul care a fost din răsputeri semănat ori prășit, ori pornit a crește, a ars și el.

Satele cîmpiei, dosite pe după delușoare, împărtășeau cinstit soarta pămînturilor din împrejurimi. Nu mai fumegă acoperișurile, nu mai luminează în amurg ferestrele. Nici cîinii nu mai bat, nici cocoșii nu mai cîntă, iar casele oamenilor, îmbătrînite cu încă o mare durere, picură în pragul unui somn de veci.

Totuși, vîna cea oropsită și îndărătnică de țăran se mai zbătea, ascuns, pe undeva. În zori de zi scîrțîia ici-colo cîte-o ușă și cei puțini, scăpați ca prin minune, ieșeau de prin case, se așezau osteniți pe prispe și se încălzeau la soare. Ședeau tăcuți, fiecare pe prispa lui, și urmăreau zile întregi cerul sterp, pîrjolit și el de atîta căldură. Umflați de foame și sluțiți, încît abia se

Agenda cititorului

DIN RELATĂRILE UNOR MARTORI,
14 iulie 1949

- „Timpuri grele, viață chinuită, la 6–7 iulie au fost ridicate 10 familii. Din cauza asta oamenii şi-au părăsit casele, satul e pustiu, fiecare casă e încuiată”.
- „Situația nu e bună, nimeni nu-şi dă seama ce va fi. La 6 spre 7 iulie, din satul nostru au fost ridicate 7 familii. Le-au dat 2 ore pentru a se pregăti, iar unii au fost suiți în maşini dintr-odată şi fără nimic. Au luat mulți oameni şi din alte sate, şi din orașul Chişinău”.
- „În ultimele 4 zile, nu ne-am mai oprit din plîns”.

mai cunoșteau ei înde ei, oamenii ședeau cuminți și nici un gînd, nici o umbră de durere nu mai flutura pe frunțile lor necăjite. Nu mai aveau putere. Nici pentru a se bucura, nici pentru a se amărî nu mai aveau putere, dar ședeau și urmăreau cerul, pentru că erau plugari și așa apucaseră ei din bătrîni – cînd vin vremuri grele, te așezi pe prispă și ridici privirea către cer. Zadarnice însă erau acum toate – arșița mai ținea încă, și cerul, chiar de căpăta sămînță de nor, aduna niște nourași mici, ușurei ca pleava, și vîntul făcea a se juca cu dînșii – ba îi adună grămadă, ba îi ascunde pe după zări.

Proslăvit însă numele Celui de Sus nu avea de unde fi, pentru că nici tu pluguri, nici tu cai, nici tu sămînță. Plugurile zăceau pe după case ruginite, stricate, iar singurul om ce știa a le doftori – fierarul satului – murise de foame. Cele cîteva gloabe, rămase mai mult prin răbdarea lor de vită, așteptau prin grajduri să vină oamenii să le ridice cu frînghiile, cît despre sămînță – oamenii aproape că și uitaseră cum arată ea, sămînța ceea.

O cunoșteau la față numai cei care mai păstrau un pic de putere și se duceau din cînd în cînd pe la gară. Acolo, la Pămînteni, era pîine destulă, mai ales păpușoi erau. Hăt la marginea gării se înălțau grămezi nalte cît stîlpul de telegraf și lungi cît ar fi ținut un loc de casă. Stăteau păpușoii ceia turnați jos, pe pămîntul gol, și erau acolo de toată mîna – ciocălăi lungi și subțiri, ciocălăi albi, galbeni, tărcăței, feluriți, cum felurite sînt brațele ce i-au crescut. Aduși în pragul foametei și descărcați aici, au devenit averea statului. După ce au stat descoperiți o iarnă întreagă, s-au aprins înăuntrul lor și acum movilele celea suflau fierbințeală.

Orișicum, pentru semănat păpușoii nu mai erau buni. Pămînturile însă așteptau și iată că într-o primăvară, cînd se trecuse vremea semănatului, sovietele sătești au început a da sămînță la oameni. Dădeau un fel de păpușoi cu grăuntele mășcat cît dintele de cal, și chiar așa li se și zicea păpușoilor celora: *konskii zub.* Erau aduși cu trenurile hăt de departe, au venit în sat gata dezghiocați, stropiți cu niște chimicale. Se spunea că au fost stropiți de către agronomi ca să țină la secetă, dar, totodată, li se dădea oamenilor de grijă să nu cumva să se atingă de sămînța primită. Prafurile celea, se spunea, sînt un fel de otravă și vor muri cu toții ca muștele. Trecuți prin cei doi ani de foamete, oamenii nu se mai temeau de nimic. Cum ajungeau acasă cu sămînța primită, o și împărțeau în două. O bună jumătate o spălau, o uscau la soare, o duceau la rîșniță, înjghebau o fiertură și abia pe urmă porneau cu cealaltă jumătate la deal.

Veneau încet – mai mult să se odihnească decît să meargă, și abia pe la amiază ajungeau pe la hectarele lor. Sădeau păpușoii ca pe cartofi – în cuiburi, cu sapa. Fac un cuib, scapă o sămînță, o acoperă, alături mai fac un cuib. Amețeau de căldură, de foame, de osteneală și rîndurile făcute de ei ba urcau amețite la deal, ba coborau la vale, dar oamenii nu lăsau sapa din mînă, căci roada acelor boabe era singura lor nădejde. Se țineau morțiș de dînsa și munceau.

***

Pe urmă a început să plouă, și pădurile, livezile, grădinile, cu ce-au avut, cu ce n-au avut, au alergat în calea oamenilor. Potoleau un rînd de pofte și trezeau altele. Cîte-un fir, cîte-un bob, cîte-o mușcătură – pînă a venit vremea păpușoilor, iar moldoveanul, cum ajunge la păpușoi, își face cruce c-a scăpat. Și chiar scăpase. Mai întîi păpușoi fierți, apoi păpușoi copți, iar pe la mijlocul toamnei au prins glas rîșnițele, și odată cu aprinsul luminilor, gospodinele, cum se obișnuia de cînd lumea, răsturnau pe măsuța joasă o mămăliguță fierbinte. Se adunau toți ai casei în jurul ei și o mîngîiau cu privirile, îi sugeau cu vîrful nasului boarea, apoi cinau și se culcau grăbiți, să nu li se facă iarăși foame. Somnul însă le era tulbure. Visau mereu turte verzui de lobodă – „plăcintele" ce-au dus la groapă sate întregi. Îngroziți de gustul lor sec și lînced, oamenii se trezeau, bîjbîiau prin cotruță de n-a mai rămas vreo fărîmătură ca să-și împrospăteze gustul pîinii adevărate, dar de la cină n-a rămas nimic și deci hai iar la culcare.

Ploua însă, ploua întruna, iar cînd rătăcea cîte-o dimineață senină între două ploi, apa iazurilor începea a se desface în cercuri și cei ce se născuseră a fi pescari se jurau că au văzut cum a lucit la soare pentru o clipă coada ceea de pește. Pămînturile abureau a roadă și tot înverzeau, tot dădeau în floare. Cîmpia, dintr-un capăt în altul, era numai foșnet, numai spumă verde, și puținele vaci scoase din foame cu ocoloți rupți de pe acoperișul casei acum se întorceau serile

sătule, cu ugerul plin. Copacii de prin livezi, scăpaţi de topoarele sălbătăcite de foame şi frig, acum îşi rumeneau poamele la soare. Prin păduri se coceau fragile, alunul îşi scutura floarea, iar de sus ploua, ploua întruna, şi aceste ploi erau singurele în stare să mîngîie, să ogoiască sufletele zbuciumate ale ţăranilor.

Cam peste un an în ogrăzile oamenilor a început a înverzi sîrjoaca. Era puţină – să tot stai să-i numeri spicele, dar avea pămînt bun la rădăcină, avea ploi la vreme şi a crescut cu spicul plin, cu bobul greu, iar în vara următoare de acum jumătate din ogrăzile oamenilor erau cu grîu şi secară. Anul s-a nimerit a fi bun şi pîinea de abia secerată a fost îmblătită şi semănată în cîmp, la largul ei. A răsărit un grîu de toată frumuseţea şi acesta a fost marele noroc al oamenilor, pentru că grîul în cîmpie nu este numai pîinea cea de toate zilele. Odată cu grîul se coceau prin sate şi firea neamului, şi credinţa, şi obiceiurile lor. De la colacii mari şi rumeni, ce vin să mulţumească colindătorilor ori să-i pomenească pe cei răposaţi, şi pînă la micii hulubaşi, pe care gospodinele îi coc în pripă la para focului, pentru ca să ştie odraslele cîtă dragoste li se poartă, – toate felurile acestea de viaţă, dospite cu mii de ani în urmă, aveau să se întoarcă odată cu grîul.

Abia acum greul cel mare părea să fi trecut. Ţăranii au întors pămîntului rostul lui de altădată şi împreună cu ieşirea semănătorilor în cîmp a început şi viaţa oamenilor a se întoarce în albiile sale.

Ciutura era fericită. După doi ani de foamete cam uitase de dulceaţa celor păcate grele, care, orice s-ar zice, îşi au ele rostul lor.

Rîdea Ciutura, iar Nuţa îşi cunoştea prea bine satul. Cu toată voioşia, cu toată isteţimea sa, Ciutura nu se ţinea de-o anumită pravilă – azi rîde de-un om, mîine rîde de rîsul său, iar poimîine se întoarce la un nenorocit cu care a rîs împreună şi ţi-l batjocoreşte de-i zboară penele. Trecută de cîteva ori prin dragostea şi dispreţul satului, Nuţa nu prea credea nici în bucuriile, nici în lacrimile Ciuturii şi, după ce rîdea ori plîngea împreună cu toată lumea, se întorcea acasă şi, rămînînd de una singură, căuta să judece cu mintea ei, ca să vadă ce-a fost acolo de rîs, ce-a fost de plîns.

La sate, de obicei, viaţa omului rămîne pecetluită în chipul casei în care locuieşte, şi poate pentru asta femeile de la ţară caută din răsputeri să-şi întreţină casa cum nu se poate mai bine. Avute sau nu prea, voinice sau bicisnice, sănătoase sau cu sănătatea şubredă, ele îşi tot dau casele cu var, le tot trag brîie albăstrele, fac floricele pe sobă, cocoşei pe horn, fac totul în aşa fel ca cel de-o să le păşească pragul să ţină minte multă vreme că, uite, a fost şi el în casa lor.

Ridicată de Onache şi Tincuţa pe dealul cel mare, între sat şi pădure – căci acum pe dealul cela e inima Ciuturii, dar pe atunci nici marginea satului nu ajungea pînă acolo –, această casă, ridicată de ei doi, a trecut, ca şi stăpînii săi, prin multe. A avut ani buni, dar şi săracă a fost; şi s-a rîs, şi s-a plîns destul sub acoperişul acelei case; au fost ani cînd i-au păşit pragul lume de pe lume, au fost ani cînd şi singurică, şi străinică a rămas, dar orişicum, cinstită, curată şi plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna.

Aşa simplă cum arăta, dată cu var, acoperită cu şindrilă, ciupită pe ici, pe colo de mușchi verde, era căsuţa ceea într-un anumit fel conştiinţa Ciuturii, legămîntul Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lîngă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu pofte urîte. Multora nu le era pe plac căsuţa ceea, mulţi se vedeau siliţi a-şi schimba drumul, pentru a nu trece pe lîngă casa lui Cărăbuş. Iată însă că satul mai scapă de o povară. Iată că, în sfîrşit, Ciutura a prins a chicoti şi pe seama acelei case. Nimic de mirare, deoarece casa Cărăbuşilor s-a ţinut mai mult pe umerii bietei Tincuţa. Numele era al lui Onache, dar umerii erau ai ei, şi cum s-a prăbuşit Tincuţa, a început a se prăbuşi şi casa Cărăbuşilor.

SAPERE AUDE

1. **Reflectează: ce semne nefaste comportă anii 1946–1949 în raport cu destinul neamului nostru?**

1.1. **De ce autorul invocă, în naraţiune, ani concreţi? Exemplifică răspunsul.**

Un tip uman inspirat din opera scriitorului

2. **Care a fost, în momentul lecturii, impactul descrierii secetei asupra stării tale de spirit?**

3. **Din ce cauză naratorul constată că *blestemul secetei a fost mare și greu*? Dă exemple de citate argumentative.**

4. **Cum au reacționat autoritățile la acest cumplit flagel?**

5. **Cum încercau să reziste ciuturenii în fața intemperiilor sociale?**

6. **De ce, în definitiv, *Ciutura era fericită*?**

7. **Explorează lectura textului romanesc și scrie, într-un tabel, evenimentele dure ale vieții prin care au trecut ciuturenii și protagonistul romanului, Onache Cărăbuș.**

Aspect de realitate				
1.	2.	3.	4.	5.

7.1. **Precizează cum au influențat acestea asupra destinului:**
a) satului; b) unor personaje (la alegere).

8. **Realizează o schiță de portret colectiv al ciuturenilor în timpul secetei.**
8.1. **Interpretează, în forma unui articol de ziar, resursele forței de rezistență a ciuturenilor.**

9. **Corelează destinul oamenilor cu semnificația descrierii naturii. Formulează două concluzii.**

10. **Formați echipe și studiați problema, urmărind cauzele și efectele, evoluția în timp:**
- a protagoniștilor;
- a autorităților;
- a unor familii *(Cărăbuș, Moraru)*;
- a intelectualilor;
- a reprezentanților generației tinere din roman.

10.1. **Prezentați, într-o succintă analiză, cu date statistice, în scheme și concluzii pertinente, rezultatele acestui studiu.**
10.2. **Definiți *tipul realismului*, prin a cărui optică este reflectată realitatea în roman.**

11. **Determinați ce tip de personaj reprezintă:**
- Cîmpia Sorocii;
- Ciutura;
- Onache Cărăbuș;
- ciuturenii;
- Tincuța;
- Nuța;
- Mircea Moraru;
- alte personaje.

12. **Relevați și argumentați 2–3 procedee de construire a personajelor care definesc arta prozatorului. Inspirați-vă și din *Rînduri-Gînduri*.**

Rînduri - Gînduri

Un clopot din lume-l aduce
acasă și-aici un cîntar
măsoară soartă și cruce,
măsoară dulce și-amar.

Tăcut îndelung, iar dă zvon
un clopot profet, ce înseamnă
venirea lui Druță Ion
acasă la trista lui doamnă –
ultima lună de toamnă.

Iulian FILIP

Ars collaborandi

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Opinează: corespund personajele druțiene din roman statutului de personaje realiste? Argumentează.**

2. **Observă și comentează eficiența viziunii *din spate* a narării evenimentelor.**

3. **Consultă informația din *Agenda cititorului* și comentează semnificația contextuală a unor simboluri relevante din fragmentele lecturate:**
pământurile, ploaia, casa.

3.1. **Determină efectul acestor simboluri asupra:**
a) viziunii lui Onache Cărăbuș despre viață și realitate;
b) stilului naratorului;
c) narațiunii romanului în general.

3.2. **Include în propriile judecăți interpretarea criticului Marian Barbu:** ***În opera lui Ion Druță, natura este un spațiu inalienabil, lăsat de Dumnezeu prin simbolurile apei, pământului și pădurii, iar familia e văzută ca factor social de permanență, în afara căruia fericirea rămîne abstractă și inexistentă.***

4. **Ce semnificație comportă aceste simboluri în orizontul tău existențial?**

4.1. **Ce valori spirituale reprezintă CASA pentru personajele din roman?**

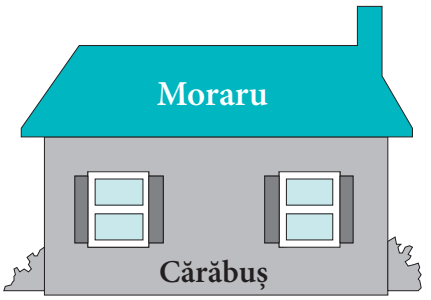

Mircea — Nuța — Onache — Tincuța

4.2. **Exemplifică și argumentează răspunsul.**

5. **Ce valori comportă casa în conștiința contemporanilor? Discutați problema în clasă. Dacă se profilează idei contrare, atunci puteți organiza o dezbatere, aducînd exemple din alte opere și, eventual, din mass-media.**

6. **Prezintă într-o narațiune orală aspecte de realitate dură, reflectate în roman.**

1. **Redactează, într-o compoziție de două pagini, o caracterizare a destinelor umane din roman în raport cu mediul și condițiile de existență.**

OPȚIONAL

2. **Elaborează o imagine iconică intitulată: *Povara bunătății noastre, o pledoarie pentru rezistența neamului în numele perenității*. Demonstrează, personalizat și original, semnificația valorilor promovate de autor în roman.**

Agenda cititorului

SIMBOLURI ARHETIP

- **Pământul** constituie unul din cele patru elemente fundamentale în alcătuirea cosmosului, alături de apă, foc și cer/aer. E asociat cu pîntecul matern (pământul-mamă), este o stihie a fecundității și regenerării.
- **Casa** este un simbol al universului interior, sufletesc, pur, curat, neîntinat. Semnifică bunătatea și demnitatea, permanența frumosului spiritual. În raport cu omul, comportă semnul vocației de întemeietor, ziditor și făuritor.
- **Ploaia** conotează sămînța generatoare de viață, născută din cer. Este purtătoare de grăunte germinal, un fel de mesager al lui Dumnezeu pentru oameni și remediu pentru uscăciunea sau însetarea spirituală, pentru sufletul pustiu și disperat.

ARS DISCENDI

29

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÂNTENI de MARIN PREDA, RELATIVIZAREA PERSPECTIVEI REALISTE

Motto:

***Cel mai iubit dintre pământeni* poate fi definit ca un roman total, roman vast, arborescent și, prin realismul fundamental, roman profund.**
Eugen SIMION

FII UN CITITOR AVIZAT

AB INITIO

1. **Fii un adept al punctului de vedere împărtășit de scriitorul realist Henryk Markiewicz: *a observa omul în mediul său natural, social și istoric, a-l prezenta dinspre latura care se vede cel mai bine, urmărind un scop filozofic, practic și util.***
   - Exemplifică acest obiectiv, actualizînd mesajul operelor literare studiate și personaje cunoscute.
   - Discută, în clasă, propunerile personale și cele ale colegilor și lansează idei cu referire la specificul reflectării realiste a vieții sociale și umane în operele identificate.

2. **Citește informația din *Portofoliu* și realizează, în baza ei, o prezentare a lui Marin Preda ca reprezentant al realismului.**

Portofoliu

UN ROMANCIER AL DIFERENȚELOR UMANE

Marin Preda s-a născut la 5 august 1922, într-o familie de țărani. În 1942, este angajat corector la ziarul *Timpul*. Debutează la acest ziar cu schița *Pîrlitu*. În 1948, apare volumul de schițe și nuvele *Întîlnirea din pământuri*, recunoscut de prozator ca un adevărat debut literar.

Activează la revistele *România literară* și *Viața românească*, este interesat de viața țăranilor, pe care i-a iubit foarte mult. În 1955, apare volumul I al romanului *Moromeții*, în care este reflectată, plenar, lumea satului de cîmpie, avînd drept punct de plecare adevărul vieții, adevărul omului. În 1956, i se acordă Premiul de Stat pentru Literatură. În 1962, publică romanul *Risipitorii*, despre care autorul nota că e cartea care l-a chinuit cel mai mult, întrucît este angajată tema autorului trăitor al evenimentelor. În 1967, apare volumul II al romanului *Moromeții* în *Viața românească*.

În vara anului 1968, scrie romanul *Intrusul*. Seria romanelor continuă cu *Delirul* (1975) și *Cel mai iubit dintre pământeni* (1980), care ilustrează pasiunea autorului pentru adevăr și intenția lui de a da glas unor întrebări cu privire la istoria contemporană, a noastră, a omului, în general. Scrie un memorial – *Viața ca o pradă* (1977) – și traduce romanul *Ciuma* de A. Camus. Activează ca director al Editurii Cartea Românească. Este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România și membru corespondent al Academiei Române, fiind un model de scriitor realist.

- **Citește fragmentele propuse și urmărește situațiile prin care autorul a intenționat să-și releve protagonistul.**

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI

(fragmente)

Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimîntător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieși decît pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci, uitîndu-mă în jos și privind pămîntul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pămîntul negru, tăcut, liniștit, apoi de atracție, de dorință, un fel de melancolie, de nostalgie blîndă, de a mă culca pe el și a rămîne acolo întins pentru totdeauna. Ceea ce și făceam, stînd cu ochii spre cer, pînă ce adormeam. Mă trezeam copleșit de un adînc sentiment de regret: de ce m-am mai trezit?

***

Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătuit să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile și să-i dau lui, care mi-e avocat, mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfățișare la proces. Nu știu la ce-i mai poate folosi avocatului, dar îmi face bine mie. Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gîndul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința, care îmi șoptește: mii de oameni mor pe pămînt chiar în aceste clipe, oameni umili, dar și oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci și cinci de ani, alții au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepți să trăiești oricum...

Poate că mărturia aceasta va apărea odată, împreună cu eseul meu *Era ticăloșilor* și voi trăi astfel și prin cei care mă vor citi, nu numai, asemeni tuturor, prin fetița mea, deci mai mult, fiindcă familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit. Căci cultura e o formă de viață, prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare.

***

Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decît mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violența gîndirii îmi era respinsă, nu întotdeauna ușor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete și cînd pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare). Fetele mă ocoleau, adică nu se îndrăgosteau de mine, nu știam pe atunci de ce, pentru că nu eram urît, tocmai de aceea, pentru această duritate de care nu eram conștient, iar turbulența era socotită de cei înțelepți proprie vîrstei și rareori îmi atrăgea vreo pedeapsă prea gravă. Eram chemat în cancelariile școlilor prin care am trecut, moralizat cu grijă și persuasiune, fiindcă eram un elev bine pregătit și reînviam în conștiința pedagogilor mei principii care cu cei buni (considerați că toți ar fi fost buni!) erau pe stinse.

Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu. Trufia mi-a apărut în conștiință într-o zi cînd am citit în Platon următoarea afirmație: „Dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, cei mai în cîștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de trup, și de suflet, și de păcate... și tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoși". Citatul e exact pînă la punctele de suspensie, restul e o adăugire a mea de acum, dar și de atunci, cînd am închis cartea și am gîndit cu neasemuit orgoliu: „Ei bine, Platon, moartea nu e sfîrșitul a tot? Adică ce mai urmează? Întrucît virtuoșii ar avea alt destin final decît al ticăloșilor?" Aici e cazul să adaug că deși aveam pe atunci abia șaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credința în Dumnezeu și în viața viitoare, nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimțite, prin lipsa simplă de credință a altora, care spuneau, de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănîncă viermii... sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de-acolo să ne spună cum e. Să zicem că două mii de ani credința Nazarineanului ne-a

cutremurat conştiinţele, şi încă ni le mai cutremură (pe a mamei mele într-un fel adînc, o să mă opresc curînd asupra acestui lucru), dar ce îl determină pe Platon să creadă că moartea nu e sfîrşitul a tot?

***

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat cîteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deţinuţi mi s-a părut născută într-un coşmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o fiinţă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinţi, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepţiile cu icre negre şi cine ştie ce rarităţi, păstrugă, cegă, peşti, nisetri... Mulţi dintre ei au scăpat şi redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor iniţiale, de ingineri, chimişti, medici sau matematicieni. Numai foamea şi pierderea libertăţii poate degrada o fiinţă umană. Foşti miniştri, subsecretari de stat, patroni de uzină, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi. Fuseseră smulşi din familiile lor unde ar fi putut duce o viaţă demnă, oferindu-şi serviciile noii societăţi.

***

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră şi pe împăratul Chinei la o nouă conştiinţă), pînă într-o zi, cînd se formă o nouă echipă în care intrai şi eu şi ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mînă şi cu un maldăr de nuiele alături. „Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învăţăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, ţăranilor în special, dar şi altor categorii, şi anume: coşuri! Ce este un coş? Este un obiect din nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coşuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruţă direct de pe ogor şi a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curăţare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, ţăranul îşi împleteşte un coş care îi permite să-şi evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică numără cîte coşuri a adus acasă şi ştie cîte duble a făcut, calcul care îi permite să-şi dea seama cît poate să vîndă pe piaţă şi cît să-i rămînă pentru hrana sa zilnică, pentru însămînţat şi pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa...”

Gîtul miniştrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni şcolarilor cuminţi care încă nu înţeleg ceea ce li se spune, dar al căror instinct îi ţine în bancă holbaţi, să se străduiască şi să înveţe totuşi. „Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gîndit să vină în ajutorul ţăranilor şi a inventat acest instrument mai ingenios decît bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă aşa îl chema pe inventator. El e compus din două părţi, partea lemnoasă (şi ne-o arată) şi partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune...” „...din două părţi”, se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încîntat şi surprins, individul surîse în sine. „Partea lemn...” zise el... „...oasă”, îl completă auditoriul, „...şi partea fier...” „...oasă”, se ridicară vocile noastre. „Domnilor, exclamă individul (şi îşi propti o clipă bărbia în piept de satisfacţie), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali”.

Apoi trecu la demonstraţia practică, folosirea acelui cosor la împletirea unui coş. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i dezvăluie mai repede secretul producerii revelaţiei unei noi conştiinţe, fiindcă, după cîte am înţeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noştri au avut revelaţia în chiar cursul prelegerii teoretice, dar şi în trecerea la practică. Totuşi, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul, şi a doua zi s-a înfiinţat din nou. „Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat Cosorul lui Moceanu.” „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu,” a răspuns imediat în cor echipa noastră, „El se compune din două părţi, a reluat individul. Partea...” „...lemn-oasă”, am silabisit noi.,. „Şi partea...” „...fie-roasă”, am cîntat mai departe. „Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scuteşte de explicaţii inutile...”

Bizar personaj! îşi bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuşi? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tîmpă maliţie. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!” Da, îmi spuneam, de ce să-i

dai unei maimuţe un sonet de Shakespeare să-l bată la maşină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această clară şi indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuţa nu va reuşi...

***

Mă întoarsei acasă după o absenţă de trei ani şi trei luni, căci cele trei de prevenţie nu mi se scăzuseră, şi spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu păţise în acest sens nimic.

***

Amintirea fetiţei fusese singura care îmi însoţea, ca o luminiţă, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gîndul la ea mi-ar fi stîrnit durere. Cu fetiţa trăiam în gînd şi în timpul istovitoarei munci subterane, dar o feream, nu era un gînd total, ci doar un gînd că aveam un gînd, şi anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiţă, căreia îi surîdeam: ...cîte luni ai tu acum...? cinci...? şapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Şi cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amîndoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?

„Scoate-ţi paltonul şi căciula, zise Matilda, se poate speria". Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cîrpit şi murdar. Pipernicitul şi Tamara înţeleseră şi se grăbiră să plece. Mă dezbrăcai şi vrusei să intru în dormitorul copilului. „Eşti nebărbierit şi nu ai o figură prea blîndă, zise Matilda. Bărbiereşte-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo aşa cum le-ai lăsat..." „Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd..." Şi intrai în dormitorul ei călcînd greu cu bocancii mei scorojiţi de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întîmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuşi hotărîtă lumina. O văzui pe fetiţă în patul ei, cu fundul în sus, pe brînci, într-o poziţie chinuită, dar cu chipul senin, vîrît în pernă. Dormea, „De ce stă aşa?" şoptii. „Nu ştiu! zise Matilda. Degeaba o întorc eu şi o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi".

Mă aplecai şi o luai în braţe aşa cum era, ea deschise ochii, şi în prima clipă simţii corpul ei micuţ într-o zvîrcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. „Silvia, e tata", şopti Matilda, şi atunci copilul se încredinţă glasului cunoscut, îşi deturnă privirea şi îngînă interogativ: „Tata?! Tata?" „Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata..." Fetiţa se relaxă, corpul ei micuţ se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mîngîiai pe părul ei blond, îi sărutai mînuţele. Era ameţitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puţin uimită, cu o ezitare a mişcării de întoarcere a gîtului ca şi cînd între timp i-ar fi mers mintea, s-ar fi gîndit, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorinţe de copil care nu poate sta locului mai mult de cîteva clipe, cum erau alţii. Căldura dulce a corpului ei mi se transmise şi mă turbură şi o pace adîncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, neliniştea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. „Fetiţa asta nu e proastă", murmurai răguşit de o emoţie copleşitoare, nemaiştiind ce spun, căci nu ăsta era gîndul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoştinţă pentru cea care o făcuse şi o învăţase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... „E frumoasă, murmurai mai departe, e atît de frumoasă... Şi e blondă..." „N-o să rămînă aşa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămînă..." „Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine". „Nu ştiu, zise Matilda, încă nu se ştie, cu toate că unii copii se desvăluiesc din primele săptămîni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine ştie ce străbunici... Sau poate o fiinţă cu totul nouă, sau cu prea puţin în ea din ce-a fost înainte..." Privirea fetiţei deveni intensă. „Barba!" zise ea uimită, dar ca pentru sine. „Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să şi-o radă, să nu te zgîrie..."

Şi mi-o luă din braţe, şi o puse jos, şi îndată micuţa făptură începu să meargă, dar cu o direcţie sigură Matilda se luă după ea. „Hai, zise, aruncă şi tu zdrenţele alea, fă o baie şi să ne aşezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă cînd vrem. Am făcut şi eu ceva cît ai lipsit, surîse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ţi aduc pijamaua şi halatul..."

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. „Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?" „Probabil!" „Am aruncat tot, și palton, și bocanci..." „Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire". „Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat numai trei ani..." „Trebuia să iau mai mult?" „Cel puțin șapte, căci așa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, și dacă găsesc ceva, îți mai dau..." „De caietele mele ai aflat ceva?..." „Sînt ascunse bine. Nu mi-a fost ușor să pun mîna pe ele, știam ce conțin și ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, și ea mi-a spus: „Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat niște caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de pușcărie, dacă el face un referat și spune ce e în ele". „Păi să nu facă", i-am spus eu acestei colege. „Da, zice, dar îi e frică și lui. Dacă Securitatea dă caietele la un contrareferat?" Așa s-a și întîmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. „Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri și să le mai țină și în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă..." Și mi-a repetat exact ceea ce gîndise și fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat și va cere altul, și dacă al doilea va face un referat așa și pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism și fondator al unei noi religii? „Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există". „Și ce spune în el?" „În concluzie se spune că sînt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste". „A riscat așa ceva?" „Da, a riscat!" „Bine, atunci voi risca și eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea"... Poate că ar mai fi fost, cine știe, mai tîrziu, poate că ar fi fost trimise chiar la București, dar am intervenit și eu și mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le pitești bine, ori să le arzi..."

***

(Nu mai am timp să povestesc ce s-a mai petrecut cu mine în săptămînile următoare. Ciceo mi-a făcut o vizită și m-a anunțat că nu mai poate amîna procesul meu decît o dată; o lună, două, nu mai mult, îmi spuse el.) Atîta doar că pacea plină de lumină cobora parcă și mai adînc în ființa mea și în plimbările mele nesfîrșite prin oraș și pe dealurile lui trăiam contemplînd parcă în mine însumi un gînd larg și senin: „Sînt fericit, sînt liber... Sînt fericit, sînt absolut liber..." Am citit toate cărțile, și nu sînt trist, și nu trebuie să spun ca Faust: „Clipă, oprește-te!". Dimpotrivă, fericirea nu poate veni decît din scurgerea neîncetată a clipelor liniștite și senine, fiindcă ce altceva e suferința decît o oprire a ființei noastre, o uriașă inerție care face să apese asupra ei tot ce există?

Cînd într-o zi avui un surîs, un surîs interior, în jurul căruia clipele mele roiră asemeni albinelor și îl alungară victorioase, purtîndu-mă apoi din nou prin poieni, unde adesea mă culcam cu fața în sus și adormeam contemplînd cerul, norii, „minunații nori", și mă trezea asfințitul. „Ia uite, gîndeam, de ce m-oi mai fi trezit? Ar fi fost așa de bine dacă din somnul meu fericit aș fi trecut în celălalt, marele somn, cel etern..."

Nu era un gînd de moarte, nu simțeam că mă sorb „chemări de dispariție", ci un dulce regret că, învingînd în spirit marile spaime pe care ni le declanșează gîndul neființei, corpul meu nu vrusese să mă urmeze, acum cînd era tînăr, cînd moartea lui ar fi fost frumoasă și cînd eu m-aș fi contopit cu Marele Tot fără să mă strîmb și fără să horcăi... O luam apoi spre casă și îmi părea totuși bine că nu murisem, îmi aminteam de Silvia, de cărțile mele scrise sau de cele pe care vroiam să le mai scriu, bucurîndu-mă că le-am scris și o să mai scriu altele, că am văzut-o săptămîna trecută pe Silvia și o s-o mai văd ani nesfîrșiți, fără să uit însă voluptoasa apropiere de Marea taină, gîndind că o voi păstra cu mine mereu și mă va ajuta să văd justa măsură a lucrurilor, zădărnicia pasiunilor, sminteala conflictelor în care trăim încleștați, iluzia că am putea fi fericiți prin cineva.

***

Mi-am recitit acest lung manuscris și dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am

putut ocoli fiind încredinţat că astfel m-aş fi chinuit îndelung, fără să obţin, spiritualmente, eliberarea totală a conştiinţei mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să îl arunc pe foc. Şi, totuşi, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulţi dintre semenii mei au gîndit poate la fel, au jubilat ca şi mine, au suferit şi au fost fericiţi în acelaşi fel. Mitul acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici şi nu al iubirii aproapelui, n-a încetat şi nu va înceta să existe pe pămîntul nostru, să moară adică şi să renască perpetuu. Şi atîta timp cît aceste trepte urcate şi coborîte de mine vor mai fi urcate şi coborîte de nenumăraţi alţii, această carte va mărturisi oricînd: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...

1. **Cine narează povestea *Cel mai iubit dintre pământeni*?**

2. **Evenimentele cărui timp real transfigurează romanul?**

3. **În ce situaţie-limită se află personajul principal?**

4. **Accesează *Agenda cititorului* din această pagină şi din următoarea şi determinină care este motivul ce-l face pe protagonist să realizeze această scriitură şi cum s-a desfăşurat procesul de creaţie.**

5. **Punctează, într-o consecutivitate cronologică, momentele din viaţa protagonistului, cuprinse în aceste fragmente.**

5.1. **Valorificînd informaţia despre Victor Petrini, redactează-i o succintă biografie, relevînd, în special, momentele ce-i pun în evidenţă ineditul, aspecte ce-l deosebesc.**

5.2. **Exemplifică ideea unor exegeţi că *Cel mai iubit dintre pământeni* este un Bildungsroman intelectual.**

6. **Exprimă-ţi opinia: poţi afirma că ai lecturat un roman inedit, că ai întîlnit un personaj nou, diferit de cele pe care le-ai cunoscut anterior? Argumentează.**

FII UN CITITOR INTERPRET

7. **Lectura ţi-a oferit rolul de confident al protagonistului. Explică din ce cauză Victor Petrini a ales formula confesiunii reflexive, sincere.**

7.1. **La ce probleme, aspecte de viaţă povestite ai vrea să revii pentru a le discuta cu protagonistul? De ce?**

8. **Ce viziune asupra propriei persoane îşi proiectează protagonistul prin fraza: *Am fost un adolescent dur şi turbulent, dar rău conştient nu i-am făcut pe atunci decît mamei...*?**

8.1. **Selectează, din fragmente, exemple de autocaracterizări şi determină rolul lor în *procesul de iniţiere în viaţă şi cunoaşterea de sine* pe care vrea să-l conştientizeze protagonistul.**

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- Subiectul cu tema din *Cel mai iubit dintre pământeni* au exercitat asupra mea o puternică presiune, de o natură deosebită.
- Forţa de muncă a unui scriitor este declanşată de pasiunea inspiraţiei, pe care el, avînd ceva de spus, trebuie să o urmeze, pentru că s-ar putea ca ea să nu mai revină. Şi, astfel, în loc de trei sute de pagini, cum credeam, m-am pomenit că am scris o trilogie de o mie două sute.
- Pot să vă spun că l-am scris cu toată sinceritatea, am scris tot ce am trăit, cu toată experienţa.
- Am relatat despre viaţa unui cuplu, despre preocupările lor spirituale.
- Am scris cartea din dorinţa de a arăta publicului nostru prin ce am trecut, tocmai pentru ca, în viitor, să nu se mai repete aceste suferinţe.

Marin PREDA

8.2. **Relevă, în acest sens, semnificaţia următoarei schiţe de portret:**

Aveam figura frumoasă fizic, dar urîtă din expresie. Frumuseţea era a trăsăturilor, urîţenia consta în ceva inefabil. Aveam sprîncene groase, de timpuriu bărbăteşti, dar puternic şi anevoios desenate, ochii mari şi negri, cu focarul parcă întunecat, ca o oglindă în care nu te puteai zări, dar totuşi limpezi, deschişi, nu se fereau, nu alunecau cînd mă uitam la cineva. Astfel, sinceritatea şi avîntul firii mele treceau printr-o mască pe care n-o puteam lepăda, fiindcă şi restul trăsăturilor erau la fel: nasul şi barba prea voluntare, gura bine desenată, dar lipsită de cea mai vagă senzualitate (care zăcea totuşi în mine), obrazul tras laminat, ascetic, deşi numai ascetic nu eram.

Agenda cititorului

- *Cel mai iubit dintre pămînteni* a fost scris în aproximativ trei ani. Trei ani reprezentau pentru prozator un record. Era bucuros că a scris dificilul roman într-un timp aşa de scurt. Căpătase, în fine, sentimentul că este un scriitor profesionist.
- Îl văzusem de multe ori în acest răstimp. Faţa lui era suptă, trupul se împuţinase, o mare nelinişte stăpînită sugera întreaga lui fiinţă.
- În 1980, primăvara, *Cel mai iubit dintre pămînteni* a apărut şi a avut un succes fără precedent în viaţa noastră literară.

Eugen SIMION

9. **Cum *vede*, peste ani, Victor Petrini relaţia sa cu părinţii şi cum o *apreciază*?**

tata _____

mama _____

9.1. **Interpretează cauza rupturii, a înstrăinării de ai săi şi fenomenul *împăcării*, revenirii în familie după moartea mamei.**

9.2. **Evidenţiază valoarea reflecţiilor confesiv-meditative în evocarea mamei la cota sublimului în revelaţia absurdităţii şi în promovarea ideii de injusteţe a morţii.**

10. **Conturează problema relaţiei părinţi–copii, relevînd calităţile de tată ale lui Victor Petrini:**

- sesizarea şi statornicirea sentimentului patern;
- conştientizarea rolului de educator şi ocrotitor al fiicei sale.

11. **Defineşte relaţiile protagonistului cu oamenii din *labirintul vieţii* în care intră, încredinţat că trebuie să-l parcurgă:**

Victor Petrini →
- **colegii de liceu/de facultate**
- **prietenii/băieţii de gaşcă**
- **fetele de care se îndrăgosteşte**
- **bunicii**

11.1. **Precizează care erau prietenii adevăraţi şi mediul adecvat pentru protagonist. Exemplifică şi argumentează.**

12. **Relevă caracterul contradictoriu al lui Victor Petrini, analizînd exemple din fragmetele propuse.**

13. **Comentează reuşitele şi eşecurile vieţii lui Victor Petrini. Fă o listă a acestora. Formulează, ulterior, o concluzie.**

Victor Petrini	
Reuşitele	Eşecurile

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Interpretează relația *om–familie–societate* în baza *coborîrii* pe scară socială a protagonistului și a altor personaje.**

1.1. **Proiectează-ți judecățile pe metafora arhitectonică a *nivelului edificiului social*.**

Nivelul social	Victor Petrini	Matilda	Petrică Nicolau	Arestații	Suzy Culala
Nivelul superior:					
Nivelul mediu:					
Nivelul inferior:					
Nivelul subteran:					

2. **Argumentează momentele și resursele de rezistență morală, de revigorare spirituală ale lui Victor Petrini.**

2.1. **Relevă condiția lucidității pe care o stăpînește personajul în momentele de grea încercare, provocată de regimul social-politic al vremii.**

2.2. **Folosește afirmațiile scriitorului din *Rînduri-Gînduri* și determină valoarea meditației ca formă a comunicării de sine, un potențial dialog cu cititorul.**

3. **Opinează:**
   - Care dintre valorile umane, sociale, spirituale alcătuiesc un top al universului dorit de Victor Petrini?
   - Ce rol a exercitat întotdeauna revelația iubirii asupra personajului?

3.1. **Interpretează constatarea protagonistului: *Nu știu dacă eram cel mai iubit dintre pămînteni, dar eram unul dintre ei*, în raport cu ideea că romanul este construit pe mitul fericirii prin iubire, al împlinirii prin iubire, un mit uman etern.**

4. **Precizează revelațiile pe care le are protagonistul. Realizează o paralelă cu revelația lui Apostol Bologa din romanul *Pădurea spînzuraților* de Liviu Rebreanu. La ce concluzie ajungi?**

Rînduri - Gînduri

• Prin gîndire putem descoperi noi lumina. Nu umilința, ci flacăra cugetării ne poate înălța.

• Omul este azi pedepsit pentru curiozitatea lui de a fi dorit să descopere tainele universului.

Marin PREDA

FII UN CITITOR CREATIV ȘI CRITIC

5. **Comentează contextul în care protagonistul și-a emis ideile aforistice:**
   - *Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu.*
   - *Cultura este o formă de viață prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare.*
   - *N-are rost să pui sub semnul întrebării, e chiar ridicol, o mare iubire de care ești legat prin rădăcini care se pierd în adîncul ființei tale.*
   - *Ce e un om singur? Singur cu adevărat? E un om fără soluție.*
   - *Viața e o bogăție, o revărsare de doruri, un rîu cu ape bogate și veșnice să ajungă pentru toți.*

Agenda cititorului

PRINCIPALELE INSTANȚE NARATIVE

- **Autorul** poate fi, concret, persoana care a scris opera şi, abstract, vocea omniprezentă în text, precum e în romanul realist.
- **Naratorul** este ipostaza literară a autorului real.
  - ➢ ***Naratorul*** este vocea căreia autorul îi încredințează rolul de a nara, de a povesti faptele, de a descrie spațiul şi personajele.
  - ➢ ***Naratorul omniscient*** povesteşte, de obicei, la persoana a treia, caracteristică persoanei obiective.
  - ➢ ***Naratorul la persoana întîi*** (uneori şi la persoana a doua) realizează o povestire subiectivă.
- **Personajul** realizează, judecă rolul imaginat de autor, participînd la evenimente.
  - ➢ **Personajul reflector** selectează şi interpretează faptele pe care le prezintă în mod subiectiv.
- **Cititorul**
  - ➢ ***empiric*** – oricare dintre cititorii reali ai unei opere.
  - ➢ ***ideal*** – pe care autorul tinde să-l informeze pentru a înțelege mesajul operei.
  - ➢ ***fictiv*** – naratorul.

5.1. **În ce situații de actualitate acestea ți-ar servi ca reper?**

6. **Construiește un alt final pentru acest roman.**

7. **Pregătește, împreună cu un coleg/o colegă, un proiect de dezbatere cu tema: *Dacă dragoste nu e, nimic nu e.***

8. **Utilizînd reperele din *Agenda cititorului* despre principalele instanțe narative, decide și argumentează.**

A AUTOR–NARATOR–PERSONAJ

a) **Autorul este omniprezent în pînza narativă?**

b) **Naratorul este un omniscient sau nu?**

c) **Naratorul este:**
- o voce auctorială?
- un personaj-actor?
- un personaj martor?
- un personaj reflector?
- un personaj confident?
- un personaj alter ego?

d) **Victor Petrini este un personaj:**
- plat?
- complex?
- realist?
- romantic?

B NARAȚIUNE–ROMAN

a) **Viziunea narativă este:**
- din spate?
- din afară?
- împreună cu?

b) **Narațiunea este:**
- obiectivă?
- subiectivă?
- imparțială?

c) **Romanul valorifică elemente de realism:**
- istoric?
- social?
- psihologic?
- moral/etic?
- politic?

C CITITOR–NARATOR

a) **În rol de cititor, ai fost sau ai putea fi:**
- un martor al evenimentelor?
- un complice al protagonistului?
- un susținător al altui personaj?
- un cititor-model al autorului?
- un personaj reflector?
- un recreator al textului?

b) **În calitate de cititor creator, ce ai modifica:**
- în cadrul evenimentelor?
- în destinul personajelor?
- în structura romanului?

9. Documentează-te cu punctele de vedere prezentate în *Portofoliu*.

9.1. Ghicește intenția autorului – Marin Preda a asociat titlul cu semnificația destinului protagonistului pentru:

a) a-și aprecia personajul?
b) a ironiza parcursul destinului nerealizat;
c) a persifla opțiunea de a adera la forma obiectivă de cunoaștere a realității.

9.2. Demonstrează, într-un eseu nestructurat, că romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* este o valoare a artei realismului.

Portofoliu

ROMANUL UNEI MARI CONȘTIINȚE

Romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* este romanul unei epoci (1940–1960) și al unui destin individual, o confesiune, eroul fiind martor și narator, este scris la persoana întîi, semn distinctiv al autenticității. Prin natura și prin structura sa, romanul interoghează insistent omul, explorează statutul antologic al ființei și își asumă răspunderea la motivele existenței.

Ion VLAD

Aflat în închisoare, printr-un arest abuziv, Victor Petrini își mărturisește, cît mai sincer, viața, la cererea avocatului său Ciceo (Ștefan Pop), în scopul apărării, scriindu-și, astfel, viața.

Spre finalul romanului, Victor Petrini îi transmite avocatului său firul narațiunii, în vederea unui grad mai mare de obiectivitate: *N-a avut puterea să retrăiască decît ceea ce l-a făcut să fie fericit. Ciceo, mi-a spus, povestește tu restul. Gîndirea ta de avocat și de fost judecător, în acest final, e mai potrivită.* În excipit, firul narator revine la Petrini, care-și judecă foarte sever manuscrisul, fiind *uimit de barbaria concretului.* Scopul final atins a fost *eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit*. Retrăindu-și viața, Victor Petrini insistă în a-și cunoaște și înțelege abisul interior, mobilurile sufletești, erorile comise, ajungînd să se autodefinească: *Sînt omul care își asumă totul.* Romanul intelectual este o sinteză a celor mai relevante teme și motive care cuprind existența în totalitatea ei: nașterea, dragostea, înstrăinarea de părinți, moartea, familia, bucuria scrisului, sentimentului adînc al singurătății, omul ca jucător al soartei – condiția tragică a omului înlănțuit de puterea circumstanțelor – sublimul și abjecția.

Romanul ilustrează talentul lui Marin Preda, verificat și în alte scrieri, de a spune, simplu, lucruri foarte adînci despre existența individului. Axul acestor reflecții este dorința de adevăr.

Marin Preda a scris, în fond, un roman pe care n-aș putea să-l numesc altfel decît romanul unei mari conștiințe. Conștiința, întîi, a unui mare prozator care judecă fără părtinire, fără mistificație, nici măcar aceea ce se bizuie pe un tiranic sentiment al justiției; o istorie în care forțele se confruntă, în chip dramatic; conștiința, apoi, a unui erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste.

Eugen SIMION

10. Acceptînd titlul romanului ca pe o formulă apreciativă, pe cine ai defini ca fiind *Cel mai iubit dintre pământeni*:

- dintre prieteni?
- dintre membrii familiei?
- dintre personalitățile istorice?
- dintre personalitățile contemporane?

11. Elaborează un text argumentativ, continuînd enunţurile:

- Fiecare om poate să fie cel mai ***iubit*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***fericit*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***nobil*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***uman*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***nenorocit*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***necunoscut*** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai ***inuman*** dintre pământeni, pentru că...

12. Citeşte, în conexiunea propusă, titlurile romanelor realiste scrise de Marin Preda.

12.1. Conducîndu-te de sugestia lexemelor/sintagmelor, propune o interpretare a legăturii dintre ele.

MOROMEŢII (Vol. I) → DELIRUL → VIAŢA CA O PRADĂ →
→ INTRUSUL → MOROMEŢII (Vol. II) → MARELE SINGURATIC →
→ CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI → RISIPITORII

ARS DISCENDI

Actorul Ştefan Iordache în ipostazele personajului Victor Petrini

1. Lucrînd în echipe, exploraţi textul romanului şi analizaţi

CAZUL LUI VICTOR PETRINI

în formula unui proces de judecată literară a acestuia din perspectiva *Codului european al drepturilor omului.*

- **2 experţi** ai examinării dosarelor lui Victor Petrini, care vor face un raport despre încălcarea drepturilor omului în dosarele acestuia.
- **1 judecător** al instanţei, care va conduce procesul.
- **1 judecător** delegat de o organizaţie europeană, care va prezenta problema din perspectiva drepturilor omului.
- **Un număr de anchetatori** care vor *interoga*, textual, protagonistul şi celelalte personaje, caracterizînd relaţia protagonistului cu:
  - *părinţii*
  - *prietenii*
  - *femeile iubite*
  - *bunicii*
  - *colegii*
  - *autorităţile*
- **2 procurori**, care vor analiza în rechizitoriile lor: culpabilitatea judecăţilor spirituale, ideilor politice, filozofice, faptele civile, faptele penale – cele două omoruri.
- **Cîţiva juraţi**, care vor aduce detalii şi judecăţi de valoare fie în apărarea protagonistului, fie în interesul altor personaje sau al autorităţilor.
- În final, **primul judecător** va rezuma reexaminarea *dosarelor* şi va rosti noua sentinţă sau actul de reabilitare, relevînd luciditatea personajului şi autenticitatea faptelor.
- La proces este invitat şi *autorul*, care se va pronunţa despre realismul celor nuanţate.

2. Scrie o compoziţie-pledoarie în care să argumentezi cauza lui Victor Petrini.

1. **Raportează dominantele tematice ale curentului la autori consacraţi şi opere celebre din *medalionul realismului*.**

1.1. Pregăteşte-te pentru realizarea unor proiecte de grup.

LEGO, ERGO SUM

REALISMUL

medalionul curentului

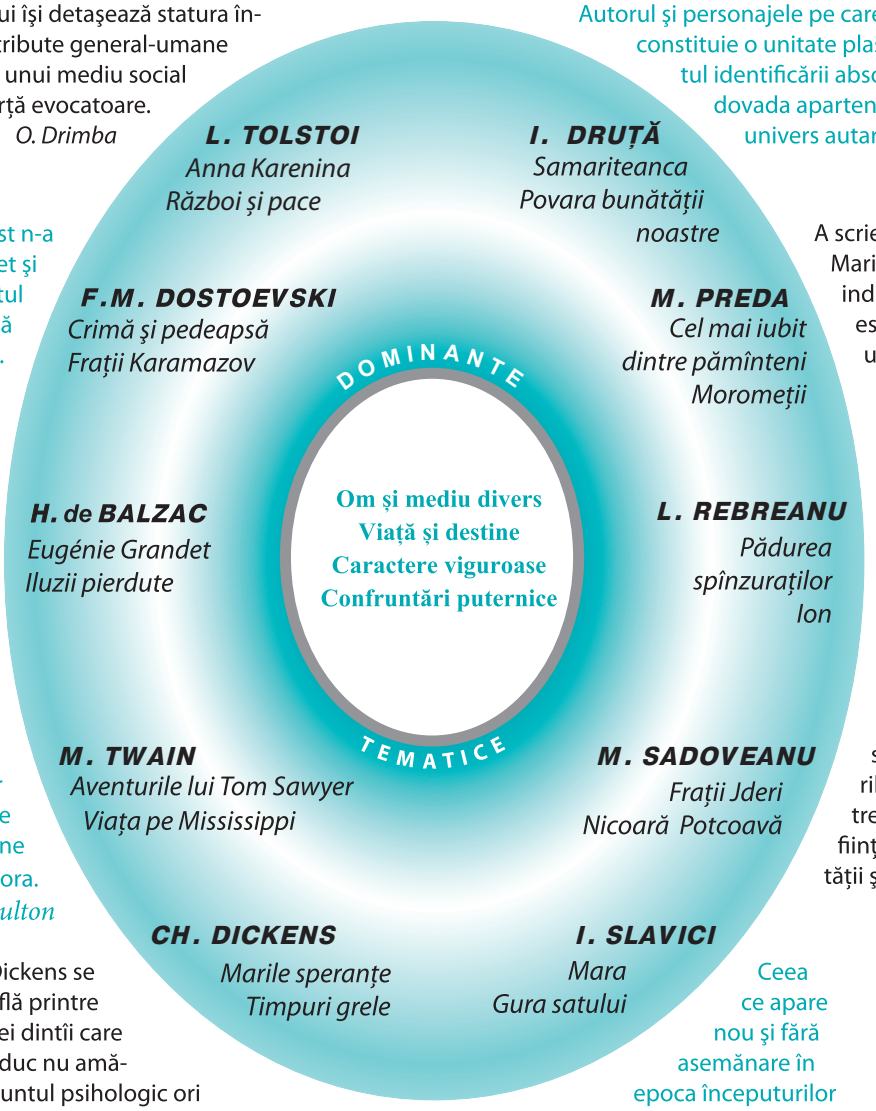

Personajele lui îşi detaşează statura înzestrată cu atribute general-umane pe fundalul unui mediu social zugrăvit cu forţă evocatoare.
O. Drimba

L. TOLSTOI
Anna Karenina
Război şi pace

I. DRUŢĂ
Samarineanca
Povara bunătăţii noastre

Autorul şi personajele pe care le creează constituie o unitate plasmatică, actul identificării absolute făcînd dovada apartenenţei la un univers autarhic.
M. Cimpoi

Niciodată un artist n-a fost mai complet şi n-a cunoscut sufletul uman cu mai multă exactitate.
G. Călinescu

F.M. DOSTOEVSKI
Crimă şi pedeapsă
Fraţii Karamazov

M. PREDA
Cel mai iubit dintre pămînteni
Moromeţii

A scrie este pentru Marin Preda a face ca individul să se simtă esenţial în raport cu universul.
E. Simion

Personajele balzaciene sînt tipuri, tocmai din cauza consecvenţei lor la propriul caracter, la propriile vicii şi manii.
N. Balotă

H. de BALZAC
Eugénie Grandet
Iluzii pierdute

L. REBREANU
Pădurea spînzuraţilor
Ion

Tehnica şi stilul autorului amintesc de modelul tolstoian. Nota caracteristică realismului său este duritatea.
Gh. Crăciun

Îi cunoaştem pe alţii cînd citim şi analizăm cărţile lui Twain, dar ne cunoaştem mai bine şi pe noi înşine cînd ne vedem cu ochii altora.
Joe B. Fulton

M. TWAIN
Aventurile lui Tom Sawyer
Viaţa pe Mississippi

M. SADOVEANU
Fraţii Jderi
Nicoară Potcoavă

În opera sa, toate stările şi devenirile au loc pe toate treptele lumii şi ale fiinţei, la scara umanităţii şi istoriei.
Al. Paleologu

CH. DICKENS
Marile speranţe
Timpuri grele

Dickens se află printre cei dintîi care aduc nu amănuntul psihologic ori descriptiv, ci amănuntul de atmosferă pe care cinematograful îl va redescoperi o sută de ani mai tîrziu.
R.-M. Albérès

I. SLAVICI
Mara
Gura satului

Ceea ce apare nou şi fără asemănare în epoca începuturilor lui este analiza psihologică, pe care Slavici o practică într-un limbaj abstract.
T. Vianu

PROIECTE DE GRUP

A COERENŢA SEMNELOR ÎN CONTEXT SOCIOCULTURAL

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

PARAMETRI

- Observați formulele de adresare utilizate de personaje în diferite circumstanțe;
- Comparați modalitatea de a vorbi a diferitor personaje: logica discursului, tonalitatea, expresivitatea lingvistică;
- Analizați elementele nonverbale (poziție a corpului, mimică, gestică);
- Concluzionați asupra rolului vorbirii personajului în conturarea epocii, a mediului social.

REPERE DE EVALUARE

- Respectarea cronotopului.
- Coerența liniilor de subiect și a fabulei.
- Varietatea evenimentelor.
- Cauzalitatea întîmplărilor.
- Originalitatea titlului.
- Adecvarea numelor.
- Semnificația detaliilor relevante.
- Corectitudinea expresiei verbale.
- Valoarea etică a mesajului.

- **Citiți integral, la recomandarea profesorului:**
  - ➢ textul unui roman realist;
  - ➢ textul unei drame realiste.

I. Reprezentați grafic cronotopul romanului/cadrul în care se desfășoară acțiunea.

- ☞ Localizați pe hartă acțiunea;
- ☞ Documentați-vă asupra distanței dintre locații;
- ☞ Comentați conotația unor toponime din operă în contextul cultural;
- ☞ Identificați, în text, indiciile de timp;
- 👍 Concluzionați: de ce autorul își plasează acțiunea în acest spațiu și timp?

II. Identificați, în textele citite, obiectele de cultură materială/arte aplicate.

- ☞ Documentați-vă asupra aspectului unor obiecte ieșite din uz, prezentați-le;
- ☞ Ilustrați unele descrieri de interior;
- ☞ Comparați-le cu textul verbal și determinați:
  - *obiecte numite de autor și desenate de voi;*
  - *secvențe de text care nu pot fi prezentate grafic;*
  - *obiecte care nu sînt numite de autor, dar au fost desenate; ce le-a sugerat.*
- 👍 Prezentați ilustrațiile de pe coperta lucrării, din diferite ediții; imagini din spectacole sau ecranizări.

III. Analizați actele comunicative conform parametrilor din *Agenda cititorului*, prezentînd public rezultatele lucrului în echipă.

B TELENOVELA

1. **Timp de o lună, lucrați în grup și elaborați schița unei telenovele (din cel puțin 20 de episoade), încercînd să îmbinați romantismul specific acestui gen de producție artistică și realitățile vieții cotidiene din Republica Moldova, în al doilea deceniu al secolului XXI.**

Date de reper

Locul – Republica Moldova (Chișinău și mai multe localități rurale) sau o altă țară (la alegere).

Timpul, durata – 20 de ani, începînd cu anii 90 ai secolului XX.

Personaje: trei generații ale unei familii numeroase, prietenii acestora, colegi, conaționali, străini.

Motive (cîteva, la alegere): al tainei nașterii; al comorii ascunse; al inegalității sociale; al copilului abandonat; al mamei vitrege; al plecării/înstrăinării; al copilului sărac, dar talentat; al dușmăniei transmise din generație în generație; al despărțirii îndrăgostiților; al testamentului (falsificat); al moștenirii neașteptate etc.

2. **Prezentați scenariul *Din fotoliul autorului*. Evaluați-vă realizarea, conform reperelor din *Agenda cititorului*.**
3. **Interpretați cîteva scene din viitorul film.**

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului realist

1. Amintește-ți modalitățile de caracterizare a personajului literar, aducînd exemple din textele studiate recent.

2. Relatează o întîmplare recentă în care a fost necesar *să iei atitudine. Cînd a fost necesar să-ți exprimi tranșant poziția? Care erau părțile implicate? În ce consta conflictul? Cum s-a rezolvat?*

2.1. Referă-te la situații și probleme similare din textele citite sau din peliculele cinematografice vizionate, precizînd cum s-au soluționat problemele acolo?

3. Cercetează medalionul realismului (pagina 211). Alege un citat pe care îl poți raporta la un text sau la un autor studiat în această unitate didactică. Treci în revistă argumentele și referințele textuale care vor confirma citatul.

4. Reprezintă grafic, sub formă de arbore, conflictul dintre părțile implicate în romanul *Povara bunătății noastre* de Ion Druță sau în romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda. Inspiră-te din sugestiile de mai jos:

Conflictul în viziunea lui Daniel Sapiro este asociat cu un arbore

- **Solul** – mediul social în care izbucnește conflictul: *familia, colectivul, societatea.*
- **Rădăcina** – cauzele multiple ale conflictului.
- **Tulpina** – părțile implicate în conflict.
- **Scorbura** – problema clar definită a conflictului.
- **Florile** – emoțiile pozitive și negative ale celor implicați în conflict.
- **Frunzele** – acțiunile concrete ale persoanelor implicate.
- **Fructul** – soluția conflictului.

5. Meditează și pronunță-te: care sînt, în opinia ta, trăsăturile definitorii ale unui personaj realist?

5.1. Completează răspunsul, consultînd *Agenda cititorului.*

6. Compară unele personaje druțiene din *Povara bunătății noastre* de Ion Druță cu altele din *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda, conform algoritmului din *Agenda cititorului.*

7. Exprimă-ți opinia: prin ce te-a impresionat Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda ca: *tip uman; personaj literar.*

1. Redactează, în limita a 1,5–2 pagini A4, o compoziție de caracterizare a personajului realist Victor Petrini din romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda.

Scribo, ergo sum

Agenda cititorului

PERSONAJUL REALIST

- Provine din toate straturile şi mediile sociale şi reprezintă toate vîrstele.
- Reprezintă caractere tipice în împrejurări tipice.
- E în permanentă transformare în raport cu mediul social-politic în care se afirmă.
- Psihologia lui se desprinde din portret, comportament, îmbrăcăminte, vorbire (limbaj) şi mediul în care trăieşte.
- Reprezintă următoarele tipuri: *parvenitul, ratatul, zgîrcitul, snobul, muncitorul etc.*

Constantin PARFENE

ALGORITM

- mesagerii căror probleme de viață sînt;
- ce idei, convingeri despre existența umană împărtășesc, promovează;
- ce destin uman reprezintă;
- în ce mod își manifestă personalitatea.

Ars discendi

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaştere, modelare şi aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalităţi individuale de exprimare şi producere a comunicării orale şi scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Interpretare, sinteză şi integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate şi actualitate	

AUTORUL–FORMULA ESTETICĂ–OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Relatează, în trei repere, în ordinea priorităților pentru tine, ce înseamnă a fi vorbitor competent de limba română.	3 p.
Determină patru principii ale romantismului care se pot corela, prin antiteză, cu patru principii ale realismului.	4 p.
Continuă enunțul prin două argumente, cu referire la textul *Amintirilor din copilărie* (un fragment la alegere): *Într-o narațiune, cele mai importante sînt verbele, pentru că ...*	3 p.
Demonstrează, cu două argumente și două exemple, valabilitatea umană a unui personaj realist.	4 p.
Relevă, în baza unei opere studiate, mărcile stilistice ale unui text realist.	4 p.
Transcrie un dialog din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*. Reprodu esența acestui dialog, completînd un tabel cu următoarele rubrici: *Interlocutori; Formule de adresare, interjecții; Mesaj transmis; Atitudinea interlocutorilor; Intonație.*	6 p.
Argumentează, cu referire la o nuvelă sau la un roman, semnificația viziunii realiste a autorului.	4 p.
Scrie, într-un text coerent, o pledoarie cu tema *Viețile personalităților marcante din istoria și cultura națională îmi pot servi ca model.* Acumulează idei și ordonează-le. Testează valabilitatea ideilor tale prin argumente și exemple. Scrie textul propriu-zis. Citește expresiv și convingător textul pe care l-ai produs.	8 p.
Apreciază, în 2–3 enunțuri argumentative, valoarea semnelor de punctuație într-un fragment din romanul istoric *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu.	6 p.
Citește independent un fragment din romanul *Povara bunătății noastre* de Ion Druță. Determină momentele de schimbare radicală a intonației în vorbirea lui Onache Cărăbuș în diferite situații de viață.	8 p.
Formulează, în 5–6 teze, ideile de bază pe care ai vrea să le promovezi într-un roman propriu.	10 p.
• Construiește, din perspectiva unui adept al romantismului și a unui adept al realismului, replici în contradictoriu vizînd *rolul artei și al literaturii în viața omului modern*. • Imaginează-ți că ești membru al unei societăți literare a tinerilor creatori. Prezintă un discurs pentru o ședință, prin care să-i convingi pe colegi de *oportunitatea lecturii romanului realist în formarea viziunilor diverse asupra realității*.	**ATELIER** **DE DISCUȚIE** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte

UNITATEA DIDACTICĂ 4

MODERNISMELE ȘI POSTMODERNISMUL SAU PLURALITATEA VOCILOR IDENTITĂȚII

Poezia modernă a fost cea dintîi care a respins trecutul în întregul său. Postmodernismul nu numai că nu întoarce spatele poeziei moderne, ci nu-l întoarce nici măcar poeziei mai vechi decît ea.

Nicolae Manolescu

30

MODERNISMUL CA LITERATURĂ INOVATOARE

Motto:

Adevăratul, prețiosul modernism înseamnă rîvna de a produce valori estetice, îmbrăcate în spiritul timpului.

Liviu REBREANU

AB INITIO

1. **Explică, în cîte un enunț, sensul afirmațiilor:** *ai un aspect modern; ai actualizat un punct de vedere tradiționalist; mă interesează aspectele ce țin de modernitate; proiectul propus este în spiritul modernismului; în discursul tău ai susținut și tradiționalul, și modernul; au citit un roman modernist; accept, parțial, avangarda*.

2. **Reperează, în cuvinte/sintagme, traseul pe care trebuie să-l parcurgă un obiect/o idee pentru a ajunge din *extravagant – la modă* și din *la modă – modern*.**

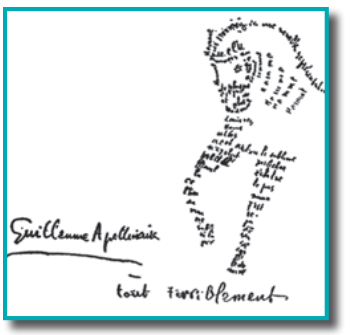

3. **Documentează-te din *Portofoliu*. Reflectează și precizează: ce elemente ale tradiției coexistă în viața contemporană cu elementele moderne, moderniste, avangardiste.**

4. **Opinează: în ce măsură accepți sau contești această tendință teoretică a modernismului: *Rupere sistematică a legăturilor cu trecutul, nesocotirea înaintașilor și goana după noutate*. (Al. Philippide)**

4.1. **Angajează în susținerea opiniei tale și afirmația lui Liviu Rebreanu din *mottoul* temei.**

Portofoliu

DESPRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

• **Tradiționalismul** – orientare excesivă spre tradiție, spre folclor și istorie; respingerea ideii de civilizație. În cultura și literatura română, tradiționalismul s-a manifestat în programul unor curente social-politice și cultural-literare din primele decenii ale secolului XX: *sămănătorismul, poporanismul, gîndirismul*.

• **Modernismul** desemnează tendința inovatoare a unei literaturi într-o anumită epocă. În sens larg, denumește forme de expresie ale spiritului novator în planul creației artistice. Modernismul este opusul tradiționalismului și subsumează toate curentele de avangardă: simbolism, expresionism, imagism, dadaism, suprarealism. Modernismul românesc cuprinde tendințe inovatoare apărute înainte și după Primul Război Mondial, îndeosebi în poezie, susținute consecvent de Eugen Lovinescu.

Curentul are ca obiectiv încercarea de a răspunde sensibilității omului modern, de a se sincroniza cu literaturile europene avansate, presupunîndu-se și ideea de progres.

Caracteristici comune: *refuzul dogmelor, mai ales al celor tradiționaliste, primatul psihologicului, al individualului, al sincopismului estetic* (Al. Macedonski, T. Arghezi, L. Blaga, C. Petrescu, I. Barbu, G. Bacovia etc.).

• **Avangardismul** – variante extreme ale modernismului: *dadaism, cubism, suprarealism, integralism*.

O deschidere spre modernism: *Alexandru Macedonski*

SAPERE AUDE

1. **Pornind de la afirmația lui Nicolae Manolescu – *Starea normală a poetului este pentru Macedonski înnoirea* –, reflectează asupra versurilor lui Alexandru Macedonski din artele poetice și descoperă elementele de noutate.**

A

Cînd aripi al meu suflet avea, credeam în toate
Iluziile roze… – Eram un semizeu,
Zburam spre empireu,
Mai sus de gloate…
Cînd aripi al meu suflet avea.

B

Întregi sisteme
De nebuloase siderale
Răsar din lumile spectrale
Ca ofilite crizanteme.

2. **Concluzionează: tiparele cărei tradiții lirice/curent literar se prelungesc în aceste versuri? Exemplifică și comentează.**

SCRIPTA MANENT

- **Citește poezia urmărind idealul etic al creatorului.**

RONDELUL MEU

Cînd am fost ură am fost mare,
Dar, astăzi, cu desăvîrșire
Sunt mare, căci mă simt iubire,
Sunt mare, căci mă simt uitare.

Ești mare cînd n-ai îndurare,
Dar te ridici mai sus de fire
Cînd ți-este inima iubire,
Cînd ți-este sufletul iertare.

Știu: toate sînt o-ndurerare,
Prin viață trecem în neștire,
Dar mîngîierea e-n iubire,
De-ar fi restriștea cît de mare,
Și înălțarea e-n iertare.

Agenda cititorului

ALEXANDRU MACEDONSKI

- Este reprezentant de seamă al unuia dintre modernismele literaturii române – **instrumentalismul** – o formă de expresie poetică aidoma simbolismului.
- Ca poet, s-a format urmînd mai mult modelul poeziei franceze, structura interioară fiind puternic marcată de romantism.
- Debutează în 1870. Se declară adeptul poeziei noi, ivită dintr-o expresie modernă, inedită a lirismului.
- Prin abordările teoretice punctează noi deschideri pentru poezia română de la finele secolului al XIX-lea.

3. **Valorifică informația din *Agenda cititorului* și desprinde, din poezie, detalii care adeveresc ideea de luptă interioară cu sinele pentru depășirea limitelor orgoliului creator:**
   - la nivelul alternanței temporale;
   - la nivelul antitezei dintre lexemele axiologice;
   - schimbarea registrului pronominal *eu* – strofa 1, *tu* – strofa 2, *noi* – strofa 3;
   - la nivelul structurării discursului liric: *incipit – narație poetică – concluzie finală.*

4. **Interpretează: a) viziunea detașării eului creator de realitatea efemeră a existenței; b) formularea idealului spiritual suprareal, relevînd semnificația conceptelor morale de *ură, iubire, desăvîrșire, îndurare/îndurerare, înălțare, iertare*.**

5. **Exprimă-ți opțiunea: care dintre aceste concepte îți pot reprezenta propriul ideal etic? Argumentează.**

6. **Selectează, din text, și comentează figurile de stil care pretind a desemna *ruperea* de social a unui liric și integrarea în universul conceptelor pure.**

6.1. **Aplică informația din *Agenda cititorului* și formulează, în acest sens, două concluzii care să precizeze *înnoirile* viziunii lirice a poeziei românești.**

7. **Motivează, prin trei argumente, titlul poeziei.**

8. **Generalizează mesajul rondelului într-un microeseu cu titlul: *Iubirea este o sursă de elevație în universul marilor spirite*.**

- **Citește textul poeziei și urmărește *neliniștea* eului liric, aflat între *ideal și real* (Adrian Marino).**

Agenda cititorului

ALEXANDRU MACEDONSKI

- Efortul teoretic și prin creație al autorului a fost să releve specificul estetic al poeziei.
- **Volume de autor:** *Prima verba, Poezii, Flori sacre, Poema rondelurilor*, în care eul liric oscilează între elevație și damnare, între ideal și real.
- Își susține principiile estetice, în special, în două articole: *Despre logica poeziei* (1880) și *Poezia viitorului* (1892).

RONDELUL AJUNGERII LA CER

SCRIPTA MANENT

În cer s-ajunge dintr-un salt,
Sau nu s-ajunge-n veci de veci…
Te-aruncă-n el un cîntec-nalt,
În care-al vieții plîns îneci.

Spărgînd fluidicul său smalț,
Ca o săgeată de-aur treci, –
În cer s-ajunge dintr-un salt,
Sau nu s-ajunge-n veci de veci.

I se mai dă-n sfîrșit asalt
Sub jar de patimi cînd te pleci,
În al tău suflet cînd n-ai alt
Decît fiorii dulci și reci… –
În cer s-ajunge dintr-un salt.

Metafore grafice
Nicolae Dabija

1. **Identifică și explică nota categorică din primele două versuri, însoțită de reflexivitatea punctelor de suspensie.**

2. **Interpretează valențele semnelor universului ideal *în cer* și semnificația acestuia în laitmotivul textului.**

2.1. **Determină semnificația corelației dintre universul ideal – *cer* – și universul real *al vieții plîns; al tău suflet*.**

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

OPINIA AUTORULUI

- Poezia viitorului nu va fi decît muzică şi imagine, aceste două eterne şi principale sorginţi ale ideii.
- Sunetele joacă, în instrumentalism, rolul imaginilor.
- Simbolismul – *ultimul cuvînt al geniului omenesc.*
- Simbolismul, fie el în proză, fie în versuri, fie el numit decadentism, sau cum se va voi, pare în ajun să triumfe.

Alexandru MACEDONSKI

3. Comentează figurile de stil care sugerează ideea accederii la ideal.

4. Punctează, în baza poeziei, evoluţia stării de spirit a eului liric. Reprezint-o grafic.

4.1. Opinează: ce semnificaţie întregeşte acest parcurs al trăirilor intense?

5. Comentează condiţiile *ajungerii la cer*, pe care le rezumă eul liric:

Dintr-un salt → un cîntec-nalt → spărgînd fluidicul smalţ →
→ ca o săgeată → asalt → dintr-un salt.

6. Rezumă mesajul global al textului, raportîndu-l la sugestia metaforei din titlu.

7. Demonstrează, prin două argumente, că poezia este o *artă poetică*.

8. Dezvoltă, folosind idei, sugestii din *Rondelul ajungerii la cer,* concluzia criticului Nicolae Manolescu: *Poetul visează să-şi transforme condiţia. Zborul macedonskian simbolizează această mişcare de autotranscendere. Poetul se înalţă necontenit în imaginaţie mai presus de sine, se dezmărgineşte…*

ARS COLLABORANDI

9. Actualizînd cunoştinţele din clasa a X-a, discutaţi în plen şi elaboraţi o fişă de idei, în care să sintetizaţi particularităţile distincte ale liricii lui Alexandru Macedonski.

9.1. Identificaţi-le pe acelea ce susţin, convingător, încadrarea poeziei în modernism: *particularităţile ce marchează detaşarea de tradiţie, opţiunea pentru schimbare, cultul noutăţii* etc.

ARS DISCENDI

1. Prezintă, într-o alocuţiune, profilul lui Alexandru Macedonski ca iniţiator şi teoretician al *Poeziei viitorului.* Utilizează afirmaţiile poetului din *Rînduri-Gînduri.*

2. Exersează o variantă de rostire artistică a unui rondel, la alegere.

OPŢIONAL

3. Scrie un eseu nestructurat cu tema formulată de criticul Nicolae Manolescu – *Lirica lui Alexandru Macedonski, o imensă tensiune a spiritului* – sau cu o temă formulată de tine.

LEGO, ERGO SUM

1. Răsfoieşte o culegere de versuri scrise de Tudor Arghezi. Citeşte, conducîndu-te de sugestia titlurilor, mai multe poezii.

1.1. Constată, într-o fişă de lectură, diversitatea temelor abordate de poet şi varietatea ipostazelor eului liric.

2. Alege un text sau două şi prezintă-le colegilor, motivîndu-ţi opţiunea.

31 MUZICA, PRINCIPIU INTEGRATOR AL SIMBOLISMULUI: *GEORGE BACOVIA*

Motto:
Marea originalitate va fi totdeauna opera individualismului.
George BACOVIA

AB INITIO

1. **Rememorează primele lecturi din poezia lui George Bacovia și definește-ți impresiile, sentimentele trăite, noutatea descoperită.**

1.1. **Aplică informația din *Portofoliu* și constată în ce măsură poeziile reflectă eul autorului.**

2. **Citește fragmentele din florilegiul liricii bacoviene și reflectează asupra stării de spirit dramatică, pe care o trăiește eul liric.**

A

STUDIU

Cînd căutam
Cuvinte
În dragi dicționare...
– Amor
– Iubire
– Adorata...
Ningea,
Sau florile se isprăveau...
Zburară anii...
Era și vorba,
– Simpatie...

B

FULGII

Prin copacii goi,
Tristele suspine,
De omăt să troieneze
Doinele în sine
Singur stau
Și fulgii,
Prin copacii goi,
Ca să mă distreze,
Cu florile dalbe
Mi-au gătit mormîntul.

C

GAUDEAMUS

Zadarnic flaute cîntă
În aste zile păgîne –
În vînt s-au dus aspirații,
Nimic nu rămîne...

În vînt și uitare tot stînd,
Cu zile grele, stăpîne –
Oricine, orice au trăit,
Nimic nu rămîne...

Portofoliu

UN UNIVERS POETIC PUTERNIC INDIVIDUALIZAT

„Numele meu vine de la numele roman al Bacăului, care se zicea Bacovia. Eu l-am luat din dicționarul lui Hasdeu, cum cred că va fi făcut și Arghezi în legătură cu rîul Argeșului. Nu am nici un crez poetic. Scriu precum vorbesc cu cineva, pentru că îmi place această îndeletnicire. Trăind izolat, neputînd comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă adesea cu mine însumi. Fac muzică și, cînd gîndesc ceva interesant, iau note pentru a mi le reciti mai tîrziu. Nu scriu decît pentru mine". Debutul literar are loc în 1899, cînd i se publică în *Literatorul* lui Alexandru Macedonski poezia *Și toate*. Ulterior, frecventează cenaclul lui Macedonski, unde-și citește poezia *Plumb*, atrăgînd simpatia mentorului și a poeților recunoscuți în epocă: T. Arghezi, I. Minulescu etc. Fiind foarte modest și puțin preocupat de sine, prietenii și colegii au fost cei care i-au editat volumele de poezii: *Plumb* (1915), *Scîntei galbene* (1926), *Cu voi* (1930), *Comedii în fond* (1936), *Stanțe burgheze* (1946). În creația sa, se amplifică fundamentalele teme și motive simboliste.

Un rapsod al primăverii

2.1. **Alege-ți un text și prezintă-l într-un recital poetic, realizat împreună cu colegii, exprimînd, prin intermediul vocii și intonației, starea interioară a eului liric. Motivează varianta de rostire propusă.**

2.2. **Identifică 2–3 similitudini cu poezia lui Alexandru Macedonski, pe care Bacovia l-a considerat *un poet al frumosului*.**

2.3. **Parcurge, într-o lectură analitică, textul și constată prezența elementelor noi, pe care nu le-ai mai întîlnit în textele poetice studiate. Folosește și informația din *Portofoliu*. Fixează observațiile în tabel.**

NOUTATEA EXPRESIEI		
a) Structura	b) Trăirea eului liric	c) Limbajul
✓	✓	✓

2.4. **Sintetizează constatările în 2–3 concluzii.**

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

NOTĂ, NOTE

(fr. *note*, lat. *nota*)

- Însemnare, înregistrare în scris a unei observații referitoare la o anumită chestiune.
- Însemnări sau reflecții literare.
- Semn convențional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale.
- Nuanță, însușire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv.

- **Citește poezia *Note de primăvară* de George Bacovia și încearcă să privești anotimpul cu *ochii* autorului.**

NOTE DE PRIMĂVARĂ

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur,
Vis de-albastru și de-azur,
Te mai văd, te mai aud!

Oh, punctează cu-al tău foc,
Soare, soare...
Corpul ce întreg mă doare,
Sub al vremurilor joc.

Dintr-un fluier de răchită,
Primăvară,
O copilă poposită la fîntînă
Te îngînă
Pe cîmpia clară...

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur,
Te mai văd, te mai aud,
Vis de-albastru și de-azur.

1. **Imaginează-ți că ai în față foaia imaculată.**
- Ce ai transpune, în primul rînd, din poezia bacoviană, pe foaie? Iar în al doilea rînd?
- Cu ce culori ai desena prim-planul?
- Ce imagine/imagini ai amplasa în prim-plan?
- Ce culori ai utiliza pentru fundal?

1.1. **Argumentează răspunsurile în baza detaliilor din text.**

SAPERE AUDE

2. **Consultă *Agenda cititorului* și explică semnificația titlului în raport cu mesajul textului, accentuînd valoarea semantică a lexemului *note*.**

3. **Comentează sugestia:**
- invocațiilor: *vis; soare, soare; primăvară;*
- metaforei *al vremurilor joc;*
- prezenței, în mijlocul textului, a ființei umane.

3.1. **Raportează sugestiile comentate la trăirile eului liric, definindu-le.**

4. Lucrînd în echipe, informaţi-vă din *Agenda cititorului* şi *Rînduri-Gînduri*, urmăriţi discursul poeziei şi interpretaţi semnificaţia elementelor definitorii, formulate mai jos.

- cele trei părţi ale incipitului, partea principală, finalul şi funcţia lor în construirea textului;
- repeţiţiile şi enumeraţiile, muzicalitatea;
- semnele cadrului naturii: *verdele, mugurul, soarele, primăvara, fîntîna, cîmpia* şi determinativele acestora;
- nuanţarea cromatică, punctată în consecutivitatea textuală şi sugestia ei;
- semnele universului uman: *visul, corpul, durerea, fluierul, copila, îngînatul*;
- sugestia sinesteziei de tip simbolist: *suprapunerea simţurilor de a vedea, a auzi, a simţi*;
- semnele de punctuaţie relaţionate cu starea eului liric şi structura discursului.

4.1. Apreciaţi răspunsurile prin calificative: *adecvat, convingător, original*.

4.2. Fiecare echipă îşi va structura răspunsul într-un text succint, care va constitui o parte dintr-un discurs şi în care se va susţine ideea că, în acest text, se împletesc notele romantice cu cele simboliste – toate întreţinînd starea de speranţă a eului liric.

4.3. Evaluaţi-vă conceptele şi prezentaţi, oral, textele elaborate.

5. Valorificaţi mesajul poeziei, elaborînd, în comun, un text argumentativ, în care să dezvoltaţi afirmaţia criticului Ion Apetroaie: *Omul bacovian se înalţă sisific către o speranţă, care se dovedeşte însă iluzorie*.

- **Audiază un vals şi apoi citeşte textul poeziei. Ce asociaţii poţi remarca între ritmurile valsului şi cele din poezie?**

VALS DE TOAMNĂ

La geamuri, toamna cîntă funerar
Un vals îndoliat, şi monoton...
– Hai să valsăm, iubito, prin salon,
După al toamnei bocet mortuar.

Auzi, cum muzica răsună clar
În parcul falnic, antic, şi solemn, –
Din instrumente jalnice, de lemn, –
La geamuri, toamna cîntă funerar.

Acum, suspină valsul, şi mai rar,
O, lasă-mă acum să te cuprind...
– Hai, să valsăm, iubito, hohotind,
După al toamnei bocet mortuar.

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

- **Sinestezie** – tehnică de asociere a unor senzaţii de natură diferită (vizuală, auditivă, olfactivă etc.), concentrată într-o metaforă, deseori într-un epitet metaforic.
- **Sugestia** presupune notarea intenţionat fragmentară, parţială a unor idei şi sentimente, ce nu sînt formulate explicit, creîndu-se impresia de vag. Acest fapt implică cititorul în lecturi şi interpretări multiple.

SCRIPTA MANENT

Rînduri - Gînduri

CONFESIUNEA POETULUI

• Melodiile au avut pentru mine influenţă colorantă. Întîi am făcut muzică, şi după strunele vioarei, am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoţit, cu credinţă, pînă azi.

Pictorul întrebuinţează, în meşteşugul său, culorile alb, roşu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau, cu inteligenţă, prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare.

George BACOVIA

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

OPINIA CERCETĂTORILOR

- Arta lui Bacovia este, în cele mai expresive poeme ale sale, o artă de crochiu liric: notația e densă, sugestivă, poemul însuşi este concentrat la maximum de esență.

  Pompiliu CONSTANTINESCU

- Bacovia este creatorul unei atmosfere lirice inedite: atmosfera bacoviană. E poetul toamnei reci şi umede, al iernii aspre, cu amurguri sumbre de metal, al verii toride... Poezia lui Bacovia e plină de parcuri solitare, cu copacii desfrunziți... de figuri palide, spectrale.

  Dumitru MICU

- Există, în adevăr, o atmosferă bacoviană: o atmosferă de copleşitoare dezolare, de toamnă cu ploi putrede, cu arbori cangrenați, limitată într-un peisagiu din mahalaua de oraş provincial..., şi în această atmosferă de plumb, o stare sufletească inedită.

  Eugen LOVINESCU

LECTURA COMPREHENSIVĂ

1. Explică semnificația unor detalii pentru a intra în atmosfera textului.

1.1. Observă, în text, și selectează lexemele/îmbinările ce se repetă literal şi ca sens. Ce cîmp noțional conturează?

1.2. Meditează: de ce

- *toamna cîntă la geamuri?*
- *se valsează în salon?*
- *cîntă funerar?*
- *cîntecul devine bocet?*

1.3. Cum înțelegi faptul că:

a) *muzica răsună clar*, iar instrumentele sînt *jalnice, de lemn*?

b) eul liric îndeamnă la un vals *hohotind, după al toamnei bocet mortuar*?

1.4. Generalizează explicațiile pentru a-ți clarifica prezența elementelor alegorice în text, preferate de poeții simboliști.

LECTURA HERMENEUTICĂ

2. Explică semnele cronotopului în text:

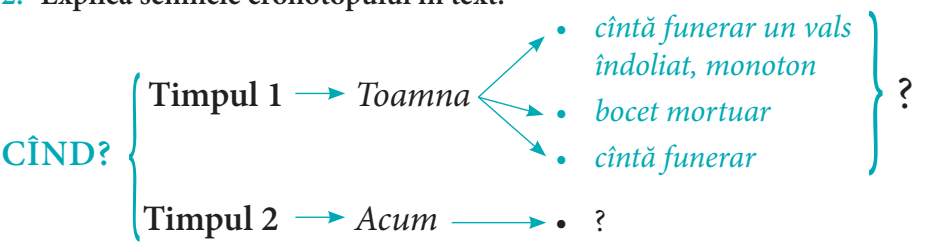

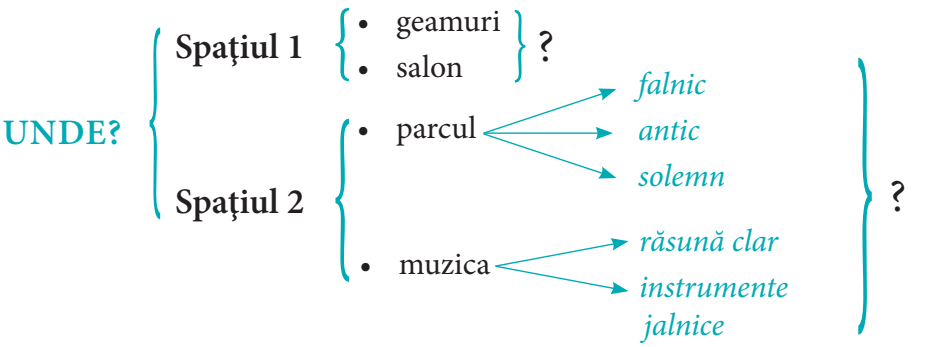

2.1. Conchide: în ce mod contribuie semnificația acestora la crearea atmosferei? Consultă opinia cercetătorilor din *Agenda cititorului* și formulează idei proprii cu referire la textul dat.

3. Comentează paralelismul dintre starea naturii (toamna) și starea eului liric din prima strofă.

3.1. Observă cum se schimbă starea eului liric în ultima strofă, deși ritmul valsului încetinește *rar, bocetul toamnei* e același, valsarea îndrăgostiților e *hohotind*.

3.2. **Care este scopul evadării celor doi din spațiul închis al salonului în *parcul falnic*?**

4. **Analizează efectul sinesteziilor din text. Care dintre ele este dominantă?**

5. **Recitește textul, construind tiparul ritmic. Formulează o concluzie despre semnificația lui în text.**

5.1. **Determină caracterul rimelor din poezie și comentează semnificația lor:**

RIMA
1... U U ⊥
2... U U ⊥
3... U U ⊥
4... U U ⊥
} ultima silabă accentuată – ? a) b) b) a) ?

5.2. **Conchide: de ce în toate strofele se repetă aceeași structură?**

6. **Formați echipe și desprindeți motivele din fiecare strofă a poeziei.**

ARS COLLABORANDI

6.1. **Analizați semnificația lor la conturarea mesajului.**

6.2. **Selectați 2–3 motive și, în baza lor, creați, în comun, alte microtexte.**

6.3. **Rescrieți-le pe un poster, în formula unui colaj, și evaluați produsul finit.**

6.4. **Informați-vă din *Portofoliu* și valorificați cele două orientări în lirica lui Bacovia, pe care le-a constatat Tudor Vianu. Mizați și pe impresiile proprii pe care vi le-au produs lecturile bacoviene.**

Portofoliu

TEHNICI ALE POETICII BACOVIENE

Printre procedeele artistice ale lui Bacovia, mi se pare a putea distinge două îndrumări. Unele din versurile lui Bacovia se asociază, în configurații decorative, stilizate, cu o largă întrebuințare a refrenului.

Poetul se exprimă printr-un material de impresii artistice ca acele pe care i le împrumută poeziei vremii, cu parcurile, havuzurile și statuile ei. Apoi limba poetului este acum aceea a primului simbolism românesc, care cu *solitar, funerar, secular, sinistru, hidos, carbonizat, lugubru, funebru, barbar, satanic, sumbru* etc. exprimă nu numai genul impresiilor care l-au urmărit mai cu dinadinsul, dar și participarea lui la o lume a cărților și a culturii.

A doua îndrumare a tehnicii lui Bacovia tinde către o individualizare a impresiilor, stînd într-un anumit contrast cu stilizările observate mai înainte.

De această orientare se leagă acele imagini, metafore, comparații, printre cele mai sugestive ale liricii noastre mai noi, obligatoriile sinestezii simboliste, consecințe de senzații, al căror model a fost fixat de Baudelaire și Rimbaud.

Tudor VIANU

6.5. **Argumentați: poezia analizată se încadrează în formula primului simbolism românesc sau în formula celui de al doilea?**

6.6. **Prezentați variante de interpretare a textului, realizate în echipă, și apreciați-le în cheia unui top.**

Rînduri - Gînduri

• În mod evident, sugestia simbolistă are un important coeficient de ordin muzical. Ideea de *orice stare*, de *romanță*, de *cîntec* este absolut curentă.

• Marea ambiție a acestor poeți este transcripția inefabilului muzical, ca senzație interioară.

Lidia BOTE

LECTURA CRITICĂ

7. **Reflectează, consultă părerea colegului și răspunde în scris:**
   - **Cu ce obstacole te-ai confruntat la receptarea poeziei? Dar colegul tău?**
   - **Rămîi, după lectură, în *cercul închis al poeziei*? Argumentează.**
   - **Cum participi la trăirile eului liric și cum te disociezi de el?**
   - **Formulează două opinii despre actualitatea poeziei.**
   - **Confirmă sau contestă, într-un succint text argumentativ, declarația poetului George Bacovia:**

Arta și artistul nu pot rămîne, pînă la urmă, departe de om. Am experimentat eu însumi aceasta. Căci, iată, oamenii m-au descoperit. Cred că aceasta se datorește faptului că, în poezia mea, găsisem și eu drumul spre oameni, pornind, se înțelege, tot de la om.

ARS DISCENDI

1. **Completează-ți lecturile din lirica lui George Bacovia, selectînd 5–6 texte care să difere prin *atmosferă, motive, limbaj, structură*.**

2. **Memorizează o poezie–două din cele selectate, recitîndu-le cu intonație adecvată.**

OPȚIONAL

3. **Construiește o schemă, în care să fixezi spectrul diversității liricii lui George Bacovia. Valorifică impresiile după lectură, într-un succint text argumentativ.**

LEGO, ERGO SUM

1. **Ion Minulescu este un liric care explorează mai mult exterior-retoric, estetica simbolistă avînd vocația sociabilității, fapt ce i-a asigurat succesul printre cititori. Sentimentul de dragoste se consumă într-o formă senzuală, deși e marcat de rafinament.**
   - Citește 2–3 romanțe din creația poetului și descoperă notele simboliste. Reține sugestia lor.
   - Descoperă 2–3 similitudini dintre textele citite.
   - Vezi *Rînduri-Gînduri,* apoi audiază cîte o romanță pe versurile lui Mihai Eminescu și Ion Minulescu. Compară sugestia melodiilor și identifică specificul fiecăreia.

2. **Poeții simboliști interiorizează puternic existența umană. Trăiesc sentimentul de descurajare în raport cu monotonia și uniformitatea vieții.**
   - Valorifică propria experiență de lectură a 2–3 texte simboliste.
   - Scrie un eseu nestructurat în care să analizezi *particularitățile creației simboliste ca o posibilă replică la unele corespondențe din viața contemporană*.

32 DE LA CUVINTELE-CHEIE LA AXA LEXICALĂ A TEXTULUI ARTISTIC

AB INITIO

1. **Actualizează un text literar preferat, studiat în acest modul, și cercetează-i cuvintele, urmărind ideea: *Într-un text artistic, cuvintele sînt legate organic prin sensuri, pe lîngă faptul că se află în relații gramaticale.***

1.1. **Identifică, în textul preferat, un anumit număr de cuvinte sau grupuri de cuvinte care atrag în jurul lor, prin sens, alte cuvinte și formează conturul poeziei, pe care se axează conținutul acesteia.**

2. **Vezi *Agenda cititorului* și informează-te despre importanța cuvintelor-cheie la identificarea axei lexicale a textului pentru înțelegerea mesajului comunicat.**

2.1. **Concluzionează: ce rol are selectarea vocabularului pentru crearea sistemului de imagini al textului?**

- **Citește textul lui Ion Minulescu și, urmărind tehnici ale poeziei simboliste, încearcă să înțelegi confesiunea eului liric făcută *bibeloului de porțelan*.**

ROMANŢĂ FĂRĂ ECOU

Iubire, bibelou[1] de porţelan,
Obiect cu existenţa efemeră,
Te regăsesc pe-aceeaşi etajeră
Pe care te-am lăsat acum un an...

Îţi mulţumesc!...
Dar cum?... Ce s-a-ntîmplat?...
Ce suflet caritabil te-a păstrat
În lipsa mea,
În lipsa ei,
În lipsa noastră?...
Ce demon alb,
Ce pasăre albastră
Ţi-a stat de veghe-atîta timp
Şi te-a-ngrijit
De nu te-ai spart
Şi nu te-ai prăfuit?...

Iubire, bibelou de porţelan,
Obiect de preţ cu smalţul nepătat,
Rămîi pe loc acolo unde eşti...
Să nu te mişti...
Şi dacă ne iubeşti -
O!... dacă ne iubeşti cu-adevărat –
Aşteaptă-ne la fel încă un an...
Un an măcar...
Atît...
Un singur an...

Iubire, bibelou de porţelan!...

[1] Obiect decorativ mic, folosit pentru împodobirea interioarelor.

Agenda cititorului

- **CUVINTELE-CHEIE**, privite ca puncte de coagulare a sensurilor, se identifică în orice text prin diverse tehnici.
- **AXA LEXICALĂ** realizează o conexiune între cuvintele-cheie dintr-un text artistic, servind uneori şi ca reper al titlului în text.
- ➢ Cuvintele-cheie, eşalonate pe axe lexicale, structurează în continuare lexicul textului în rețele tematice, la baza cărora stau cîmpurile lingvistice.
- ➢ Fiecare text se axează pe cîteva cuvinte-cheie, în jurul cărora se întrunesc şi celelalte cuvinte semnificative.
- ➢ Atunci cînd identificăm axa lexicală a textului, pornim mai întîi de la identificarea cuvintele-cheie.

SCRIPTA MANENT

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

PORȚELANUL
în *Dicționarul limbii românești*, 1939, de Augustin Scriban

- Se distinge de celelalte produse ceramice, şi mai ales de faianță, prin transluciditate şi vitrificațiune.
- El se obține pin arderea unei argile albe speciale, caolin, ale cărui principale zăcăminte se află în China, Japonia, Saxonia şi Franța
- Caolinul, spălat şi curățat cu îngrijire, i se dă forma dorită, şi pe urmă se supune unei prime acțiuni a focului. Apoi i se dă un smalț particular şi, în fine, se arde bine în cuptor. După aceasta poate fi ornat cu diverse colori vitrificabile şi ars a treia oară ca să i se lipească colorile pe totdeauna.

1. **Construiește, într-o formă grafică liberă, cîmpul asociativ al cuvîntului *iubire*.**

1.1. **Alege un şir din 3-4 asocieri şi explică-le, într-un text oral coerent, colegului de bancă.**

1.2. **Completați împreună tabelul asocierilor forțate, analizînd imaginile textului:**

BIBELOUL		IUBIREA
Trăsături specifice	Trăsături comune	Trăsături specifice
	Fragilitatea – *De nu te-ai spart*	
	Efemeritatea – *Obiect cu existență efemeră*	
	Valoarea – *Obiect de preț*	

2. **Vezi *Agenda cititorului* şi agumentează preferința autorului pentru alegerea materialului – *porțelanul* – la confecționarea bibeloului.**

2.1. **Opinează: ce alte obiecte pot fi confecționate din *porțelan*?**

2.2. **Din ce alt material ar mai putea fi confecționat un *bibelou*, metaforă a iubirii?**

3. **Descrie verbal sau desenează bibeloul de porțelan care reprezentă în text simbolul iubirii, explicînd semnificația acestuia.**

4. **Interpretează legătura de sens dintre cuvintele: *porțelan–bibelou; etajeră–bibelou; bibelou–smalț; smalț–nepătat; porțelan–spart*.**

5. **Examinează cuvintele din cîmpul semantic al adjectivului *efemer: trecător, temporar, provizoriu, pieritor, pasager, momentan*, încercînd substituirea lor în poezie cu anumite echivalente.**

5.1. **Comentează efectul stilistic, în poezie, al fiecărui lexem care a substituit cuvîntul autorului.**

LABOR OMNIA VINCIT

1. **Continuă şirurile, selectînd din textul poeziei cuvintele ce se raliază la aria tematică indicată.**

A CE E AL IUBIRII: *iubire, suflet,veghe, îngrijit, așteaptă,* .....

B CE E AL BIBELOULUI: *bibelou, porțelan, obiect, etajeră,* .....

C CE INDICĂ TIMPUL: *efemeră, un an, timp,* .....

D CE SUGEREAZĂ SPAȚIUL: *etajeră, pe loc,* .....

- **Citește poezia scrisă de Lucian Blaga și pregătește-te pentru a înțelege formula literară a expresionismului, urmărind un dialog poetic neobișnuit.**

SCRIPTA MANENT

LACRIMA ŞI RAZA

O lacrimă
Desprinsă dintre genele unei plăpînde amintiri
Ce stă ascunsă-n fundul unui suflet
Căzu
Pe albul unei fragede petale…
O rază dete peste ea
Şi-i zise :
"Simt din căldura ta că nu eşti bob de rouă…
De unde vii şi cine eşti?"

În vreme ce se destrăma în pulbere de soare,
Răspunse lacrima:
"Eu sînt un strop de suflet
Şi sînt
Ca picurii izvoarelor fierbinţi:
Vin totdeauna din adîncuri – mari!"…

ARS COLLABORANDI

2. **Completaţi împreună tabelul, discutînd şi indicînd în dreptul fiecărui cuvînt din axa lexicală 2-3 cuvinte de reper:**

Axa lexicală a textului	Cuvînt de reper	Cuvînt de reper	Cuvînt de reper
Suflet	Amintire		
Lacrimă	Geană		
Soare	Rază		

2.1. **Substituiţi substantivul *raza* din titlu cu altele, echivalente contextual, analizînd: dacă *lacrima* este un *strop de suflet*, atunci *raza* este... ?**
2.2. **Interpretaţi valoarea stilistică a cuvîntului *plăpîndă* în raport cu substantivul pe care îl determină.**
2.3. **Descifraţi imaginile artistice din sintagmele: *fundul unui suflet, strop de suflet, bob de rouă, pulbere de soare, izvoare fierbinţi, adîncuri mari.***
2.4. **Extrageţi şi aranjaţi într-o figură geometrică unităţile lexicale ce se raportează la substantivul *om*, observînd ce cuvinte ascund sau aduc în prim-plan proiecţia eului liric, prin ce cuvinte se exprimă sau se sugerează stările eului.**
2.5. **Raportaţi fiecare dintre cuvintele axei lexicale la noţiunea de *motiv literar*. Alegeţi unul dintre acestea, comentîndu-i, în text coerent, semnificaţia contextuală.**
2.6. **Cu ajutorul cuvintelor din axa lexicală, formulaţi mesajul textului.**

Rînduri - Gînduri

• Lacrimile ce-ţi apar în ochi anunţă împăcarea sufletului, după cum cînd picuri de rouă răsar pe trandafiri zorile sînt aproape.

Lucian BLAGA

1. **Reprezintă grafic, printr-un desen simbolic, noţiunile de text, cuvinte-cheie şi axă lexicală a textului.**

ARS DISCENDI

2. **Identifică axa lexicală şi cuvintele-cheie ale poeziei *Romanţă fără muzică* de Ion Minulescu, descifrînd imaginea artistică ascunsă în titlurile: *Romanţă fără ecou*, *Romanţă fără muzică*.**

3. **Compară lexicul şi mesajul textului *Lacrima şi raza* cu lexicul şi mesajul maximei blagiene din *Rînduri-Gînduri*, identificînd, în citat, cuvintele-cheie, apreciind legătura semantică dintre ele şi semnificaţia fiecărui cuvînt.**

33 EXPRESIONISMUL. MISTERUL EULUI ȘI AL EXISTENȚEI: *LUCIAN BLAGA*

Motto:

Omul reînnoit va iubi acea artă prin care se simte regenerat.
O unitate a vieții și a artei trebuie să triumfe,
iar creația artistică trebuie să devină o creare a vieții.
Alfred WOLFENSTEIN

AB INITIO

Agenda cititorului

EXPRESIONISMUL

- Termenul a fost utilizat pentru prima dată de pictorul francez J.A. Hervé, la începutul secolului XX, pentru a defini, într-o formulă, arta lui Cézanne, Van Gogh şi Matisse.
- A fost aplicat, mai întîi, în artele plastice, dar, foarte curînd, preluat de manifestele mişcărilor literare moderniste din preajma Primului Război Mondial.
- Expresionismul literar îşi are originea în operele lui Baudelaire, Rimbaud, Poe, Whitman, Dostoevski şi Strindberg, iar în planul literaturii germane – în mişcarea *Sturm und Drang* (Furtună şi avînt).
- Expresionismul este, în primul rînd, o izbucnire de dinamism, o descătuşare afectivă.

1. **Citește și meditează asupra ideilor din *motto*.**

1.1. **Explică sensul îmbinării *omul reînnoit*, raportînd-o:**
a) la realitatea începutului de secol XX;
b) la realitatea începutului de secol XXI.

1.2. **Opinează: de ce omul are nevoie de o artă/literatură care să-l regenereze?**

2. **Citește informația din *Agenda cititorului* (din această pagină și din pagina 232) și motivează apariția expresionismului, în funcție de necesitatea de transfigurare a realității din preajma Primului Război Mondial.**

2.1. **Formulează o concluzie prin care să explici de ce anume Lucian Blaga s-a impus ca exponent al expresionismului în literatura română.**

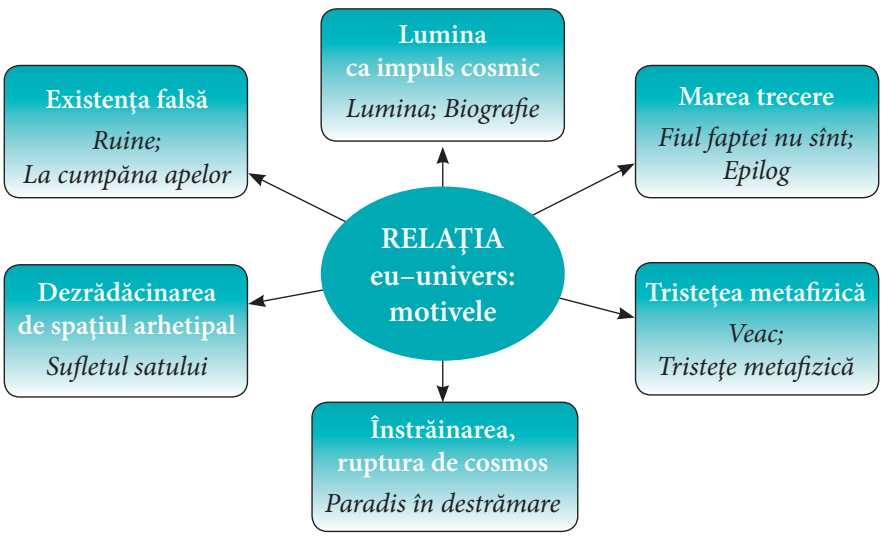

1. **Examinează schema de mai sus, ce reprezintă motivele dominante ale universului liric blagian, și definește-ți așteptările de cititor în raport cu opera lui Lucian Blaga.**

SAPERE AUDE

2. **Lecturează un text blagian și verifică-ți așteptările. Definește starea eului liric și raporteaz-o la propria stare după lectură.**

2.1. **Interpretează, succint, relația eului liric cu universul cosmic și/sau cel terestru. Utilizează informația din *Agenda cititorului.***

2.2. **Comentează 2–3 detalii relevante ale orizontului imagistic din text.**

SAPERE AUDE

3. **În procesul examinării informației din *Portofoliu*, lucrînd în echipe, construiți un triunghi pe laturile căruia să înscrieți particularitățile definitorii pentru etapele de creație ale lui Lucian Blaga.**

ARS COLLABORANDI

Portofoliu

CREAȚIA BLAGIANĂ: PARTICULARITĂȚI DEFINITORII

Între ipoteza eului integrat și a celui înstrăinat de realitățile originare, Blaga își va construi o biografie exemplară ca parte a unui mit poetic deplin închegat, susținut de un spațiu arhetipal, o *geografie mitologică* ce are rădăcini profunde în imaginarul universal.

Ion POP

Prima etapă a creației blagiene e cea dionisiacă a viziunii dominante, exprimată în *Poemele luminii*, care conțin, în mare, toate elementele programului expresionist: *sentimentul absolutului, istoria vitalistă, exacerbarea nietzscheană a eului creator, retrăirea autentică a fondului mitic primitiv, interiorizarea și spiritualizarea peisajului, tensiunea vizionară maximă* etc.

Atitudinile și imaginile poeziei blagiene sînt inițial expresioniste, dar nu reușesc să sugereze decît aspirația încrîncenată a materiei către o întrupare cosmică absolută; existențialul și umanul apar doar ca un mod de manifestare a stihialului abstract.

În a doua etapă Blaga își adaugă aripile metafizice pe care nici un poet expresionist european nu le-a purtat. În exemplaritatea teoretică și practică, poetul român va realiza ceea ce am putea numi *blagianizarea expresionismului*. Ea se realizează prin îndepărtarea definitivă de real. Poetul construiește un univers imaginar, în care motivele și figurile expresioniste mai pot fi interceptate ca niște magneți ascunși, în jurul cărora s-a strîns o materie palpabilă, de identitate blagiană, ce nu mai are funcția de a învălui și a obscuriza materia inițială, ci iradiază o tensiune metafizică.

În a treia etapă a discursului blagian apare structura spunerii. Poezia blagiană iese, în sfîrșit, la suprafață, discursul blagian nemaiavînd nevoie să fie ritm, rimă și alte elemente prozodice tradiționale, ba chiar abuzînd de acestea prin recurgerea la modele folclorice.

Temele poeziei se autohtonizează în mod programatic. Eul nu mai este nici stihial, nici anonim și problematizat, ci aproape unul *domestic*, ce se întoarce către bucuriile intime și patriarhale ale vieții.

Marin MINCU

Marea trecere e viața. Blaga o privește însă cu obsesia morții, a neantului. Existența e pentru el nu devenire, ci trecere chinuitoare cu fiecare clipă în neființă. Poetul cîntă un soi de spaimă antică.

La cumpăna apelor e pentru Blaga linia de unde drumurile vieții își schimbă panta, încetează să mai suie și începe coborîșul, e, cu alte cuvinte, vîrsta fatidică, de care vorbește Dante. Gîndul inevitabilului declin al vieții stă aici, în centrul poemelor. Un sentiment de împăcare și nu de spaimă îl însoțește însă sub raport liric.

Lumea îi apare poetului în perspectiva lentei coborîri pentru care se pregătește, atinsă de o boală incurabilă, *fără obraz* și *fără nume*. O suferință secretă mistuie încet ființele și lucrurile.

Ovid S. CROHMĂLNICEANU

ARS COLLABORANDI

3.1. Rotind triunghiul, veți lua în discuție textele ce urmează sau altele, la alegere, și le veți interpreta din perspectivă expresionistă.

3.2. Citiți fragmentele textelor de mai jos. Decodați mesajul, urmărind reacțiile și intențiile eului liric.

CĂTRE CITITORI

Dar cuvintele sînt lacrimile celor ce ar fi voit
așa de mult să plîngă și n-au putut.
Amare foarte sînt toate cuvintele,
de aceea – lăsați-mă
să umblu mut printre voi,
să vă ies în cale cu ochii închiși.

SCHIMBAREA ZODIEI

Și azi, dintr-odată, neașteptat, acest răsărit.
Ce cîntec nemăsurat!
Ca unui orb vindecat
lumea-n lumină mi s-a lărgit.
Puterile mișcă-n zenit.
Deschide porțile: Timp neumblat,
bine-ai venit,
bine-ai venit!

Expresionismul blagian

Dominante

- îndepărtarea definitivă de real
- tensiunea metafizică
- strigătul disperat al ființei
- fluxul distrugător al timpului care măsoară destrămarea
- natura maladivită a omului
- neputința științei de a opri putreziciunea lumii
- drama existențială eternă

Agenda cititorului

LUCIAN BLAGA, poet expresionist

- Aflîndu-se la studii în Viena, Lucian Blaga a fost cel care s-a pătruns de fervoarea noului stil și de tendința de respiritualizare a vieții și a creatorilor.
- În *Fețele unui veac*, relevă figurile reprezentative ale curentului.
- Expresioniștii au o permanentă tentație de a fugi de realitate. Din această cauză, poetul consideră că expresionismul reia intenția romantică de a crea o artă prin care să nu te simți doar *mișcat*, ci și *crescut*.
- Expresionismul este atras de metafizică.

ÎN MAREA TRECERE

Tot mai departe șovăi pe drum, –
și, ca un ucigaș ce-astupă cu năframa
o gură învinsă,
închid cu pumnul toate izvoarele,
pentru totdeauna să tacă,
să tacă.

3.3. Discutați în echipe cîte un text din cele propuse pe fiecare latură a triunghiului.

3.4. Identificați notele expresionismului blagian, comentîndu-le succint.

3.5. Încadrați fiecare text în una dintre cele trei etape ale creației poetului, susținîndu-vă opțiunea prin trei argumente, idei ale cercetătorilor, expuse în *Portofoliu*.

3.6. Redactați, în echipe, cîte un text argumentativ, în care să susțineți ideea lui Marin Mincu despre *blagianizarea expresionismului*, referindu-vă la textul discutat, la informația din *Agenda cititorului* și la cea din *Portofoliu*.

4. Lecturează, selectiv, versurile inserate în culegerile *În marea trecere* și *Laudă somnului*, pe care exegeții operei blagiene le consideră reprezentative pentru expresionism.

4.1. Observă, cu ochi de cititor avizat, notele expresioniste și reflectează asupra relevanței lor, asupra *forței* lor de a capta atenția și de a impresiona cititorul.

4.2. Expune-ți observațiile, constatările într-un scurt text-reflecție.

- **Citește poezia *Biografie* de Lucian Blaga și motivează-te să înțelegi ceva esențial despre tine.**

SCRIPTA MANENT

BIOGRAFIE

Unde și cînd m-am ivit în lumină nu știu,
din umbră mă ispitesc singur să cred
că lumea e o cîntare.
Străin zîmbind, vrăjit suind,
în mijlocul ei mă-mplinesc cu mirare.
Cîteodată spun vorbe cari nu mă cuprind,
cîteodată iubesc lucruri cari nu-mi răspund.
De vînturi și isprăvi visate îmi sînt ochii plini,
de umblat umblu ca fiecare:
cînd vinovat pe coperișele iadului,
cînd fără păcat pe muntele cu crini.
Închis în cercul aceleiași vetre
fac schimb de taine cu strămoșii,
norodul spălat de ape subt pietre.
Seara se-ntîmplă mulcom s-ascult
în mine cum se tot revarsă
poveștile sîngelui uitat de mult.
Binecuvînt pîinea și luna.
Ziua trăiesc împrăștiat cu furtuna.

Cu cuvinte stinse în gură
am cîntat și mai cînt marea trecere,
somnul lumii, îngerii de ceară.
De pe-un umăr pe altul
tăcînd îmi trec steaua ca o povară.

1. Vezi *Agenda cititorului* și recitește poezia, reflectînd asupra ideilor fiecărei fraze poetice confesive.

1.1. Fișează ideile pe foaia de caiet, păstrînd sintagmele textuale.

2. Relevă momentele inițierii în realitatea existențială și a formării personalității eului liric.

2.1. Ce semnifică

- **naşterea în lumină?**
- **aflarea în umbră?**
- **necunoașterea timpului *ivirii*?**
- ***străin zîmbind, vrăjit suind?***

2.2. Comentează metaforele: *Lumea e o cîntare; mă-mplinesc cu mirare*, sintetizînd sugestiile lor în text.

3. Explică efectul concentrării eului liric pe o anumită stare, angajînd și sintagmele-cheie: *spun vorbe*, *iubesc lucrurile*, *visez isprăvi*, *de umblat umblu*. Precizează circumstanțele determinante.

Agenda cititorului

DESPRE PORTRETUL INTERIOR

- *Biografie* inițiază culegerea *Laudă somnului* (1929), fiind un text poetic de legătură intertextuală cu precedentele volume de versuri, mai ales prin idei și teme definitorii: *naşterea cosmosului din lumină, miracolul orizontului de mistere, marea trecere, miracolul comunicării cu strămoşii, comunicarea, vatra străbună, întoarcerea către sine și către primordialul ființei și lumii, marele semn cosmic* etc.
- Poezia are mai multe variante, prima fiind intitulată *Biografia mea pentru un prieten*, publicată în revista *Gîndirea*, în 1925. Poetul intenționează să se autodefinească prin poezie, tentat de propriul portret, care ascunde tainele și visurile ființei.

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

CONFESIUNEA POETULUI

• Cîntecul este o prelungire, în lumea creatorului, a tăcerii originare, în sensul că, în el, se regăsesc echilibrul și armonia ce caracterizau starea purei virtualităţi pre-verbale. Şi nu numai atît: prin cîntec, condiţia cuvîntului, de nume al fragmentului înstrăinat, este depăşită în Totul imnic, aşa cum *corola de minuni a lumii* reprezintă un ansamblu rotund care trăieşte prin părţile sale reunite.

Lucian BLAGA

REPERE DE INTERPRETARE

- definirea statutului existenţial;
- asumarea destinului de creator;
- vocaţia autocontemplării;
- tainele originare;
- căutarea misterelor, a rădăcinilor originare ale eului liric;
- regăsirea tainelor fiinţei umane.

3.1. Relevă sensul crizei de comunicare.
3.2. Descoperă, în text, și interpretează semnificaţia dublă a fiinţei umane: *oscilaţia ei între iad și rai*.

4. Comunicarea explicită cu realitatea fiindu-i refuzată, eul liric se orientează spre spaţiul neantului sufletesc, reușind să facă *schimb de taine cu strămoșii*. Interpretează semnificaţia acestui *schimb*, relaţionîndu-i semnele: *cercul aceleiași vetre, apa, piatra*.

5. Interpretează sugestia *spaţiului vetrei* ca:
   - *unica posibilitate de a trece barierele morţii;*
   - *o condiţie a revitalizării;*
   - *spaţiul de acumulare a energiei cosmice;*
   - *spaţiu hipnotizant.*

5.1. Explică rolul *serii* ca timp iniţiatic pentru poetul-receptor și hermeneut al creaţiei metafizice – *poveștile sîngelui uitat de mult*.

6. Edifică idealul etic al eului liric: *binecuvînt pîinea și luna*, comentînd cele două simboluri.

7. Comentează metafora revelatoare *trăiesc împrăștiat cu furtuni* ca sugestie a existenţei, a vieţii, a eternităţii fiinţei, a risipirii în spaţiul nemărginit, a contopirii cu originarul, primordialul.

8. Ce semnifică reapariţia cîntecului din finalul poeziei? Angajează punctul de vedere al poetului, precizat în *Rînduri-Gînduri*.
8.1. Ce relaţie de sens este între *lumea e o cîntare* și *am cîntat și mai cînt*?
8.2. Observă: *cum* și *ce* cîntă poetul? Comentează sugestia metaforei.
8.3. Interpretează ultimele două versuri în raport cu ideea de destin al creatorului.

9. Citește poezia *Autoportret* de Lucian Blaga și, aplicînd *reperele de interpretare*, relevă similitudini cu semnificaţia textului *Biografie*.

1. Comentează textul, motivînd că poezia *Biografie* este o biografie lirică a poetului.

2. Rememorează diversele lecturi din lirica lui Lucian Blaga și redactează un eseu în care să relevi valoarea expresionismului blagian.

OPŢIONAL

ARS DISCENDI

3. Redactează un text *în maniera Biografiei blagiene*, în care să te vezi în *oglinda* faptelor și ideilor personale, comunicîndu-ţi idealurile etice și estetice.

Drama *Meșterul Manole* sau definiția absolută a frumosului

AB INITIO

1. **Actualizează subiectul baladei populare *Mănăstirea Argeșului*, menționând principalele momente ale evenimentului relatat.**
2. **Concretizează motivele relevante ale baladei, comentînd semnificația motivului dominant.**
3. **Raportează afirmația exegetului Ovid S. Crohmălniceanu la balada populară și formulează două concluzii: *Piesa* Meșterul Manole *conține, chiar în miezul ei, ideea jertfei ca preț al împlinirii spiritului creator.***

SCRIPTA MANENT

- **Citește fragmentele din drama *Meșterul Manole* de Lucian Blaga, urmărind viziunea originală a autorului asupra mitului popular.**

MEȘTERUL MANOLE

(fragmente)

ACTUL ÎNTÎI

Cămara de lucru a Meșterului Manole. Multe, foarte multe lumînări aprinse pe masă, pe blidar, în fereastră. Pe masă e un chip mic de lemn al viitoarei biserici. Stareţul Bogumil, șezînd în fața mesei, privește drept înainte, din cînd în cînd clipește repede din ochi. Găman, figură ca de poveste, barba lungă, împletită, haina de lînă ca un cojoc, doarme într-un colț mișcîndu-se neliniștit prin somn, cînd și cînd scoate sunete ca un horcăit și ca un suspin în același timp. Meșterul Manole, la masă, aplecat peste pergamente și planuri, măsură chinuit și frămîntat. Noapte tîrziu.

SCENA I

Manole (*ducîndu-și mîna deznădăjduit prin păr*): Ajută-mă, cuvioase – altfel! Altfel! – Nu cu sfaturi mai presus de fire! O, cîte piedici și împotriviri!

Bogumil (*Fără a se mișca, cu voce monotonă, ca a unuia care-și are un drum de la care nu se mai abate*): Nu mai măsura! [...]

Manole: Cine-mi dărîmă zidurile? […]

Bogumil: Dar tu nu vrei să faci jertfă, și pe mine nu vrei să mă lași să mă rog. (*se ridică*) Mă duc!

Femeile noastre au ieșit lîngă rîu la miezul nopții și au stins lumînări în apă, pentru a dezlega blestemul, dacă e blestem. Dar nu a fost. Tu ai aprins candelă deasupra chipului mic – tot în zadar. Un singur lucru mai poate să ajute.

Manole: A fost odată săpat în piatră: să nu ucizi. Și alt fulger de atunci n-a mai căzut să șteargă poruncile!

Bogumil: Mă duc să mă rog. Pentru tine – eu nevrednicul – ca să învingi zădărniciile.

Manole: Cum e? Cine e? Ce e?

Bogumil: Nu e apă și nu e foc – sunt puterile! Ele disprețuiesc întinderea locului și ies cînd vor de subt legile vremii. Le crezi aici, și ele din întîia beznă răspund. Le crezi acolo. Și ele dănțuiesc cu înfricoșare în noi. Zi: Doamne, Doamne.

Manole: Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit? [...]

Găman (*Sare dintr-o dată în picioare, cuprins de panică, cu glas greu*): Meștere, meștere, meștere. (*Încet de tot*) Meștere! (*Apoi tot mai tare*)

Se deschid porțile fără de chei. Acum iese o putere ce gîlgîie, acum o zburătoare în văzduh s-azvîrle, acum o cărămidă, acum un os, acum un cap – ochi bazaochi, frunte vălătuc – toate negre, nici una curată. Ăsta ce-i! A-ù, a-ù, a-ù!! *Pomilui nas, Boje moi!* Tăria albastră a lumii plesnește, bul-bul-bul se suge balta! Iată stihii frecate una de alta, și pietre sfărîmate în fălci subpămîntene. Huruie moara smintelilor dedesubt și se învîrte. De acolo, în pofida noastră, și de mai departe se dă drumul sorților.

Manole: Zmeul nostru bătrîn visează rău și ghicește faptele depărtărilor.

SCENA III

Mira(*Vine din dreapta, apare într-o simplă cămașă lungă, albă, desculță*): Manole, pot să viu?

Manole: Vino, Mira, vino.[…] Eu aici era să bat cu pumnii în porțile de sus.

Mira: Manole, știu. Tu, tu, inimă fără osîndă, gînd treaz, visare fără popas. Mai lasă zidul. Mai lasă turlele. Rod iarăși grijile negre?

Manole: Lîngă tine, blestemul nu găsește cuvînt.

Mira: Fruntea asta nu se mai netezește niciodată? Manole, apleacă-te și surîzi – uită-te în ochii mei. Ce ascunzi în tine?

Manole: Frică, Mira. Frică de drumul pe care mă găsesc. Că nu știu unde sunt și unde duce. Și nu știu dacă suie sau coboară. Și nu știu dacă m-apropiu sau mă depărtez. Ce bine că ești aici. Tu, început și sfîrșit, tu, totul.

Mira: Meșterul meu – visează. Pentru el femeia adusă de peste apă nu e tocmai totul, dar, să zicem, jumătate de tot. Cealaltă jumătate e ea. (*Arată spre bisericuță*) Și cu drept cuvînt. Las', las', nu tăgădui! Nu mă supăr deloc că mă pui în cumpănă cu minunea asta înfricoșată de puteri.

Manole: Între voi două nici o deosebire nu fac, pentru mine sunteți una. […]

ACTUL AL TREILEA

Aceleași ruini. Dar un zid ridicat în temelie: locul pentru jertfă. Dimineață. Zidarii sunt în așteptarea celei dintîi care va veni. Fețele lor sunt trase, palide, slăbite. Mult timp tăcere. Numai cîte un tușit s-aude. Fiecare pe cîte o piatră.

SCENA III

Mira (*Sosește, răsuflă grăbit, cu un surîs speriat*): Bună dimineața – nouă ucigași. Și cu Manole zece...

Cei nouă (*Și-apleacă frunțile*)

Manole (*O privește înlemnit și nu mai gîndește*)

Mira: Bună dimineața, voinicilor, nu-mi răspundeți nici unul? [...] (*Către Manole*) Meștere, rău ai fost sfătuit. Vrei să schimbi pravili scrise cu fulger – ca să izbutești un meșteșug? Nu-ți poate fi spre bucurie că sunt aici... o nouă piedică în planurile voastre, – dar crezi că poruncile de dincolo au devenit de prisos din pricina prăbușirilor de-aici? [...] (*Către toți*) Tot a pierit din oasele voastre: carne, lumină, suflet și voinicie... Nu așa... Tristețea e păcat. Încruntarea de asemenea, așa nu-mi place să vă văd. [...] (*Se uită la ei, șăgălnicia ei speriată se schimbă în fior, cu țipăt*) Meștere!

Manole (*Mare și sinistru, s-azvîrle între ei, răstoarnă în mișcare vreo trei zidari, ceilalți se dau înapoi, în cerc, după obiceiul lupilor. El își prinde soția de mînă și vrea s-o smulgă dintre ei*): Mira!

Mira: Acum știu tot.

Manole: Nu știi încă nimic.

Mira: El singur e de vină; duhul care la toate relele împinge, stareţul Bogumil!! Mi-a spus că aici trebuie să se facă moarte de om, că biserica nu se va înălța pînă cînd nu se va zidi în ea viață de om. Făcea spume la gură stareţul și bolborosea... Și eu am stat la gînduri și n-am crezut... Dar o neliniște m-a cuprins – și iată am venit să vă opresc... Din tăcerea voastră am înțeles că e adevărat... Meștere, aici vreți să jertfiți un om între ziduri... El v-a îndemnat la rău. E o crudă nebunie... Acum știu, nici o îndoială nu mai este... Voi rămînea aici și n-am să îngădui stingerea omului, că omul nu-i o lumînare de stins cu două degete muiate în apa spurcată a gurii...

Manole (*Strigă sfîșietor*): Mira, nu, nu, nu! Nu se poate. Mira! De ce?

Mira: Ce e, meștere?

Manole: Mira, nu se poate!... Vreau să fie numai vis rău... Vreau să mă trezesc. Mira, cine te-a chemat?

Mira: Nimenea nu m-a chemat. Nimenea nu m-a oprit. Am venit! [...]

Manole: Tu ai venit să scapi un om de la moarte... astfel sufletul tău se vădește cel mai curat. Te potrivești în ceruri și te-ai rătăcit între noi, oameni de glumă rea. Mira, ce să-ți mai spun? De-atîtea ori ai fost căprioara neagră cînd suiai drumul la noi. De-atîtea ori ai fost izvor de munte, cînd coborai de la noi. Acum ești aici încă o dată: nici căprioară, nici izvor, ci altar. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit și jurămîntul cu care l-am învins. [...]

Privește zidurile, Mira. Aceste ziduri crescute nu se vor mai prăbuși. În cîteva zile și nopți biserica va fi întregă și va străluci între munți, împrăștiind din coperișe soare pentru toți muritorii. [...]

Povestea cu jertfa omenească – e numai așa – un joc. Un joc de albă vrajă și întunecată magie, pe care-l vom face cu tine.

(*O prinde ușor cu brațul și pornesc în pas liniștit spre ziduri*)

ACTUL AL PATRULEA

Zidurile ridicate, cu un început de schele într-o parte. Zidarii lucrează repede. Manole umblă agitat. Pe locul unde în zid Mira e de tot acoperită cade un mănunchi de raze.

SCENA I

Al șaptelea: Zvîrliți tencuială pe coapse și os, să-nchidem viața în zidul de jos.

Întîiul: Ucideți nădejde de casă și vatră. Clădiți-mi lăcaș din lumină și piatră. [...]

Manole (*Urlă plesnind peste ei (zidarii) un bici fantastic de lung*): Lucrați, băieți. Oh, deasupra aceleași păreri fără s-aducă vindecare, soare și ceruri mari. Sufletul a băut fapte și povești amare. Lucrați, zidari!

Unul: Lucrați, băieți!

Manole: O, vaierul! De-aici ce poartă mai deschid? Lucrați, băieți, lucrați, zidari, vaierul să înceteze în zid! [...]

Manole: Doare lumina, sunetul doare, lumea doare. Nu e cineva să lovească trupul, să simt cel puțin o clipă durerea în altă parte?! O, ce departe suntem unul de altul, ce departe!! Mai repede, mai repede!! Zoriți, zidari! Fără odihnă, fără sete, fără foame. Să-nceteze vaierul în zid! (*Plesnește cu biciul*)

Argeșul să se umfle cu vuiet, să se întețească șuier prin copaci. Să nu se mai audă chinul din zid. Doamne, jocul a fost scurt, dar vaierul e lung. (*Scoate un vaier surd*) Manole – Manole – Manole.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

Zidari (*Pe trepte, trag din răsputeri de niște funii cari duc în biserică. Se ridică clopotul. Cu strigăte obișnuite la asemenea lucrare.*)

Al treilea: Acum totul e isprăvit. Se cuvine să nu fim triști. În fiecare clipă trebuie să sosească Vodă.[...]

Al doilea: Nici o vină nu avem. Soborul va judeca și dacă e bine și cu cale să se încerce în lăcașul acesta schimbarea pîinii în trup și a vinului în sînge, sau dacă nu cumva ar fi mai bine lăcașul să se dea schismaticilor! Astă-noapte mîna de aur a Fecioarei a căzut din icoană.

Al treilea: Semne sunt – și umblă prin toată lumea. Totuși nu mă mai îndoiesc că Vodă vine să se bucure de lăcașul isprăvit. Nu vine să judece. Și în cele din urmă, cu toată suferința – o mulțumire poate avea și Manole. Biserica e atît de frumoasă – Maica Precista dacă ar fi să nască a doua oară pe Isus, ar trebui să-L nască nu în iesle, ci în lăcașul acesta. (*Din dreapta vine Manole pe lîngă zid*) Uite, Manole în jurul bisericii aiurind ocolește. De săptămîni tot așa umblă.

Întîiul: Umblă parcă n-ar umbla.

Al doilea: Vorbește parcă n-ar vorbi.

Al treilea: Trăiește parcă n-ar trăi.[...]

SCENA III

Vodă (*Caută pe Manole*): Tu ești Manole?

Manole *(vine mai aproape, inexistent)*: Eu.

Vodă (*Clătinînd din cap, se întoarce către boieri și călugări*): Boieri și călugări, fără fereli, mai aproape! Priviți-vă omul, pe urmă să-mi spuneți ce mai doriți. (*Către Manole*) Cînd te-am văzut pe urmă, erai încă tînăr. Cît pe-aci să nu te cunosc. Furtună din care deșert te-a pustiit așa, Manole? Au ce suflare a făcut din părul tău vîrtej și spuză?

Manole (*Sfîrșit*): Suflarea aceea nu are nume, dar dacă vrei, îi poți spune: „fără sărbătoare” și „fără noroc”. În pămînt mi-am pus capul și-am zis: Doamne, dacă a fost pedeapsă, de ce a fost? […]

Bogumil: Alegere și har.

Vodă: Nedrepți niciodată să nu fim cu întîmplările, Meștere. Nu e un noroc – că ai putut să să ridici asemenea biserică? E cea mai frumoasă în toată credința răsăritului, adică în singura dreaptă-credință. Stă aici, de piatră, și totuși așa de ușoară că ar putea la fel să plutească și pe mare. Aici, sau mutată prin văzduh în altă țară, ea ar fi tot cea mai frumoasă. Rodul muncii și al mîinilor tale!

Manole: Ce e munca, ce sunt mîinile? Ce e iubirea, suferința și moartea noastră? Înalte, și tu părinte Bogumile, rugați-vă să nu se mai sălășluiască în nimenea patima clădirei ca în Meșterul Manole cel de cumplită amintire. Că patima aceasta coborîtă de aiurea în om e foc, ce mistuie preajmă și purtător. Și e pedeapsă, și e blestem. Sunteți de față, toți: oameni, creștini și copii. Va ghici vreodată cineva? – Nu, nu va ghici – și nimeni nu va înțelege – o, unde sunt? Ce mai vreau? Nu cereți grai lămurit omului cu gîndul rupt. De subt picioare pămîntul să piară nu vrea, în pîcla neagră sunt fără ieșire și fără toiag. Doamne, pentru ce vină neștiută am fost pedepsit cu dorul de a zămisli frumsețe? […]

Vodă: Manole, ce ai? Tu ești bolnav.

Manole: În zid ea s-a stins, dar în mine ea tot mai strigă. Ridicat din carnea mea, strigătul copleșește vuietul lumii. Și sunt surd și-aproape nu mai aud vorba măriei tale. Pentru cîntecul ce s-a mai auzit din sicriul zidului, am mai întîrziat o clipă cu sîngele în tremurare. Nu mai am nimic de așteptat și totuși între zi și noapte mai zăbovesc, privirea mea spre același loc veșnic se-ndrumă, poate se deschide încă peretele cum mormîntul Celui ce a treia zi a-nviat s-a deschis, s-o văd ieșind – numai lumină, așa cum a intrat.

Vodă: […] Încă o sută sau două de ani Vodă mai vrea să trăiască și Vodă poruncește și lui Manole să trăiască, să se bucure de dărnicia noastră fără de sfîrșit.

Manole: (*Cu crescîndă, grăbită răsuflare*) Nu, stăpîne. Tot ce mai doresc e să mă lași – să mă lași să mă sui în biserică. Vreau să trag eu clopotul întîia oară pentru aceea care cîntare de clopot n-a avut – numai atît, stăpîne – numai atît. Stăpîne, lucrul e isprăvit, astăzi ne vom împrăștia așa cum am venit.

Vodă: Fie, deși cuvintele tale, toate, nu le-nțeleg. Voi fi între slugile tale pînă la sfîrșit. Du-te acum, trage clopotul. Pe urmă mai vorbim în liniște.

Manole: Da, o să mai vorbim mult și mai ales în liniște. O să vorbim, uitîndu-ne muți unul la altul. Eu nu voi zice nimic, iar tu, stăpîne, vei asculta și vei înțelege – că altfel – că altfel – nu se poate.

SCENA IV

Boierii și călugării: […] Osînda!!!

Mulțimea: Nu, nu se poate! – Manole, meșterul neasemănat trebuie să trăiască! Nu, nu se poate! Iată-ne – toți – toți suntem în biserică – și-n preajma bisericii. Noi strigăm, boierii urlă, noi apărăm, călugării osîndesc – toți suntem jos. Manole singur e sus, – singur deasupra noastră – deasupra bisericii! Alt sfat, alt sobor! Acesta să plece! Acesta să se întoarcă! […] (*Amuțește dintr-o dată, privind în sus*)

Mulțimea (*Cu temere*): Ce e, ce vrea?

Vodă: Stați, nu mișcați! O vorbă să nu crîcniți!

Găman: Cîntecul din zid te cheamă spre alt tărîm, unde huma e albastră și unde se duc toate viețile. Dintre turle privești și ți se pare jalnică lumea și frumusețea. Sufletul tău se desprinde din trup, lumina se învîrte, cerul îți pare jos ca un scut. Cîndul tău zboară, trupul tău cade ca o haină care te-a strîns și mult te-a durut. (*De după biserică un țipăt*) Manole s-a aruncat în văzduh. (*Țipete în mulțime. Plîns de femei. S-aud șoapte*) Căzut ...

Găman (*S-a scuturat sinistru, pe urmă se liniștește tot mai mult*): În zid un cîntec a contenit. *Slava tibie, Gospodi, slava tibie!* Primește-l de-a dreapta puterii!

Cîțiva (*Aduc trupul în mijloc*)

Toți: Mort. […]

Întîiul: Doamne, ce strălucire aici și ce pustietate în noi!

SAPERE AUDE

1. **Exprimă-ți opinia, exemplificînd răspunsul:**
   - Drama relatează subiectul baladei populare?
   - Autorul modifică anumite aspecte ale mitului popular?
   - Autorul modifică esențial mitul conținut în balada populară?
   - Drama păstrează viziunea autorului anonim?
   - Autorul și-a promovat propria viziune poetică asupra evenimentului mitic?

2. **Selectează, din text, lexeme din cîmpul semantic al noțiunii de *creație* și explică-le sensul, raportîndu-le la:**
   - *meșterul Manole;*
   - *biserică;*
   - *timp.*

3. **Interpretează, în baza textului, semnificaţia cronotopului din operă.**

Timp / Spaţiu	Date relevante	Semnificaţii
a) Timpul	-	
b) Spaţiul	-	

3.1. **Motivează sugestia expresionistă a unor imagini puternice, cu semne apocaliptice:** *o săptămînă întreagă au plutit pe apele umflate ale Argeşului o mie de sicrie cu morţi; femeile nu au lapte pentru prunci; copiii nu mai cresc;* **prezenţa puterilor** *fără noimă, fără grai, necuratele.*

4. **Relatează cum înţelegi intenţia autorului de a schimba universul uman în dramă în raport cu cel din baladă:**
   - Manole-Manea = Meşterul Manole .....
   - Ana = Mira – .....
   - Bogumil –.....
   - Găman –.....
   - Negru-Vodă = nume generic: Vodă.....
   - calfele şi zidarii – Întîiul, Al doilea, Al treilea... Al nouălea .....

5. **Determină semnificaţia personajelor dramei, referindu-te la:**
   - *nume;*
   - *locul pe care-l ocupă în acţiune;*
   - *ideile pe care le exprimă, în raport cu obiectul creaţiei.*

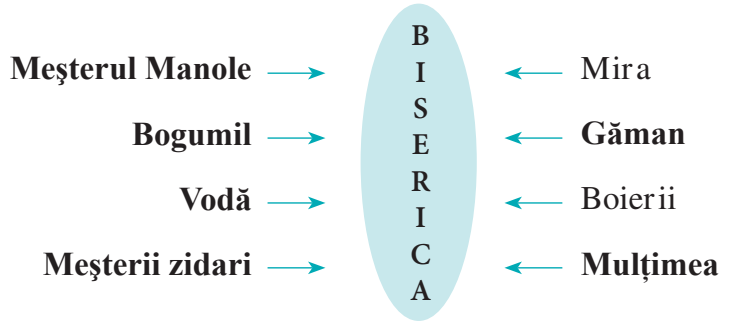

1. **Explică natura conflictului din dramă, operînd cu atitudinea personajelor faţă de conceptele de *destin al creatorului* şi *valoarea creaţiei*.**

2. **Comentează travaliul crizei creatorului pe care o suportă Meşterul Manole, reperînd mărturisiri ale personajului.**

3. **Vezi *Agenda cititorului* şi caracterizează, prin exemple, personajul principal al dramei, relevînd factura lui expresionistă.**

4. **Relevă valoarea simbolică a Mirei, pornind de la atitudinea exprimată de următoarele personaje:**

   Găman: *Lasă-mă să-ţi sărut picioarele, tu – înger, tu – copil, tu – piatră.*

   Manole: *Ce bine că eşti aici. Tu, început şi sfîrşit, tu totul. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit şi jurămîntul cu care l-am învins.*

Agenda cititorului

TRĂSĂTURI ALE PERSONAJULUI EXPRESIONIST

- Trăirea unor stări puternice, profund dramatice în legătură cu elanul vital al iubirii şi al creaţiei;
- Măcinarea interioară din cauza unor atitudini contradictorii;
- Manifestarea unui spirit creator activ, ce se reflectă în exterior, menit să dea expresie întregului;
- Exprimarea unor trăiri halucinatorii, reprezentări fantaste, deformate ale lumii;
- Reprezentarea strigătului fiinţei înfiorate de impasul conştiinţei metafizice;
- Asumarea totală a misiunii creatorului şi eliberarea elanului creator prin împlinirea totală a acestei misiuni.

LABOR OMNIA VINCIT

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

• Blaga reușește să exploreze credințele ancestrale obscure, plăsmuirile mitice naive, practicile magice populare, cu alte cuvinte, materia spirituală a „eresurilor". Surpriza e de a constata cîtă substanță dramatică inedită poate fi scoasă din acest zăcămînt folcloric singular. Intuiția lui artistică profundă e de a iscodi luminișurile metafizice ale unor asemenea aspecte ascunse pe care ajunge să le ia *sacrul* în viața comunităților umane.

Ovid S. CROHMĂLNICEANU

5. **Motivează, prin trei argumente, rolul Mirei în raport cu:**
   a) evoluția stării de spirit a meșterului Manole;
   b) evoluția conflictului interior al meșterului;
   c) soluția conflictului dintre meșteri și Manole;
   d) soluția conflictului dintre Bogumil, Găman și Manole;
   e) soluția conflictului dintre puterile subpămîntene și voința meșterilor/ voința lui Dumnezeu.

6. **Sintetizează mesajul dramei, pornind de la opinia criticului Ovid S. Crohmălniceanu din *Rînduri-Gînduri*.**

7. **Demonstrează, prin cîte un argument, semnificația expresionistă a motivelor relevante din dramă:** *blestemul, bogomilismul, semnele apocalipsei, cunoașterea luciferică, disperarea sfîșietoare, moartea sacrificială* **etc.**

8. **Compară travaliul meșterului cu cel al lui Sisif sau cu al unui alt personaj mitic, pornind de la afirmațiile lui Manole: *Sunt veșnic la început de drum* și *Pînă la sfîrșitul zilelor, încă și încă o dată, de nenumărate ori în deșert și iar în deșert!***

9. **Propune colegilor o variantă proprie de interpretare a afirmației lui Manole, raportînd-o la timpul actual:** *Trăim în lumea harului, unde îndelungă răbdare se cere. Va fi o jertfă dătătoare de viață; lăcașul e ceea ce unuia singur îi e dat să înfăptuiască pătruns de cea mai înaltă taină cerească. Un destin se împlinește prin noi. Încet, sigur și fără abatere.*

10. **Meditează, într-o reflecție, asupra simbolului bisericii, utilizînd metaforele din text:** *bucuria de la început, rostită în cîntec de cărămidă și var; veșnică frumusețe; închegată numai din lumină; biserică-cetate; biserică-soare pentru toți muritorii; cîntec de iubire împletit cu cîntec de moarte; o minune* etc.

ARS DISCENDI

Mănăstirea Argeșului

1. **Valorificînd date relevante din text, demonstrează, într-o meditație de o pagină A4, că drama *Meșterul Manole* de Lucian Blaga este o operă de manieră expresionistă.**

2. **Susține ideea că mitul *Meșterului Manole* atestă universalizarea, prin literatură, a motivului sacrificiului întru creație, dezvoltînd, într-un eseu argumentativ, afirmația lui Mircea Eliade: *Creația nu se poate desăvîrși decît plecînd de la o ființă vie care trebuie imolată: un uriaș primordial, androgin, sau un bărbat cosmic, o Zeiță Mamă, sau o Fată mitică. Nimic nu se poate crea decît prin imolare, prin sacrificiu*.**

OPȚIONAL

1. **Citește piesa *Zamolxe* sau *Cruciada copiilor* și demonstrează, prin trei argumente, că opera reprezintă expresionismul românesc.**

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului modernist

1. **Autoevaluează-ți personalitatea, argumentînd: în situații de decizie și de atitudine, procedezi în spirit modern, modernist sau potmodern?**

2. **În ce situații l-ai susține pe Meșterul Manole, l-ai reprezenta în fața colegilor? De ce?**

3. **Ce calități inedite ai descoperit la personajele din drama *Meșterul Manole*?**

4. **Urmărește textul și identifică modalitățile deosebite de construire a personajelor dramei, la care a recurs Lucian Blaga.**

5. **Argumentează faptul că personajele dramei formează corespondențe dihitomice și antinomice: *Meșterul Manole–Mira; Manole–Vodă; Bogumil–Găman; boierii, călugării–mulțimea; Bogumil–Mira* etc.**

6. **Actualizează cunoștințele și demonstrează, prin două exemple, că Meșterul Manole este un personaj tragic.**

6.1. **Realizează o paralelă literară între protagoniștii baladei populare și cei ai dramei blagiene.**

7. **Comentează semnificația cuplului *Meșterul Manole–Mira* ca personaje construite din două perspective: *umană* și *simbolică*.**

7.1. **Interpretează însemnele distincte ale cuplului și determină modelul uman inedit, consultînd tipologia de mai jos:**

MANOLE – *un erou tragic, simbolizând drama geniului creator care sacrifică cele mai de preț lucruri – iubirea și viața – pentru încheierea actului creator.*

MIRA – *femeia-lumină, iubirea, jertfa benevolente, acuzatoarea și salvatoarea.*

Modele umane inedite ale personajului modernist

personalitate capabilă de autosacrificare în numele salvării vieții și perenității valorii existențiale; personaje cu dublă sau multiplă personalitate; personalitate – simbol sau diverse măști; „omul fără însușiri"; ins absurd, nonerou; personaj „sucit", bufon, nebun, parodic; voci uneori existente numai prin actul de limbaj.

8. **Argumentează ce trăsături de caracter asemănătoare ai dori să dobîndești pentru a deveni o personalitate a contemporaneității.**

1. **Selectează repere din *Agenda cititorului* și redactează o compoziție în care să demonstrezi, la alegere, că Meșterul Manole sau Mira sînt personaje moderniste.**

Scribo, ergo sum

Agenda cititorului

Personajul modernist

- Manifestă ipostaze existențiale ale omului modern: *fragilitatea ființei umane în fața neantului, angoasa existențială, solitudinea, alienarea, spaima de moarte, sentimentul finitudinii, al eșecului existențial, al absurdului;*
- Este angajat în procesul căutării sinelui, avînd, deseori, o identitate vagă;
- Se manifetă prin aspecte interioare, prin zone abisale ale ființei sale: *subconștientul, inconștientul, fluxul memoriei, introspecția și retrospecția, monologul interior, autoanaliza;*
- Reprezintă teme specifice: *destinul omului de creație, al intelectualului, cunoașterea, autocunoașterea, existența individuală, dilema existențială, războiul, moartea, iubirea* etc.

Ars discendi

34

CONȘTIINȚA MODERNISTĂ A IDENTIFICĂRII POETULUI CU LUMEA: NICHITA STĂNESCU

Motto:

Dacă la Nichita Stănescu și la poeții generației sale identificarea cu marele tot are aerul contopirii intelectuale, la poeții basarabeni ea se realizează în preaplinul emoțional al evlaviei și curăţeniei etice a trăirii.

Mihai CIMPOI

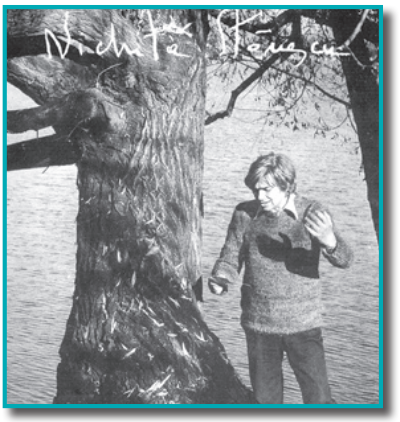

Ispita metaforei

AB INITIO

1. **Notează nume de oameni, lucruri și fenomene care-ţi prezintă universul propriu.**

2. **Actualizînd lecturile personale, reflectează și pronunţă-te: în cazul scriitorilor, cînd și cum se produce identificarea cu lumea? Exemplifică.**

2.1. **Care este, în viziunea ta, efectul acestui fenomen în opera creatorului?**

3. **Observă instantaneul din imagine și, urmărind sugestia limbajului nonverbal, comentează starea de spirit a poetului Nichita Stănescu într-un moment de ispită a metaforei.**

4. **Consultă informaţia din *Portofoliu* și urmărește sugestia titlurilor volumelor de versuri.**

4.1. **Ce aștepţi să-ţi comunice aceste poezii la o eventuală lectură?**

Portofoliu

POETUL NECUVINTELOR DIN MAREA POEZIE

Nichita Stănescu, poetul care a făcut parte din generaţia șaizeciștilor (sec. XX) și a dus o neîmpăcată luptă cu inerţia unei gîndiri, atitudini și limbaj, devenite plate, anemice, poezia îndepărtîndu-se de adevăratul ei lirism.

S-a născut la 31 martie 1933. Primele studii le face în orașul său natal, Ploiești (gimnaziale și liceale), apoi urmează cursurile Facultăţii de Filologie la Universitatea din București. Debutează în anul 1957 cu mai multe versuri publicate în diverse reviste. Activitate: corector, redactor la secţia poezie a *Gazetei literare*.

Volume: *Sensul iubirii* (1960); *O viziune a sentimentelor* (1964); *Dreptul la timp* (1965); *11 elegii* (1966); *Roșu vertical, Alfa, Oul și sfera* (1967); *Laus Ptolemaei* (1968); *Necuvinte* (1969); *În dulcele stil clasic* (1970); *Respirări*; *Noduri și semne* (1982) etc.

Premii obținute: Premiul Herder, la Viena (1975); Premiul Mihai Eminescu al Academiei Române (1978). În 1979, este propus pe lista candidaţilor la Premiul Nobel, iar în 1980 Academia Suedeză îl reînaintează.

Participă la diverse concursuri și festivaluri internaţionale. În 1976, a fost oaspetele Zilelor Literaturii la Chișinău. I-a avut aproape pe Grigore Vieru, Liviu Damian etc.

1. Citește fragmentele și descoperă semnificații ale contopirii poetului/eului liric cu lumea.

A

O, voi ficțiuni,
dulce lemn de tei.
… Teiul m-a iubit
și pe mine.
Pe vița tîmplei port
umbra frunzei lui.

B

A fost odată un cuvînt atît de frumos,
încît se prefăcea în obiecte lucioase.
Se pare că a fost cîndva
doar un cuvînt pe lume.

C

Ah, rîsu' plînsu'
ah, rîsu' plînsu'
în ochiul lucrurilor reci
și-n dintele lor mișcător,
ca și sceptrul
neinventaților regi.

1.1. Vezi informația din *Rînduri-Gînduri* și comentează exemplul care te-a impresionat.

- **Citește poezia, încercînd să-ți reprezinți fragmentul imaginar al contopirii *arborelui* cu *eul liric*.**

Nichita Stănescu

NECUVINTELE

El a întins spre mine o frunză ca o mînă cu degete.
Eu am întins spre el o mînă ca o frunză cu dinți.
El a întins spre mine o ramură ca un braț.
Eu am întins spre el brațul ca o ramură.
El și-a înclinat spre mine trunchiul
ca un măr.

Eu mi-am înclinat spre el umărul
ca un trunchi noduros.
Auzeam cum se-ntețește seva lui bătînd
ca sîngele.
Auzea cum se încetinește sîngele meu suind ca seva.
Eu am trecut prin el.
El a trecut prin mine.
Eu am rămas un pom singur.
El
un om singur.

LECTURA COMPREHENSIVĂ

1. Reflectează asupra textului și decide:
- Ce statut social îi atribui eului liric?
- Este arborele o personificare? O metonimie? Un simbol?
- De ce comunicarea o începe *El*, arborele, și nu *Eu*, omul?
- Ce tip de comunicare se produce între *El* și *Eu*?

2. Scrie, pe două coloane, semnele care asigură comunicarea dintre arbore și eul liric, explicînd, succint, semnificația și completînd tabelul.

El, arborele	Semnificațiile	Eu, eul liric/poetul
El – o frunză →	misterul limbajului originar	*← o mînă – Eu*

SAPERE AUDE

SCRIPTA MANENT

Rînduri - Gînduri

• Forța care structurează și dă consistență acestui univers imaterial al poeziei este cîntecul. Poezia dislocă, dar, în aceeași măsură, repopulează universul, creează o lume străină de corpuri.

Eugen SIMION

LABOR OMNIA VINCIT

Se liniștise vrabia din gînd
și-mi culegea cuvintele
din palmă

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

OPINIA POETULUI

Cuvintele își au rădăcina în creierul uman și atunci sînt aidoma copacilor, sînt plante, dar după aceea pornesc spre sfera abstractă a auzului, în care și locuiesc în timp.

Odată am avut o revelație: se făcea că trupul mi se transforma, treptat-treptat, în cuvinte.

Se făcea că oamenii alergau pînă se schimbau în cuvinte și, oh, puternicele cuvinte, la rîndul lor, alergau născînd idei.

Numai cuvintele nasc idei, pentru că ele însumează experiența de viață a lumii.

Necuvintele (ca noțiune) sînt finalitatea scrisă a acestei poezii, superioară ideii de scris. Marea poezie, într-adevăr, nu s-a compus niciodată din metafore și nici din idei, ci și-a căutat o zonă autonomă, numai a ei, ca dimensiune fundamentală a spiritului uman.

Nichita STĂNESCU

LECTURA SEMIOTICĂ

3. **Interpretați valențele semnelor codului limbajului celor doi interlocutori, asumîndu-vă, împreună cu colegul, cele două roluri:**
   - limbajul gestual;
   - limbajul simbolurilor;
   - transferul de sensuri.

4. **Determină semnele timpului în text și explică semnificația acestuia.**

5. **Comentează semnificația celor două ipostaze lirice: *el* și *eu*, urmărind textul.**

6. **Cum explici prezența în text a aceluiași tipar gestual și a aceleiași fraze sentențioase?**

LECTURA HERMENEUTICĂ

7. **Explică, succint, structura motivelor-cheie din text:**
   - crearea unui limbaj originar, avînd un cod energetic;
   - transferul de motive: de la vegetal la uman și invers;
   - necuvintele ca semne prin care se modifică lumea.

8. **Descifrează sugestiile metaforelor din cadrul comparațiilor care conotează specificul comunicării dintre cei doi actanți simbolici.**

El, arborele	DIALOG	*Eu, omul*
O frunză ca o mînă cu degete →		← *O mînă ca o frunză cu dinți*
O ramură ca un braț →		← *Brațul ca o ramură*
Trunchiul ca un măr →		← *Umărul ca un trunchi noduros*
Seva lui bătînd ca sîngele →		← *Sîngele meu suind ca seva*

9. **Argumentează, prin exemple din text, afirmația lui Eugen Simion: *Paradoxul pe care-l încearcă Nichita Stănescu în* Necuvintele *este de a folosi un alt mijloc de comunicare lirică decît cuvîntul, un alt instrument de comunicare sau evocare, capabil să exprime universul concret.***

ARS DISCENDI

1. **Interpretează, în trei teze, în baza poeziei *Necuvintele*, afirmația lui Nichita Stănescu din *Rînduri-Gînduri* despre *Marea poezie*.**

OPȚIONAL

2. **Redactează un succint eseu în care să explici transformarea eului poetic din *Necuvintele* de Nichita Stănescu într-un *pom* și a copacului – într-un *om*.**

Un creator asumîndu-și dramele existenței: *Grigore Vieru*

AB INITIO

1. **Ilustrează prin exemple din opere și prin atitudinile personale, achiziționate în baza lecturilor, că Grigore Vieru este un creator ce-și asumă dramele existenței. Utilizează și informația din *Agenda cititorului*.**

1.1. **Construiește un clustering din principalele motive ale creației lui Grigore Vieru, raportîndu-le la afirmația lui Mihai Cimpoi din *mottoul* temei și formulează o concluzie.**

- **Citește textul poeziei ca pe o artă poetică.**

SCRIPTA MANENT

MAI SUNT

Mai sunt în seara cea de aur…
Și-ascult pe malul de nisip
Cum lin, ca stelele pe munte,
Îți curge liniștea pe chip;
Cum iese raza din găoace
Spărgînd al stelei limpezi ou,
Și cum se-acoperă mut apa
De roua unui cîntec nou;
Cum cineva în aer, tainic,
La buze duce marea blînd,
Cîntînd din ea ca dintr-o frunză
De dor tăriile umplînd.

1. **Comentează, în baza impresiei pe care ți-a lăsat-o lectura, titlul poeziei.**

2. **Observă organizarea sintactică a frazei poetice și explică-i semnificația.**

MAI SUNT → ***ȘI-ASCULT*** → *cum lin curge liniștea.*
cum iese raza.
cum se-acoperă mut apa.
cum cineva cîntînd… umplînd tăriile.

2.2. **Ce efect a produs, la lectura poeziei, îmbinarea auditivului cu vizualul?**

3. **Explică semnificația reluării titlului în primul vers, angajînd și sugestia metaforei *seara cea de aur*.**
3.1. **Precizează semnificația cronotopului din poezie.**
3.2. **Argumentează, cu exemple din text, că este prezent un timp al originilor.**

4. **Vezi *Agenda cititorului*, observă și interpretează imagini auditive și vizuale ce includ întreg universul, care se spiritualizează în cîntec.**

celest → ***raza/stea/aer***
↓ ↓
terestru → ***roua/apa/mare/chip uman/cineva/buze/suflet/sentiment***
↓ ↓
cîntec → ***de dor tăriile umplînd***

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- Poetica sa e una a concentrării, a intensității, a restrîngerii: *Imaginația trebuie să aibă, ca şi Patria, notează poetul într-un „gînd", nişte hotare. Dincolo de aceste granițe eşti un străin.*
- Curgerea apei (a izvorului, ploii), curgerea luminii şi curgerea liniştii sînt identificate, panteistic, curgerii sufletului. De aceea apar vizualizate.

Mihai CIMPOI

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

GRIGORE VIERU, DUMINICA MARE A NEAMULUI (Th. Codreanu)

- 14 februarie 1935, Pererîta, fostul judeţ Hotin – 18 ianuarie 2009, Chişinău.
- **Studii**: şcoala din satul natal, şcoala nr. 2 din oraşul Lipcani, Institutul Pedagogic Ion Creangă, Facultatea Filologie şi Istorie.
- **Din volume**: debutul – *Alarma* (1957), *Muzicuţe* (1958), *Poezii pentru copii; Mulţumim pentru pace; Făguraşi* (1963), *Versuri* (1965), *Numele tău* (1968), *Duminica cuvintelor* (1969), *Trei iezi* (1970), *Versuri* (1971), *Aproape* (1974), *Mama* (1975), *Un verde ne vede* (1976), *Steaua de vineri* (1978), *Fiindcă iubesc* (1980), *Taina care mă apără* (1983), *Scrieri alese* (1984), *Cel care sunt* (1987), *Rădăcina de foc, Mama* (1988), *Rugăciune pentru mama* (1994), *Acum şi în veac* (1997), *Strigat-am către tine* (2001), volum antologic, *Cît de frumoasă eşti* (2004), antologie dedicată mamei, limbii române şi iubirii, *Taina care mă apără* (2008), opera poetică.

ARS DISCENDI

1. **Comentează sensul *tainic* al metaforelor din text.**

1.1. **Pot ele confirma opinia poetului că *O poezie trebuie să fie multă. Dacă e multă, e şi frumoasă*?**

2. **Descifrează, în text, conotaţiile *spectacolului* naşterii poeziei/cîntecului/creaţiei.**

2.1. **Relevă semnificaţia corelării celor două universuri şi efectul obţinut.**

evenimentul celest	↔	*evenimentul terestru*
• Iese raza din găoace, Spărgînd al stelei limpezi ou		• Cineva... tainic la buze duce marea blînd, Cîntînd din ea ca dintr-o frunză

↓

DE DOR TĂRIILE UMPLÎND

3. **Opinează: de ce efectul este cel al revărsării, în definitiv, al spaţiului spiritual uman – *dorul* – în spaţiul infinit – *celestul*?**

4. **Compară semnificaţiile descoperite în poezie cu cele din secvenţa propusă:**

Iubire! Ram de rouă sfîntă,
Cînt unic, o, ce mă adaşti!
Asupra-ngîndurării mele
Tu nu plîngi lacrima – o naşti.

4.1. **Comentează similitudinile şi deosebirile atestate.**

4.2. **Argumentează semnificaţia viziunii „naşterii” iubirii, iubirii-creaţie.**

1. **Scrie un comentariu poetic al textului, folosind informaţia din *Agenda cititorului* (pagina 245) şi ideile propuse mai jos:**
   - ► *Opera lui Grigore Vieru este poetică pînă în măduva celor mai frumoase metafore din care **poţi trăi ca din pîine**.* (M. Dolgan)
   - ► *Vieru rămîne fiinţa întru Poezie, care pune preţ pe trăire.* (M. Cimpoi)
   - ► *La Vieru lumea apare ca un întreg.* (Em. Galaicu-Păun)
   - ► *Prin Vieru s-a primenit la noi nu numai limba poeziei, dar şi cugetul ei.* (E. Lungu)
   - ► *Grigore Vieru este nu numai o conştiinţă naţională prin excelenţă, ci şi o mare conştiinţă a timpului nostru.* (Th. Codreanu)

2. **Memorizează poezia şi recit-o cu intonaţia adecvată.**

35 POEȚII GENERAȚIEI *OCHIULUI AL TREILEA*: NICOLAE DABIJA și ION HADÂRCĂ

Motto:

E o generație ce se încredințează ochiului al treilea, care anulează tirania realului, care desființează hotarele dintre mimesis și fantezie, imaginație.

Mihai CIMPOI

AB INITIO

1. **Examinează schema de mai jos și verifică-ți lecturile din opera reprezentanților *ochiului al treilea*.**

SAPERE AUDE

1. **Conturează, împreună cu colegul, în baza informației din *Portofoliu* și *Agenda cititorului* ale temei, o succintă prezentare a poeților Nicolae Dabija și Ion Hadârcă, exponenți ai generației *ochiului al treilea*. Vezi și parametrii alăturați.**

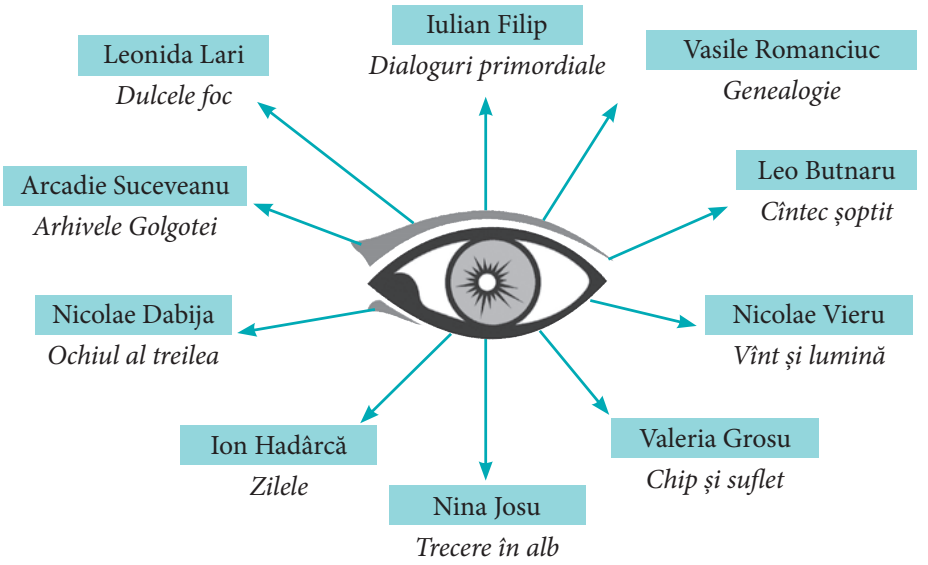

PARAMETRI

- Date ale timpului, perioadei;
- Specificul activității;
- Sugestia titlurilor volumelor de versuri etc.

Portofoliu

O CONȘTIINȚĂ VIZIONAR-POETICĂ

Nicolae Dabija (15 iulie 1948).

Studii: Universitatea de Stat, Facultatea de Filologie, secția ziaristică (1972).

Debutul: ciclu de versuri în revista *Tinerimea Moldovei*.

Opere: *Pe urmele lui Orfeu* (1983), eseuri despre scriitorii clasici ai literaturii române; *Antologia poeziei vechi moldovenești* (1987), cu un substanțial studiu introductiv; *Capitole din istoria Moldovei* (1990); eseul istoric *Nasc și la Moldova oameni* (1992); *Libertatea are chipul lui Dumnezeu* (1997); culegerea de publicistică *Icoana spartă, Basarabia* (1998), volumul de eseuri *Harta noastră care sîngeră* (1999); *La est de vest* (2001), *Tema pentru acasă* (2013) etc.

Poezie: *Ochiul al treilea* (1975); *Apă neîncepută* (1980); *Zugravul anonim* (1985); *Aripă sub cămașă* (1989); *Lacrima care vede* (1994); *Cercul de cretă*; *Cerul lăuntric* (1998); *Între dragoste și moarte*; *Poezia, bucuroasă tristețe* (1998); *Doruri interzise* (2004); *Tăceri tălmăcite-n cuvinte* (2014) etc.

SCRIPTA MANENT

- **Citeşte poezia *De dragoste,* acceptînd să asculţi o confesiune lirică.**

Nicolae Dabija

DE DRAGOSTE

Zarea se-nnorează. Cad de sus omături.
Dor îmi e de tine, chiar cînd eşti alături.

Frunza se destramă. Ceruri cad pe ape.
Dor îmi e de tine, chiar cînd eşti aproape.

Iar afară plouă, ceruri viscolesc –
să nu mă mai satur să te tot privesc.

Draga mea, iubito, floare-ngîndurată –
a mea totdeauna, şi-a mea niciodată.

Oare şi atuncea, după ce-o să mor,
tot aşa de tine o să-mi fie dor?!

Reflecţia cititorului

STROFA 1:
- Eu, cititorul, privesc şi văd… _____
- Înţeleg, deoarece…_____

STROFA 2:
- Dar e un limbaj apocaliptic!... _____
- Este firesc, deoarece… _____

STROFA 3:
- Este alogic – ploaia şi viscolul… _____
- Cum poţi privi prin perdeaua de viscole? __

STROFA 4:
- O dilemă? _____
- Nu e chiar aşa, pentru că… _____

STROFA 5:
- Cred că da _____
- Cred că nu _____

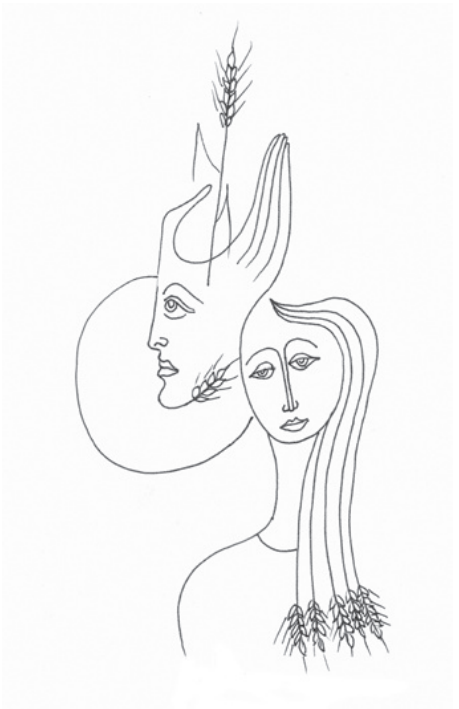

2. **În dialog cu textul, fii un interlocutor-prieten al eului liric, încercînd:**
   - să-i susţii moralul;
   - să-i ceri explicaţii;
   - să-i propui soluţii etc.

3. **Explică valoarea semantică a prepoziţiei *de* din titlu.**

4. **Construieşte cîmpul conceptual al titlului, selectînd lexemele din text.**

5. **Urmăreşte paralela dintre cadrul naturii şi spaţiul sufletesc.**

5.1. **Interpretează semnificaţia ei în fiecare distih.**

6. **Defineşte starea eului liric, sugerată de valorile verbelor din text.**

7. **Argumentează rolul versului al doilea din fiecare distih în structura poeziei.**

8. **Motivează, prin două argumente, că eul liric priveşte/vede cu *ochiul al treilea*, care leagă starea interioară cu universul din afară. Foloseşte idei din *mottoul* temei.**

ARS DISCENDI

1. **Memorizează textul poeziei şi recită-l respectînd tonul fundamental.**

OPŢIONAL

2. **Citeşte mai multe poezii ale lui Nicolae Dabija, selectînd versuri ce convin orizontului tău de aşteptare. Motivează.**

1. **Interpretează afirmaţiile poetului Ion Hadârcă în sensul unei motivaţii/ argument pentru eul liric din poezia *De dragoste* a lui Nicolae Dabija:**
   - ➢ *Dorul este pecetea sfîşierii noastre lăuntrice de a raţiona cu inima pînă-n pînzele albe iraţionale;*
   - ➢ *Numai îndrăgostiţii nu cunosc dragostea.*

- **Citeşte poezia *Am pictat,* încercînd *să vezi* lăuntricul eului liric cu un *al treilea ochi*.**

Ion Hadârcă

AM PICTAT

am pictat
păsările cerului
zise Pictorul
fără să pictez şi
cerul păsărilor

am pictat
portretul omului
zise Pictorul
fără să pictez şi
sufletul lui

am pictat
panorama cuvîntului
mai zise Pictorul
fără să pictez
şi obiectele de el
devastate

acum ştiu bine
cu ce să încep
abia acum
cînd mi s-au scurs
toate culorile

2. **Motivează, cu argumente ce ar putea aparţine pictorului din poezie, funcţia laitmotivului *am pictat*.**

3. **Citeşte reperele şi comentează, în fiecare caz aparte, de ce pictorul nu conturează întregul fapt de viaţă în tablou, dar surprinde, intenţionat, o *ruptură*. Ce sugerează aceste discontinuităţi?**
   - păsările cerului ≠ cerul păsărilor = spaţiul de zbor, de vieţuire;
   - portretul omului ≠ rupt de spaţiul ce-i califică prezenţa valorică – sufletul = spaţiul firesc spiritual şi perspectiva inversă;
   - panorama cuvintelor ≠ obiectele panoramei devastate.

4. **Conchide: ce tip de recreator este pictorul? Confirmă printr-o idee din *mottoul* temei.**

5. **Comentează semnificaţia concluziei eului liric din finalul poeziei.**

6. **Imaginează-ţi că pictorul rezugrăveşte tabloul/tablourile. Comentează ce ar desena, cum s-ar întregi imaginile din tablou. Argumentează răspunsul.**

1. **Memorizează textul poeziei *Am pictat* şi recită-l respectînd accentele logice şi psihologice în comunicarea mesajului.**

OPŢIONAL

2. **Citeşte mai multe poezii ale lui Ion Hadârcă, selectează versuri aforistice şi încadrează-le într-un minieseu.**

LABOR OMNIA VINCIT

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

ION HADÂRCĂ
(17 august 1949)

- **Studii:** Universitatea Pedagogică Ion Creangă (1974).
- **Creaţia:** *Zilele* (1977); *Faţa pîinii* (1979); poezii, poeme, eseuri – *Baciul mieilor chirilici* (1981); poezii pentru copii *Trestia dulce* (1981); *Lut ars* (1984); *Darul vorbirii; Noiţele,* poezii pentru copii (1985), *Magul călător;* volumul de poeme *Ambasadorul Atlantidei* (1996); *Helenice; Două imperii* (sonete), volume de sinteze – *Cetăţile albe* (1998); *Duminica Mare* (1999); versuri pentru copii – *Povestea Cerbului divin* (2000); *Dezinfecţia de frontieră; Echipa de îngeri* (2001); *Teoria stării* – volum de sinteză; *Era barbară* – eseuri; *Arta obsesiei* (2004), *Memoria celulozei* (2007); *Gheara de fum* (2008); *Noimele după Ioan* (2012); *Antene parabolice. Aforisme* (2012) *Lira din acvariu* (2014); *Imposibila oprire* (2014) etc.

ARS DISCENDI

Redactarea unei compoziții-sinteză literară

Scribo, ergo sum

Agenda cititorului

SINTEZĂ

- Lucrare științifică ce generalizează rezultatele esențiale ale unei probleme sau ale unei discipline.

SINTEZA LITERARĂ

- O compoziție în care autorul ia în discuție o temă cu o sferă largă de cuprindere, raportată la mai mult decît un text literar.

ALGORITM

1. Se prezintă problema.
2. Se examinează conceptele-cheie.
3. Se formulează minimum trei teze de bază, care exprimă viziunea proprie asupra problemei.
4. Fiecare teză este susținută prin referire la texte și autori.
5. Se motivează alegerea textelor de referință sau a autorilor reprezentativi pentru tema dată.
6. Afirmațiile sînt susținute prin citate sau referințe exacte.
7. Se exprimă opinia proprie despre actualitatea problemei.

Ars discendi

1. **Compară definițiile de mai jos.**

Analiză: *Metodă științifică de cercetare a realității, bazată pe descompunerea proceselor, a obiectelor în părți componente.*

Sinteză: *Metodă de cercetare care constă în recompunerea obiectului din elementele în care a fost descompus acesta cu scopul cunoașterii diferitelor lui aspecte.*

2. **Califică printr-un termen relația care se stabilește între cele două cuvinte înrudite: *descompunerea* și *recompunerea*.**
3. **Reperează: în ce rezidă diferența dintre definiții?**
4. **De ce noțiunile *analiză* și *sinteză* sînt interdependente?**
5. **Cum aplici *analiza* și *sinteza* în procesul de studiu al textului?**
6. **Cum aplici *analiza* și *sinteza* la producerea textului?**
7. **Informează-te despre noțiunea de *compoziție–sinteză literară* din *Agenda cititorului* și reține algoritmul de scriere a acestui tip de compunere școlară.**
8. **Documentează-te cu privire la sensul adjectivului *sinoptic* și al sintagmelor *date sinoptice*; *tabel sinoptic*; *tablou sinoptic*.**

8.1. **Alcătuiește un tabel sinoptic pentru subiectul *motive și laitmotive ale poeziei moderniste și postmoderniste.***

9. **Examinează motivul literar al *creației* în opera a doi poeți moderniști/postmoderniști. Pentru a ordona informația de care dispui, completează un tabel cu următoarele rubrici: *titlul textului și autorul; citate reprezentative; semnificația motivului; stările eului liric; mesajul global al poeziilor.***

9.1. **Redactează textul sintezei, în baza tabelului, selectînd un aforism blagian adecvat pentru mottoul lucrării tale.**

10. **Pornind de la afirmația lui Liviu Damian – *Ca să înțelegi dragostea, trebuie să te apropii de ea ca de o minune, ca de o creație* – scrie, în limita de 1,5 pagini, o compunere de sinteză cu tema: *Idealul dragostei umane și a ființării prin cuvînt, o axă a liricii moderniste*. Respectă algoritmul propus în *Agenda cititorului*.**

1. **Alege un citat dintre cele propuse de Nicolae Manolescu și scrie o compunere de sinteză cu o temă pe care ți-o formulezi.**
   - *De la Nichita Stănescu nici un poet nu este mai modern în limbaj decît Mircea Cărtărescu;*
   - *Poezia postmodernă nu-și mai alege metafora pentru a se exprima. În ea regăsindu-se totul, de la realitate pînă la limbajul liber, generos, deschis.*

36 POSTMODERNISMUL LITERAR. RECUPERAREA STILURILOR TRECUTULUI: MIRCEA CĂRTĂRESCU

Motto:

Poezia deschide lumea... nu așa cum este, ci așa cum este văzută. Iar dacă prin văzută traducem intraductibilele simțită, presimțită, visată, imaginată sîntem mai aproape de adevăr.

Mircea CĂRTĂRESCU

AB INITIO

1. **Reflectă asupra *mottoului* și reține perspectiva privirii din care este văzută realitatea.**

1.1. **Vizualizează, la alegere:**

a) un fragment de drum parcurs dimineața spre școală;

b) clasa, colegii în acest moment;

c) biblioteca, sala de lectură pe care o frecventezi;

d) un personaj preferat, căruia să-i adresezi, în scris, un mesaj scurt, scriind textul cu lexeme caracteristice vorbirii acestuia.

1.2. **Descrie cele vizualizate, încercînd să eviți simpla enumerare, dar să selectezi, punînd într-o relație de sens (grav, comic sau gratuit) lucruri, obiecte, ființe pe care să le vezi cu *ochii minții* și cu *ochii conștiinței*.**

ARS COLLABORANDI

1.3. **Formați echipe și:**

- citiți colegilor textele construite;
- apreciați tipul de texte create;
- discutați și evidențiați particularitățile textuale care v-au condus spre constatările făcute.

SAPERE AUDE

1. **Ai produs texte după anumite cerințe/criterii. Formulează-le și fixează-le pe un poster care să facă turul clasei și să fie completat.**

1.1. **Citiți-le în plen. Discutați-le și rezumați-le la 3–4 dominante.**

2. **Lecturați, la alegere, cîteva texte produse și apreciați-le în conformitate cu cerințele însumate.**

2.1. **Formulați 2–3 concluzii cu referire la procesul actual de producere a textelor, mimînd formula postmodernismului.**

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

MIRCEA CĂRTĂRESCU
semnele distinctive
ale postmodernismului

- Oralitatea lejeră, împinsă pînă la familiaritate, a expresiei, ironia şi umorul, ludicul persuasiv – de la nivelul jocului de cuvinte la cel al situaţiilor dramatice –, caracterul narativ al poemelor, care puteau evolua de la aspectul de mici anecdote pînă la adevărate romane în versuri, şi imagismul oficios, ca de desen animat, al textelor, pline de obiecte şi personaje.

- **Citeşte poezia şi identifică unul dintre criteriile/principiile realizării ei.**

M. Cărtărescu

ÎN STILUL LUI BACOVIA

E seară şi ninge-ndesat.
Zăpada-n zăpadă se lasă,
Şi abia mă mai mişc îngheţat,
Şi abia mai ştiu drumul spre casă.

E beznă. Un cîine-a lătrat.
De-acum n-are rost să mai sper.
Sprijinit de un stîlp, un soldat
Şi-aprinde ţigara, stingher.

E noapte şi ninge turbat
Şi nu mai zăresc nici un drum...
Cum viaţa-i un loc depărtat!
Cum totu-i mai simplu de-acum!

3. **Actualizează cunoştinţele şi exemplifică, prin detalii din poezie, scrierea textului în stilul poetului George Bacovia.**

4. **Comentează semnificaţia corelării dintre cadrul naturii şi starea eului liric.**

5. **Citeşte informaţia din *Agenda cititorului* şi determină, mizînd pe intuiţia proprie, starea de spirit şi intenţia autorului.**

6. **Redactează o descriere literară coerentă de 4–5 rînduri în stilul lui Bacovia sau în stilul altui poet cunoscut. Utilizează şi imagini din poezie.**

7. **Citeşte *Portofoliu* şi identifică ce principiu ai respectat în textul tău. Explică, într-o formulă proprie, specificul textului postmodernist.**

Portofoliu

TEHNICI ALE CREAŢIEI POSTMODERNISTE

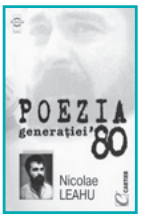

Postmodernismul este un curent literar ce se manifestă în literatura română aproximativ din anii 80 ai secolului trecut, aspirînd să depăşească (neo)modernismul prin asumarea şi regîndirea simultană a relaţiei cu tradiţia în cea mai largă accepţie a acesteia.

În felul acesta, se instaurează în cîmpul literar o poezie (auto)biografică, realistă, (inter)textualistă, „metafizică", inaugurînd o amplă deschidere asupra realului. Interesul nedisimulat pentru prezent, citadin, actualitate (culturală, socială, ştiinţifică), autenticitate, concreteţea existenţei se conjugă cu situarea programatică a eului în universul Textului, care reflectă şi se autoreflectă, se scrie şi se rescrie, polemizează, parodiază, pastişează parodic sau acumulează „prefabricate" din orice zonă a livrescului, de la patrimoniul literar naţional şi universal la cele mai vechi sau recente descoperiri ştiinţifice sau tehnologice şi la evenimentele de cultură. Numeroasele procedee ale intertextualităţii, utilizate de obicei cu o intenţie ironică sau ludică, au şi o necesară funcţie ornamentală, de compensare a metaforei, înlocuită de metonimie ca figură dominantă a paradigmei moderniste.

Recuperînd stilurile vechi şi convenţiile acestora, postmodernismul dialoghează cu trecutul cultural pe care, spre deosebire de moderniști, nu-l găseşte secătuit de resurse, extenuat, ci suficient de util pentru a fi recondiţionat şi reintegrat unei viziuni care-l reabilitează ca fapt de experienţă încheiată, de istorie şi de memorie.

Nicolae LEAHU

- **Citește un alt text scris de Mircea Cărtărescu, intenționînd să vizualizezi, în spațiul acestuia, aglomerarea de obiecte.**

GEORGICA A IV-A

ţăranul de cînd cu electrificarea
înţelege cum stau lucrurile pe planetă
se indignează graţios în mijlocul pogoanelor sale
de situaţia din cipru şi liban
pîndește sateliţii şi le smulge
aparatura electronică bă
plozilor nu uitaţi bateriile solare

să ne-ncălzim la chindie conserva de fasole
cu cîrnăciori produsă la fetești
bă daţi în cîini lumea e mică
bă cu gerovital se duc ridurile ca-n palmă
hai daţi-i zor cu porumbul că eu mă duc
puţin pe lumea cealaltă adică a treia
şi ultima feţii mei
dragii mei copchiii mei ce să-i faci
așa e jocul
arză-l-ar focul.

1. **Precizează obstacolele pe care le-ai întîlnit la lectura/înțelegerea textului.**

2. **Prin ce ai „ajuta" textul să fie accesibil/de înțeles?**
2.1. **Plasează în text semnele de punctuație conform normelor actuale.**

3. **Motivează titlul poeziei, utilizînd și informația din *Agenda cititorului*.**

4. **Identifică, în text, obiectele-artefacte ale civilizației și explică semnificația lor, relevînd propria impresie la lectură.**
4.1. **Interpretează schimbarea peisajului/cadrului rural care s-a produs, continuînd enunțul: *Lumea satului, bucolicul din poemele lui Vergiliu...***
4.2. **Conchide:**
   a) Cum vede autorul satul din text? Ce semnificație are conexiunea lui la mijloacele de informare moderne?
   b) Cum se comportă țăranul în această situație?

5. **Opinează:**
   - Schimbările civilizatoare au favorizat în adevăr cunoașterea umană?
   - Ce i-a dat țăranului cunoașterea informațională, modernizarea, extinsă la dimensiuni planetare?
   - Realitatea surprinsă în text poate reprezenta un mit degradat?

Agenda cititorului

MIRCEA CĂRTĂRESCU
(1 iunie 1956)

- Este reprezentantul de vîrf al postmodernismului, fiind poet și prozator care exploatează literar spațiul din cîmpul mecanicist atît al citadinului, cît și al satului, relevînd trăirea fragmentară a omului modern.
- **Volume:** *Poeme de amor* (1983) – dragostea este amplasată într-un spațiu desacralizat al lumii, limbajul fiind preluat din arsenalul lexical al științelor și tehnicii; *Totul* (1985) – cu un spectacol dizgrațios al nașterii vieții nespiritualizate; *Levantul* (1990) – o carte în carte, circuloză, fără sfîrșit, cu o acțiune transtemporală; *Nostalgia* (1993), *Orbitor, Aripa stîngă* (1996), *Dublu album* (2009), *Frumoasele străine* (2010), *Ochiul căprui al dragostei noastre* (2012) etc.
- Poemul *Georgica a IV-a* face parte din volumul *Faruri, vitrine, fotografii* și reia modelul georgicelor lui Vergiliu – poeme care reflectă toate stările de satisfacție și bucurie ale plugarilor, care prefăceau cîmpiile în holde mănoase.

Rînduri - Gînduri

OPINIA AUTORULUI

• Cărţile mele sînt un continuum cu suişuri şi coborîşuri. De-a lungul timpului, trecînd de la poezie la proză şi apoi de la *Nostalgie* (via *Travesti*) la *Orbitor*, am învăţat să scriu mai bine. În cărţi sînt în călătorie.

Obsesiile individuale nu fac doi bani dacă nu cad pe mari obsesii colective. Nu mă interesează să inventez, nu sînt deloc un experimentalist. Vreau să înţeleg, nu să inventez. Trăim într-o lume uriaşă care ne va supravieţui. Singurele lucruri pe care noi i le putem adăuga sînt gîndurile noastre despre ea.

Mircea CĂRTĂRESCU

Un *SEMN* al postmodernismului

6. **Comentează finalul textului, punîndu-l în relaţie cu poezia lui Tudor Arghezi *De-a v-aţi ascuns*, la care se face aluzie.**

6.1. **Conchide: realizările civilizatoare au reuşit să soluţioneze problema *vita brevis*?**

6.2. **Propune un alt joc al *marii treceri*, adecvat epocii postmoderne.**

7. **Distinge notele ironice, ludice în text. Care este rolul lor în structurarea textului, în comunicarea ideilor şi în afirmarea atitudinilor?**

8. **Discută, în contradictoriu, cu colegul despre problema dispariţiei identităţii satului în condiţiile lumii contemporane. Foloseşte detalii din text şi anumite motive din el.**

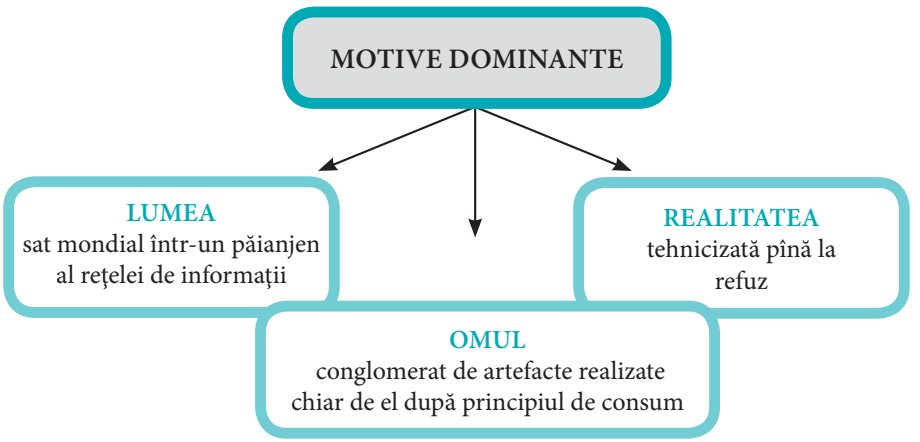

9. **Raportează poezia la titlul ciclului din care face parte: *Faruri, vitrine, fotografii*. Formulează o concluzie în raport cu sugestia acestui titlu.**

10. **Află opinia autorului din *Rînduri-Gînduri* şi exprimă-ţi atitudinea faţă de aceasta.**

10.1. **Scrie un succint text-reflecţie cu tema:**

Gîndurile mele despre lumea în care trăim.

11. **Exprimă mesajul poeziei, folosind afirmaţia criticului Eugen Simion:** *Ce se observă înainte de orice este numărul mare de obiecte, varietatea ritmurilor şi a stilurilor. Poezia de cunoaştere nu înaintează sistematic şi nu propune o imagine coerentă, unitară a lumii.*

1. **Lecturează mai multe texte din volumele la îndemînă, semnate de Mircea Cărtărescu, şi completează o *Agendă de lectură* în spirit postmodernist:**
   - **defineşte agenda în cheie de joc aluziv;**
   - **selectează versuri care te-au interesat şi completează tabelul:**

Titlul poeziei	Versuri cu *bătaie de cap*	Interpretări pentru tratarea *bătăii de cap*
✓	✓	✓

ARS DISCENDI

Poezia ca temporalitate și destin: *Nicolae Leahu*

1. Reflectează la ideea de *timp contemporan* și definește-l prin trei lexeme, înscriindu-le între parantezele textului poetic semnat de Nicolae Leahu.

parcă nu aș fi (...) nu ai fi (...) nu am fi (...)
parcă istoria nu e spațiul nu e
nu e noapte nici zi...

_____

1.2. Continuă textul cu un vers potrivit la această temă.

2. Scrie cîte o replică-terţină pentru fiecare strofă, pe care să le citești în paralel:

lăcrimez _____
sau surîd _____
și nu se întîmplă nimic _____

scriu sau citesc _____
dar la capătul vorbelor _____
nu mă așteaptă nimeni _____

2.1. Prezintă, în plen, versurile proprii. Informează-te din *Agenda cititorului* și *Rînduri-Gînduri* și realizaţi, în clasă, un top al textelor voastre, pornind de la două cerințe ale textualizării postmoderniste.

- **Citește poezia, urmărind să descoperi titlul în text.**

CU MIROS DE POAME, DE LAPTE

I

să stai între pietre
ca și cum ai vieţui între oameni
să-ţi imaginezi chipurile lor
de la Facerea Lumii
scufundate în ele însele
să le vezi milenarele pleoape
scrîșnind nisipos
de mirarea de a nu fi
singure
în sălbăticia
materiei

II

să stai între oameni
ca și cum ai vieţui între pietre
să-i atingi cu privirea
și-n palme să simţi cum crește
clipă de clipă căldura
pe pielea lor lucitoare poroasă
să îi adulmeci
de la depărtare de-o viaţă
și ei să-ţi răspundă
cu miros de poame de lapte
de jilave boturi de miei

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

NICOLAE LEAHU
(20 iulie 1963)

- **Studii:** Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alecu Russo", Bălți, actualmente profesor universitar la aceeaşi instituție.
- **Volume:** *Mişcarea browniană* (1993); *Personajul din poezie* (1997); *Nenumitul* (2008); *Alungarea muzelor din cetate* (2011); *Autorul, personajul și eroinele* (2013).
- Poetul postmodernist ştie că măsura adevărului este în limitele percepției și inteligenței ființei sale rătăcitoare prin labirintul lumii și al cărții, încercînd să rezolve sfîșierea sa interioară, reîntemeind poeticul pe suportul propriei sale identități.

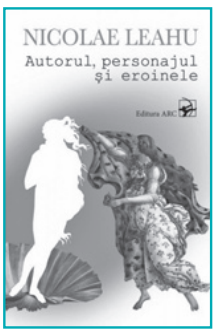

SCRIPTA MANENT

3. **Realizează un joc al lecturii textului, respectînd următoarele condiţii:**
   - lectura versurilor de sus în jos (I, II);
   - lectura prin inversarea secvenţelor (II, I);
   - lectura în paralel a versurilor (primul vers din prima secvenţă continuat de primul vers din secvenţa a doua etc.).

3.1. **Stabileşte, împreună cu colegul, ce efecte de idei aţi obţinut.**
3.2. **În ce măsură sensurile îşi păstrează fluiditatea, continuitatea?**

ARS COLLABORANDI

4. **Construiţi o posibilă *hartă* a lecturii poeziei, fixînd pe un poster *semne convenţionale* ale textului ca spaţiu poetic.**

INTERPRETAŢI:

- parametrii de volum ai textului prin anumite secvenţe textuale;
- semnul, spaţiul de dislocare a eului liric;
- semnele-simboluri ce comportă anumite sensuri ale spaţiilor;
- redimensionările distanţei imaginaţiei: pînă la *Facerea Lumii* (I) şi *depărtare de-o viaţă* (II);

5. **Comentaţi *harta* realizată, angajînd cele două coordonate ale poeziei postmoderniste:**
   A. *„să-ţi imaginezi”* → *să vezi*
   B. *să atingi* → *să simţi* → *să adulmeci* → *să-ţi răspundă*

6. **Identificaţi şi interpretaţi prezenţa elementelor de mit în text în raport cu orizontul vostru de aşteptare şi cu spiritul timpului pe care-l trăiţi.**

Rînduri - Gînduri

• Poeţii optzeciști ştiu că nu vor scrie „Cartea, Marea Carte”, la care visa poetul Mallarmé sau Valéry, şi de aceea readuc în prim-plan geneza operei. Ca şi înaintaşii lor, ei cultivă fragmentul, nota, exerciţiul, caietul... şi vor crede în „metodă”, în „instaurarea unui mod de gîndire ce depăşeşte ştiinţa”.

Mihai CIMPOI

PROIECT DE GRUP

lectura critică şi dramatică

1. **Citeşte şi selectează din volumele de versuri ale lui Em. Galaicu-Păun texte pe care să le propui pentru un atelier de lectură în cheia unui cenaclu literar.**

2. **Informează-te dintr-un dicţionar enciclopedic şi realizează o prezentare a poetului Emilian Galaicu-Păun ca unul dintre liderii poeziei postmoderniste.**

3. **Consultă opinia colegilor şi discutaţi textele din perspectiva metodei postmoderniste, prezentată în *Portofoliu*, pagina 252.**

4. **Realizaţi, în colaborare, o listă de texte din cele discutate pentru publicarea acestora în revista liceului sau într-o altă publicaţie.**
4.1. **Intitulaţi placheta şi scrieţi o posibilă adnotare a acesteia.**

- **Actualizează semnificaţia mesajului din basmul *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, explicînd intenţia celor doi rivali.**

  Citiţi, în grup, *Povestea lui Harap-Alb şi a crudului Spîn* de George Cuşnarencu, transmiţînd ştafeta lecturii pe secvenţe, astfel ca să se angajeze toţi membrii grupului.

  Urmăriţi, în timpul lecturii, cum alternează notele grave cu cele ludice.

SCRIPTA MANENT

POVESTEA LUI HARAP-ALB ŞI A CRUDULUI SPÎN

Deci: Harap-Alb este în drum spre castelul lui Roşu-Împărat. În general, toată lumea ştie ce-l atrage pe flăcău acolo. O junǎ domniţă, posesoarea unei zestre frumuşele, şi în plus jumătate din împărăţie, cum se obişnuieşte. Dar asta e altă poveste. Acum ne interesează castelul lui Roşu-Împărat, care-i foarte supărat. Castel e un fel de a zice. De fapt, Roşu-Împărat stă la blocul P-15, în noul cartier Roşia-Montană. Trei camere cu dependinţe, decomandate. Linoleum pe jos. Pereţi din b.c.a. În rest, structură de rezistenţă. Ca să ajungă la Roşu-Împărat, Harap-Alb trebuie să treacă printr-o pădure neagră şi deasă. Ei, pădurea nu e neagră pentru că e verde şi nici deasă, fiindcă au mai rămas cîţiva copăcei şi ăia mai mult nişte arbuşti. Un fel de maidan, plin de scaieţi. Iarna se strîng pe acolo cîinii pricăjiţi, uneori lupii, în schimb, primăvara e o plăcere. Mireasmă peste mireasmă; natura în schimbare.

Mergînd pe jos şi fluierînd (melodia de toţi cunoscută „I want an operator / for my pocket calculator") fără odihnă, la o cotitură îi iese Spînul în cale. Ce-o fi căutat el acolo? Ştia că urmează să treacă pe acolo flăcăul nostru? Sau avea întîlnire cu balaurul? Sau poate pur şi simplu se odihnea? Vom vedea mai încolo motivul real al prezenţei lui în pădurea numită. Acum să îl descriem ca pe un bărbat gros, bărbos, cu o claie aflată mereu în neorînduială, descusut, cu o curea lată în brîu, cu pantaloni de velur şi cizme cu fermoar (Ambele stricate, deh, lucru de plastic). Mestecă necontenit tutun, scuipînd, la intervale regulate, resturile. Şi aşa, practicînd tot felul de subterfugii, apelînd la toate cunoştinţele lui în arta disimulării, lăsînd impresia că nu îl interesează un anume lucru, deşi tocmai pe acela îl urmărea, Spînul îl convinge pe Harap-Alb să intre într-o fîntînă. Acum să vă spun cum a reuşit această performanţă:

– Puştiule, zice Spînul, ai un foc?

– Sorry, zice Harap-Alb, nu fumez.

– Foarte frumos, flăcău' taichii, halal de profesorii care te-au învăţat numai lucruri bune, îi captează bunăvoinţa Spînul. Uite eu, dacă fumez, cum am ajuns. Şi pe deasupra mi-am pierdut şi bricheta în fîntîna asta. Ce să-i faci, bătrîneţea, taică.

– Ţi-o aduc numaidecît, nene, zice Harap-Alb. Şi intră în fîntînă. Atunci iute, Spînul pune capacul de oţel peste gura fîntînii, o ferecă imediat cu şapte lacăte chinezeşti, îşi lipeşte gura de capac şi spune rînjind satisfăcut:

– V-au învăţat pe voi la şcoală să le treceţi strada pe bătrînici, dar cu mine ai înfundat-o. Pînă aici ţi-a fost, Harap-Albe. Ţi se dusese prea tare vestea de cel mai frumos, cel mai bun şi cel mai puternic. Te vedeam la televizor şi-mi smulgeam părul din cap. Dar pînă la urmă ţi-am copt-o. Eşti în ghearele mele. De-acum eu voi fi cel mai puternic din lume. Se mai întrerupea, ascultînd zgomotele ce răzbăteau din fîntînă. Un clipocit de ape. Relansa monologul: „Jură-mi că mă vei sluji pînă la moarte şi-ţi dau drumul. Nimeni nu mă mai poate împiedica s-o iau de nevastă pe fata Împăratului Roşu, împreună cu jumătatea de moşie. A venit acum şi rîndul meu să am acareturi, corpuri de case, automobil şi piscină." De jos, din fîntînă, nici un sunet.

– Ai auzit ce-am spus? Juri, sau de nu, acolo îţi vor putrezi oasele. Spînul avea obiceiul de a pune răul ca a doua eventualitate, dar îţi dădea mereu a înţelege că prima este singura pe care trebuie să o urmezi. Noroc că nu se putea lăuda cu prea multă minte, bietul Spîn. Şi asta pentru că îi judeca pe alţii, parcă judecîndu-se pe sine însuşi. Ce vreau să spun? Omul nostru nu se gîndise o clipă că Harap-Alb ar prefera sa-i putrezească oasele în loc de a jura supunere oarbă unui refulat. O clipă dacă s-ar fi gîndit la asta, ar fi pus altfel problema. Ar fi formulat altfel întrebarea.

Din fîntînă nu se auzea nici o răsuflare, darămite vreun răspuns. Spînul continua să ameninţe, să tune

și să fulgere, lipit de ghizdurile fîntînii, cu o lucire diabolică în privire.

– O să te distrug, o să te fărîmiţez, o să te macin. O să te pun într-un borcan și o să te arunc din vîrful munţilor. N-o sa mai ramînă nici miros din tine. Ţi se va pierde numele și din deșteptăciunea, din frumuseţea și din puterea ta nu va ramîne decît o balegă uscată. (Trăgea cu urechea, dar nu se auzea decît ecoul vorbelor lui.) Așa îl prinse noaptea, înjurînd, amenințînd, preferind:

– Sclavul meu, sau acolo îţi vor putrezi oasele, auzi?

Noaptea în pădure, pe lîngă ceață, se lasă și frigul. Spînul plecase de-acasă îmbrăcat ușor. Era în talie. Acum tremura ca un aparat de vibromasaj. Inutil sa vă mai spun că în timpul nopții nu închisese nici un ochi. Ar fi preferat să lucreze la salubritate, unde este oricum mai simplu. În pădure răsunau tot felul de voci. Bufnițe fără somn, cățele fără odihnă, greieri, în timp ce aștepta încuviințarea lui Harap-Alb. Spînul avea impresia că toate lighioanele din lume s-au strîns în jurul lui, privindu-l dindărătul tufișurilor. Veni dimineața, apoi din nou noaptea. Și așa trecură trei zile. Înnebunit de foame și de sete, Spînul continua să strige:

– Harap-Albe, nu face pe nebunu' cu mine. Bagă bine de seamă că au mai încercat unii strategii din astea și uite cum au ajuns. Cată cu atenție pe fundul fîntînii și vezi cîte schelete îţi ţin tovărășie. Dacă stau să mă gîndesc, numai unul care mi s-a împotrivit a ajuns bine, dar asta pentru că avea rude solide. Ceea ce nu e cazul tău. Hai, nu te mai codi! În fond, sclav e mai comod decît mort. Oricum, mai vesel.

Din cînd în cînd se uita în stînga și-n dreapta, doar-doar o zări pe cineva cu apă sau cu ceva de-ale gurii, îi chiorăiau maţele înfiorător. Ajunsese să se sperie de propriile lui chiorăituri. Și își zicea în sinea lui mică: „Bă frate-meu, cînd n-ai nevoie de ei, te ciocnești de dimineață pînă seara numai de curioși alergînd ca bezmeticii. Nu știi cum să scapi de toţi, și acum cînd ai nevoie de un suflet cald, cu ceva de-ale gurii, un sandvici, ceva, s-au încuiat cu toţii în casă și urmăresc programul artistic. „Lua-i-ar dracu', sau măcar să-i pieptene", spunea Spînu, dîrdîind de frig și de foame, și de sete, și de singurătate, și de neînțelegere. „Măcar ăsta să zică ceva, că am dreptate, sau să mă recunoască ca pe stăpînul lui și drept cel mai puternic din lume", mai zicea deznădăjduit. După trei săptămîni de așteptare, de încăpățînare și de refuz din partea lui Harap-Alb de a-i răspunde, glasul Spînului, din tunător și trufaș, devenise mai subțire decît o coală de hîrtie, burta i se lipise de coaste și nimeni și nimic nu o mai putea desface. Hainele începuseră să putrezească și mirosul care îl înconjura devenise insuportabil. Oricum, el nu mai simţea. Aștepta încă un răspuns. Din gura lui, în afară de aer, mai ieșeau, speriate, cîteva cuvinte, întrerupte de adierea vîntului.

– Fătul meu, mă, eu te cunosc de mic, de două ori te-am dus și la grădiniță, că era în cartier. Hî, uite mai ţin minte și acum cum ai făcut o dată pipi în brațele mele. Erai așa de drăgălaș, creșteai așa de repede, mă flăcăule. De ce nu vrei să ne înțelegem ca oamenii? Uite, dacă ești atît de drăguț și ieși afară din fîntînă, o să te port toată viața în spinare și o să te duc la ce filme vrei tu. Mișca ușor din picior, mai mult o zvîcnitură, semn că încă trăia. Fîntîna însă parcă era moartă. Glasul Spînului ceda.

– Îţi dau toţi banii mei, o să te feresc de toate bolile, de necazuri și de femeile hulpave, îţi fac o casă și-ţi cumpăr o mașină să te distrezi și tu, că ai toată viața înainte.

După o lună, aproape negru și uscat ca un cireș în Sahara, Spînul își dădea sufletul. Ultimele lui cuvinte au fost acestea: „Dacă... ieși... Îţi... promit... că... intru... eu... acolo..."

Fără pic de demnitate, fără dram de măreție. Ca un nasture...

ARS COLLABORANDI

1. **Discutaţi textul, relevînd elementele de intertextualitate și interpretînd efectul acestora din perspectiva *jocului* textual postmodern.**
2. **Propuneţi soluţii de continuare a textului, care să:**
   - rezolve, în cheie ironică, destinul protagoniștilor;
   - plaseze textul în realitatea cotidiană, cu anumite repere sociale, geografice, culturale.
3. **Transpuneţi textul într-un scenariu dramatic și realizaţi un spectacol.**

37

PERSONALITATEA ȘI ACTELE COMUNICĂRII

ASPECTE DE LEXIC

1. Aranjează într-un clustering termenii de lexicologie pe care ți-i amintești: tipurile de cuvinte, sensuri, relațiile dintre ele, termeni legați de organizarea cuvintelor în cîmpuri, de circulația lor în timp și spațiu.
2. Consultă un dicționar explicativ, un dicționar de sinonime sau site-ul www.dexonline.ro. Prezintă un cuvînt polisemantic (adjectiv sau verb), exprimînd grafic:
   - legătura dintre sensurile lui;
   - anumite relații semantice ale cuvîntului cu alte cuvinte din limba română.

2.1. Comentează preferința pentru această formă grafică de prezentare.

3. Citește *Agenda cititorului* și rezumă explicația savantului Stelian Dumistrăcel.
4. Alege un fragment de proză din textele citite independent pe parcursul acestui an școlar. Din ce sisteme semiotice fac parte cuvintele textului? Ce informație comportă semnele?
5. Analizează o descriere a naturii sau a localității din perspectiva semnelor implicate. Care este rolul semnelor naturale descifrabile? Dar al obiectelor de cultură materială? Dar al punctelor de orientare?
6. Exprimă-ți oral, într-o alocuțiune de trei minute, atitudinea față de necesitatea de a utiliza neologisme și expresii neologice în comunicarea ta cu semenii. Argumentează.

Agenda cititorului

A DA ȘFARĂ ÎN ȚARĂ

- Inițial, se dădea *șfară în țară*, aprinzîndu-se focuri pe locurile înalte pentru a semnaliza, ziua, prin coloane de fum, iar noaptea, prin lumina focului, pătrunderea unor năvălitori în țară, mișcarea trupelor.
- Cuvîntul vechi (șfară), devenind de neînțeles, a fost analizat ca *sfoară*; astfel, în dicționare sînt înregistrate contexte în care răspîndirea unei veşti este imaginată asemenea desfăşurării unui ghem de sfoară. În textele mai noi expresia înseamnă indiscreție, limbuție, echivalînd cu *a lansa un zvon*.

ASPECTE DE FONETICĂ

1. Ascultă, timp de cinci minute, liniștea din incinta școlii în timpul lecției. Analizează sunetele pe care le auzi și interpretează-le.
2. Audiază poezii din literatura română, recitate de actori sau cîntate de interpreți. Remarcă în ce constă muzicalitatea textelor poetice respective.
3. Comentează 3–5 situații de aplicare a semnelor de punctuație la intenția autorului. Respectă-le în timpul rostirii textelor.
4. Estimează, analizînd în scris un caz din experiența proprie, rolul intonației în situații cotidiene. Care este importanța elementelor nonverbale, alături de cele verbale, în comunicarea de zi cu zi?

ASPECTE DE GRAMATICĂ

1. Explică ce înțelegi prin gramatica limbii române. Prezintă și exemplifică o noțiune de gramatică.
2. Asociază gramatica unui termen din alt domeniu, comentînd analogiile și diferențele. De exemplu: schemă, program, meniu (de calculator), cod genetic, formulă, structură moleculară.
3. Formulează-ți observațiile într-un text coerent de o pagină.
4. Dezvoltă enunțul propus cu 3–4 complemente circumstanțiale. Continuă imaginea într-un text coerent de 1/3 din pagină.

   BUREAZĂ. / PLOUĂ. / FULGERĂ. / SCAPĂRĂ. / TUNĂ. / NINGE.
5. Construiește un enunț simplu (alcătuit doar din subiect și predicat nominal). Dezvoltă-l, adăugînd, rînd pe rînd, cîte o parte de propoziție, în orice ordine și urmărind corectitudinea gramaticală.
   - un atribut pentru subiect;
   - un complement circumstanțial de mod;
   - un complement circumstanțial temporal.
6. Argumentează, prin relevarea organizării gramaticale a textului, ce segmente de proză te impresionează: *descrierea, narațiunea, dialogul.* De ce?

6.1. Exemplifică prin 2–3 texte narative preferate din literatura română/ universală, studiate sau citite independent.

ASPECTE DE STILISTICĂ

1. Numește 3–5 scriitori ale căror texte le poți recunoaște fără să le fi citit anterior. Care sînt indiciile directe? Care sînt indiciile aproximative?
2. Enumeră mărcile stilului individual al unui poet și al unui prozator din literatura română.
3. Explică în ce constă stilistica unui curent literar. Generalizați în echipe: care sînt mărcile de stil ale romantismului, realismului, simbolismului, postmodernismului? Exemplificați.
4. Documentează-te asupra sensului noțiunii de *stilizare.* Comentează ce înseamnă stilizare în raport cu textul literar, muzica, portul, amenajarea locuinței etc.
5. Cercetează cu atenție hainele pe care le porți. Descrie-ți vestimentația conform specificațiilor din *Agenda cititorului*.
6. Relatează, în scris, cum se îmbracă o persoană pe care o consideri model de urmat/al cărei fan te declari. Insistă îndeosebi pe semnificația obiectelor de vestimentație și a detaliilor deosebite în stilul vestimentar al acesteia.

Agenda cititorului

- Cum se numesc obiectele de vestimentație?
- Din ce stofă sînt confecționate?
- Ce design au?
- Ce ornamente le-au fost aplicate?
- Ce accesorii porți?
- Ce inscripții se află la vedere/se pot citi pe hainele tale?
- Ce fel de bijuterii ai?
- Care este gama cromatică a vestimentației tale?
- Care este aspectul (îngrijit/neîngrijit) al hainelor, încălțămintei, accesoriilor?

PERSONALITATEA VORBITORULUI ŞI A CITITORULUI

1. **Comentează, în aspectele propuse, specificul stilistic al unui text literar elaborat de tine pe parcursul acestui an de studii şi apreciat cu cea mai înaltă notă.**
   - Varietatea vocabularului;
   - Expresivitatea cuvintelor selectate;
   - Precizia lexemelor utilizate;
   - Varierea mijloacelor gramaticale de expresie;
   - Structura enunţurilor;
   - Aplicarea stilistică a semnelor de punctuaţie;
   - Aranjarea textului în pagină.
2. **Construieşte un text argumentativ în baza proverbului *Vorba bună mult adună*, utilizînd 5–6 proverbe, maxime, aforisme. Variază mijloacele de includere a discursului repetat în text.**
3. **Confirmă sau contestă declaraţiile de mai jos. Aranjează-le pe cele la care ai răspuns pozitiv în ordinea relevanţei pentru tine personal. Compară cu rezultatele altor colegi.**
   - Ţin ca lucrurile mele să fie întotdeauna în ordine şi aranjate.
   - Nu-mi place să întreprind ceva înainte de a avea o idee destul de clară despre felul în care se va termina.
   - Mă tentează ideea de a face o cercetare ştiinţifică.
   - Sînt cunoscut ca un om care lucrează serios şi asiduu.
   - Întotdeauna am grijă să-mi planific şi să-mi organizez bine munca.
4. **Selectează, din lista propusă, caracteristici/trăsături care s-ar referi la personalitatea ta, în raport cu afirmaţiile din *Agenda cititorului*. *Sînt o persoană atentă, spontană, rapidă, receptivă, vorbăreaţă, ingenioasă, flexibilă, adaptabilă, activă, energică, sociabilă, eficientă, hotărîtă, ordonată.***
5. **Construieşte un text de autocaracterizare, de parcă te-ai examina dintr-o parte. Realizează o evaluare reciprocă, oferind calificative colegilor şi primind aprecieri de la ei.**
6. **Elaborează cîteva sugestii pentru formarea propriului stil de a învăţa şi de a se comporta, adresate unui elev care:**
   - e în clasa a V-a;
   - e în clasa a X-a;
   - e colegul tău de clasă.
7. **Standardele europene ale formării şcolare plasează pe locul întîi competenţa de comunicare în limba maternă. Prezintă într-o luare de cuvînt în ce se manifestă, pentru tine, cunoaşterea limbii materne şi care este valoarea ei formativă pentru succesul tău şcolar.**

Agenda cititorului

STILUL INTELECTUAL PERSONAL

- Referindu-ne la stilul intelectual personal, avem în vedere ceea ce psihologii consideră definitoriu pentru un individ instruit: *gradul în care acesta se implică şi este sensibil la necesităţile interne şi la experienţele semenilor.*
- Pentru a-ţi defini stilul, ia în calcul:

- Percepţia clară a realităţii;
- Acceptarea de sine şi a celorlalţi;
- Spontaneitatea;
- Centrarea pe problemele stringente;
- Disponibilitatea pentru muncă;
- Nevoia de solitudine;
- Independenţa (autoconducerea);
- Capacitatea de mobilizare;
- Aprecierea noutăţii (deschiderea spre nou);
- Orientarea etică – simţul valorilor;
- Simţul umorului;
- Creativitatea.

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv şi atitudinal
Nivelul de competenţă C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Cunoaştere, modelare şi aplicare	
Nivelul de competenţă B	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Interpretare, sinteză şi integrare	
Nivelul de competenţă A	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.
Cooperare, creativitate şi actualitate	

AUTORUL–FORMULA ESTETICĂ–OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Explică sensul actualizat al lexemelor: *nou, actual, peren, recent, valoare, prezent, trecut, capodoperă, mișcare, tezaurizare, tradiție, modernitate, postmodernitate.*	3 p.
Precizează, în scris, cîte două particularități ale curentelor moderniste studiate.	4 p.
Prezintă două aspecte care să releve continuitatea unor viziuni, motive, stări de la un curent modernist la postmodernism.	3 p.
Efectuează un calcul, determinînd frecvența diferitelor părți de vorbire în textul unei poezii postmoderniste. Comentează rezultatul obținut.	4 p.
Pornind de la ideea că modernismul mizează pe autenticitate, consonanță între trăire și operă, între textul literar și emoție estetică, pregătește un discurs cu tema: *Operele modernismului mă ajută să cunosc viața, să-mi refac, în permanență, emoția și gustul estetic.*	6 p.
Comentează poezia *Necuvintele* de Nichita Stănescu, în care să urmărești ideea fundamentală a acesteia: *magia cuvintelor schimbă cele două domenii de existență, a Omului și a Arborelui, printr-o stranie metamorfoză*.	6 p.
Răspunde, printr-un discurs persuasiv, celui care consideră că ortografia și punctuația nu contează, dacă autorul are idei interesante.	8 p.
Imaginează-ți că ești pictorul din poezia *Am pictat* de Ion Hadârcă. Utilizînd detalii adecvate din poezie, alcătuiește un text liric propriu, care să se înscrie în tiparul general al poeziei scriitorului.	6 p.
Scrie un text liric *De dragoste*, în replică poeziei lui Nicolae Dabija, studiată în acest modul.	6 p.
Explică, într-un eseu de 1/3 din pagină, ce înseamnă stilizare în raport cu textul postmodernist.	6 p.
Scrie un text argumentativ de o pagină prin care să demonstrezi că postmodernismul este o biografie a lumii de azi, cu aspectele ei diverse.	8 p.
Alege un text literar, narativ sau dramatic, studiat în clasa a X-a sau a XI-a. Selectează un episod care te-a impresionat. Relatează episodul, respectînd rigorile unui reportaj TV: ➢ *În limbaj potrivit textului;* ➢ *În limbaj contemporan.* Optează pentru o variantă, pe care o consideri mai reușită. Propune o serie de imagini, care ar putea însoți reportajul. Discutați în plen și aranjați în ordine cronologică reportajele-episoade. Prezentați ȘTIRILE LITERARE.	**ATELIER** **DE CREAȚIE** 40 p.

Scor maxim: 100 de puncte